VERTĖ LAIMANTAS JONUŠYS

Virginia Woolf

Į švyturį

Viršelyje – Sent Aivso miestelis (Kornvalis, Anglija).
XIX a. pabaigos atviruko fragmentas.

To the Lighthouse

IŠ ANGLŲ KALBOS VERTĖ
LAIMANTAS JONUŠYS

Virginia Woolf

Į švyturį

Vilnius · 2011

UDK 821.111-31
Vo-145

Virginia Woolf *To the Lighthouse*

Knygos dailininkas Tomas Mrazauskas

ISBN 978-5-415-02210-6

Turinys

Langas •

I

– Taip, žinoma, jei rytoj bus geras oras, – tarė ponia Ramzi. – Bet turėsi atsikelti su gaidžiais, – pridūrė ji.

Jos sūnui šie žodžiai suteikė nepaprasto džiaugsmo, tarsi jau būtų buvę nuspręsta, kad iškyla įvyks ir tas stebuklas, kurio jis laukė, regis, metų metus, po nakties tamsos ir dienos plaukimo yra ranka pasiekiamas. Kadangi Džeimsas Ramzis, net būdamas šešerių, priklausė prie tos didžios padermės, kuri negeba vieno jausmo puoselėti atskirai nuo kito, o ateities vaizdams su jų džiaugsmais ir sielvartais būtinai leis užtemdyti tai, kas prieš akis, nes tokiems žmonėms net ankstyviausioje vaikystėje bet koks

jausmų sūkurio posūkis savo niūrumu arba spindesiu turi galią išryškinti ir sustabdyti dabarties akimirką, jis, sėdėdamas ant grindų ir karpydamas paveikslėlius iš iliustruoto Kariuomenės ir karo laivyno prekių katalogo, motinai kalbant, šaldymo kameros atvaizdą užliejo dangiškos palaimos aura. Ji buvo apsiausta džiaugsmo. Karutis, žoliapjovė, tuopų ošimas lapams boluojant prieš lietų, kovų kranksėjimas, šluotų trinksėjimas, suknelių šlamesys, – visa tai jo sąmonėje buvo taip spalvinga, iškilu, kad jis jau turėjo savo asmeninį kodą, savo slaptą kalbą, nors atrodė it gryno nenuolaidaus rūstumo įsikūnijimas, su ta aukšta kakta ir narčiomis žydromis akimis, nepriekaištingai atviromis ir tyromis, šnairuojančiomis į žmonių silpnybes, tad jo motina, žiūrėdama, kaip jis kruopščiai apkerpa šaldymo kamerą, įsivaizdavo jį raudona teisėjo mantija baltais kraštais arba griežta ranka tvarkantį duobėje įklimpusius valstybės reikalus.

– Vis dėlto, – prabilo jo tėvas, sustojęs prie svetainės lango, – gero oro nebus.

Jeigu po ranka būtų buvęs kirvis, žarsteklis ar bet koks ginklas, galintis prakirsti tėvui krūtinę ir čia pat jį pribaigti, Džeimsas būtų griebęsis jo. Štai tokius kraštutinius jausmus ponas Ramzis sužadindavo vaikų krūtinėse vien savo buvimu; stovėdamas kaip dabar, laibas it peilis, siauras it ašmenys, sarkastiškai išsišiepęs, ne tik iš malonumo nuvilti savo sūnų ir pajuokti žmoną, kuri visais atžvilgiais buvo dešimt tūkstančių kartų geresnė už jį (manė Džeimsas), bet ir iš kažkokio slapto pūtimosi dėl tikslios savo įžvalgos. Jis pasakė tiesą. Visada sakydavo tiesą. Nesugebėjo sakyti netiesos, niekada neiškreipdavo faktų, niekada nepakeisdavo nemalonaus žodžio, kad įtiktų kokiam nors mirtingajam, juolab savo vaikams, kurie, būdami jo atžalos, turėjo nuo vaikystės suprasti, kad gyvenimas sunkus, faktai negailestingi ir, keliaujant į tą pasakų žemę, kur užgęsta

mūsų šviesiausios viltys ir tamsoje nugrimzta mūsų menki laiveliai (čia ponas Ramzis, būdavo, ištiesins nugarą ir įsmeigs savo žydras akeles į horizontą), ten keliaujant labiausiai reikia drąsos, tiesos ir ištvermės.

– Bet gal bus... aš tikiuosi, kad bus geras oras, – tarė ponia Ramzi ir nekantriai truktelėjo savo mezginį – rausvai rudą kojinę. Jeigu ji šiandien pabaigs, jeigu jie vis dėlto plauks į švyturį, ji padovanos kojines švyturio prižiūrėtojui, kad mūvėtų jo sūnelis, kuriam įtaria klubo tuberkuliozę; dar paims šūsnį senų žurnalų ir tabako, ir šiaip ką nors, kas čia mėtosi, nelabai reikalinga, tik užgriozdina kambarį, ir atiduos tiems bėdžiams, kuriems tikriausiai mirtinai nusibosta sėdėti ten visą dieną nieko neveikiant, tik pašveičiant žibintą, pakerpant dagtį ir pasikapstant po daržo rėželį, – kad turėtų kokią pramogėlę. Nes kaipgi jums patiktų visą mėnesį, o gal ir ilgiau, per audras būti paliktiems ant uolos, dydžio sulig teniso aikštele? – klaus jinai, – ir negauti nei laiškų, nei laikraščių, su niekuo nesimatyti; jeigu vedęs, nematyti žmonos, nežinoti, kaip gyvuoja tavo vaikai, – gal serga, gal griūdami susilaužė ranką ar koją; savaitė po savaitės regėti, kaip dūžta vis tos pačios nykios bangos, o paskui – artėjančią baisią audrą, purslais aptiškusius langus ir į žibintą atsitrenkiančius paukščius, viskam siūbuojant ir tau negalint iškišti nosies pro duris, kad nebūtum nuneštas į jūrą? Kaip jums tai patiktų? – paklausė jinai, kreipdamasi į dukteris. Todėl, pridūrė jau kitaip, reikia kaip nors palengvinti jų būvį.

– Tiesiai iš vakarų, – tarė ateistas Tanzlis, praskėtęs kaulėtus pirštus, kad vėjas pūstų pro juos, mat kartu su ponu Ramziu mėgavosi vakariniu pasivaikščiojimu – pirmyn atgal, pirmyn atgal po terasą. Tai reiškė, kad, plaukiant prie švyturio, vėjas pučia iš blogiausios pusės. Taip, jis tikrai pakalba nemaloniai, pripažino ponia Ramzi; bjauru, kad taip aitrina žaizdą ir dar

labiau nuvilia Džeimsą, bet ji vis dėlto neleis jiems juoktis iš jo. „Ateistas“, – taip jį pravardžiavo, – „ateistėlis“. Roza šaipydavosi iš jo, Pru šaipydavosi, Endrius, Džasperis, Rodžeris šaipydavosi, net senis Barsukas, visai bedantis, įkando jam – esą jis (kaip sakė Nensė) šimtas dešimtas jaunuolis, atsivijęs juos iki Hebridų, kai daug maloniau čia būtų vieniems.

– Nesąmonė, – kuo griežčiausiai tarė ponia Ramzi. Nors įprotį viską perdėti jie perėmė iš jos pačios, o prielaida, kad ji prisikviečia per daug žmonių ir kai kuriuos tenka apgyvendinti mieste, buvo teisinga, ji negalėjo pakęsti, kai su jos svečiais elgiamasi nemandagiai, ypač su jaunais vyrais, tomis vargo pelėmis – „ypač gabiais“, kaip sakė jos vyras, dideliais jo gerbėjais, atvažiuojančiais čia paatostogauti. Iš tiesų ji globojo visą tą kitą lytį, negalėdama paaiškinti kodėl, – už jų riteriškumą ir narsą, už tai, kad jie sudera sutartis, valdo Indiją, tvarko finansus, galiausiai už tai, kaip jie į ją žiūri – o juk jokia moteris negali tam atsispirti, tam vaikiškam pasitikėjimui, pagarbai, – net sena moteris tai gali priimti iš jauno vyro neprarasdama savigarbos, ir vargas tai mergaitei – neduok Dieve, kad tai būtų viena iš jos dukterų! – kuri visa širdimi nejaučia, kaip tatai vertinga, nors ir kokie būtų padariniai.

Ji rūsčiai atsigręžė į Nensę. Jis neatsivijo, tarė ji. Jis buvo pakviestas.

Jie turi sugalvoti išeitį. Turėtų būti kokia nors paprastesnė, ne tokia sudėtinga išeitis, atsiduso ji. Pažvelgusi į veidrodį ir pamačiusi savo, penkiasdešimtmetės, žilstelėjusius plaukus, įdubusius skruostus, pagalvojo, kad gal būtų galėjusi susitvarkyti geriau – su savo vyru, pinigais, jo knygomis. Vis dėlto ji nė sekundės nesigailėjo savo sprendimo, nevengė sunkumų ir neišsisukinėjo nuo pareigų. Dabar į ją buvo baugu pasižiūrėti, ir jos dukterys – Pru, Nensė, Roza, – pakėlusios galvas nuo lėkščių

jai taip griežtai prakalbus apie Čarlzą Tanzlį, galėjo tik tylomis regzti savo brandinamas mintis apie kitokį negu jos gyvenimą – galbūt Paryžiuje, siautulingesnį gyvenimą, ne visada rūpinantis kokiu nors vyru, nes joms visoms galvoje sukosi nebylios abejonės dėl pagarbumo ir riteriškumo, dėl Anglijos banko ir Indijos imperijos, dėl žieduotų pirštų ir nėrinių, nors visoms atrodė, kad čia esama kažkokio esminio grožio, žadinančio vyriškumą jų mergaitiškose širdyse ir verčiančio jas, sėdinčias prie stalo po motinos akimis, gerbti jos keistą griežtumą, jos kraštutinį paslaugumą, tarsi karalienės, pakeliančios iš purvo ir nuplaunančios suskretusią elgetos koją, kai ji šitaip griežtai subarė jas dėl to vargano ateisto, kuris atsivijo juos – arba, tikriau sakant, buvo pakviestas pasisvečiuoti – į Skajaus salą.

– Rytoj nebus kaip priplaukti prie švyturio, – tarė Čarlzas Tanzlis ir suplojo delnais stovėdamas prie lango su jos vyru. Jau tikrai gana jam kalbėti. Jai norėjosi, kad jiedu abu paliktų ją su Džeimsu vienus ir toliau sau šnekėtųsi. Ji pažvelgė į jį. Jis toks apgailėtinas žmogėnas, sakė vaikai, vien guzai ir duobutės. Nemoka žaisti kriketo, slampina, šliurina. Sarkastiškas akiplėša, sakė Endrius. Jie žiną, kas jam labiausiai patinka – amžinai vaikščioti su ponu Ramziu pirmyn atgal, pirmyn atgal ir vardinti: tas laimėjo šį, tas laimėjo tą, tas „aukščiausios klasės“ lotyniškos poezijos žinovas, tas „talentingas, bet, aš manau, iš esmės klysta“, tas, be abejo, „gabiausias vyras Beiliolo koledže“, tas laikinai marinuoja savo talentą Bristolyje ar Bedforde, bet apie jį dar išgirsim, kai dienos šviesą išvys jo prolegomenai, – pirmųjų puslapių juodraščius ponas Tanzlis turįs su savim, jeigu ponas Ramzis norėtų pamatyti, – skirti kažkokiai matematikos ar filosofijos atšakai. Štai apie ką jiedu kalbėdavosi.

Kartais ji pati neištverdavo nesusijuokusi. Aną dieną ji tarstelėjo kažką apie „bangas kaip kalnus“. Taip, pasakė Čarlzas

Tanzlis, jūra truputį šiaušiasi. „Juk jus turbūt kiaurai permerkė?“ – paklausė ji. „Apkrapijo, bet nelabai sušlapino“, – atsakė Tanzlis pagnaibęs rankovę, pačiupinėjęs kojines.

Bet jiems kliūva ne tai, sakė vaikai. Ne jo veidas, ne jo manieros. O tiesiog jis pats – jo požiūris. Kai jie kalba apie ką nors įdomaus, apie žmones, muziką, istoriją, bet ką, ar net pasako, kad gražus vakaras, kodėl gi nepasėdėjus lauke, dėl Čarlzo Tanzlio jie skundžiasi, kad kol jis neapvers visko aukštyn kojom, kol nepasuks savaip ir nesuniekins jų, kaip nors nesuerzins savo kandžiu įpročiu nuo visko rauti mėsas su kraujais, tol nenurims. O nuėjęs į paveikslų galeriją, sakė jie, jis klaus tavęs, ar patinka jo kaklaraištis. Dievas mato, kad nepatinka, sakė Roza.

Vos tik pasibaigus vakarienei vogčia lyg seni viengungiai nusliūkinę nuo stalo, pono ir ponios Ramzių aštuoni sūnūs ir dukterys susirasdavo savo miegamuosius, savo tvirtoves namuose, kur nėra kitos ramios vietelės aptarti kam nors, bet kam – Tanzlio kaklaraiščiui, Reformų įstatymo priėmimui, jūrų paukščiams ir peteliškėms, žmonėms, – saulei liejantis į tas mansardas – vieną nuo kitos skiriamas tik lentos, tad aiškiai girdėdavosi kiekvienas žingsnis ir jaunos šveicarės rauda dėl tėvo, mirštančio nuo vėžio Graubiundeno slėnyje, – ir apšviečiant kriketo lazdas, flanelines kelnes, šiaudines skrybėles, rašalines, dažų kibirėlius, vabalus bei paukštelių kaukoles, ir iš ilgų apskarusių jūržolių kuokštų, prismeigtų prie sienos, traukiant druskos ir žolių kvapą, kurio buvo prisigėrę ir rankšluosčiai, po maudynių apsinešę smiltimis.

Vaidai, nesutarimai, nuomonių skirtumai, kategoriškumai įsipynė į patį būties audinį, ak, ir kodėl jie prasidėjo taip anksti, apgailestavo ponia Ramzi. Jie tokie kritiški, tie jos vaikai. Ir kalba tokias nesąmones. Iš valgomojo kambario ji išėjo vesdamasi Džeimsą už rankos, nes su kitais jis nėjo. Jai tai atrodė

tokia nesąmonė – prasimanyti skirtumų, kai žmonės, Dievas mato, jau ir taip labai skirtingi. Tikrų skirtumų, galvojo ji stovėdama prie svetainės lango, tikrai pakanka, per akis. Šią akimirką ji turėjo galvoje turtuolius ir vargšus, kilminguosius ir prasčiokus, aukštos kilmės žmonėms jausdama pagarbą, nors ir nelabai noriai, nes juk ir jos gyslomis teka kraujas tos labai didingos, nors ir truputį mitinės, italų giminės, kurios dukterys, devynioliktame amžiuje išsibarsčiusios po Anglijos svetaines, taip žavingai švebeldžiavo, taip pašėlusiai siautėjo, ir visas jos protas, laikysena bei temperamentas atėjo iš jų, o ne iš lėtapėdžių anglų ar šaltų škotų; bet ji giliau mąstė apie tą pirmąją problemą, turtuolių ir vargšų, ir tai, ką ji kas savaitę, kasdien savo akimis mato čia arba Londone, asmeniškai lankydamasi tai pas kokią našlę, tai pas vos galą su galu suduriančią šeimos moterį, rankinėje nešdamasi sąsiuvinį ir rašiklį, kuriuo šiam tikslui kruopščiai nubraižytose skiltyse surašydavo uždarbius ir išlaidas, darbą ir nedarbą, vildamasi, kad šitaip liausis buvusi namų moteris, kurios labdara tėra pusiau duoklė savo sąžinei, pusiau smalsumo tenkinimas, ir taps tuo, kuo nelavintas jos protas didžiai gėrėjosi, – tyrinėtoja, gvildenančia socialines problemas.

Tie klausimai neišsprendžiami, taip jai atrodė, kai stovėjo ten laikydama už rankos Džeimsą. Jis atsekė jai pavymui į svetainę, tas jaunuolis, iš kurio juokiamasi, – stovi sau prie stalo, kažką negrabiai čiupinėja, nerasdamas sau vietos, tą ji žinojo net nepasukusi galvos. Visi išėjo – vaikai, Minta Doil su Polu Reiliu, Augustas Karmaiklas, jos vyras – visi. Tad ji atsigręžė ir atsidususi tarė:

– Ar jums nebūtų nuobodu palydėti mane, pone Tanzli?

Ji turinti neįdomių reikalų mieste, reikia parašyti vieną kitą laišką, ji būsianti už kokių dešimties minučių, pasiimsianti

skrybėlę. Ir štai po dešimties minučių ji pasirodė su pintine ir skėčiu, duodama suprasti, kad pasiruošusi, apsirūpinusi išvykai, tik dar einant pro teniso aikštelę akimirką reikėjo sustoti ir paklausti pono Karmaiklo, besišildančio saulėje pramerktomis geltonomis katės akimis, kurios, kaip ir katės, lyg ir atspindėjo judančias šakas arba plaukiančius debesis, bet nerodė nė mažiausio kokių nors minčių ar jausmų ženklo, – ar jam ko nors nereikia.

Nes jie leidžiasi į didelį žygį, pasakė ji juokdamasi. Jie eina į miestą. „Pašto ženklų, rašomojo popieriaus, tabako?“ – pasiūlė atsistojusi greta jo. Bet kad ne, jam nieko nereikią. Jo pirštai buvo sunerti ant pūpsančio pilvo, akys mirkčiojo, tarsi jis norėtų maloniai pasiduoti šiems įkalbinėjimams (ji kalbėjo viliojamai, nors truputėlį nervingai), bet negalėtų, visas nugrimzdęs į snaudulį, kuriame nereikia žodžių, panardinusį juos visus erdvioje ir palankioje geranoriškumo letargijoje, visą namą, visą pasaulį, visus jo žmones, nes per pietus jis įsilašino į stiklinę kelis lašus kažko, štai dėl to, manė vaikai, ir tas ryškus skaisčiai geltonas dryželis ūsuose ir barzdoje, šiaip jau baltuose it pienas. Jam nieko nereikią, sumurmėjo.

Iš jo būtų išėjęs didis filosofas, tarė ponia Ramzi, jiems žingsniuojant keliu į žvejų kaimą, bet jam nenusisekė santuoka. Labai tiesiai laikydama juodą skėtį, žengdama su nenusakoma lūkesčio mina, tarsi už kampo turėtų su kuo nors susitikti, ji papasakojo apie jį: Oksforde romanas su kažkokia mergina, ankstyva santuoka, skurdas, kelionė į Indiją, šiek tiek vertė poeziją, „man atrodo, labai gražiai“, buvo pasišovęs mokyti berniukus persų arba hindustani kalbų, bet kam gi to reikia? – o dabar drybso, kaip jie matė, pievoje.

Jis jautėsi pamalonintas – juk buvo atstumtas, ir dabar jį guodė, kad ponia Ramzi jam tai pasakoja. Čarlzas Tanzlis

atgijo. Be to, šitaip užsimindama apie vyro intelekto, netgi apleisto, didybę ir apie visų žmonų – ne, ji tos merginos nekaltino, o ir santuoka, jai regis, buvo gana laiminga – tarnavimą vyro darbams, ji padidino jo pasitenkinimą savimi, ir jeigu jiedu, tarkim, būtų nusisamdę puskarietę, jis būtų mielai sumokėjęs. O tas jos krepšelis – ar jis negalėtų panešti? Ne, ne, sakė ji, šitą visada nešanti pati. Ir tikrai. Taip, jis nujautė, kad ji tokia. Jis daug ką nujautė, ir kai ką, kas jį jaudino bei trikdė dėl jam neaiškių priežasčių. Jam norėjosi, kad ji išvystų jį su mantija ir gobtuvu einantį procesijoje. Docentas, profesorius – jam atrodė viskas įmanoma, ir jis regėjo save… bet kurgi ji žiūri? Kažkoks vyriškis klijuoja skelbimą. Didžiulis plazdantis lakštas tiesinosi, ir sulig kiekvienu šepečio brūkštelėjimu pasirodydavo naujos kojos, kanopos, žirgai, žvilgančios raudona ir mėlyna spalvos, dailiai glotnios, kol galiausiai pusę sienos užklojo cirko afiša: šimtas raitelių, dvidešimt dresuotų ruonių, liūtų, tigrų… Ištiesusi kaklą – juk trumparegė – ji įskaitė, kad jie… „lankysis šiame mieste“. Betgi baisiai pavojinga vienarankiui taip dirbti, sušuko ji, – šitaip stovėti kopėčių viršuje – kairę ranką jam prieš dvejus metus nukirto pjaunamoji mašina.

– Nueikim visi! – sušuko ji žengdama toliau, tarsi visi tie raiteliai ir žirgai būtų sukėlę jai vaikišką džiugesį ir privertę užmiršti gailestį.

– Nueikim, – pakartojo ir jis, tačiau išpyškino taip nenatūraliai, kad ji susigūžė. – Nueikim į cirką.

Ne. Jam neišeina tinkamai pasakyti. Jam neišeina tinkamai pajausti. Bet kodėl? – stebėjosi ji. Kas gi jam yra? Tą akimirką jis jai nuoširdžiai patiko. Argi jų vaikystėje nesivesdavę į cirką? – klausė ji. Niekada, atsakė jis, tarsi ji būtų paklaususi kaip tik to, ką jis norėjo atsakyti, visas tas dienas troško pasakyti, kad neidavo į cirką. Jų buvusi didelė šeima,

devyni broliai ir seserys, o tėvas – darbo žmogus. „Mano tėvas – vaistininkas, ponia Ramzi. Jis turi parduotuvę." O jis pats save išlaikąs nuo trylikos metų. Žiemą dažnai tekę išsiversti be palto. Koledže jis niekada negalėjęs „atsilyginti vaišėmis už vaišes" (tokie buvo jo formalūs, mediniai žodžiai). Visus drabužius turėjęs dėvėti dvigubai ilgiau nei kiti, rūkęs pigiausią tabaką, machorką, kokį prieplaukose rūko seniai. Jis sunkiai dirbąs – septynias valandas per dieną, jo dabartinė tema esanti kažkokia įtaka kažkam; jie ėjo toliau, ir ponia Ramzi ne visai pagavo prasmę, tik žodžius, tai šiuos, tai kitus ... disertacija ... asistentas ... doktorantūra ... dėstytojavimas. Ji neperprato tos bjaurios akademinės terminijos, jam taip sklandžiai slystančios nuo liežuvio, bet tarėsi dabar suprantanti, kodėl mintis apie cirką jį taip nusodino, vargšelis, ir kodėl jis bemat ėmė porinti apie savo tėvą ir motiną, brolius ir seseris, ir ji pasirūpins, kad iš jo daugiau nebesijuoktų, papasakos apie tai Pru. Kas jam tikrai būtų patikę, pamanė ji, tai pasakoti, kaip jis su Ramziais ėjo žiūrėti Ibseno. Jis baisus išpuikėlis – o taip, nepakenčiamai nuobodus. Mat nors jie jau priėjo miestą ir dabar traukė pagrindine gatve, vežimams girgždant grindiniu, jis tebešnekėjo – apie reformatorius, mokytojavimą, darbo žmones, pagalbą savo klasei, paskaitas, – ir ji sumojo, kad jis jau visai atgavo pasitikėjimą savimi, atsipeikėjo po to cirko ir jau ketino (dabar jis vėl jai nuoširdžiai patiko) pasakyti jai... bet tada, abiejose pusėse retėjant namams, jiedu išėjo į krantinę, kur akims atsivėrė visa įlanka, ir ponia Ramzi nesusilaikiusi sušuko: „Oi, kaip gražu!" Nes priešais ją spindėjo nuostabi sklidina žydro vandens lėkštė, jos viduryje – senasis švyturys, tolimas ir vienišas, o dešinėje, kiek akys užmatė, – blankstančios ir smunkančios švelniomis žemomis klostėmis žalsvos kopos, apaugusios laukinėmis

žolėmis: jos visada tarytum bėgo tolyn į nematomą mėnulio šalį, kur žmonės negyvena.

Štai šitą vaizdą, sakė ji sustojusi, papilkėjusiomis akimis, dievina mano vyras.

Ji minutėlę patylėjo. Bet dabar, tarė, čia važiuoja dailininkai. Ir iš tiesų, vienas jų stovėjo vos už kelių žingsnių, su panama ir geltonais batais, rimtai, minkštais judesiais, susikaupęs – o juk stebimas dešimties berniukų, – su gilaus pasitenkinimo išraiška apskritame rausvame veide stebeilijo į tolį, o įsižiūrėjęs pamerkdavo teptuko galiuką, prisodrindamas jį žalumos, o gal raudonio. Kadangi ponas Ponsfortas prieš trejus metus čia jau buvo, visi jo paveikslai panašūs, sakė ji, žali ir pilki, su citrininiais burlaiviais ir raudonai vilkinčiomis moterimis paplūdimyje.

O jos senelės draugai, pasakė, vogčia dirstelėdama jiems einant pro šalį, įdėdavo daug vargo: pirmiausia patys paruošdavo dažus, paskui juos sutrindavo ir tada apklodavo drėgnais skudurais, kad neišdžiūtų.

Tad ponas Tanzlis pamanė, kad ji nori, jog jis suvoktų to žmogaus paveikslą esant skurdų, ar šitaip sakoma? Neaiškių spalvų? Ar šitaip sakoma? Veikiamas to nepaprasto jausmo, stiprėjusio visą pasivaikščiojimą, gimusio sode jam panūdus paimti jos krepšį, sutvirtėjusio mieste jam panūdus išsipasakoti apie save, jis pats sau ir viskas, ką anksčiau žinojo, ėmė atrodyti truputį iškreiptai. Tai buvo baisiai keista.

Jis stovėjo ankšto namelio svetainėje, kur jinai jį atvedė, laukdamas jos, nes ji valandėlei užbėgo aukštyn pasimatyti su viena moterimi. Jis girdėjo jos greitus žingsnius viršuje, girdėjo jos džiugų, paskui pritilusį balsą; žiūrėjo į staltiesėles, arbatžolių dėžutes, stiklinius lempų gaubtus; laukė nekantraudamas, nesitverdamas kailyje įsivaizdavo, kaip jiedu eina atgal, buvo pasiryžęs nešti jos krepšį, paskui išgirdo ją ateinančią,

uždarančią duris, sakančią, kad langus reikia laikyti atvirus, o duris uždarytas, prašyti namie visko, ko jiems reikia (matyt, kalbėjo vaikui), ir staiga ji įėjo, akimirką pastovėjo tylėdama (tarsi ten, viršuje, būtų apsimetinėjusi, o dabar leidusi sau akimirką pabūti savimi), akimirką visai nejudėdama stovėjo priešais karalienės Viktorijos su mėlynu Keliaraiščio kaspinu paveikslą, ir ūmai jis suvokė, kad yra štai taip – štai taip: ji gražiausias jo kada nors matytas žmogus.

Su žvaigždėmis akyse ir šydais plaukuose, su ciklamenais ir žibuoklėmis, – kokia nesąmonė čia jam šovė į galvą? Jai mažiausiai penkiasdešimt, ji turi aštuonis vaikus. Žengia per gėlių laukus ir spaudžia prie krūtinės nulūžusius pumpurus ir suklupusius ėriukus, su žvaigždėmis akyse ir vėju plaukuose... Jis paėmė jos krepšį.

– Sudie, Elze, – tarė ji, ir jiedu patraukė gatve, ji tiesiai laikė skėtį, eidama taip, tarsi tikėtųsi ką nors sutikti už kampo, o Čarlzas Tanzlis pirmą kartą gyvenime jautė nepaprastą pasididžiavimą – vyras, kasantis griovį, liovėsi kasęs ir pažvelgė į ją, nuleido ranką ir žiūrėjo į ją; Čarlzas Tanzlis jautė nepaprastą pasididžiavimą, jautė vėją ir ciklamenus, ir žibuokles, nes pirmą kartą gyvenime ėjo su gražuole. Rankoje nešė jos krepšį.

2

– Į švyturį nepavyks, Džeimsai, – tarė jis stovėdamas prie lango, negrabiai, bet iš pagarbos poniai Ramzi stengdamasis sušvelninti balsą, kad nuskambėtų bent panašiai į geraširdišką.

Bjaurus žmogiūkštis, pamanė ponia Ramzi, kam gi tai kartoti?

3

– O gal, kai pabusi, švies saulė ir čiulbės paukščiai, – tarė ji užjaučiamai, glostydama berniukui plaukus, nes matė, kad

jos vyras savo dygia pastaba apie blogą orą numušė jam nuotaiką. Ji pastebėjo, kad tas žygis į švyturį jam neišeina iš galvos, o paskui, tarsi būtų negana tos dygios vyro pastabos apie blogą rytdienos orą, šitas bjaurus žmogiūkštis dar užpylė druskos ant žaizdos.

– Gal rytoj bus gražus oras, – tarė ji glostydama jam plaukus.

Dabar jai beliko gėrėtis šaldymo kamera ir vartyti prekių katalogą, viliantis užtikti kokį grėblį ar žoliapjovę, kurių dantims ir rankenoms apkarpyti prireiktų didžiausio įgudimo ir kruopštumo. Visi tie jaunuoliai parodijuoja jos vyrą, galvojo ji: jis pasakė, kad lis; jie pasakė, kad bus tikras uraganas.

Tačiau štai, verčiant lapą, grėblio arba žoliapjovės paieškos staiga buvo pertrauktos. Šiurkštus murmesys, netolygiai pertraukiamas tai išsiimant, tai įsidedant pypkes, iki tol jai leidęs būti tikrai, nors ir negirdint, kas sakoma (mat ji sėdėjo prie lango), kad vyrai maloniai šnekučiuojasi, – šis garsas, trukęs jau pusvalandį ir raminamai įsiterpęs tarp kitų ją užgulusių garsų, kaip antai kamuoliukų pokšėjimo į lazdas, protarpiais pasigirstančio šaižaus, ūmaus kriketą žaidžiančių vaikų riktelėjimo: „Kiek dabar? Kiek dabar?“ – liovėsi; tad monotoniška bangų mūša paplūdimyje, jos mintis daugiausia skalaudavusi ritmingu ir raminamu garsu, ir, jai sėdint su vaikais, tarsi vis guodžiamai kartodavusi senos lopšinės žodžius, kuždamus gamtos: „Aš tave globoju, aš tave ginu“, – bet kai kada ūmai ir netikėtai, ypač kai jos mintys šiek tiek atitrūkdavo nuo to, kuo užsiėmusi, netekdavo tokios maloningos prasmės ir tarsi pamėkliškas būgnų tratėjimas negailestingai mušdavo gyvenimo taktą, kurstydavo mintis apie salos sunaikinimą, nugrimzdimą jūroje ir įspėdavo ją, jos dienai pralėkus griebiantis tai šio, tai to, kad visa tai efemeriška kaip vaivorykštė, – šis garsas, buvęs užgožtas ir paslėptas

kitų garsų, staiga ėmė dusliai dundėti jai ausyse, ir ji pakėlė žvilgsnį, pagauta siaubo.

Jie liovėsi šnekėję – štai paaiškinimas. Per sekundę nuo ją sukauscčiusios įtampos puolusi į kitą kraštutinumą, kuris, tarsi kompensuodamas nereikalingą jausmų švaistymą, buvo šaltas, smagus ir net mažumėlę pagiežingas, ji padarė išvadą, kad vargšo Čarlzo Tanzlio atsikratyta. Jeigu jos vyrui reikia aukų (o juk reikia), ji džiugiai paaukos jam Čarlzą Tanzlį, suniekinusį jos vaikelį.

Ji dar akimirką pasiklausė pakėlusi galvą, tarsi laukdama kokio įprastinio garso, kasdieniško mechaninio garso, ir tada, išgirdusi kažką ritminga, lyg kalbą, lyg giesmę, suskambus sode, jos vyrui blaškantis terasoje pirmyn atgal, kažką tarp krankimo ir dainos, ji vėl nusiramino, įsitikino, kad viskas gerai, ir, pasižiūrėjusi į knygą ant kelių, pamatė kišeninio peiliuko su šešiomis geležtėmis paveikslėlį, kurį Džeimsas galės iškirpti tik labai susikaupęs.

Staiga garsus balsas, tarsi ne visai pabudusio lunatiko, rėkiantis lyg ir

Po kulkų, sviedinių ugnim*,

persmelkęs jai ausis, privertė ją neramiai apsidairyti: ar kas nors jo neišgirdo. Tik Lilė Briskou, apsidžiaugė pamačiusi; nieko tokio. Bet išvydusi tą merginą, stovinčią vejos pakraštyje ir tapančią, prisiminė: dėl Lilės paveikslo jai reikia kuo mažiau judinti galvą. Lilės paveikslas! Ponia Ramzi nusišypsojo. Su tomis kiniškomis akytėmis ir vagotu veidu ji niekada

* Čia ir toliau cituojamas Alfredo Tennysono (1809–1892) eilėraštis apie tragiškai pasibaigusį britų kavalerijos puolimą Balaklavos mūšyje (1854) Krymo kare. (*Čia ir toliau – vertėjo pastabos.*)

neištekės, į jos tapymą negalima rimtai žiūrėti, bet ji savarankiška mažylė, ponia Ramzi ją už tai mėgo, tad prisiminusi pažadą nuleido galvą.

4

Nagi, jis vos neapvertė jos molberto – drožė jos link mosuodamas rankomis ir šaukdamas: „Mes narsiai jojome pirmyn“, – bet, laimė, staigiai pasuko ir nujojo, pamanė ji sau, šlovingai žūti Balaklavos aukštumose. Niekas kitas negalėtų būti podraug toks juokingas ir bauginantis. Tačiau kol jis tik šitaip mosuoja ir rėkauja, jai ramu – nestovės sustingęs ir nežiūrės į jos paveikslą. Juk to Lilė Briskou nebūtų pakėlusi. Net ir žvelgdama į dėmių masę, į liniją, į spalvą, į ponią Ramzi, sėdinčią lange su Džeimsu, ji klausydavosi ausis pastačiusi, kad kas nors neprisėlintų ir neimtų žiūrėti į jos paveikslą. Tačiau dabar, šitaip pagyvėjus visiems jos pojūčiams, įsižiūrėdama, įsitempusi, kad sienos spalva ir vakarinė raganė jai degino akis, ji juto, kad kažkas išeina iš namo, eina prie jos, bet iš žingsnių kažkaip nuspėjo, kad tai Viljamas Banksas, tad nors teptukas suvirpėjo, ji neužvertė drobės ant žolės, kaip būtų padariusi, jeigu tai būtų buvęs ponas Tanzlis, Polas Reilis, Minta Doil arba beveik bet kas kitas, o paliko stovėti. Viljamas Banksas atsistojo prie jos.

Jų kambariai buvo gyvenvietėje, tad įeidami, išeidami, vėlai išsiskirdami ant kilimėlių prie durų, paplepėdavo apie sriubą, vaikus, apie šį bei tą, ir taip tapo sąjungininkais, tad, jam dabar atsistojus prie jos vertintojo mina (jis jai būtų tikęs į tėvus, botanikas, našlys, kvepiantis muilu, labai skrupulingas ir valyvas), ji liko stovėti. Ir jis stovėjo. Jos batai puikūs, pastebėjo jis. Leidžia kojų pirštams natūraliai išsitiesti. Be to, apsistojęs su ja viename name, jis atkreipė dėmesį, kokia ji pareiginga,

keliasi prieš pusryčius ir traukia tapyti, matyt, viena: tikriausiai neturtinga ir neturinti tokio kaip panelės Doil veidelio bei patrauklumo, bet geros nuovokos, o tai jo akyse darė ją pranašesnę už tą jaunąją damą. Pavyzdžiui, dabar, kai ponas Ramzis artinosi prie jų, šaukdamas, gestikuliuodamas, jis neabejojo, kad panelė Briskou supranta.

Kažkas suklydo skaudžiai.

Ponas Ramzis piktai dėbsojo į juodu. Dėbsojo tarsi jų nematydamas. Abiem pasidarė kažkaip nejauku. Jiedu drauge pamatė tai, ko neturėjo matyti. Pažeidė privatumą. Tad, pamanė Lilė, turbūt dėl to, kad nueitų, kad nebegirdėtų, ponas Banksas kone tuoj pat tarstelėjo, kad esą žvarbu, ir pasiūlė pasivaikščioti. Jinai sutinkanti, taip. Bet atitraukti žvilgsnį nuo savo paveikslo buvo sunku.

Vakarinė raganė buvo skaisčiai violetinė, siena – akinamai balta. Jai atrodė, kad būtų nesąžininga nublukinti skaisčiai violetinę ir akinamai baltą spalvas, jos matomas kaip tik tokias, nors po pono Ponsforto viešnagės buvo madinga regėti daiktus blyškius, elegantiškus, pusiau permatomus. O po spalva buvo forma. Žiūrint jai viskas atsiskleisdavo taip aiškiai, taip įtaigiai, – tai pasikeisdavo tik paėmus teptuką. Per tą akimirkos skrydį nuo vaizdo prie drobės ją apsėsdavo tokie demonai, kurie dažnai jos vos nepravirkdydavo ir šį kelią nuo sumanymo iki kūrinio paversdavo tokiu šiurpiu kaip bet kuris tamsus vaikystės koridorius. Štai taip ji dažnai pasijausdavo – kovojanti su baisingu pasipriešinimu, kad išlaikytų drąsą, kad galėtų tarti: „Bet jųk aš taip matau, aš taip matau“, – ir tada spausti prie krūtinės kokią varganą liekaną savo vizijos, kurią kaip įmanydamos iš jos plėšė tūkstantis jėgų. Ir, be to, lyg žvarbūs

vėjuoti šuorai ją, pradėjusią tapyti, užguldavo kiti dalykai: ji tokia negabi, nereikšminga, savo tėvą laiko name Bromptono gatvėje, – ir tik sukandusi dantis užgniauždavo impulsą (ačiū Dievui, iki šiol visada susilaikydavo) pulti poniai Ramzi po kojų ir tarti – bet ką gi ji gali jai tarti? „Aš jus myliu"? Ne, tai netiesa. „Aš čia viską myliu", – ir mostelėti ranka link gyvatvorės, namo, vaikų? Tai absurdiška, neįmanoma. Nėra kaip išreikšti tai, ką jauti. Tad ji tvarkingai suguldė teptukus vieną prie kito į dėžutę ir tarė Viljamui Banksui:

– Taip staiga atšalo. Saulė nebelabai šildo, – tarė ji dairydamasi aplinkui, nes dar buvo gana šviesu, žolė dar švelniai, sodriai žalia, namo žalumą it žvaigždės dabino rausvos kryžiažiedės, o iš aukštos žydrynės krito abejingi kovų kranktelėjimai. Bet ore kažkas plastelėjo, blykstelėjo, pakreipė sidabrinį sparną. Juk vis dėlto rugsėjis, rugsėjo vidurys, ir jau po šešių vakaro. Taigi jie nužingsniavo per sodą įprasta kryptimi, pro teniso veją, pro pampų žolę, prie tos spragos tankioje gyvatvorėje, saugomos knipofijų, it gorių su raudonai žėruojančiomis anglimis, tarp jų mėlyni įlankos vandenys atrodė mėlynesni nei bet kada.

Jiedu čia ateidavo kas vakarą, vedami kažkokio poreikio. Tarytum jūros vanduo būtų iškėlęs ir burėmis plukdęs jų mintis, sausumoje stingstančias, ir jų kūnams teikęs net kažkokią fizinę atgaivą. Pirmiausia spalvos tvinksnis užliedavo įlanką mėliu, nuo jo išsiplėsdavo širdis, kūnas plaukdavo, bet jau kitą akimirką, žiūrėk, jį stabdo ir šaldo dygi juoduma ant pasišiaušusių bangų. Paskui už didžiosios juodos uolos beveik kas vakarą nereguliariai ištrykšdavo – tad reikėdavo laukti, ir kai pasirodydavo, apsidžiaugdavo – balto vandens fontanas; ir tada to laukdamas stebėdavai, kaip blyškų paplūdimio pusrutulį banga po bangos vis glotniai aptraukia perlamutro plėvele.

Ten stovėdami abudu šypsojosi. Abu jautė bendrą džiugesį, sujaudinti riedančių bangų, o paskui – sparčiai įlankon įsirėžusio burlaivio, štai jis apsuko lanką, sustojo, susiūbavo, nuleido burę; o tada, po šio greito judėjimo jausdami natūralų akstiną užbaigti visą vaizdą, abudu pažvelgė į tolimas kopas ir vietoj džiaugsmo pajuto užslenkant liūdesio šešėlį – iš dalies todėl, kad tai jau buvo užbaigta, o podraug todėl, kad tolimi vaizdai stebėtoją lyg ir pergyvena milijonu metų (galvojo Lilė) ir jau bendrauja su dangumi, reginčiu visiškai nurimusią žemę.

Žvelgdamas į tas tolimas smėlio kalvas, Viljamas Banksas pagalvojo apie Ramzį – apie kelią Vestmorlande, apie Ramzį, žingsniuojantį vieną keliu, apsiaustą vienatvės, regis, su juo suaugusios. Bet ūmai tą ėjimą pertraukė, kaip prisiminė Viljamas Banksas (vadinasi, tai buvo kažkoks tikras įvykis), višta, išskėtusi sparnus saugodama viščiukų pulkelį, ir tada Ramzis sustojęs ištiesė lazdą ir pasakė: „Gražučiai, gražučiai“, – tai keistai nušvietė jo širdį, Banksas tada pamanė, parodė jo paprastumą, palankumą kukliems padarėliams; bet jam atrodė, kad tenai, tame kelio ruože, nutrūko jųdviejų draugystė. Po to Ramzis susituokė. Po to, gyvenimo srautui blaškant, jųdviejų draugystė neteko šerdies. Katras dėl to kaltas, jis negalėjo pasakyti, tik ilgainiui naujumą pakeitė atsikartojimas. Jiedu susitikdavo, kad atkartotų. Bet šiame nebyliame pokalbyje su kopomis jis teigė, kad jo šilti jausmai Ramziui nė kiek nesumenko, kad, nelyginant jaunuolio kūnas, šimtą metų išgulėjęs durpėse ir išlaikęs šviežią lūpų raudonį, jo draugystė su visa savo jėga ir tikrumu štai tyso už įlankos tarp kopų.

Jis nerimavo dėl šios draugystės ir galbūt norėdamas savo paties mintyse atsikratyti priekaišto, kad esąs išsisėmęs, susitraukęs – mat Ramzis gyveno apsuptas vaikų, o Banksas buvo bevaikis našlys; jis nerimavo, kad Lilė Briskou neimtų menkinti

Ramzio (savaip nuostabaus žmogaus) ir kartu suprastų, kokie jųdviejų tarpusavio santykiai. Prasidėjusi prieš daugelį metų, jų draugystė išseko Vestmorlando kelyje, kur višta sparnais apkėtė savo viščiukus; po to Ramzis susituokė ir, jųdviejų keliams atsišakojus, susitinkant buvo linkstama kartotis – žinoma, ne dėl kurio nors kaltės.

Taip. Kaip tik šitaip. Jis baigė. Nusigręžė nuo to reginio. Ir, patraukęs keliuku atgal, ponas Banksas įsijautė į dalykus, kurie nebūtų jo sudominę, jeigu tos kopos nebūtų atvėrusios jo draugystės kūno, raudonomis lūpomis gulinčio durpėse, – pavyzdžiui, į tą mergytę, Kamę, jauniausiąją Ramzio dukterį. Ji ant kranto skynė laibenius. Buvo laukinė, pašėlusi. Nė už ką nesutiko duoti „gėlytę tam ponui“, kaip jai paliepė auklė. Ne, ne, ne! Nė už ką! Suspaudė kumštelį. Trypė kojomis. Ir ponas Banksas pasijuto pasenęs, nuliūdęs ir kažkaip jos apkaltintas dėl tos draugystės. Matyt, tikrai yra išsisėmęs ir susitraukęs.

Ramziai nebuvo turtingi, ir galėjai tik stebėtis, kaip jie šitaip sukasi. Aštuoni vaikai! Išmaitinti aštuonis vaikus filosofija! Štai dar vienas pražingsniuoja, šį kartą Džasperis, nušauti kokį paukštį, tarė atsainiu balsu, praeidamas papurtė Lilei ranką it siurblio rankeną, ir ponas Banksas apmaudžiai pasakė, kad *jinai* visiems patinkanti. Visus reikia išmokslinti (tiesa, ponia Ramzi turbūt turi ir savo lėšų), apauti, aprengti, o juk tiems „šauniems vaikinams“, ištįsusiems, prakauliems, negailestingiems paaugliams, visko reikia. Įsiminti, kuris yra kuris, ir jų gimimo eilę jo galvai buvo per daug. Mintyse jis juos vadino pagal Anglijos karalių ir karalienių pavyzdį: Kamė Nedorėlė, Džeimsas Negailestingasis, Endrius Teisingasis, Pru Dailioji – mat Pru grožis neaplenks, manė jis, nuo to ji neišsisuks, kaip Endrius – nuo proto. Einant keliuku ir Lilei Briskou atsakinėjant „taip“ ir „ne“ bei vainikuojant jo pastabas (nes ji mylėjo

juos visus, mylėjo šį pasaulį), jis svarstė Ramzio atvejį, užjautė jį, pavydėjo jam, tarsi būtų matęs, kaip jis nusimeta visas tas atsiskyrėlio ir asketo aureoles, karūnavusias jį jaunystėje, ir tvirtai susipančioja vasnojančiais sparnais bei kvaksinčia buitimi. Visa tai jam šį tą davė – Viljamas Banksas pripažino: juk būtų buvę malonu, jeigu Kamė būtų įkišusi gėlytę jam į švarką arba užsiropštusi jam, kaip tėvui, ant peties pasižiūrėti Vezuvijaus išsiveržimo vaizdo, bet jo seni draugai negalėjo atsikratyti jausmo, kad kai ką ir sunaikino. O kaip dabar atrodytų iš šalies? Ką mano šioji Lilė Briskou? Ar galima nepastebėti, kad jis vis labiau pasiduoda įpročio galiai? Keistenybėms, gal ir silpnybėms? Stulbina, kad tokio intelekto žmogus gali taip žemai smukti – bet tai jau per žiaurus pasakymas, – ir pasidaryti toks priklausomas nuo pagyrų.

– Oi, bet pagalvokit, kokie jo darbai! – tarė Lilė.

Tik „pagalvojus, kokie jo darbai“, jai prieš akis aiškiai iškildavo didelis virtuvės stalas. Dėl Endriaus. Ji paklausė jo, apie ką tos tėvo knygos. „Apie subjektą ir objektą ir tikrovės prigimtį“, – atsakė Endrius. Ji tepasakė: „O Dieve“, – nenutuokdama, ką tai reiškia. „Pagalvokit apie virtuvės stalą, – patarė jis jai, – kai nebūsit čia.“

Tad, pagalvojusi apie pono Ramzio darbus, ji visada įsivaizduodavo nušveistą virtuvės stalą. Dabar jis kybojo kriaušės tarpušakyje, nes jiedu priėjo sodą. Ir, iki skausmo susikaupusi, ji nukreipė mintis ne į pasidabruotą medžio žievę ar žuvies pavidalo lapus, o į virtuvės stalo pamėklę – tokio tipiško, nušveisto medinio stalo, rievėto ir šakoto, regis, besipuikuojančio tuo, kad jį apnuogino ilgametė vyriška nuovoka, įstrigusio šakose, keturiom kojom pakibus ore. Žinoma, jeigu dienas leidi regėdamas kampuotas esmes, jeigu žavius vakarus su visais flamingiškais debesimis, su mėliu ir sidabru sutrauki iki balto

pušinio keturkojo stalo (o juk taip daro subtiliausi protai), aišku, kad negali būti vertinamas kaip eilinis žmogus.

Ponui Banksui patiko jos prašymas „pagalvoti, kokie jo darbai". Jis galvojo apie tai, ir net labai dažnai. Daugybę kartų sakė: „Ramzis – vienas iš tų, kurie geriausius darbus padaro iki keturiasdešimties." Jis įnešė aiškų indėlį į filosofiją nedidele knygele būdamas vos dvidešimt penkerių, vėlesni darbai šį daugiausia tik plėtojo ir atkartojo. Tačiau žmonių, kurie apskritai kur nors įneša aiškų indėlį, yra labai mažai, tarė jis sustojęs prie kriaušės, išsičiustijęs, skrupulingai tikslus, subtiliai nešališkas. Staiga, tarsi pastumtas jo rankos judesio, susikaupusių jos įspūdžių apie jį krūvis apvirto ir sunkia lavina pasipylė viskas, ką ji apie jį nutuokė. Tai buvo vienas jausmas. Paskui lyg dūmų kamuolys iškilo visa jo būties esmė. Tai jau antras jausmas. Ji pasijuto apkerėta savo įžvalgos jėgos – tas jo griežtumas, jo gerumas. Aš gerbiu kiekvieną jūsų ląstelę (kreipėsi ji nebyliai), jūs ne tuščiagarbis, jūs laisvas nuo visų asmeniškumų, jūs puikesnis už poną Ramzį, puikiausias mano pažįstamas žmogus, jūs neturite nei žmonos, nei vaiko (jai norėjosi branginti tą vienatvę be jokio lytinio jausmo), jūs gyvenate dėl mokslo (jai prieš akis nevalingai iškilo bulvių nuopjovos), jus girti būtų įžeidimas, kilnusis tyros širdies didvyri! Tačiau iškart prisiminė, kaip jis iki pat čia atsivežė kamerdinerį, piktinosi ant krėslų lipančiais šunimis, ištisas valandas postringavo (kol ponas Ramzis išdūmė trenkdamas duris) apie druską daržovėse ir anglų virėjų ydas.

Kaipgi visa tai išspręsti? Kaip vertinti žmones, apie juos galvoti? Kaip dėti vieną dalyką prie kito ir padaryti išvadą, kad šitas žmogus tau patinka arba ne? O ir ką gi reiškia šie žodžiai? Jai stovint tiesiog apkerėtai prie kriaušės medžio, liejosi įspūdžiai apie šiuodu vyrus, ir sekti jos minčių eigą buvo tas pats,

kas sekti balsą, kalbantį per greitai, kad spėtum užrašyti žodžius, o tas balsas buvo jos pačios, be sufleravimo sakantis nepaneigiamus, tvarius, prieštaringus dalykus, tad net kriaušės žievės įplaišos ir gumbeliai nepajudinamai įsitvirtino amžinybėje. Jūs turite didybę, toliau kalbėjo ji, o ponas Ramzis neturi jos nė kruopelės. Jis smulkmeniškas, savanaudis, tuščiagarbis, egoistas, jis išlepęs, jis tironas, jis mirtinai nuvargina ponią Ramzi; tačiau jis turi to, ko neturite jūs (ji kreipėsi į poną Banksą), – ugningo nežemiškumo, jam neegzistuoja mažmožiai, jis myli šunis ir savo vaikus. Jų turi aštuonis. Jūs – nė vieno. Argi jis aną vakarą neatėjo su dviem švarkais ir neleido poniai Ramzi apkirpti jam plaukus pagal pudingo dubenį? Visa tai siuvo aukštyn žemyn tarsi pulkas uodų, kiekvienas atskirai, bet visi stebuklingai sukaupti nematomame stebuklingame tinkle, – siuvo aukštyn žemyn Lilės sąmonėje, kriaušės šakose ir aplink jas, kur tebekabojo nušveisto virtuvės stalo atvaizdas, jos didžiulės pagarbos pono Ramzio protui simbolis, kol jos mintys, sukdamosi vis greičiau ir greičiau, sprogo nuo įtampos ir ji pasijuto išvaduota; netoliese nuaidėjo šūvis, ir pakilo iškrikas, išsigandęs, įaudrintas, triukšmingas varnėnų pulkas.

– Džasperis! – tarė ponas Banksas. Jie pasuko ta pačia kryptimi, kur skrido varnėnai, per terasą. Sekdami danguje pažirusius paukščius, jie žengė pro spragą aukštojoje gyvatvorėje ir susidūrė su ponu Ramziu, o tas jiems tragiškai sugriaudėjo: „Kažkas suklydo skaudžiai!“

Jo akys, apdujusios nuo įsijautimo, kupinos tragiško iššūkio, akimirką susitiko su jųdviejų žvilgsniais, suvirpėjo ties atpažinimo slenksčiu, bet tada, pakėlęs ranką beveik prie veido, tarsi, kamuojamas erzinančios gėdos, būtų norėjęs nustumti, nubraukti jų normalius žvilgsnius, tarsi būtų prašęs akimirkai atidėti tai, ką žinojo esant neišvengiama, bandęs primesti

jiems savo paties vaikišką apmaudą dėl sutrukdymo, tačiau ir demaskavimo akimirką nesileido būti visai sutriuškinamas ir buvo pasiryžęs išlaikyti bent dalį šio saldaus jaudulio, šios netyros ekstazės, kurios gėdinosi, bet kartu ja gardžiavosi, – jis ūmai apsigręžė, užtrenkė prieš juos savo asmenines duris; ir Lilė Briskou su ponu Banksu, neramiai pažvelgę į dangų, pamatė, kad varnėnų pulkas, išblaškytas Džasperio šūvio, nutūpė guobų viršūnėse.

5

– Ir net jeigu rytoj nebus gero oro, – tarė ponia Ramzi, pakeldama akis į praeinančius Viljamą Banksą ir Lilę Briskou, – tai tada kitą dieną. O dabar, – tarė ji, galvodama, kad Lilės žavesio paslaptis yra jos įkypos kiniškos akys vagotame veidelyje, bet tik protingas vyras tai įžvelgtų, – o dabar atsistok ir duok man pamatuoti savo koją, – nes gal jie vis dėlto plauks į švyturį ir ji turi pasižiūrėti, ar nereikia pailginti kojinių vienu dviem coliais.

Šypsodamasi, nes šią sekundę jai dingtelėjo pasigėrėtina mintis – kad Viljamui ir Lilei reikėtų susituokti, – paėmė pilkšvai margą kojinę su angos viršuje sukryžiuotais plieniniais virbalais ir pridėjo Džeimsui prie kojos.

– Vaikeli, stovėk ramiai, – paragino ji, nes pavydėdamas, nenorėdamas būti švyturio prižiūrėtojo vaiko matavimo šablonu, Džeimsas tyčia muistėsi, – bet kaipgi ji tada galinti suprasti, ar kojinė per ilga, ar per trumpa? – paklausė motina.

Ji pakėlė galvą – koks kipšas jį apsėdo, jos jauniausiąjį, brangiausiąjį? – ir išvydo kambarį, krėslus, pamanė, kad viskas siaubingai aptriušę. Jų viduriai, kaip anądien sakė Endrius, išvirtę ant grindų; bet kokia gi prasmė, klausė ji savęs, pirkti gerus krėslus ir palikti juos čia pūti per žiemą, kai namas, prižiūrimas tik

vienos senutės, tiesiog permirksta kiaurai? Nieko, nuoma viso labo du su puse penso, vaikams čia nuostabiai patinka, vyrui tik į naudą pabūti už trijų tūkstančių, na ne, už trijų šimtų mylių nuo savo bibliotekos, paskaitų ir studentų, ir yra vietos svečiams. Kilimėliai, sudedamosios lovos, kraupiai pamėkliški krėslai ir stalai, kurių gyvenimas Londone jau nugyventas, čia visai gerai praverčia, kaip ir viena kita nuotrauka bei knygos. Knygos, pagalvojo ji, dauginasi pačios. Jai niekada nėra laiko jas skaityti. Deja, net jai padovanotų ir paties poeto ranka užrašytų knygų, – „Tai, kurios norai – įsakymas"... „Laimingesniajai mūsų laikų Helenei"... – gėda pasakyti, net jų ji neperskaitė. Nei Krumo apie sąmonę, nei Beitso apie laukinius Polinezijos papročius („Vaikeli, stovėk ramiai", – paprašė ji) – nė vienos jų negalima gabenti į švyturį. Jai atrodė, kad ateis metas, kai namas bus toks nušiuręs, jog reikės ką nors daryti. Kad nors pavyktų juos pripratinti valytis kojas ir nenešti su savimi paplūdimio, jau ir tai būtų šis tas. Krabus tenka įsileisti, jeigu Endrius tikrai nori juos skrosti, arba jeigu Džasperis mano, kad iš jūržolių galima išvirti sriubą, nieko nepadarysi, kaip ir su Rozos radiniais – kriauklelėmis, nendrėmis, akmenimis, – gabūs tie jos vaikai, bet kiekvienas savaip. O iš viso to išeina, – atsiduso ji nužvelgdama visą kambarį nuo grindų iki lubų, pridėjusi kojinę Džeimsui prie kojos, – kad vasara po vasaros viskas vis labiau ir labiau triūšta. Kilimėlis blunka, tapetai atsiknoja. Jau nepasakytum, kad jie buvo išmarginti rožėmis. Bet juk jeigu visos namo durys nuolat atidarytos ir visoje Škotijoje joks spynininkas nesugeba sutaisyti skląsčio, kaipgi viskas neges? Kas iš to, kad žalią kašmyro šalį permeti per paveikslo rėmo kraštą? Po dviejų savaičių jo spalva jau žirnių sriubos. Bet labiausiai ją erzino durys – visos atviros. Ji sukluso. Svetainės durys atviros, prieškambario durys atviros, iš garsų panašu, kad ir miegamųjų durys atviros, ir, žinoma,

laiptų aikštelės langas atviras, nes ji pati atidarė. Langai turi būti atidaryti, o durys uždarytos – juk taip paprasta, negi niekas negali įsidėmėti? Naktimis ji užeidavo į tarnaičių miegamuosius ir rasdavo juos prišutusius kaip krosnis, išskyrus tos šveicarės Mari, kuri verčiau apsieis be vonios negu be tyro oro, o tenai namie, sakė ji, „kalnai tokie gražūs". Tai pasakė vakar vakare, žvelgdama pro langą su ašaromis akyse. „Kalnai tokie gražūs." Ponia Ramzi žinojo, kad ten merdi jos tėvas. Šeima liks be tėvo. Ji tada barėsi ir rodė (kaip paklotilovą, kaip atidaryti langą, sugniauždama ir išskėsdama plaštakas it kokia prancūzė), o tai merginai prabilus, viskas aplinkui tykiai susiglaudė, kaip saulėje praskridusio paukščio sparnai tykiai susiglaudžia ir plunksnų mėlis iš skaisčios plieno spalvos pavirsta šviesiai violetine. Ji stovėjo tylėdama, nes ką gi bepasakysi? Jam gerklės vėžys. Tai prisiminus, – kaip ji stovėjo, kaip mergina pasakė: „Namie kalnai tokie gražūs", – ir nesą jokios vilties, nė mažiausios, – ją gniaužtelėjo susierzinimas ir ji piktai subarė Džeimsą:

– Stovėk ramiai. Negadink man nervų, – tad jis bemat suprato, kad ji nejuokauja, ištiesė koją, ir jinai pamatavo.

Kojinė buvo per trumpa bent puse colio, turint galvoje tai, kad Sorlio sūnelis bus truputį mažesnis už Džeimsą.

– Per trumpa, – tarė ji, – gerokai per trumpa.

Niekas niekada neatrodė toks liūdnas. Iš apmaudo ir juodumos, giliame krytyje, tamsoje, šulinyje, smingančiame nuo saulės šviesos į gelmes, galbūt pritvinko ašara; ašara nukrito, vandenys susiūbavo šen ten, priėmė ją ir nurimo. Niekas niekada neatrodė toks liūdnas.

Bet gal tai tik išorė? – kalbėjo žmonės. Kas gi slypi už to jos grožio, spindesio? Gal jis ištaškė sau smegenis, klausė jie, gal mirė savaitę prieš jiedviem susituokiant – koks nors kitas, ankstesnioji meilė, apie kurią sklando gandai? O gal nieko

nebuvo – nieko, tik neprilygstamas grožis, kuriuo prisidengusi gyveno ir kurio niekaip negalėjo sutrikdyti? Nes kartais atvirumo valandėlę, girdėdama pasakojimus apie didelę aistrą, apie sužlugdytą meilę, pakirstus siekius, ji būtų lengvai galėjusi ir pati prasitarti, ką pažinusi, ką jautusi, išgyvenusi, bet niekada neprabildavo. Visada tylėdavo. Ji žinojo – žinojo nesimokiusi. Jos paprastumas permanydavo tai, ką gudruoliai išsigalvodavo. Tas jos širdies tiesumas versdavo ją kristi žemyn it akmenį, kilti užtikrintai it paukštį, savaime teikė tą dvasios gebėjimą nerti žemyn ir sugriebti tiesą, kuri džiugina, atpalaiduoja, stiprina – gal ir apgaulingai.

(„Mažai gamta teturi molio, – kartą tarė ponas Banksas, telefonu girdėdamas jos balsą, labai jo sujaudintas, nors ji jam tik dalykiškai aiškino apie traukinį, – iš kurio nulipdė jus."* Jis įsivaizdavo ją kitame laido gale – graikiško profilio, mėlynakę, tiesianosę. Atrodė nei šis, nei tas skambinti telefonu tokiai moteriai. Regėjosi, gracijos susikibo rankomis plėnūnių lankose, kad sukurtų tą veidą. Gerai, jis išvažiuosiąs pusę vienuolikos iš Justono stoties.

– Bet ji savo grožį tesuvokia kaip vaikas, – tarė ponas Banksas padėjęs ragelį, eidamas per kambarį pasižiūrėti, kiek pasistūmėjo darbininkai, už jo namo statantys viešbutį. Ir, stebėdamas bruzdesį tarp neužbaigtų sienų, galvojo apie ponią Ramzi. Nes visada rasdavosi, kas nederamai įsiterpia į jos veido harmoniją. Ji užsimaukšlindavo veltinę skrybėlę, su kaliošais bėgdavo per veją traukti vaiko iš bėdos. Tad, galvodamas vien apie jos grožį, turi prisiminti tą virpulingą gyvastį (jis žiūrėjo, kaip statybininkai nutiesta lenta neša plytas) ir įterpti ją į bendrą paveikslą, o jeigu regi ją tiesiog kaip moterį, turi įžvelgti joje

* Parafrazuotas dainos fragmentas iš Thomo Love'o Peacocko (1785–1866) romano „Headlong Hall".

kažkokią savitą keistybę arba numanyti glūdintį potroškį nusimesti savo karališką pavidalą, tarsi jos grožis ir visa, ką vyrai sako apie grožį, jai būtų nusibodę ir ji tenorėtų tapti tokia kaip kiti žmonės, nereikšminga. Jis nežino. Jis nežino. Reikia sėsti prie darbo.)

Megzdama tą raudonai rudą pūkuotą kojinę, galvai atsidūrus absurdiškame fone: paauksuoti rėmai, per jų kraštą permestas jos žalias šalis ir autentifikuotas Mikelandželo šedevras, – ponia Ramzi numaldė tą prieš minutėlę pratrūkusį šiurkštumą, kilstelėjo savo sūnelio galvą ir pabučiavo į kaktą.

– Paieškokim dar vieno paveikslėlio iškirpti, – tarė ji.

6

Bet kas gi atsitiko?

Kažkas suklydo skaudžiai.

Išmušta iš savo apmąstymų, ji suteikė prasmę žodžiams, kurie ilgą laiką jos sąmonėje tūnojo beprasmiški. „Kažkas suklydo skaudžiai." Įbedusi trumpareges akis į savo vyrą, dabar nenumaldomai artėjantį, ji atidžiai stebeilijo, kol jo artumas atskleidė (tas posmelis dauginosi jos galvoje), kad kažkas atsitiko, kažkas skaudžiai suklydo. Bet ji nė už ką negalėjo įsivaizduoti, kas tai.

Jis virpėjo, tirtėjo. Visa jo tuštybė, visas pasitenkinimas savo didybe jojant per mirties slėnį savo vyrų priešaky nuožmiam it griaustinis, narčiam it vanagas, sudužo, virto niekais. Po kulkų, sviedinių ugnim mes narsiai jojome pirmyn, per mirties slėnį lėkėm, svaidydami grėslius žaibus... tiesiai į Lilę Briskou ir Viljamą Banksą. Jis virpėjo, tirtėjo.

Už jokius turtus ji nebūtų jo prakalbinusi, suvokdama iš pažįstamų ženklų – slepiamų akių ir kažkokio keisto susitelkimo savyje, tarsi būtų visas apsisiautęs, idant vienumoje atgautų

pusiausvyrą, – kad yra pasibaisėjęs ir susisielojęs. Ji paglostė Džeimsui galvą, jam perkeldama tai, ką jautė vyrui, ir, žiūrėdama, kaip jis kreidele geltonai spalvina baltus uniforminius vieno pono marškinius Kariuomenės ir karo laivyno prekių kataloge, pagalvojo, koks būtų džiaugsmas, jeigu jis taptų įžymiu dailininku – o kodėl gi ne? Jo nuostabi kakta. Paskui, pakėlusi galvą vyrui dar kartą praeinant, ji su palengvėjimu konstatavo, kad pragaištis užmaskuota, triumfuoja kasdienybė, savo raminančią melodiją niūniuoja įprotis, tad kai vėl apsisukęs jis tyčia sustojo prie lango ir pasilenkęs valiūkiškai, įnoringai kažkokia šakele pakuteno Džeimsui nuogą blauzdą, ji prikišo jam, kad išprašė „tą vargšą jaunuolį“ – Čarlzą Tanzlį. Tanzlis turėjęs eiti vidun rašyti disertacijos, atsakė jis.

– Kada nors ir Džeimsui reikės rašyti disertaciją, – pridūrė ironiškai, šmaukšėdamas šakele.

Įpykęs ant tėvo, Džeimsas ranka nustūmė kutenančią šakelę, kuria sau būdinga maniera, griežtai ir podraug linksmai, jis kibino jauniausiajam sūnui nuogą koją.

Norinti užbaigti tas įgrisusias kojines, kad rytoj perduotų Sorlio sūneliui, paaiškino ponia Ramzi.

Nėra nė mažiausios galimybės rytoj plaukti į švyturį, irzliai atšovė ponas Ramzis.

Iš kur jis žinąs? – paklausė ji. Vėjai dažnai keičiasi.

Tokia visiškai neracionali pastaba, tas moterų proto klaidumas jį siutino. Jis jojo per mirties slėnį, buvo sutriuškintas, tirtėjo, o čia ji neigia aiškiausius faktus, skatina jo vaikus tikėtis visiškai neįmanomo dalyko, tiesą sakant, meluoja. Jis treptelėjo koja į akmeninį laiptelį. „Kad tave kur velnias“, – tarė. Bet ką gi ji pasakė? Tik tiek, kad rytoj gali būti geras oras. Gal ir gali.

Tik ne tada, kai barometro stulpelis krenta ir vėjas pučia iš rytų.

Siekti tiesos taip stulbinamai numojant ranka į kitų žmonių jausmus, taip įnoringai, taip žiauriai nuplėšti plonas civilizacijos skraistes jai atrodė toks žmogiškojo padorumo išniekinimas, kad ji, nieko nesakydama, priblokšta ir apakinta, panarino galvą, tarsi pasiduodama aštrių ledų krušai, purvino vandens plūsmui, niekaip neprieštaraudama. Nebuvo ką sakyti.

Jis tylėdamas stovėjo prie jos. Galiausiai labai nuolankiai pasakė nueisiąs paklausti pakrantės sargybos, jeigu ji norinti.

Jokio kito žmogaus ji taip negarbino kaip jo.

Ji galinti patikėti ir jo žodžiu, atsakė. Tik tada jiems nereikės tepti sumuštinių – štai ir viskas. Jie vis kreipdavosi į ją – visą dieną, tai šis, tai tas, tam ji ir moteris; vienam reikia šio, kitam ano, vaikai auga; ji neretai jausdavosi kaip kempinė, prisisunkusi žmonių jausmų. Tada jis tarė: „Kad tave kur velnias." Jis tarė: „Turi lyti." Jis tarė: „Nelis", – ir staiga jai atsivėrė jaukios ir saugios dausos. Nieko ji taip negarbino. Jai atrodė, kad ji neverta net batų raištelių jam užrišinėti.

Jau susigėdęs dėl savo irzlumo, dėl to mosikavimo rankomis vedant vyrus į mūšį, ponas Ramzis dar kartą nedrąsiai pabaksnojo nuogas sūnaus kojas ir tada, tarsi gavęs jos leidimą, – judesiais, žmonai keistai primenančiais zoologijos sode matytą didžiulį jūrų liūtą, kuris, prarijęs mestą žuvį, dribo atgal ir taip suplakė vandenį, kad tas teliūskavosi visais baseino kraštais, – nėrė į vakaro orą, kuris buvo jau lengvesnis, nebeteikė lapams ir gyvatvorėms sodrumo, bet, tarsi atsimokėdamas, rožėms ir gvazdikams sugrąžino dieną prarastą žvilgesį.

– Kažkas suklydo skaudžiai, – pasakė jis vėl, žirgliodamas pirmyn atgal po terasą.

Tačiau kaip nepaprastai pasikeitė jo tonas! Kaip ta gegutė, kuri „birželį keičia balselį", – tarsi būtų bandęs, atsargiai ieškojęs frazės naujai nuotaikai išreikšti ir nieko geresnio nesumanęs,

pasinaudojęs turima po ranka, nors ir palūžusia. Bet šitaip ištarta „Kažkas suklydo skaudžiai“ nuskambėjo juokingai – kone kaip klausimas, be jokio įsitikinimo, progiesmiu. Ponia Ramzi nesusilaikė nenusišypsojusi, o jis, kur buvęs kur nebuvęs, vaikščiodamas pirmyn atgal jau ir užniūniavo tą frazę, paskui ją nutraukė ir nutilo.

Jis jautėsi saugus, atgavęs savo privatumą. Sustojo užsidegti pypkės, pažvelgė pro langą į žmoną ir sūnų, ir, kaip žmogų, kuris traukinyje pakelia akis nuo skaitomo puslapio ir pamato sodybą, medį, keletą trobų kaip iliustraciją, kaip patvirtinimą to, ką ką tik perskaitė, ir grįžta prie skaitinio pažvalėjęs ir patenkintas, jį, neįsidėmėjusį nei sūnaus, nei žmonos, šis vaizdas pažvalino bei patenkino ir pašventino jo pastangas tobulai aiškiai išspręsti problemą, į kurią šiuo metu buvo nukreipta jo nuostabaus proto veikla.

Protas buvo nuostabus. Mat jeigu mąstymas yra kaip pianino klaviatūra, padalinta į tam tikrą skaičių gaidų, arba, kaip angliška abėcėlė, eilės tvarka sudėstytas iš dvidešimt šešių raidžių, tai nuostabiam protui visiškai nesunku vieną po kitos užtikrintai ir neklystamai peržvelgti visas tas raides ir prieiti, tarkime, raidę Q. Jis priėjo Q. Visoje Anglijoje labai nedaug žmonių kada nors prieina Q. Čia, stabtelėjęs prie akmeninės vazos su pelargonijomis, jis pamatė, – bet dabar jau toli toli, kaip kriaukleles renkančius vaikus, dieviškai nekaltus, užsiėmusius niekučiais sau po kojomis ir kažkaip visai bejėgius prieš lemtį, kurią jis juk suvokia, – žmoną ir sūnų, abu kartu, lange. Jiems reikia jo globos, ir jis ją teikia. O kas gi po Q? Kas toliau? Po Q dar yra raidžių, kurių paskutinė mirtingoms akims sunkiai įžiūrima ir tik raudonai mirguliuoja tolumoje. Z pasiekia tik vienas visos kartos žmogus. Vis dėlto jeigu jis pasieks R, tai jau bus šis tas. Bent jau štai yra Q. Jis tvirtai įsitvėrė Q. Dėl Q jis

tikras. Tad jeigu Q yra Q… R… Čia jis iškratė pypkę dviem ar trim skambiais barkštelėjimais į avino ragą – vazos rankeną ir mąstė toliau. „Tad R…“ Jis susikaupė. Susiėmė.

Jam į pagalbą atėjo savybės, kurios būtų išgelbėjusios laivo įgulą, likusią siaučiančioje jūroje su šešiomis galetomis ir gertuve vandens, – ištvermė ir teisingumas, toliaregiškumas, atsidavimas, išmanymas. Tad R yra… kas yra R?

Virš įtempto jo žvilgsnio sumirksėjo uždanga, nelyginant odinis driežo akies vokas, ir užtemdė raidę R. Tą tamsos blyksnį jis girdėjo žmones sakant: jis nevykėlis, R ne jo nosiai. Jis niekada nepasieksiąs R. Pirmyn prie R, dar kartą. R…

Jam ir vėl į pagalbą atėjo savybės, kurios gūdžioje ekspedicijoje per ašigalio regiono ledines dykras būtų pavertusios jį vadovu, vedliu, patarėju, kurio temperamentas, nei sangviniškas, nei melancholiškas, ramiai numato, kas jų laukia, ir žvelgia tiesai į veidą. R…

Vėl sumirksėjo driežo akis. Jam ant kaktos iššoko venos. Pelargonija vazoje tapo stulbinamai ryški, ir tarp jos lapų jis nenoromis išvydo tą seną, akivaizdų dviejų žmonių rūšių skirtumą: vieni yra atkaklūs nežmoniškos jėgos ėjikai, kurie, ištvermingai klumpindami, pakartoja visą abėcėlę iš eilės, visas dvidešimt šešias raides nuo pradžios iki galo; kiti – talentingieji, įkvėptieji, kurie stebuklingai sumeta visas raides vienu žybsniu – tai genijaus kelias. Jis ne genijus, į tai nepretenduoja, bet jis gali arba galėtų turėti jėgų tiksliai iš eilės pakartoti visas abėcėlės raides nuo A iki Z. Bet dabar įstrigo ties Q. Tad pirmyn prie R.

Jį vogčia apniko jausmai, kurie nebūtų padarę gėdos vadovui, kai šis, pradėjus snigti ir kalno viršūnei pasislėpus miglose, supranta, kad jam reikia atsigulti ir numirti prieš išauštant rytui, šie jausmai papilkino jam akis ir vos per dvi sukiojimosi

terasoje minutes padarė iš jo bespalvį, sudžiūvusį senį. Tačiau jis nesigulsiąs – susirasiąs kokią stačią uolą ir ten, nukreipęs akis į audrą, iki pat galo stengdamasis žvilgsniu perskrosti tamsą, mirsiąs stovėdamas. Jis niekada nepasieksiąs R.

Jis sustojo kaip įbestas prie vazos su virstančia per kraštus pelargonija. Kiek žmonių iš tūkstančio milijonų, klausė jis savęs, vis dėlto pasiekia Z? Žinoma, pasmerkto būrio vadas gali savęs to klausti ir, neišduodamas žengiančių įkandin jo, atsakyti: „Turbūt vienas." Vienas iš visos kartos. Tad ar galima jį kaltinti, kad nėra tas vienas, jeigu jis sąžiningai triūsė ir aukojo geriausius gebėjimus, kol nebeliko ką aukoti? O kiek laiko truks jo šlovė? Net ir mirštančiam herojui prieš mirtį leistina klausti, kaip apie jį vėliau kalbės žmonės. Jo šlovė truks gal du tūkstančius metų. O kas yra du tūkstančiai metų? (ironiškai klausė ponas Ramzis, įsistebeilijęs į gyvatvorę). Iš tikrųjų, kas tai yra žvelgiant į amžių dykras nuo kalno viršūnės? Net šis akmenėlis, kurį paspiri batu, pergyvens Šekspyrą. Jo paties šviesėlė ne itin ryškiai švies metus ar dvejus, o paskui susilies su kokia nors didesne šviesa, o ta – su dar didesne. (Jis žvelgė į tamsą, šakų raizginius.) Tad kas gi galės kaltinti to pasmerkto būrio vadą, kuris juk vis dėlto užkopė pakankamai aukštai, kad pamatytų metų dykrą ir žvaigždžių žūtį, jeigu prieš mirčiai sustingdant galūnes jis šiek tiek sąmoningai pakels nutirpusius pirštus prie kaktos ir išsitemps, tad atėjęs ieškotojų būrys ras jį mirusį savo poste šaunia kario poza? Ponas Ramzis išsitempė ir stovėjo prie vazos labai tiesus.

Kas gali jį kaltinti, jeigu šitaip atsistojęs jis pamąsto apie šlovę, ieškotojų būrius, akmenų piramidę, dėkingų sekėjų sukrautą ant jo kaulų? Galų gale kas gali kaltinti pasmerktos ekspedicijos vadovą, jeigu, išdrįsęs eiti iki galo, išeikvojęs jėgas iki paskutinio lašo ir užmigęs, nepaisydamas, pabus ar ne, dabar

iš nesmarkaus dilgčiojimo kojų pirštuose suvokia esąs gyvas ir visai tam nesipriešina, o prašo užuojautos, viskio ir kad kas nors tuoj pat išklausytų jo kančių istoriją? Kas gali jį kaltinti? Kas gi slapčia nesidžiaugs, kai herojus nusimeta šarvus ir sustojęs prie lango žvelgia į žmoną ir sūnų, o šie, iš pradžių labai tolimi, palengva vis artėja, kol lūpos, knyga, galva atsiduria prie pat jo, nors vis dar žavūs ir nepažįstami dėl jo begalinės vienatvės ir amžių dykros, ir žvaigždžių žūties, ir galiausiai, įsidėjęs pypkę į kišenę nulenkia prieš ją savo didingą galvą, – kas gali jį kaltinti, jeigu jis išreiškia pagarbą pasaulio grožiui?

7

Bet sūnus jo nekentė. Nekentė už tai, kad prie jų priėjo, kad sustojo ir žiūrėjo į juos, kad jiems sutrukdė; nekentė už egzaltaciją ir didingus gestus, už jo majestotišką galvą, už reiklumą ir savimaną (nes štai stovi jis ir reikalauja dėmesio), bet labiausiai nekentė tėvo jausmų tarškėjimo čirškėjimo, kuris, aplink juodu vibruodamas, drumstė tobulą jo santykių su motina paprastumą ir sveiką protą. Įbedęs žvilgsnį į knygą, jis tikėjosi priversti tėvą eiti šalin, pirštu rodydamas žodį, tikėjosi susigrąžinti motinos dėmesį, kuris, jis pykdamas žinojo, susvyravo, kai tik tėvas sustojo. Bet ne. Niekas neprivers pono Ramzio eiti šalin. Jis čia stovėjo ir reikalavo užuojautos.

Ponia Ramzi, sėdėjusi laisvai, apglėbusi sūnų ranka, susikaupė ir, kiek pasigręžusi, sakytum, pamėginusi keltis, iškart sviedė į orą energijos pliūpsnį, purslų stulpą, tuo pat metu atrodydama žvali ir gyvybinga, tarsi visi jos energijos srautai būtų susilieję į vieną jėgą, liepsnojančią ir tvieskiančią (nors sėdėjo rami ir vėl pasiėmė mezginį), ir į šį nuostabų vaisingumą, į šią gyvybės versmę ir fontaną nėrė fatališkas vyro sterilumas, lyg žalvarinis snapas, bergždžias ir nuogas. Jis norėjo užuojautos.

Jis pareiškė esąs nevykėlis. Ponia Ramzi žybsėjo virbalais. Ponas Ramzis, nenuleisdamas akių nuo jos veido, pakartojo esąs nevykėlis. Ji atstūmė šiuos žodžius. „Čarlzas Tanzlis...“ – ištarė ji. Jis norėjo užuojautos, pirmiausia kad jį patikintų esant genijų, o paskui įsivestų į gyvenimo ratą, sušildytų ir paguostų, atkurtų pojūčius, bergždumą paverstų vaisingumu ir visas namo patalpas pripildytų gyvybės: svetainę, už svetainės – virtuvę, virš virtuvės – miegamuosius, o už jų – vaikų kambarius: juos reikia apstatyti baldais, reikia pripildyti gyvybės.

Čarlzas Tanzlis laikąs jį didžiausiu šiuolaikiniu metafiziku, pasakė ji. Bet jam to buvo maža. Jam reikėjo užuojautos. Jam reikėjo patikinimo, kad ir jis gyvena gyvenimo sūkuryje, kad yra reikalingas, ir ne tik čia, bet visame pasaulyje. Žybsėdama virbalais, pasitikinti savimi, tiesi, ji sukūrė svetainę ir virtuvę, jas nutvieskė šviesa, patarė jam atsipalaiduoti, viską apvaikščioti, mėgautis. Ji juokėsi, mezgė. Stovėdamas jai tarp kelių visas sustingęs, Džeimsas jautė, kaip visa jos stiprybė suliepsnoja tik tam, kad ją sugertų ir užgesintų žalvarinis snapas, sausringas vyro kardas, negailestingai vis kertantis ir kertantis, reikalaujantis užuojautos.

Jis esąs nevykėlis, pakartojo. Na, tai žvalgykis, įsijausk. Žybsėdama virbalais, dairydamasi aplinkui, pro langą, po kambarį, į patį Džeimsą, ji patikino jį be menkiausio abejonės šešėlio – savo juoku, savitvarda, išmanymu (kaip auklė, nešdama žvakę per tamsų kambarį, patikina kaprizingą vaiką), – kad tai realu: namas pilnas, sodas žydi. Jeigu jis nedvejodamas ja tikėsiąs, jam nieko neatsitiksią; kad ir kaip giliai jis apsikastų, kad ir kaip aukštai užkoptų, nė sekundės neliksiąs be jos. Šitaip giriantis gebėjimu apglobti ir apsaugoti, jai pačiai beveik neliko nė kiauto, iš kurio galėtų pažinti save – viskas buvo išeikvota, išleista, ir Džeimsas, stovėdamas sustingęs jai tarp kelių, jautė, kaip ji kyla

it rausvai pražydęs vaismedis, aptaisytas lapais ir šokančiomis šakomis, ir į jį sminga ir kerta žalvarinis snapas, sausringas jo savimylos tėvo kardas, reikalaujantis užuojautos.

Kupinas jos žodžių, kaip vaikas, kuris patenkintas užsnūsta, jis galų gale tarė, žiūrėdamas į ją su nuolankiu dėkingumu, atsigavęs, atjaunėjęs, kad eisiąs pasivaikščioti, pasižiūrėsiąs, kaip vaikai žaidžia kriketą. Išėjo.

Ponia Ramzi, regis, tuoj pat susiskleidė, vieni žiedlapiai užsivėrė ant kitų, ir visas darinys išsekęs sukrito į save, tad jai pakako jėgų tik saldžiai pasiduodant braukti pirštu per Grimų pasakos lapą, kai, tarsi spyruoklės, kuri visa išsiplėtė ir palengva liaujasi pulsuoti, virpulys, joje tvinkčiojo sėkmingo sukūrimo ekstazė.

Jam nueinant, atrodė, kad kiekvienas šio pulso tvinksnis sieja ją su jos vyru ir abiem teikia tokią paguodą, kokią tarsi teikia viena kitai dvi skirtingos gaidos, viena aukšta, kita žema, kai kartu nuskambėjusios susilieja. Tačiau, sąskambiui nuščiuvus ir jai vėl grįžus prie pasakos, ponia Ramzi jautėsi ne tik kūniškai išsekusi (ji visada taip jausdavosi – ne per patį įvykį, o vėliau), bet jos fizinį nuovargį nuspalvino kažkoks lyg ir nemalonus kitos kilmės jausmas. Bet nepasakytum, kad, garsiai skaitydama pasaką apie žvejį ir jo pačią, būtų aiškiai žinojusi, iš kur tai radosi; o ir neleido sau išreikšti žodžiais nepasitenkinimo, kai, versdama lapą nutilusi ir išgirdusi, kaip dusliai, gūdžiai krenta banga, suvokė, kad tai radosi iš štai ko: jai nepatiko, nė sekundės, jaustis geriau už savo vyrą, be to, buvo nepakenčiama su juo kalbant nebūti visiškai įsitikinusiai savo žodžių tiesa. Universitetai ir žmonės, kuriems jo reikia, paskaitos bei knygos ir nepaprasta jų svarba – visu tuo ji neabejojo nė akimirkos, tačiau jai kėlė nerimą jųdviejų santykiai, tai, jog jis taip atvirai kreipiasi į ją, kad visi gali pamatyti, nes

tada žmonės kalba, kad jis priklauso nuo jos, nors jiems reikėtų žinoti, kad iš jųdviejų jis nesulyginamai svarbesnis ir tai, ką ji duoda pasauliui, lyginant su tuo, ką duoda jis, yra visai nereikšminga. Tačiau vėlgi buvo dar vienas dalykas – ji negalėjo sakyti jam tiesos, bijojo, pavyzdžiui, apie šiltnamio stogą ir kiek kainuos jį suremontuoti, gal kokius penkiasdešimt svarų, ir dėl jo knygų – ji bijojo, kad jis gali numanyti, ką ji šiek tiek įtarė, kad jo pastaroji knyga, na, nėra jo geriausia (ji tai nuvokė iš Viljamo Bankso); ir ji slėpė kasdienius mažmožius, o vaikai tai matė, ir jiems tai buvo našta, – visa tai menkino tą didelį, tyrą dviejų gaidų sąskambio džiaugsmą, ir dabar tas garsas užgeso jai ausyse apgailėtinai nykiai.

Ant knygos lapo krito šešėlis, ir ji pakėlė akis. Prašliurino Augustas Karmaiklas, kaip tik dabar, tą akimirką, kai buvo skaudu prisiminti žmonių santykių netobulumą, tai, kad net gražiausieji turi ydų ir neišlaiko išbandymo, kurį ji primetė, mylėdama savo vyrą, su sau būdingu tiesos troškimu; kai buvo skaudu jaustis įsitikinusiai savo netikumu ir dėl tų melagysčių, dėl tų perdėjimų nepajėgiai atlikti priedermių, – kaip tik šią akimirką, kai ji taip niekingai graužėsi, prašliurino Karmaiklas geltonomis šlepetėmis, ir kažkoks kipšas sugundė ją šūktelėti jam einant pro šalį:

– Einate vidun, pone Karmaiklai?

8

Jis neatsakė. Vartojo opijų. Vaikai sakė, kad nuo to pageltonavo jo barzda. Galbūt. Jai tik buvo aišku, kad tas bėdžius nelaimingas, kasmet pas juos apsilanko ieškodamas prieglobsčio; tačiau kasmet ji jautė tą patį: jis ja nepasitiki. Ji sakydavo: „Aš einu į miestą. Gal jums paimti pašto ženklų, popieriaus, tabako?“ – ir jausdavo, kaip jis susigūžia. Jis ja nepasitiki. Tai jo žmonos

darbas. Ji prisiminė, kaip niekingai žmona su juo elgėsi, o ji pati tada suakmenėjo, tame siaubingame kambarėlyje Sent Džons Vude*, savo akimis matydama, kaip ta pasibaisėtina moteris išvaro jį iš namų. Jis buvo apkiautęs, apsibarstęs švarką, įkyrus kaip senas žmogus, kuriam visiškai nėra ką veikti, ir ji išvarė jį iš kambario. Šlykščiai, kaip jai būdinga, tarė: „Dabar mudvi su ponia Ramzi norim truputį pasikalbėti", ir poniai Ramzi tiesiog prieš akis iškilo begaliniai jo gyvenimo vargai. Ar jam užtenka pinigų nusipirkti tabakui? Ar turi jos prašyti – pusės kronos, aštuoniolikos pensų? Ak, nesinorėjo nė galvoti apie smulkius jo kenčiamus pažeminimus. Ir dabar jis visada (kodėl, ji nenutuokė, tik manė, kad tai kažkaip pareina nuo tos moters) vengė jos. Niekada jai nieko nepasakojo. Bet ką gi ji daugiau galėjo padaryti? Jam buvo skirtas saulėtas kambarys. Vaikai su juo elgėsi gerai. Ji niekada nedavė nė ženklo, kad jis nepageidautinas. Nėrėsi iš kailio, kad jam įtiktų. Gal jums reikia pašto ženklų, gal jums reikia tabako? Jums ši knyga galėtų patikti, ir taip toliau. O juk vis dėlto – vis dėlto (čia ji nejučia pasitempė visu kūnu – tas retas atvejis, kai suvokė savo grožį) – vis dėlto paprastai jai nebūna sunku sukelti žmonių simpatiją; pavyzdžiui, Džordžas Maningas, ponas Volesas – garsūs žmonės, o juk ateina vakarą kitą ramiai prie židinio pasišnekučiuoti su ja viena. Norom nenorom ji nešėsi savo grožio deglą – įsinešdavo jį iškėlusi į kiekvieną patalpą, kur tik eidavo; ir vis dėlto, kad ir kaip jį dangstydavo, kad ir kaip vengdavo neišvengiamos to nešimo monotonijos, jos grožis buvo akivaizdus. Ja žmonės gėrėjosi. Mylėjo ją. Ji įžengdavo į patalpas, kur sėdi gedėtojai. Jai regint liedavosi ašaros. Vyrai, o ir moterys, nusimesdavo sudėtingumo naštą ir su ja

* *St John's Wood* – gyvenamasis rajonas šiaurės vakarų Londone, aprašomuoju metu pamėgtas menininkų ir intelektualų.

leisdavo sau būti lengvai paprasti. Ją žeidė, kad jis jos vengia. Skaudino. Ir juk negarbingai, neteisingai. Tatai ją trikdė, juolab kad prisidėjo prie nepasitenkinimo savo vyru, – tas jausmas, apėmęs, kai Karmaiklas su tomis geltonomis šliurėmis, su knyga po pažastim prašliurino į jos klausimą teatsakydamas galvos linktelėjimu, – kad ji kažkaip įtartina ir kad tie jos norai duoti, padėti tėra tuštybė. Tad gal ji tenkindama savimeilę instinktyviai nori padėti, duoti, kad žmonės galėtų sakyti apie ją: „O, ponia Ramzi! Brangioji ponia Ramzi... Ponia Ramzi, kas gi kitas!“ – kad jiems jos reikėtų, ją kviestų ir ja gėrėtųsi? Ar ne to slapčia ji nori, ir todėl, kai Karmaiklas jos vengia, kaip štai šią akimirką, dūlindamas į kokią nors kertę, kur jis be galo kuria nepabaigiamus akrostichus, ji instinktyviai jautė ne tik kad ją atstūmė, bet kad parodė, kokio menkumo joje esama ir kokie ydingi žmonių santykiai, kokie niekingi, savanaudiški, net ir geriausiais atvejais. Tokiai menkai ir išsisėmusiai, visai nebe tos išvaizdos (skruostai įdubę, plaukai pražilę), kuri keltų džiaugsmą, verčiau jai sutelkti dėmesį į pasaką apie žvejį ir jo pačią ir taip numaldyti tą jautrumo kamuolį (joks kitas jos vaikas nebuvo toks jautrus) – sūnelį Džeimsą.

– „Žvejys baisiai nenorėjo eiti, – skaitė ji balsu, – bet pagaliau nusileido. ‚Negerai, negerai‘, – sakė jis sau, eidamas į jūrą. Jūros vanduo buvo ramus, bet drumzlinesnis kaip aną kartą ir nuolat mainėsi, gaudamas čia šviesiai ar tamsiai mėlyną, čia pilką spalvą. Atsistojęs ant kranto, žvejys tarė...“*

Poniai Ramzi nesinorėjo, kad jos vyras sustotų kaip tik šią akimirką. Kodėl jis nenuėjo, kaip žadėjęs, žiūrėti vaikų kriketo? Bet jis nieko nesakė – pažvelgė, linktelėjo galva, pritarė ir patraukė tolyn. Matydamas prieš save tą gyvatvorę, kuri

* Čia ir toliau pasakos vertimas – Juozo Balčikonio.

daugybę kartų buvo suapvalinusi pauzę, pabrėžusi išvadą, matydamas žmoną ir vaiką, vėl matydamas vazas su išdrykusiomis raudonomis pelargonijomis, kurios taip dažnai yra dabinusios mąstymo eigą ir tarp jų lapų tebėra tai užrašyta, tarsi ten būtų popieriaus skiautės, ant kurių skaitydamas paskubom brūkšteli pastabas, – visa tai matydamas jis sklandžiai paniro į svarstymus, paskatintus „The Times“ straipsnio apie tai, kiek amerikiečių kasmet aplanko Šekspyro namą. Jeigu Šekspyro nebūtų buvę, klausė jis, ar pasaulis būtų labai skyręsis nuo dabartinio? Ar civilizacijos pažangą lemia didieji talentai? Ar paprasto žmogaus dalia dabar lengvesnė negu faraonų laikais? Tačiau ar paprasto žmogaus dalia, klausė jis savęs, yra tas kriterijus, kuriuo mes matuojame civilizacijos vertę? Ko gero, ne. Ko gero, didžiausiam gėriui reikia, kad egzistuotų vergų klasė. Metro liftininkas yra amžina būtinybė. Ši mintis jam kėlė pasibjaurėjimą. Jis krestelėjo galvą. Kad to išvengtų, jis ras kokį nors būdą suniekinti menų dominavimą. Jis aiškins, kad pasaulis egzistuoja vidutiniam žmogui, kad menai – tik papuošalas, užkartas ant žmonių gyvenimo, – jie jo neišreiškia. Ir Šekspyras nėra būtinas. Dorai nesumodamas, kam jam reikia menkinti Šekspyrą ir tiesti pagalbos ranką žmogui, amžinai stovinčiam prie lifto durų, nudrėskė nuo gyvatvorės lapą. Kitą mėnesį visa tai reikės išdėstyti jaunuoliams Kardife, pamanė jis; čia, savo terasoje, jis tik rankioja trupinius ir piknikauja (metė taip irzliai nuskintą lapą), kaip raitelis, pasilenkiantis nuo žirgo nuskinti puokštę rožių, arba žmogus, kuris prisikemša kišenes riešutų, dykai bastydamasis nuo vaikystės pažįstamais keliukais ir laukais. Viskas įprasta – šis posūkis, ši lipynė, šis takas per laukus. Jis ištisas valandas taip praleisdavo vakarais su pypke, mąstydamas pirmyn atgal, iš vieno į kitą seną pažįstamą keliuką ar pievą, kur viskas buvo

apkibę istorijos ženklais – čia tos karinės kampanijos, ten to valstybės veikėjo gyvenimo, – eilėraščiais ir pasakojimais, taip pat figūromis – šio mąstytojo, ano kario, – viskas labai gyva ir aišku; tačiau keliukas, laukas, pieva, vaisingas lazdynas ir žydinti gyvatvorė galų gale atvesdavo jį prie dar vieno kelio posūkio, kur jis visada nulipdavo nuo žirgo, pririšdavo jį prie medžio ir patraukdavo vienas pėsčiom. Jis priėjo vejos gyvatvorę ir pažvelgė žemyn į įlanką.

Tokia jo lemtis, toks jo ypatumas – ar jis to nori, ar nenori, – šitaip išeiti į žemės ruoželį, lėtai graužiamą jūros, ir ten stovėti atsiskyrus, it vienišas jūrų paukštis. Tai jo stiprybė, jo dovana – staiga nusimesti visą balastą, susitraukti ir sumažėti, kad atrodytų nuogesnis ir jaustųsi menkesnis, net fiziškai, tačiau nepraradęs nė trupučio minties jėgos, ir šitaip stovėti ant tos savo atbrailėlės žvelgiant į žmonių neišmanymo tamsą: kaip mes nieko nežinome, o jūra graužia pagrindą, ant kurio stovime, – tai jo lemtis, jo dovana. Tačiau kai nulipęs nuo žirgo numesdavo šalin visus gestus ir blizgučius, visus riešutų ir rožių laimikius ir susitraukdavo taip, kad užmiršdavo ne tik šlovę, bet ir savo vardą, net ir toje vienumoje jis išlaikydavo budrumą, nesigailintį jokio fantomo ir nesimėgaujantį jokia vizija, ir kaip tik toks jis įkvėpdavo Viljamui Banksui (protarpiais) ir Čarlzui Tanzliui (nuolankiai), o dabar ir žmonai, pažvelgusiai į jį ir pamačiusiai stovintį vejos pakraštyje, nepaprastą pagarbą ir gailestį, taip pat dėkingumą, kaip kad į vandens vagą įbestas mietas, ant kurio tupia žuvėdros ir kurį skalauja bangos, linksmiems laivo keliautojams sužadina dėkingumo jausmą už tai, kad jis vienišas apsiėmė žymėti vagą užplūdusiuose vandenyse.

„Bet aštuonių vaikų tėvas neturi pasirinkimo…“ Šitaip pusbalsiu murmėdamas jis nutilo, pasigręžė, atsiduso, pakėlė akis,

susirado siluetą – savo žmoną, skaitančią sūneliui pasakas, prisikimšo pypkę. Nusigręžė nuo žmonių neišmanymo, žmonių lemties ir pagrindą, ant kurio stovime, graužiančios jūros vaizdo, nors, jeigu būtų atidžiau įsižiūrėjęs, tai gal būtų jį kai kur nuvedę; ir paguodą rado tokiose menkose smulkmenose, lyginant su didinga, ką tik prieš jį iškilusia tema, kad buvo linkęs greitai tuo atsikratyti, tai suniekinti, tarsi būti nutvertam laimingam kančių pasaulyje sąžiningam žmogui būtų šlykščiausias nusikaltimas. Ir iš tikrųjų – jis daugiausia jausdavosi laimingas: turi žmoną, vaikų, už šešių savaičių pažadėjo „šį tą papaistyti“ studentams Kardifo universitete apie Loką, Hjumą, Berklį ir Prancūzijos revoliucijos priežastis. Tačiau tai ir mėgavimasis tuo, savo sukurtomis frazėmis, jaunystės aistra, žmonos grožiu, garbingais įvertinimais, gautais iš Svonzio, Kardifo, Ekseterio, Sauthemptono, Kiderminsterio, Oksfordo, Kembridžo, – viskas buvo niekintina ir slėptina po fraze „šį tą papaistyti“, nes iš esmės jis nepadarė to, ką galėjo padaryti. Tai buvo kaukė – prieglobstis žmogui, bijančiam savo jausmų, negalinčiam pasakyti: „Štai tas man patinka – štai toks aš esu“; Viljamui Banksui ir Lilei Briskou tai atrodė gana apgailėtina ir neskoninga – jie stebėjosi, kam reikalingi tokie slapukavimai, kodėl jam visada reikia pagyrų, kodėl tokio drąsaus mąstymo žmogus gyvenime toks drovus, kaip keistai jis tuo pat metu garbus ir juokingas.

Mokyti ir pamokslauti – ne žmogaus jėgoms, manė Lilė. (Ji krovėsi daiktus.) Jeigu esi egzaltuotas, kaip nors vis tiek prieisi liepto galą. Ponia Ramzi per lengvai jam duoda, ko jis nori. Tokiu atveju permaina turėtų labai prislėgti, tarė Lilė. Jis ateina atsitraukęs nuo savo knygų ir pamato mus, žaidžiančius ir plepančius niekus. Tik pagalvokit, kokia permaina lyginant su tuo, apie ką jis mąsto, tarė ji.

Jis nenumaldomai artėjo prie jų. Tada sustojo kaip įbestas ir tylėdamas žvelgė į jūrą. Paskui vėl nusigręžė.

9

Taip, tarė ponas Banksas žiūrėdamas jam įkandin. Tūkstanteriopai gaila. (Lilė buvo sakiusi, kad jis ją gąsdinąs – taip staigiai keičiasi jo nuotaikos.) Taip, tarė ponas Banksas, tūkstanteriopai gaila, kad Ramzis negali elgtis truputį panašiau į kitus žmones. (Mat jam patiko Lilė Briskou ir su ja jis galėjo visai atvirai aptarinėti Ramzį.) Kaip tik dėl šios priežasties jaunimas neskaito Karlailio. Irzlus senas bambeklis, prarasdavęs kantrybę dėl ataušusios košės, kodėl jis turėtų mums pamokslauti? – štai ką, pono Bankso žiniomis, dabar kalba jaunimas. Tūkstanteriopai gaila, jeigu manai – o jis taip manąs, – kad Karlailis buvo vienas didžiausių žmonijos mokytojų. Lilei buvo gėda prisipažinti, kad ji neskaičiusi Karlailio nuo mokyklos laikų. Bet, jos nuomone, ponas Ramzis dar simpatiškesnis dėl to, kad jeigu jam suskaudo mažąjį pirštą, tai jau pasaulio pabaiga. Jai kliūva ne tas. Nes ką gi jis gali apgauti? Jis visai atvirai prašosi, kad jį girtų, kad juo gėrėtųsi, jo gudrybės nieko neapgauna. Tačiau jai nepatinkąs jo ribotumas, aklumas, sakė ji žiūrėdama jam pavymui.

– Truputį veidmainis? – paklausė Banksas, taip pat žvelgdamas ponui Ramziui į nugarą, nes argi jis dabar negalvojo apie draugystę ir apie tai, kad Kamė nedavė jam gėlės, ir apie visus berniukus ir mergaites, ir apie savo namus, kupinus ištaigos, bet po žmonos mirties veikiau ramius? Žinoma, jis dirba darbą… Vis dėlto jam norėjosi, kad Lilė pritartų, jog Ramzis yra, kaip jis pasakė, „truputį veidmainis“.

Lilė Briskou toliau dėjosi teptukus, tai pakeldama, tai nuleisdama žvilgsnį. Pakėlus akis – štai ponas Ramzis: artėja prie jų mosuodamas rankomis, nerūpestingas, išsiblaškęs, atitrūkęs.

Truputį veidmainis? – pakartojo jinai. Oi, ne – nuoširdžiausias žmogus, patikimiausias (štai jisai), geriausias; bet, nuleidusi žvilgsnį, pamanė: jis pasinėręs į save, tironiškas, neteisingas, – ir toliau buvo nuleidusi žvilgsnį, nes tik taip galėjo išlaikyti ramybę apsistojusi pas Ramzius. Pakeli akis ir pažvelgi į juos tiesiai – juos užlieja tai, ką ji vadina „įsimylėjimu". Jie tapo dalimi tos nerealios, bet skvarbios ir jaudinančios visatos – pasaulio, regimo meilės akimis. Prie jų glaudėsi dangus, per juos giedojo paukščiai. Ir kas dar labiau jaudino – matydama poną Ramzį nenumaldomai artėjantį ir nueinantį, o ponią Ramzi sėdinčią su Džeimsu už lango, ir slenkantį debesį, ir linkstantį medį, ji taip pat jautė, kad gyvenimas, paprastai sudėtas iš mažų atskirų nutikimų, išgyvenamų vienas po kito, pasidarė rangytas ir vientisas, kaip banga, kelianti tave su savimi ir bloškianti žemyn, nutrenkianti štai ten paplūdimy.

Ponas Banksas tikėjosi, kad ji atsakys. Ir ji jau buvo besakanti kai ką kritiško apie ponią Ramzi, kad ji savaip irgi gąsdina, yra valdinga ir panašiai, bet tada ponas Banksas užbėgo jai už akių savo susižavėjimu. Tiesiog susižavėjęs – turint galvoje jo amžių, jau šešiasdešimt, valyvumą, beasmeniškumą ir tartum jo vilkimą baltą mokslininko apsiaustą. Šitaip spoksoti, kaip Lilė matė jį spoksantį į ponią Ramzi, – tai susižavėjimas, Lilei atrodė, prilygstantis dešimčių jaunų vyrų meilei (ir galbūt ponia Ramzi niekada nesužadino meilės dešimtims jaunų vyrų). Tai yra meilė, galvojo jinai, apsimesdama perkelianti savo drobę, distiliuota ir filtruota; meilė, niekada nemėginusi sugriebti savo objekto, bet, kaip ta meilė, kurią matematikai jaučia savo simboliams arba poetai savo frazėms, skirta skleistis po pasaulį ir tapti žmonijos laimėjimų dalimi. Taip ir yra. Pasaulis būtinai būtų turėjęs šia meile dalintis, jeigu ponas Banksas būtų galėjęs pasakyti, kodėl toji moteris jį šitaip žavi, kodėl jos, sūnui

skaitančios pasaką, reginys jam turi lygiai tokį pat poveikį kaip mokslinio uždavinio išsprendimas, tad jis ramiai mąsto apie tai ir jam regisi, kaip įrodžius kokią nors absoliučią tiesą apie augalų mitybos sistemą, kad barbarybė pažabota, chaoso viešpatija sutramdyta.

Toks susižavėjimas – o kaipgi kitaip tai pavadinti? – Lilę Briskou privertė visiškai užmiršti, ką ji ketino sakyti. Nieko svarbaus – kažką apie ponią Ramzi. Tai nublanko šalia šio „susižavėjimo", šio tylaus žvilgsnio, už kurį ji jautėsi nepaprastai dėkinga, nes niekas jos taip neguodė, taip nelengvino gyvenimo keblumų ir taip stebuklingai nekėlė jo naštos kaip ši tauri galia, ši dangaus dovana, ir kol tai truko, to taip pat nesinorėjo sutrikdyti, kaip nesinori sulaužyti saulės spindulio, ramiai gulinčio ant grindų.

Tai, kad žmonės gali taip mylėti, kad ponas Banksas puoselėja tokius jausmus poniai Ramzi (ji dirstelėjo į jį susimąsčiusi), – tai padeda, pakylėja. Ji šluostė teptukus vieną po kito į seną skudurą, tyčia negrabiai. Slėpėsi nuo pagarbos, gaubiančios visas moteris, jautėsi pagirta. Tegul jis spokso, ji dirstelės į savo paveikslą.

Nors imk ir apsiverk. Jis blogas, blogas, be galo blogas! Žinoma, galėjo nutapyti kitaip – spalvą buvo galima atskiesti ir pablyškinti, formas nuskaidrinti: taip būtų regėjęs Ponsfortas. Betgi ji regėjo ne taip. Ji regėjo spalvą, liepsnojančią plieno karkase, ant katedros skliautų gulinčio peteliškės sparno šviesą. Iš viso to liko tik kelios padrikos žymės, užkeverzotos ant drobės. Paveikslo niekas nematys, jis net nebus pakabintas, ir čia ponas Tanzlis sušnibždėjo jai į ausį: „Moterys nemoka tapyti, moterys nemoka rašyti..."

Ji dabar prisiminė, ką buvo ketinusi sakyti apie ponią Ramzi. Nežinojo, kaip tai būtų išreiškusi, bet būtų pasisakiusi kaip nors

kritiškai. Aną vakarą ją suerzino jos valdingumas. Žvelgdama į ją tarsi Bankso akimis, ji pamanė, kad jokia moteris negalėtų taip dievinti kitos moters, kaip dievina jis, – jos gali tik ieškoti prieglobsčio po ta danga, kurią ponas Banksas ištiesė joms abiem. Žiūrėdama jo žvilgsnio kryptimi, ji pridūrė kitokį spindulį, galvodama, kad ji (palinkusi prie knygos), be abejo, žaviausias žmogus, galbūt geriausias, bet ji ir skiriasi nuo čia matomo tobulo savo pavidalo. Tačiau kodėl skiriasi ir kaip skiriasi? – klausė savęs, gramdydama nuo paletės visus tuos mėlio ir žalumos kauburėlius, kurie jai dabar atrodė it jokios gyvybės neturintys grumsteliai, bet ji prisiekė rytoj įkvėpsianti jiems gyvybės, priversianti judėti, plaukti, paklusti jos norams. Kuo ji skiriasi? Kokia jos dvasia, ta esmė, iš kurios, radęs pirštinę sofos kampe, dėl pakrypusio piršto neginčijamai žinotum, kad tai jos? Ji greita kaip paukštis, tiesi kaip strėlė. Ji įnoringa, griežta (žinoma, Lilė priminė sau, aš galvoju apie jos santykius su moterimis, o pati esu daug jaunesnė, nereikšminga būtybė, gyvenanti netoli Bromptono gatvės). Ji atidarė miegamųjų langus. Uždarė duris. (Lilė mintyse bandė įsijausti į ponios Ramzi ritmą.) Atvykusi vėlai naktį, lengvai pabeldusi į tavo miegamojo duris, susisupusi į senus kailinius (mat jos grožio fonas visada buvo toks – skubotas, bet tinkamas), ji iš naujo suvaidins bet ką – Čarlzą Tanzlį, pametusį skėtį, poną Karmaiklą, šliurinantį ir šnarpščiojantį, poną Banksą, sakantį „pražūsta daržovių druskos“. Visa tai ji mitriai įpavidalina, net su piktybiškais perdėjimais, ir, pasitraukusi prie lango, apsimesdama, kad jai jau metas eiti, – aušta, ji mato tekančią saulę, – grįžteli atgal, intymiau, bet vis dar juokdamasi, tvirtina, kad ir jai, ir Mintai, joms visoms reikia ištekėti, nes visame pasaulyje, nors ir kokie laurai jai būtų metami (bet poniai Ramzi buvo nusispjaut į jos tapybą), nors ir kokias pergales ji laimėtų (matyt, poniai Ramzi

jų nestigo), – ir tada ji nuliūsta, apsiniaukia, sugrįžta prie kėdės, – nėra ko nė ginčytis: netekėjusi moteris (ji lengvai spustelėjo jai ranką), netekėjusi moteris netenka to, kas gyvenime geriausia. Namas atrodo pilnas miegančių vaikų ir įsiklausiusios ponios Ramzi, pridengtų šviesų ir lygaus kvėpavimo.

Oi, bet, sakė Lilė, juk ji turinti tėvą, namus, netgi, jei būtų išdrįsusi, tapybą. Bet visada tai atrodo palyginti taip menka, taip mergiška. Vis dėlto, nakčiai slenkant ir baltoms šviesoms praskiriant užuolaidas, kartkarčiais ir kokiam paukščiui sučirškiant sode, desperatiškai sukaupusi narsą, ji prašėsi išbraukiama iš visuotinio dėsnio, maldavo, jai patinką būti vienai, būti savimi, ji tam dalykui nesukurta; ir tada jai teko susidurti su rimtu, neprilygstamos gelmės akių žvilgsniu ir paprastu ponios Ramzi įsitikinimu (dabar jau ji buvo vaikiška), kad jos brangioji Lilė, jos Briskutė, yra kvailiukė. Tada, ji prisiminė, paguldė galvą poniai Ramzi ant kelių ir juokėsi, ir juokėsi, ir juokėsi, juokėsi kone isteriškai, galvodama apie ponią Ramzi, nesudrumsčiamai ramiai tvarkančią likimus, kurių visiškai nesupranta. Štai ji sėdi, paprasta, rimta. Dabar ji jau atgavusi gebėjimą ją jausti – iš to pakrypusio pirštinės piršto. Tačiau į kokią slaptą gelmę čia buvai prasiskverbusi? Lilė Briskou galiausiai pakėlė akis, ir štai ponia Ramzi – nė nenutuokianti, iš ko ji juokėsi, vis dar tvarkanti likimus, bet dabar jau nelikę nė lašo įnoringumo, vietoj jo – skaidrumas, kaip erdvė, kurią galų gale atidengia pasitraukę debesys – nedidelis dangaus plotelis, miegantis prie mėnulio.

Ar tai išmintis? Ar tai pažinimas? Ar tai vėlgi grožio apgaulingumas, kai visi suvokiniai pakeliui į tiesą įstringa auksiniame tinkle? O gal ji savyje priglaudusi kokią nors paslaptį? – juk be jų, manė Lilė Briskou, pasaulis apskritai negali laikytis. Juk negali visi gyventi padrikai, vien šia diena, kaip jinai. Bet jeigu

žmonės žino, ar gali papasakoti, ką žino? Sėdėdama ant grindų apkabinusi ponios Ramzi kelius, šypsodamasi nuo minties, kad ponia Ramzi niekada nesužinos šio spaudimosi priežasties, ji įsivaizdavo, kaip moters, su kuria liečiasi fiziškai, sąmonės ir širdies menėse, nelyginant karalių kapų lobiai, stovi plokštės su šventais įrašais, kurie, jeigu būtų įskaitomi, papasakotų viską, bet jie niekada nebus atvirai parodyti, niekada nebus paviešinti. Koks gi tas menas, prieinamas meilei ar gudrybei, kuriuo būtų galima prasibrauti į tas slaptąsias menes? Kokia priemonė padėtų neatskiriamai susilieti, kaip vandenims, supiltiems į ąsotį, su savo garbinamu objektu? Ar tai gali pasiekti kūnas, ar protas, subtiliai įsimaišęs į painiausius smegenų vingius, ar širdis? Ar meilė, kaip žmonės tai vadina, gali sulieti ją su ponia Ramzi į vieną visumą? Nes ji troško ne pažinti, o susilieti, ne įrašų plokštėse, ne to, ką galima užrašyti kokia nors žmonėms žinoma kalba, o paties intymumo, kuris ir yra pažinimas, galvojo ji, padėjusi galvą poniai Ramzi ant kelių.

Nieko neįvyko. Nieko! Nieko! – jai glaudžiant galvą poniai Ramzi prie kelių. Ir vis dėlto ji žinojo, kad ponios Ramzi širdyje sukaupta pažinimo ir išminties. Tad kaipgi, klausė ji savęs, galima šį ar tą sužinoti apie žmones, jeigu jie tokie užsisklendę? Tiktai kaip bitė, išviliota į orą lytėjimui nei skoniui neprieinamo saldumo ar aštrumo, žmogus skverbiesi į kupolo pavidalo avilį, vienas leidiesi į tuščias oro platybes virš pasaulio šalių, o paskui skverbiesi į avilius, pilnus dūzgesio ir krutėjimo, – avilius, kurie yra žmonės. Ponia Ramzi atsistojo. Lilė atsistojo. Ponia Ramzi nuėjo. Keletą dienų – kaip kad po sapno junti kažkokią subtilią permainą žmoguje, kurį sapnavai, – aplink ją tvyrojo, labiau nei visi jos pasakyti žodžiai, tas dūzgesys, ir, sėdėdama pintiniame krėsle prie svetainės lango, Lilės akyse ji buvo įgijusi didingą pavidalą – tokį kaip kupolo.

Šis spindulys, kaip ir Bankso žvilgsnio, smigo tiesiai į ponią Ramzi, skaitančią prie kelių esančiam Džeimsui. Bet dabar, jai tebežiūrint, ponas Banksas liovėsi. Užsidėjo akinius, žengtelėjo atgal. Pakėlė ranką. Kiek primerkė vaiskias žydras akis, ir tada Lilė keldamasi pamatė, ką jis sumanė, ir susigūžė kaip šuo, matydamas prieš save pakeltą ranką. Būtų griebusi paveikslą nuo molberto, bet tarė sau: reikia. Ji susiėmė, kad ištvertų siaubingą išbandymą – matyti, kaip žmogus žiūri į jos paveikslą. Reikia, sakė ji, reikia. Jeigu jau jį kam nors lemta išvysti, ponas Banksas baugina mažiau už kitus. Tačiau kad bet kokios svetimos akys matytų jos trisdešimt trejų metų nuosėdas, kiekvienos dienos sąnašas, sumišusias su kažkuo slaptingesniu, ko ji visą tą laiką nekalbėjo ir nerodė, buvo kančia. Kartu tai be galo jaudino.

Ramiau ir tyliau nebuvo įmanoma. Išsitraukęs lenktinį peiliuką, ponas Banksas pabaksnojo į drobę kaulinėmis kriaunomis. Ką ji norėjusi pavaizduoti trikampiu purpuriniu siluetu, „va čia“? – paklausė jis.

Tai ponia Ramzi, skaitanti Džeimsui, atsakė ji. Ji žinanti, dėl ko jis prieštarausiąs, – niekas čia neatpažins žmogaus siflueto. Bet ji nesiekusi panašumo, paaiškino. Tai kam apskritai čia ji juos įterpė? – paklausė jis. Tikrai – kam? Gal tik todėl, kad ten, aname kampe, buvo šviesu, o šičia jai reikėjo tamsos. Nors tai buvo paprasta, akivaizdu, kasdieniška, ponas Banksas susidomėjo. Vadinasi, motiną ir vaiką – visuotinio garbinimo objektus, o šiuo atveju motina garsėja grožiu, – galima, jų nesumenkinant, paversti purpuriniu šešėliu, svarstė jis.

Bet tai nėra jų atvaizdas, tarė ji. Bent jau įprastine prasme. Juos pagerbti galima ir kitaip. Pavyzdžiui, šešėlių ir šviesų derme. Jos pagarba išreikšta šitaip, jeigu, kaip jai miglotai dingojosi, paveikslu reikia reikšti pagarbą. Motiną ir vaiką galima paversti šešėliu jų nesumenkinant. Ten šviesa, todėl

čia reikėjo šešėlio. Jis galvojo. Buvo susidomėjęs. Kaip mokslininkas, jis tai priimąs kuo palankiausiai. Dalykas tas, kad visi jo nusistatymai esą kitoje pusėje, paaiškino jis. Didžiausias jo svetainės paveikslas, dailininkų giriamas ir vertinamas brangiau, negu jis sumokėjęs, vaizduoja žydinčias vyšnias Keneto krantuose. Prie tų krantų jis praleido savo medaus mėnesį. Lilė turinti apsilankyti ir pamatyti tą paveikslą, tarė jis. Bet dabar… jis pasigręžė ir pakėlė akinius, kad moksliškai patyrinėtų jos drobę. Kadangi čia esąs spalvinių masių santykių, šviesos ir šešėlių klausimas, kurio, tiesą sakant, jis anksčiau niekada nesvarstęs, norėtų, kad jam paaiškintų – ką gi ji norėjusi pavaizduoti? Ir jis parodė prieš juos atsivėrusį vaizdą. Ji pasižiūrėjo. Ji negalinti paaiškinti, ką norėjusi pavaizduoti, net pati to nematanti be teptuko rankoje. Ji vėl atsistojo taip, kaip stovėjo tapydama, padūmavusiomis akimis, išsiblaškiusi, visus savo moteriškus įspūdžius pajungė kažkokiai bendresnei idėjai, vėl atsidavė tai vizijai, kurią anksčiau aiškiai matė, o dabar jos reikia apgraibom ieškoti tarp gyvatvorių ir namų, motinų ir vaikų, – savo paveikslui. Ji prisiminė, kad klausimas buvo, kaip sujungti šią masę dešinėje su kairiąja. Tai esą galima padaryti skersai nutiesiant šakos liniją, štai taip, arba perkirsti tuštumą pirmame plane kokiu nors objektu (galbūt Džeimsu), štai taip. Bet yra pavojus, kad taip darydama ji gali pažeisti visumos vienovę. Ji nutilo – nenorėjo jam įkyrėti. Lengvai nuėmė drobę nuo molberto.

Bet paveikslą jau pamatė, jis iš jos paimtas. Šis vyras pasidalino su ja slaptų slapčiausiu dalyku. Ir, dėkodama už tai ponui Ramziui ir poniai Ramzi, šiai valandai ir šiai vietai, pripažindama, kad pasaulyje esama galios, apie kurią ji net nepagalvojo, kad ta ilga galerija galima eiti ne vienai, o susikibus už parankių su kitu žmogumi – keisčiausias pasaulyje jausmas,

ir svaigiausias, – užšaudama dažų dėžutės sąsagą ji spragtelėjo smarkiau negu reikia, ir šis spragtelėjimas tarsi visam laikui apjuosė ratu dažų dėžutę, pievą, poną Banksą ir tą patrakėlę Kamę, skuodžiančią pro šalį.

IO

O Kamė vos neužkliudė molberto – dėl pono Bankso ir Lilės Briskou ji neketino sustoti, nors ponas Banksas, pats norintis turėti dukterį, ištiesė ranką; ji neketino sustoti ir dėl savo tėvo, jo irgi vos neužkliudė, nei dėl motinos, jai skuodžiant pro šalį sušukusios: „Kame! Man tavęs reikia minutėlei!“ Ji nulėkė kaip paukštis, kaip kulka ar strėlė, kokio troškimo genama, kieno iššauta, kur nutaikyta – kas gi pasakys? Kur, kur? – galvojo ponia Ramzi žiūrėdama į ją. Gal į kokią viziją – kriauklelės, karučio, pasakų karalystės už gyvatvorės, – o gal tai greičio didybė, niekas nežinojo. Bet kai ponia Ramzi antrą kartą sušuko: „Kame!“ – sviedinys liovėsi skriejęs, ir Kamė pardūlino pas motiną, pakeliui nudrėksdama lapą.

Apie ką ji svajoja, svarstė ponia Ramzi matydama ją stovinčią, tokią panirusią savo mintyse, kad teko pakartoti pavedimą: „Paklausk Mildred, ar sugrįžo Endrius, panelė Doil ir ponas Reilis.“ Atrodė, kad žodžiai krenta į šulinį, kur vanduo, jeigu ir švarus, juos taip nepaprastai iškraipo, kad matai, kaip jie leisdamiesi raitosi, ir nežinia, į kokį darinį susidėstys vaiko sąmonės dugne. Ką Kamė perduos virėjai? – galvojo ponia Ramzi. Ir iš tiesų, tik kantriai palaukusi bei išgirdusi, kad virtuvėje sena moteris labai raudonais skruostais srebia sriubą iš dubens, ponia Ramzi galų gale prišaukė tą papūgos instinktą, gana tiksliai pagavusį Mildred žodžius ir dabar galintį juos atkurti, jeigu palauksi, bespalviu progiesmiu. Mindžikuodama Kamė pakartojo žodžius:

– Ne, nesugrįžo, ir aš pasakiau Elenai, kad nurinktų arbatėlės indus.

Vadinasi, Minta Doil ir Polas Reilis nesugrįžo. Tai galėjo reikšti tik vieną dalyką, pamanė ponia Ramzi. Jinai jį priėmė arba atstūmė. Tai, kad jiedu po pietų išėjo pasivaikščioti, nors ir kartu su Endriumi, ką gi galėtų reikšti, jeigu ne tą, kad ji nusprendė – ponios Ramzi (o jai labai, labai patiko Minta) nuomone, teisingai, – priimti tą gerą žmogų, gal ir ne proto bokštą, bet juk, pamanė ponia Ramzi, suvokdama, jog Džeimsas tampo ją už rankos, ragindamas toliau balsu skaityti „Apie žvejį ir jo pačią“, širdyje ji nepalyginamai labiau vertina mulkius negu protingus vyrus, rašančius disertacijas, tokius kaip Čarlzas Tanzlis. Kad ir kaip būtų, dabar tai jau turėjo vienaip ar kitaip susiklostyti.

Bet ji skaitė:

– „Rytą pati nubudo pirma, jau buvo visai šviesu; nesikeldama iš lovos, ji matė gražias savo žemės apylinkes ir negalėjo jomis atsigėrėti. Vyras vis dar miegojo...“

Bet kaip Minta dabar galėtų sakyti, kad jai jo nereikia? Juk ištisas popietes maklinėja dviese su juo po apylinkes – Endrius jau bus nurūkęs prie savo krabų, – bet gal su jais Nensė. Ji pabandė prisiminti, kaip jiedu atrodė po pietų stovintys prie prieškambario durų. Štai ten stovėjo, žvalgėsi į dangų, spėliojo, koks bus oras, ir ji pasakė, iš dalies manydama išsklaidyti jų drovėjimąsi, iš dalies – paskatinti eiti (nes jos simpatija buvo Polo pusėje):

– Niekur nė mažiausio debesėlio, – ir čia išgirdo, kaip tas nebrendėlis Čarlzas Tanzlis, išėjęs jiems iš paskos, sukikena. Bet ji tyčia taip pasakė. Ar ten buvo Nensė, ar ne, ji nebuvo tikra, mintyse dairydamasi nuo vieno į kitą.

Ji skaitė toliau:

– „Ką tu išsigalvoji, žmonel! – sušuko žvejys. – Kam to reikia? Aš visai nenoriu būti karalius!“ – „Jei tu nenori būti karalius, tai aš noriu būti karalienė. Eik pas plekšnę, aš būtinai noriu tapti karaliene.“

– Eik vidun arba laukan, Kame, – tarė ji, žinodama, kad Kamę sudomino tik žodis „plekšnė“ ir kad netrukus ji ims išdykauti ir peštis su Džeimsu, kaip visada. Kamė išdūmė. Ponia Ramzi skaitė toliau jausdama palengvėjimą, nes jųdviejų su Džeimsu skonis sutapo ir abiem patiko būti kartu.

„Jūra buvo juodai pilka, vanduo kunkuliavo ir puvėsiu dvokė. Žvejys prisiartino ir tarė:

Plekšne, jūros tu žuvie!
Rimti negaliu namie:
Ein pati man iš galvos,
Aš su prašymu nuo jos.

„Ko gi jinai nori?“ – paklausė plekšnė.“

Ir kurgi jie dabar? – svarstė ponia Ramzi, tuo pat metu visai lengvai ir skaitydama, ir galvodama, nes pasaka apie žvejį ir jo žmoną buvo kaip boso partija, švelniai pritarianti motyvui, kuris protarpiais išsiplėtoja iki melodijos. Jeigu nieko neįvyko, jai reikės rimtai pasikalbėti su Minta. Nes ji negali maklinėti po visą apylinkę, net jeigu su jais Nensė (ji vėl nesėkmingai bandė įsivaizduoti taku tolstančias jų nugaras ir jas suskaičiuoti). Ji jaučia atsakomybę Mintos tėvams – Pelėdai ir Žarstekliui. Skaitant jai galvoje šmėstelėjo šios pačios sumanytos pravardės. Pelėda ir Žarsteklis – taip, jie supyks, jeigu išgirs – o juk tikrai išgirs, – kad Mintą, viešinčią pas Ramzius, matė, ir taip toliau, ir taip toliau. „Bendruomenių rūmuose jis buvo su peruku, o ji mitriai padėjo jam laiptų viršuje“, – pakartojo ji,

atmintyje sužvejodama juodu fraze, kurią sugalvojo grįždama iš kažkokio pobūvio, kad palinksmintų vyrą. Vaje, vaje, tarė sau ponia Ramzi, ir kaip jie paleido į pasaulį šitą vėjapūtą dukterį, šitą padaužą Mintą su skyle kojinėje? Kaip ji gyvuoja toje pretenzingoje atmosferoje, kur tarnaitė dulkių semtuvėliu vis išneša papūgos pribarstytą smėlį ir beveik apie nieką daugiau nešnekama, tik apie to paukščio žygius – gal ir įdomius, betgi ribotus. Suprantama, kad ją kviesdavosi pietų, arbatėlės, vakarienės, galiausiai paviešėti pas juos Finlėjuje, dėl to kilo nesutarimų su Pelėda, jos motina, o tada vėl apsilankymai, vėl pokalbiai ir vėl smėlis, ir galų gale ji tiek primelavo apie papūgas, kad visam gyvenimui pakaktų (taip sakė vyrui tą vakarą grįždama iš to pobūvio). Tačiau Minta atvažiavo... Taip, atvažiavo, pagalvojo ponia Ramzi, jausdama, kad painioje šios minties gijoje bus koks nors dyglys, ir išnarpliojusi rado jį: viena moteris kartą ją apkaltino, kad ji iš jos „atėmė dukters meilę“; o kažkurie ponios Doil žodžiai jai priminė šį kaltinimą. Ji norinti dominuoti, visur kištis, verčianti žmones daryti tai, ko ji norinti, – tokie kaltinimai jai buvo metami, ir jie atrodė labai neteisingi. Ką ji gali padaryti, kad atrodo „va taip“? Niekas negali jai priekaištauti, kad ji stengiasi padaryti įspūdį. Ji dažnai gėdinasi savo varganos išvaizdos. Ir jau tikrai nėra valdinga, nėra despotiška. Tai šiek tiek pasakytina apie jos požiūrį į ligonines, kanalizaciją ir pieninę. Dėl tokių dalykų jai užverda kraujas, gavus progą jai norėtųsi griebti žmones už pakarpos ir atverti akis. Visoje saloje nė vienos ligoninės. Pienas, Londone nešamas jums prie durų, tiesiog rudas nuo nešvarumų. Tai turėtų būti uždrausta įstatymu. Įkurti čia pavyzdinę pieninę ir ligoninę – šiuos du dalykus ji norėtų padaryti pati. Tačiau kaip? Su visais tais vaikais? Kai jie paaugs, gal ji turės laiko, – kai visi lankys mokyklą.

Ak, bet ji visai nenorėjo, kad Džeimsas, o ir Kamė, būtų bent diena vyresni. Šiuodu ji norėtų visada išlaikyti tokius kaip dabar – neraliuotus kipšelius, mieliausius angelėlius, tik kad niekada jiedu neišaugtų iki ilgakojų pabaisų. Tokio praradimo niekas neatsveria. Kai dabar ji skaitė Džeimsui: „Stovi kareivių sargyba su trimitais ir būgnais“, – ir jo akys apniuko, ji pagalvojo: kodėl jiems reikia užaugti ir prarasti visa tai? Jis gabiausias, jautriausias iš jos vaikų. Bet jie visi daug žadantys, pamanė ji. Pru – su žmonėmis tikras angelas, ir dabar kartais, ypač vakarais, kvapą užima nuo jos grožio. Endrius – net jos vyras pripažįsta jo nepaprastą gabumą matematikai. O Nensė su Rodžeriu – šičia jie laukinukai, kiaurą dieną duodasi po apylinkes. Na, o Rozos per didelė burna, bet auksinės rankos. Kai žaidžia šaradas, aprangą paruošia Roza, ji viską moka, labiausiai mėgsta dengti stalus, taisyti puokštes, bet ką. Jai nepatinka, kad Džasperis šaudo paukščius, bet tai tik toks tarpsnis, visi jie pereina tarpsnius. Kodėl, klausė ji remdamasi smakru Džeimsui į galvą, jie taip greitai užauga? Kodėl ima lankyti mokyklą? Jai norėtųsi visada turėti kūdikį. Su kūdikiu ant rankų ji laimingiausia. Tada žmonės, jeigu nori, tegul sau kalba, kad ji despotiška, dominuojanti, valdinga, – jai nė motais. Ir, lūpomis liesdama jam plaukus, pagalvojo: jis niekada nebebus toks laimingas, – bet sudraudė save prisiminusi, kaip tokie jos žodžiai supykdė vyrą. Vis dėlto tai tiesa. Dabar jie laimingesni negu bet kada ateity. Dėl dešimties pensų arbatos servizo Kamė laiminga keletą dienų. Ji girdėjo, kaip jie, vos tik pabudę, bilda ir krykštauja jai virš galvos. Jie atidūmė koridoriumi. Tada durys atsilapojo ir jie supuolė vidun, sveikai išraudę, išplėtę akis, žvalūs, tarsi šis atėjimas į valgomąjį pusryčiauti, kaip kiekvieną mielą dieną, jiems būtų tikras įvykis; ir taip toliau, tai šis, tai anas, visą dieną, kol ji užkopė viršun palinkėti jiems labos nakties ir pamatė, kad jie

sukritę į savo lovytes it paukšteliai tarp vyšnių ir aviečių, ir dar pasakoja kokius nors niekniekius – ką išgirdę, ką pasigavę sode. Kiekvienas su savo mažyčiu lobiu... Tad ji nusileido žemyn ir pasakė savo vyrui: kodėl jie turi užaugti ir visa tai prarasti? Jie niekada nebebus tokie laimingi. Ir jis supyko. Kam taip niūriai žiūrėti į gyvenimą? – klausė jis. Tai neprotinga. O juk keista, ir ji tuo tikėjo – kad su visu savo niūrumu bei desperacija jis laimingesnis, apskritai viltingiau nusiteikęs negu ji. Mažiau atviras žmonių rūpesčiams – gal dėl to. Visada gali pasinerti į savo darbą. Bet juk ir ji anaiptol nebuvo „pesimistė", kaip jis priekaištavo. Tik ji mąstė apie gyvenimą – ir jai prieš akis nutįso laiko atkarpėlė, jos penkiasdešimt metų. Štai jis priešais ją – gyvenimas. Gyvenimas: ji mąstė, bet minties neužbaigė. Pažvelgė į gyvenimą, nes aiškiai jautė jo buvimą, kažką tikra, kažką asmeniška, kuo ji nesidalina nei su vaikais, nei su vyru. Tarp jųdviejų vyko kažkoks sandėris, kur ji buvo vienoje pusėje, o gyvenimas kitoje, ir ji visada stengėsi įveikti jį, kaip ir jis ją; o kartais jiedu aiškindavosi (kai ji sėdėdavo viena), ji prisiminė buvus puikių susitaikymo scenų; bet, nors ir kaip keista, ji turi pripažinti, kad šis dalykas, vadinamas gyvenimu, dažniausiai jai atrodo baisus, priešiškas – tik suteik jam progą, tuoj šoks ant tavęs. Tos amžinos problemos – kančia, mirtis, skurdžiai. Net ir čia visada būna kokia nors nuo vėžio mirštanti moteris. Ir vis dėlto ji sakydavo visiems savo vaikams: jūs tai atlaikysit. Ji atkakliai tą kartojo aštuoniems žmonėms (o sąskaita už šiltnamį bus penkiasdešimt svarų). Dėl šios priežasties, žinant, kas jų laukia – meilė ir užmojai, ir apgailėtina vienatvė nykiose vietose, – ją dažnai apimdavo jausmas: kodėl jie turi užaugti ir viso to netekti? Ir tada ji tarė sau, mosuodama kardu prieš gyvenimą: nesąmonė. Jie bus visiškai laimingi. Ir štai, galvojo sau, vėl jausdama gyvenimo grėslumą, stumiu Mintą tekėti už Polo Reilio;

mat kad ir ką manytų apie savo dalią, o juk turėjo patirčių (sau jų dabar neminėjo), kurios nebūtinai ištiks visus kitus, jai vis magėjo – pernelyg greitai, ji pati žinojo, tarsi tai būtų ir jai išeitis – kartoti, kad žmonės turi susituokti, susilaukti vaikų.

Ar ji čia klysta, klausė savęs, apžvelgdama savo elgesį per pastarąsias pora savaičių ir svarstydama, ar nebus spyrusi Mintos apsispręsti, o juk jai tik dvidešimt ketveri. Jai buvo neramu. Ar ji iš to nesijuokė? Ar tik vėl nebus užmiršusi, kokią didelę įtaką daro žmonėms? Santuokai reikia... ak, visokiausių savybių (sąskaita už šiltnamį bus penkiasdešimt svarų); viena jų – nereikia nė minėti – pati svarbiausia: tai, ką su vyru jiedu turi. O tiedu turi?

– „Vargšas tuojau apsivilko ir išbėgo lyg patrakęs, – skaitė ji. – Jūroj buvo pakilusi baisi audra, žvejys vos galėjo nustovėti. Trobos, medžiai treškėjo ir lūžo, kalnai drebėjo, uolų skeveldros riedėjo į jūrą, dangus buvo aptrauktas juodais debesimis, griaudė ir žaibavo, bangos su baltomis putų viršūnėmis buvo didumo sulig kalnais."

Ji atvertė kitą puslapį – liko tik kelios eilutės, tad ji pabaigs, nors jau seniai laikas miegoti. Buvo vėlu. Jai tai bylojo šviesa sode, o gėlių balimas ir kažkokia pilkuma lapuose susimokę kėlė nerimo jausmą. Iš pradžių ji nesumojo, iš kur tai. Paskui prisiminė: Polas, Minta ir Endrius dar negrįžę. Ji vėl susigrąžino prieš akis mažą grupelę terasoje, prie prieškambario durų, stovinčią ir žiūrinčią į dangų. Endrius turėjo tą savo tinklą ir pintinę. Vadinasi, ketino gaudyti krabus ir kitką. Vadinasi, galėjo būti užlipęs ant uolos, galėjo būti atkirstas potvynio. Arba, jiems grįžtant vorele vienu iš takelių virš uolos, kuris nors galėjo paslysti. Tada būtų nusiritęs ir užsimušęs. Darėsi visai tamsu.

Tačiau ji pasistengė, kad baigiant pasaką jos balsas nė kiek nepakistų, ir, užvertusi knygą, tardama paskutinius žodžius lyg būtų pati juos sugalvojusi, pridūrė žiūrėdama Džeimsui į akis:

– Ir jie sėdi ten abudu dar lig šios dienos. Tai ir viskas, – tarė ji ir pamatė jo akyse, gęstant susidomėjimui pasaka, randantis kažką kita – kažkokį klausimą, blankų, tarsi atspindį šviesos, kuri iškart paskatino jį žiūrėti ir stebėtis. Atsigręžusi pažvelgė anapus įlankos, ir ten, na juk aišku, per bangas periodiškai nudriekdamas pirmiausia du trumpus blyksnius, o paskui vieną lygų ilgą, švietė švyturys. Jau uždegtas.

Po akimirkos jis jos paklaus: „Ar mes plauksim į švyturį?“ Ir jai teks atsakyti: „Ne, rytoj tai ne, tėtis sako, kad ne.“ Laimė, atėjo Mildred jo pasiimti, ir kilęs šurmulys išblaškė jų dėmesį. Bet, nešamas Mildred, jis vis dar žiūrėjo per petį, ir ji buvo tikra, kad jis galvoja: rytoj neplauksim į švyturį; ir ji pamanė: jis prisimins tai visą gyvenimą.

II

Ne, – mąstė ji atrinkdama kai kuriuos jo iškirptus paveikslėlius: šaldymo kamerą, žoliapjovę, poną su fraku, – vaikai niekada neužmiršta. Kaip tik dėl to labai svarbu, ką sakai, ką darai, ir jai palengvėjo, kai jie nuėjo miegoti. Kol kas jai apie nieką nereikėjo galvoti. Ji galėjo būti pačia savimi, su savimi. Galvoti – dabar dažnai jausdavo šį poreikį, – galvoti; na, ne, net ir ne galvoti. Patylėti, pabūti vienai. Visas buvimas ir darymas – ekspansyvus, švytintis, balsingas – išgaravo; ir tu su iškilminga nuotaika susitraukei iki buvimo savimi, pleištiška tamsos šerdimi, nematoma kitiems. Nors ji tebemezgė ir sėdėjo tiesiai, jautėsi kaip tik taip; ir ši jos savastis, atsikračiusi saitų, gavo laisvę keisčiausiems nuotykiams. Kai gyvenimas valandėlę atsitraukia, potyrių skalė atrodo beribė. Ir visiems vis užeina tas neribotų išteklių jausmas, pamanė ji: vienas po kito – jinai, Lilė, Augustas Karmaiklas – matyt, pajunta, kad mūsų šmėklos, tai, iš ko kiti mus pažįsta, yra tiesiog vaikiškos.

Po paviršiumi viskas yra tamsu, viskas plečiasi, yra neišmatuojamai giliai, bet kartkarčiais mes iškylame į paviršių ir tokie esame matomi. Jos akiratis jai atrodė beribis. Kiek daug vietų, kurių ji nėra mačiusi: Indijos lygumų; įsivaizdavo save pastumiančią į šoną storą odinę kurios nors Romos bažnyčios užuolaidą. Ši tamsos šerdis gali keliauti bet kur, nes niekas jos nemato. Niekas jos negali sustabdyti, galvojo ji ir džiūgavo. Tai yra laisvė, tai yra ramybė ir – labiausiai laukiamas – susitelkimas, atvanga ant stabilumo pakylos. Atilsį visada randi ne būdamas savimi, kaip ji patyrė (čia ji mikliai sušvytravo virbalais), o kaip tamsos pleištas. Prarasdamas asmenybę, prarandi nerimastį, skubą, bruzdesį; ir jai visada pro lūpas verždavosi pergalės prieš gyvenimą šūksnis, kai viskas susisiedavo šioje ramybėje, šiame atilsyje, šioje amžinybėje; ir čia ji atitrūkusi nuo minčių metė žvilgsnį tolin, pasitikti to švyturio blyksnio, ilgojo lygaus blyksnio, paskutinio iš trijų, savojo, mat, visada šią valandą žiūrėdama į juos apimta šios nuotaikos, negali neprisirišti ypač prie vieno iš visų matomų daiktų; ir šis daiktas – ilgasis lygus blyksnis – buvo jos blyksnis. Ji dažnai, būdavo, šitaip sėdi ir žiūri, sėdi ir žiūri, rankose laikydama darbelį, kol galiausiai tampa tuo, į ką žiūri, – pavyzdžiui, šia šviesa. Ir tada ten iškildavo kokia nors frazė, štai taip glūdėjusi jos sąmonėje: „Vaikai neužmiršta, vaikai neužmiršta“, – ją ji kartojo ir ėmėsi papildyti: tai baigsis, tai baigsis, – sakė ji. Tai ateis, tai ateis, – ir staiga pridūrė: „Mes esame Viešpaties rankose.“

Tačiau bemat supyko ant savęs, kad tai pasakė. Kas tai pasakė? – ne ji, ji buvo sugundyta pasakyti tai, ko nemano. Pakėlė akis nuo mezginio ir pasitiko trečiąjį blyksnį, ir jai atrodė, tarsi jos akys būtų pasitikusios savo pačios akis, būtų tyrusios, kaip tik ji pati gali tirti, jos protą ir širdį, valiusios, metusios lauk tą melą, visokį melą. Ji gyrė save girdama tą šviesą, be tuštybės,

nes buvo griežta, ji tyrė, ji buvo graži kaip ta šviesa. Keista, pamanė ji, kad būdama viena šliejiesi daiktų, negyvų daiktų – medžių, upelių, gėlių; tau atrodo, kad jie tave išreiškia, atrodo, kad tampa tavimi, atrodo, kad pažįsta tave ir tarytum jie yra tu; jauti jiems iracionalų švelnumą (ji pažvelgė į ilgą lygią šviesą), tarsi sau. Štai kilo, o ji žiūrėjo ir žiūrėjo sustabdžiusi virbalus, nuo sąmonės dugno rangėsi aukštyn, kilo iš tavo esybės ežero – migla, nuotaka, pasitinkanti savo mylimąjį.

Kas ją pakurstė sakyti: „Mes esame Viešpaties rankose“? – klausė ji savęs. Tarp tiesų įsigavęs nenuoširdumas ją sudirgino, supykdė. Ji vėl ėmėsi mezginio. Kaip koks nors Viešpats galėjo sukurti šį pasaulį? – klausė ji. Savo protu ji visada suvokdavo faktą, kad nėra logikos, tvarkos, teisingumo – tik kančia, mirtis, skurdžiai. Nėra tokios niekingos išdavystės, kurios pasaulis nepadarytų, – žinojo tai. Jokia laimė ilgai netrunka, – žinojo tai. Ji mezgė susitvardžiusi, tvirta, vos vos sučiaupusi lūpas, ir nejučiomis taip sustingdė ir sutelkė savo veido bruožus, kad jos vyras, nors ir kikendamas nuo minties, jog filosofas Hjumas, baisingai išstorėjęs, įklimpo pelkėje, eidamas pro šalį negalėjo nepastebėti jos grožio gelmėje glūdinčio griežtumo. Tai nuliūdino jį, jos atokumas jį skaudino, ir eidamas pro šalį jautėsi negalįs jos apsaugoti, ir nuėjęs prie gyvatvorės buvo liūdnas. Jis niekaip jai negalėjo padėti. Turi stovėti nuošaly ir stebėti ją. Tiesą sakant, prakeikta tiesa yra ta, kad jis jai daro žalą. Jis irzlus – įžeidus. Neteko kantrybės dėl švyturio. Jis žvelgė į gyvatvorę, į jos pynę, jos tamsą.

Iš vienatvės visada išsikapstai nenorom, atrodė poniai Ramzi, įsitvėręs kokio nors mažmožio, kokio nors garso, vaizdo. Ji įsiklausė, bet buvo labai ramu – kriketas baigėsi, vaikai voniose, girdėjosi tik jūra. Ji liovėsi mezgusi, iškėlusi palaikė rankoje nukarusią ilgą rausvai rudą kojinę. Vėl pamatė tą šviesą.

Klausiamai ir su kruopele ironijos, – juk kai visai nubundi, santykiai pakinta, – ji žvelgė į tą lygią šviesą, negailestingą ir nepermaldaujamą, kuri visai kaip ji ir vis dėlto visai kitokia, kuri ją prisišaukia kada panorėjusi (pabudusi naktį matydavo ją išlinkusią skersai jųdviejų lovos, glostančią grindis), ir vis dėlto galvojo – stebėdama ją susižavėjusi, pakerėta, tarsi šviesa sidabriniais pirštais būtų glosčiusi jos smegenyse kažkokį uždarą indą, kuris trūkęs būtų užliejęs ją džiugesiu, – ji juk yra patyrusi laimę, ypatingą laimę, didžiulę laimę, ir šviesa truputėlį ryškiau pasidabrino atšiaurias bangas, dienai užgesus, mėliui pasitraukus nuo jūros ir jai vilnijant grynai citrininėmis bangomis, išsiriečiančiomis, išsipučiančiomis ir dūžtančiomis paplūdimy, ir jos akys nušvito ekstaze, ir gryno džiugesio bangos ritosi jos sąmonės dugnu, ir ji pajuto: užtenka! Užtenka!

Jis pasigręžė ir išvydo ją. Ak! Ji žavi, dabar žavesnė nei kada nors anksčiau, pamanė. Bet jam nevalia jos užkalbinti. Nevalia jai sutrukdyti. Jam itin magėjo su ja pasišnekėti dabar, kai Džeimso nebėra ir ji galų gale viena. Bet jis apsisprendė: ne, netrukdys jai. Ji dabar nuo jo atitolusi su visu savo grožiu ir liūdesiu. Jis paliks ją ramybėje, ir praėjo pro šalį netaręs nė žodžio, nors jam buvo apmaudu, kad ji tokia tolima ir jis negali jos pasiekti, niekaip negali jai padėti. Ir vėl būtų praėjęs netardamas nė žodžio, jeigu tą pačią akimirką ji nebūtų jam laisva valia davusi to, ko žinojo jį niekada nepaprašysiant, ir nebūtų pašaukusi jo, pasiėmusi žaliojo šalio nuo paveikslo rėmo ir priėjusi prie jo. Nes, kaip ji žinojo, jis nori ją apsaugoti.

12

Ji apsigaubė žaliuoju šaliu pečius. Paėmė jam už parankės. Jo grožis toks nepaprastas, tarė ji, iškart prabildama apie Kenedį, sodininką, jis taip baisiai dailus, kad ji negalinti jo atleisti.

Į šiltnamį buvo atremtos kopėčios, ir aplinkui mėtėsi glaisto gumulai, nes jau buvo pradėję remontuoti šiltnamio stogą. Taip, bet, eidama kartu su vyru, pajuto suradusi tą konkretų nerimo šaltinį. Jiems einant jai liežuvį niežėjo pasakyti: „Kainuos penkiasdešimt svarų“, – bet pritrūko drąsos prabilti apie pinigus, tad ji kalbėjo apie tai, kad Džasperis šaudo paukščius, ir jis tuoj pat pasakė, ją bemat nuramindamas, kad vaikinui tai normalu ir jis tikįs, jog neilgai trukus Džasperis rasiąs geresnių pasismaginimo būdų. Jos vyras toks nuovokus, toks teisingas. Tad ji tarė: „Taip, visiems vaikams užeina tie laikotarpiai“, – ir ėmė apžiūrinėti jurginus didžiojoje lysvėje, svarstyti, ką daryti su gėlėmis kitais metais, o ar jis girdėjęs, kaip vaikai pravardžiuoja Čarlzą Tanzlį, paklausė ji. Ateistu jį vadina, ateistėliu. „Jis nėra tobulybė“, – tarė ponas Ramzis. „Toli gražu“, – atsakė ponia Ramzi.

Jai atrodą visai gerai palikti jį manytis savo galva, pasakė ponia Ramzi ir paklausė, ar verta jiems siųsti gėlių svogūnėlių, ar jie sodina. „Ai, jam gi reikia disertaciją rašyti“, – priminė ponas Ramzis. *Tą* tai ji žinanti. Jis apie nieką kitką ir nekalbąs. Ten apie kažkieno įtaką kažkam. „Na, tik tuo jis ir gali kliautis“, – tarė ponas Ramzis. „Apsaugok Viešpatie, kad jis neįsimylėtų Pru“, – įsiterpė ponia Ramzi. Jis atimsiąs paveldėjimo teisę, jeigu ji už jo ištekėsianti, pagrasino ponas Ramzis. Jis žiūrėjo ne į gėles, pritraukusias žmonos dėmesį, o kažkur per pėdą virš jų. Jis nepiktybiškas, pridūrė ir jau buvo besakąs, kad tai vienintelis Anglijoje jaunas žmogus, kuris gėrisi jo… bet prikando liežuvį. Nebekvaršins jai galvos su savo knygomis. Šitos gėlės atrodo visai nieko, tarė ponas Ramzis nuleidęs žvilgsnį ir pastebėjęs kažką raudona, kažką ruda. Taip, bet jas ji įdiegusi savo rankomis, paaiškino ponia Ramzi. Klausimas, kas būtų, jeigu ji čia atsiųstų svogūnėlius, – ar Kenedis juos

sodintų? Bėda ta, kad jis nepataisomas tinginys, pridūrė eidama toliau. Jeigu ji stovėsianti prie jo visą dieną su kastuvu rankoje, kartais jis šiek tiek pakrutėsiąs. Taip jiedu žingsniavo knipofijų link. „Tu mokai savo dukteris viską perdėti“, – papriekaištavo ponas Ramzis. Jos teta Kamila šiuo atžvilgiu esanti kur kas blogesnė, atsakė ponia Ramzi. „Kiek žinau, tavo tetos Kamilos niekas niekada nelaikė dorybės įsikūnijimu“, – tarė ponas Ramzis. „Ji – gražiausia moteris, kokią esu mačiusi“, – tarė ponia Ramzi. „Tai buvo kažkokia kita“, – pasakė ponas Ramzis. Pru būsianti daug gražesnė už ją, pridūrė ponia Ramzi. Jis nematąs to nė ženklo, atsakė ponas Ramzis. „Tai pasižiūrėk šįvakar“, – tarė ponia Ramzi. Jiedu sustojo. Jis norėtų, kad Endrius prisiverstų uoliau mokytis. Jeigu ne, galįs nė nesvajoti apie gerą stipendiją. „Ak, tos stipendijos!“ – sušuko ji. Pono Ramzio manymu, paika taip sakyti apie tokį rimtą dalyką kaip stipendija. Jis labai didžiuosiąsis Endriumi, jeigu jis gausiąs stipendiją, paaiškino. Ji tiek pat didžiuosis juo, jeigu ir negaus, atsakė ji. Dėl to jiedu visada nesutarė, bet tai buvo nesvarbu. Jai patiko, kad jis tiki stipendijomis, o jam patiko, kad ji didžiuojasi Endriumi, nors ir ką tas darytų. Staiga ji prisiminė tuos takelius ties uolų skardžiais.

„Argi nevėlu?“ – paklausė ji. O jie dar negrįžę. Jis nerūpestingu spragtelėjimu atvožė laikrodį. Bet dar tik pusė aštuonių. Palaikė laikrodį atidarytą ryždamasis pasakyti jai, ką jautęs terasoje. Visų pirma, esą neprotinga šitaip nervintis. Endrius jau gali pats savimi pasirūpinti. Be to, jis norįs jai pasakyti, kad kai dabar vaikščiojo terasoje... čia jam pasidarė nejauku, tarsi būtų brovęsis į tą jos vienatvę, atitolimą, atokumą... Bet ji neatlyžo. Ką jis norėjęs jai pasakyti, paklausė ji, manydama, kad tai dėl švyturio ir kad jis gailisi ištaręs „kad tave kur velnias“. Bet ne. Jam nepatinką, kad ji atrodanti tokia liūdna, tarė jis.

Tik užsisvajojusi, paprieštaravo jinai raustelėjusi. Abu jautėsi nejaukiai, tarsi nežinodami, ar eiti toliau, ar sugrįžti. Ji skaičiusi Džeimsui pasakas, paaiškino. Ne, tuo jiedu negali dalintis, apie tai negali kalbėtis.

Jiedu priėjo tarpą tarp dviejų knipofijų gėlynų, ir štai vėl švyturys, bet ji neleis sau žiūrėti į jį. Jeigu būtų žinojusi, kad jis į ją žiūri, galvojo jinai, nebūtų leidusi sau ten sėdėti ir mąstyti. Ji bodėjosi viskuo, kas jai priminė, kad ją matė sėdinčią ir mąstančią. Pažvelgė per petį į miestą. Žiburiai raibuliavo ir sruvo, tarsi sidabriniai vandens lašai, tvirtai kabantys vėjyje. Štai kuo pavirsta visas skurdas ir visos kančios, pamanė ponia Ramzi. Miesto, uosto ir laivų žiburiai atrodė it pamėkliškas tinklas, paliktas plūduriuoti, kad rodytų vietą, kur kažkas nugrimzdo. Na, jeigu jam jos mintys neatveriamos, tarė sau ponas Ramzis, keliaus sau vienas. Jam norėjosi galvoti toliau, pasakoti sau, kaip Hjumas buvo įklimpęs pelkėje, norėjosi juoktis. Bet pirmiausia – nesąmonė nerimauti dėl Endriaus. Būdamas Endriaus amžiaus, jis vaikščiodavo gamtoje kiaurą dieną tik su sausainiu kišenėje ir niekas dėl jo nesirūpindavo, ir nemanydavo, kad nukrito nuo uolos. Balsu tarė, ko gero, eisiąs visai dienai į žygį, jeigu išsilaikys tokie orai. Jam jau esą gana Bankso ir Karmaiklo. Norėtų pabūti vienas. Taip, tarė ji. Jis suirzo, kad ji neprieštarauja. Ji žino, kad jis to niekada nepadarys. Jau per senas, kad kiaurą dieną vaikščiotų su sausainiu kišenėje. Ji nerimauja dėl berniukų, bet ne dėl jo. Prieš daug metų, kai dar nebuvo vedęs, galvojo jis žvelgdamas anapus įlankos, jiedviem stovint tarp knipofijų gėlynų, jis vaikščiodavo visą dieną. Smuklėje užkąsdavo duonos su sūriu, ir užtekdavo. Dirbdavo be atvangos po dešimt valandų, tik kartkarčiais sena moteris įkišdavo galvą pasižiūrėti, kaip krosnis kūrenasi. Tas vietas jis mėgo labiausiai – tas kopas, tolstančias į tamsą. Galėjai

eiti visą dieną nesutikdamas nė gyvos dvasios. Beveik jokio namo, jokio kaimo ištisas mylias. Galėjai narplioti rūpesčius vienas. Ten buvo smėlėti paplūdimiai, kur niekas nežengė nuo pasaulio pradžios. Į tave pakėlę galvas žiūrėdavo ruoniai. Kartais jam atrodydavo, kad ten kokioje trobelėje, vienas... jis nutraukė ir atsiduso. Neturi teisės. Aštuonių vaikų tėvas – priminė sau. Tik galvijas ir šunkara norėtų ką nors bent kiek pakeisti. Iš Endriaus išeis geresnis vyras negu jis pats. Pru bus gražuolė, anot jos motinos. Jie pristabdys tą tvaną. Apskritai tie jo aštuoni vaikai – yra kuo pasidžiaugti. Jie gyvas įrodymas, kad jis nėra visai prakeikęs šitos bėdinos visatos, nes tokį vakarą kaip šis, pagalvojo žvelgdamas į nykstančią žemę, toji salelė atrodo apverktinai maža, kone praryta jūros.

– Vargana vietelė, – sumurmėjo jis ir atsiduso.

Jinai išgirdo. Jis kalba niūriausius dalykus, bet ji pastebėjo, kad, vos tik juos pasakęs, jis visada atrodo linksmesnis nei įprastai. Visas šitas svaidymasis frazėmis – tik žaidimas, galvojo ji, nes jeigu pati būtų pasakiusi bent pusę to, ką jis sako, jau būtų ištaškiusi sau smegenis.

Ją erzino šitas svaidymasis frazėmis, ir ji dalykiškai pasakė jam, kad visai gražus vakaras. Ir ko gi jis dejuojąs, paklausė ji pusiau juokdamasi, pusiau skųsdamasi, nes numanė, ką jis galvoja: būtų parašęs geresnes knygas, jeigu nebūtų vedęs.

Jis atsakė nesiskundžiąs. Ji žinanti, kad nesiskundžiąs. Ji žinanti, kad jam visiškai nesą ko skųstis. Jis čiupo jos ranką, pakėlė prie lūpų ir pabučiavo taip aistringai, kad jai akys pritvinko ašarų, ir jis tuoj pat ją paleido.

Jie nusigręžė nuo reginio ir susikibę už parankių ėmė žingsniuoti taku, kur augo tie sidabriškai žali ieties formos augalai. Jo ranka beveik kaip jaunuolio, dingtelėjo poniai Ramzi, liesa ir kieta, ir ji su džiaugsmu pagalvojo, kad jis dar toks stiprus,

nors jam jau per šešiasdešimt, ir koks nesutramdomas, optimistiškai nusiteikęs, ir kaip keista, kad šitaip tikėdamas visokiomis baisybėmis atrodo ne prislėgtas, o pralinksmėjęs. Argi nekeista? – mąstė ji. Iš tiesų kartais jis jai atrodydavo sukurtas kitaip nei dauguma žmonių, gimęs aklas, kurčias ir nebylus paprastiems dalykams, bet nepaprastiems dalykams turįs erelio akis. Jo protas dažnai ją apstulbindavo. Bet ar jis pastebėjo gėles? Ne. Ar pastebėjo tą reginį? Ne. Ar bent pastebėdavo savo dukters grožį arba kada jo lėkštėje pudingas, o kada – jautienos pjausnys? Jis sėdėdavo prie bendro stalo lyg sapnuodamas. O tas jo įprotis garsiai kalbėti arba deklamuoti poeziją, deja, stiprėjo, o juk kartais tai pridarydavo keblumų…

Šen, geriausi, protingiausi!*

Vargšei panelei Gidings, kai jis jai tai sušuko į akis, širdis į kulnus nukrito. Bet vis dėlto, nors bemat stojusi jo pusėn prieš visas kvailas šio pasaulio Gidings, vis dėlto, pagalvojo ponia Ramzi, lengvu rankos spustelėjimu parodydama, kad jis kopia į kalvą per greitai ir jai reikia truputėlį stabtelėti pasižiūrėti, ar tie kurmiarausiai ant kranto nauji, vis dėlto, pagalvojo pasilenkusi įsižiūrėdama, toks didis protas kaip jo turi visais atžvilgiais skirtis nuo mūsų. Visi jos pažinoti didieji žmonės, galvojo ji, nusprendusi, kad čia bus įsigavęs triušis, yra tokie, ir jaunimui pravartu (nors jai auditorijų atmosfera beveik nepakeliamai troški ir slogi) jau vien girdėti, matyti jį. Bet kaip tuos triušius nubaidyti jų nešaudant? – galvojo ji. Gal tai triušis, o gal kurmis. Šiaip ar taip, kažkoks gyvis niokoja jos nakvišas. Ir, pakėlusi akis, virš plonų medžių šakų ji išvydo pirmąjį pulsuojančios

* Percy Bysshe Shelley eilėraščio „To Jane: The Invitation“ pirma eilutė.

žvaigždės tvinksnį ir norėjo parodyti vyrui, nes tas vaizdas jai teikė svaigų malonumą. Bet susilaikė. Jis į nieką nežiūri. Jeigu pažiūrės, tepratars: „Varganas pasaulėlis“, – ir vėl atsidus.

Tą akimirką jis tarė: „Labai gražu“, – kad įtiktų jai, ir apsimetė, jog grožisi gėlėmis. Bet ji puikiai žinojo, kad nesigroži, gal net nesuvokia, kad jos čia yra. Tik kad įtiktų jai... O, bet ar tik čia ne Lilė Briskou pėdina su Viljamu Banksu? Ji įsmeigė trumpareges akis į tolstančios poros nugaras. Taip, tikrai čia jie. Ar tai reiškia, kad jiedu susituoks? Taip, tikriausiai! Kokia nuostabi mintis! Jiedu turi susituokti!

13

Jis buvęs Amsterdame, pasakojo ponas Banksas eidamas veja su Lile Briskou. Matęs Rembranto paveikslus. Lankęsis Madride. Deja, per Didįjį penktadienį, tad Prado muziejus buvęs uždarytas. Jis buvęs Romoje. Ar panelė Briskou nėra buvusi Romoje? O, būtinai reikėtų – jai tai būtų nuostabus išgyvenimas – Siksto koplyčia, Mikelandželas; ir Paduva, kur tos Džioto freskos. Jo žmona tada jau daug metų buvusi silpnos sveikatos, tad jiedu apkeliavę nedaug.

Ji buvusi Briuselyje, buvusi Paryžiuje, bet tik trumpai aplankyti sergančios tetos. Buvusi Dresdene – ten buvę gausybė jai nematytų paveikslų; tačiau, svarstė Lilė Briskou, gal geriau nematyti paveikslų: po to esi beviltiškai nepatenkinta savo pačios darbais. Ponas Banksas manąs, kad su tokiu požiūriu galima per toli nueiti. Mes negalime visi būti ticianai ir negalime visi būti darvinai, sakė jis; betgi abejojąs, ar mes turėtumėm darvinų ir ticianų, jeigu ne tokie paprasti žmogeliai kaip jiedu. Lilei norėjosi pasakyti jam komplimentą: jūs nesat paprastas, pone Banksai, jai norėjosi paprieštarauti. Bet jis nemėgsta komplimentų (dauguma vyrų mėgsta, pamanė ji),

ir ji truputį susigėdo savo impulso ir nieko nepasakė, o jis pareiškė, kad tai, ką jis sako, paveikslams galbūt negalioja. Šiaip ar taip, tarė Lilė, bemat sumetusi truputį nenuoširdžiai, ji visada tapysianti, nes jai tai įdomu. Taip, atsakė ponas Banksas, jis neabejojąs, kad tapysianti, ir, jiedviem priėjus vejos kraštą, paklausė jos, ar jai sunku rasti siužetų Londone, ir tada atsigręžę jie pamatė Ramzius. Tai štai kas yra santuoka, pagalvojo Lilė: vyras ir moteris žiūri, kaip mergaitė mėto kamuolį. Štai ką ponia Ramzi bandė man pasakyti aną vakarą, pagalvojo jinai. Mat ji buvo apsisiautusi žaliu šaliu, ir jiedu stovėjo arti vienas kito žiūrėdami, kaip Pru ir Džasperis mėto vienas kitam kamuolį. Ir staiga ta prasmė, kuri nei iš šio, nei iš to persiduoda žmonėms, tarkim, išeinantiems iš metro arba skambinantiems į duris, ir paverčia juos simboliais, tipiškais atstovais, apglėbė juodu ir, stovinčius prieblandoje, žiūrinčius, pavertė santuokos simboliais, vyru ir žmona. Paskui, jau kitą akimirką, simboliniai apribai, pranokę realius asmenis, vėl išgaravo, ir jiedu tapo, jiems visiems susitinkant, ponu ir ponia Ramziais, žiūrinčiais, kaip vaikai žaidžia kamuoliu. Bet vis dėlto dar akimirką, nors ponia Ramzi pasitiko juos su įprastine šypsena (ak, ji mano, kad mudu susituoksime, pamanė Lilė) ir tarė: „Šį vakarą aš laimėjau“, – turėdama galvoje, kad šį kartą ponas Banksas sutiko pavakarieniauti su jais, užuot movęs į savo būstą, kur tarnas jam tinkamai verda daržoves, – vis dėlto dar akimirką buvo apėmęs iškrikimo, plačios erdvės, neatsakingumo jausmas, kai kamuolys pakilo į aukštybes, o jie sekė jį akimis, pametė ir išvydo vienintelę žvaigždę bei nusvirusias šakas. Slopstančioje šviesoje jie visi atrodė aštriabriauniai, nežemiški, atskirti didelių atstumų. Tada, lėkdama atatupsta per plačią erdvę (nes atrodė, kad svarumo visai nebeliko), Pru įsirėžė tiesiai į juos ir kaire ranka puikiai pagavo aukštą kamuolį, o jos motina paklausė:

„Ar jie dar negrįžo?“ – ir kerai išsisklaidė. Ponas Ramzis dabar jautėsi galįs laisvai juoktis iš Hjumo, kad tas įklimpo pelkėje ir sena moteris jį išgelbėjo su sąlyga, kad jis sukalbės „Tėve mūsų“, ir sau po nosimi kikendamas nužingsniavo į savo kabinetą. Ponia Ramzi, susigrąžindama Pru į šeimos gyvenimo bendrystę, iš kurios ji buvo ištrūkusi mėtydama kamuolį, paklausė:

– Ar su jais ir Nensė išėjo?

14

(Žinoma, Nensė išėjo su jais, nes Minta Doil to prašė nebyliu žvilgsniu, ištiesusi ranką, kai po pietų Nensė susiruošė sprukti nuo šeimos gyvenimo siaubo į savo mansardą. Tad ji nusprendė, kad reikia eiti. Eiti nenorėjo. Nenorėjo būti įtraukta į visa tai. Nes, jiems einant keliu uolos link, Minta vis paimdavo ją už rankos. Paskui paleisdavo. Paskui vėl paimdavo. Ko ji nori? – klausė savęs Nensė. Juk visada žmonės ko nors nori; nes kai Minta laikydavo paėmusi ją už rankos, Nensė nenorom išvysdavo sau po kojomis nusidriekusį visą pasaulį, tarsi miglose skendintį Konstantinopolį, o tada, nors ir koks būtum trumpaakis, būtinai turi klausti: „Ar čia Sofijos soboras?“ „Ar čia Aukso ragas?“ Tad Nensė, Mintai paėmus ją už rankos, klausdavo: „Ko gi ji nori? Ar štai šito? O kas tas šitas?“ Tai šen, tai ten iš miglų išnirdavo (Nensei žiūrint į po kojomis nusidriekusį gyvenimą) kokia nors smailė, kupolas – iškilūs bevardžiai daiktai. Tačiau, Mintai paleidus jos ranką, pavyzdžiui, bėgant žemyn kalvos šlaitu, visa tai, kupolas, smailė, viskas, kas kyšojo pro miglas, į jas vėl nugrimzdavo ir pradingdavo.

Endrius pastebėjo, kad Minta – gera ėjikė. Dėvi praktiškesnius drabužius negu dauguma moterų. Labai trumpus sijonus ir juodus bridžius. Šoka tiesiai į upelį ir perpūškuoja. Jam patiko jos beatodairiškumas, bet jis sumojo, kad čia nieko

gero, – šitaip vieną dieną kaip nors kvailai gaus galą. Atrodė, kad ji nieko nebijo – tik jaučių. Vos tik pamačiusi lauke jautį, būdavo, iškels rankas ir rėkdama dums, o tai, žinoma, geriausias būdas įsiutinti jautį. Bet, reikia pasakyti, ji nė nemirktelėjusi tai pripažindavo. Žinanti, kad prieš jaučius esanti visiška bailė, sakė ji. Manė, kad kūdikystėje ją tikriausiai kratydavo vežimėlyje. Atrodė, kad jai nė motais, ką pasakyti ar padaryti. Štai dabar ji staiga sėdo ant uolos krašto ir uždainavo:

> Kad tau akys išvarvėtų, išvarvėtų.

Jiems visiems teko prisidėti, dainuoti choru ir šaukti drauge:

> Kad tau akys išvarvėtų, išvarvėtų, –

bet esą pražūtinga laukti, kol užeis potvynis ir užlies visus gerus medžioklės plotus jiems dar nepriėjus paplūdimio.

– Pražūtinga, – sutiko Polis ir pašoko ant kojų, ir, jiems slysčiojant žemyn, vis citavo turisto vadovą, teigiantį, kad „šios salos ne veltui giriamos dėl parkus primenančių panoramų ir jūros retenybių gausos bei įvairovės“. Bet nieko gero šitie šūkavimai ir akių varvinimai, manė Endrius apdairiai leisdamasis nuo uolos, visas šis plekšnojimas jam per nugarą, vadinimas „seniu“ ir taip toliau, visai nieko gero. Taip ir būna, kai į žygį pasiimi moteris. Priėję paplūdimį, jie išsiskirstė, jis nuėjo ant Popiežiaus Nosies, nusiavęs batus, nusmaukęs į juos kojines ir palikęs tą porelę savo valiai; Nensė nubrido prie savo akmenų, susirado savo užutėkius ir paliko tą porelę savo valiai. Ji atsitūpė ir palietė glotnius, tarsi guminius, duobagyvius, prilipusius prie akmens šono kaip drebučių gniutulai. Įsisvajojusi užutėkį pavertė jūra, raines – rykliais bei banginiais ir šį mažytį pasaulėlį

užtraukė dideliais debesimis laikydama ranką priešais saulę, ir šitaip užleido tamsą bei neviltį, tartum pats Dievas, milijonams nieko nenutuokiančių, nekaltų būtybių, o paskui staiga patraukė ranką ir leido srūti saulės spinduliams. Balsvame išraižytame smėlyje aukštais žingsniais sėlino kažkokia fantastiška pabaisa, šerpetota, pirštinėta (užutėkis jai dar vis buvo išdidėjęs) ir įlindo į didžiulius kalno šlaito plyšius. O paskui, leidusi žvilgsniui nejučia slysti virš užutėkio ir sustoti prie tos viskančios jūros ir dangaus ribos, prie medžių kamienų, horizonte viskančių pro garlaivių dūmus, ji buvo užhipnotizuota visos tos galybės, tūžmingai siūbtelinčios ir atsitraukiančios, ir abu tie sukeroję įspūdžiai – tų platybių ir šio smulkumo (užutėkis vėl buvo sumažėjęs) – sukėlė jausmą, kad jai surištos rankos ir kojos ir šių emocijų jėga neleidžia pajudėti, jos kūną, jos gyvenimą ir visų pasaulio žmonių gyvenimą neatšaukiamai sutrynusi į dulkes. Šitaip ji, klausydamasi bangų, atsitūpusi užutėkyje, svajojo.

O Endrius sušuko, kad kyla jūra, tad ji taškydamasi nušuoliavo per seklias bangas į krantą ir savo smarkumo, noro sparčiai judėti buvo nunešta visai už uolos, o ten – Dieve mano! – apsikabinę Polas ir Minta – ko gero, bučiavosi! Ji buvo sukrėsta, pasipiktinusi. Jiedu su Endriumi užsimovė kojines ir apsiavė batus mirtinoje tyloje, netardami apie tai nė žodžio. Jie netgi apsibarė. Galėjusi gi jį pakviesti, kai pamatė tą vėžį ar kažką, skundėsi Endrius. Tačiau abiem atrodė: mes dėl to nekalti. Jie juk nenorėjo, kad atsitiktų šitas bjaurus nemalonumas. Vis dėlto Endrių erzino, kad Nensė – moteris, o Nensę, kad Endrius – vyras, ir jiedu labai tvarkingai užsirišo batus, gana kietai suverždami raištelius.

Ir tik jiems užkopus atgal į uolos viršūnę, Minta sušuko, kad pametė savo senelės sagę – senelės sagę, vienintelį savo

papuošalą – ten buvo gluosnis svyruoklis (jie tikriausiai prisimeną), aptaisytas perlais. Jie tikriausiai matę, sakė ji, skruostais ritantis ašaroms, sagę, kuria senelė susisegdavo kepuraitę iki paskutinės savo gyvenimo dienos. O ji dabar pametė. Verčiau būtų pametusi bet ką kitką! Ji grįš atgal ieškoti. Jie visi nuėjo atgal. Naršė, žvalgė, dairėsi. Galvas buvo žemai nuleidę, kalbėjo trumpais gargždžiais pliūpsniais. Polas Reilis kaip pamišęs ieškojo aplink akmenį, kur jiedu sėdėjo. Visas tas erzelis dėl sagės – nieko gero, pamanė Endrius, kai Polas liepė jam „atidžiai ieškoti tarp šitos ir tos vietos“. Vanduo sparčiai kilo. Vietą, kur jie sėdėjo, tuoj užlies jūra. Dabar surasti nebebuvo nė menkutės galimybės.

– Mus atkirs, – suklykė Minta, ūmai persigandusi. Lyg būtų bent mažiausias pavojus! Čia vėl kaip su jaučiais – ji visai nevaldo savo jausmų, pamanė Endrius. Tokios jau tos moterys. Vargšas Polas turėjo ją maldyti. Vyrai (Endrius ir Polas bemat pasidarė vyriški, kitokie nei įprastai) trumpai pasitarė ir nusprendė, kad toje vietoje, kur sėdėjo, įbes Reilio lazdą ir sugrįš per atoslūgį. Dabar daugiau nieko nebepadarysi. Jeigu sagė kur nors čia, ji tebebus ir rytą, patikino jie ją, bet Minta raudojo visą kelią iki uolos viršūnės. Jos senelės sagė, verčiau būtų pametusi bet ką, tik ne ją, ir vis dėlto Nensei atrodė, kad nors gal ji tikrai kremtasi dėl pamestos sagės, verkia ne tik dėl to. Ji verkia dėl kažko kitko. Mes visi galėtumėm atsisėsti ir verkti, pamanė ji. Bet nežinojo, dėl ko.

Polas su Minta nuskubėjo į priekį, jis guodė ją ir sakė garsėjąs gebėjimu rasti dingusius daiktus. Kartą dar būdamas vaikas radęs auksinį laikrodį. Jis atsikelsiąs su aušra ir tikrai surasiąs. Jam regėjosi, kad bus beveik tamsu, paplūdimyje jis bus vienas ir tai kažkaip bus gana pavojinga. Vis dėlto jis ėmė ją įtikinėti neabejotinai surasiąs, o ji sakė nenorinti nė girdėti,

kad jis kelsis su aušra, – sagė prarasta, ji tai žinanti, šią popietę ją įsisegus ją aplankiusi bloga nuojauta. Ir jis slapčia pasiryžo jai nesakyti, bet išsmukti iš namo su aušra, kai visi dar miegos, o jeigu nesuras, nuvažiuos į Edinburgą ir nupirks jai kitą, visai kaip tą, tiktai gražesnę. Jis parodys, ką galįs. Ir kai jie užkopė ant kalvos ir išvydo sau po kojomis miesto žiburius, tos staiga viena po kito įsižiebiančios šviesos atrodė lyg būsimieji jo gyvenimo įvykiai: santuoka, vaikai, namas; ir jis vėl pagalvojo, jiems išėjus į aukštų krūmų aptemdytą pagrindinį kelią, kad jiedu drauge bus atsiskyrėliai, vis taip eis ir eis, jis visada ją ves, o ji glausis jam prie šono (kaip dabar). Pasukus kryžkelėje jam dingtelėjo, kokią pasibaisėtiną patirtį jis išgyveno, reikia kam nors papasakoti – žinoma, poniai Ramzi, nes jam net kvapą gniaužė prisiminus, ką pridirbo. Be jokios abejonės, tai buvo blogiausia jo gyvenimo akimirka – pasipiršti Mintai. Jis eis tiesiai pas ponią Ramzi, nes jam kažkodėl atrodo, kad ji yra tas žmogus, kuris pastūmėjo jį šiam žingsniui. Ji įteigė jam mintį, kad jis galįs viską. Niekas į jį rimtai nežiūrėjo. O štai ji privertė jį patikėti, kad jis galįs padaryti ką tik panorėsiąs. Jis visą dieną jautė jos žvilgsnį, visur jį sekantį (nors ji nepratarė nė žodžio), tarytum sakantį: „Taip, tu gali tai padaryti. Aš tikiu tavimi. Aš to tikiuosi iš tavęs." Ji įteigė jam tokį jausmą, ir kai tik jie sugrįš (jis nukreipė žvilgsnį virš įlankos ieškodamas namo žiburių), jis prieis prie jos ir tars: „Aš padariau tai, ponia Ramzi, jūsų dėka." Ir štai, pasukęs į keliuką, vedantį link namo, jis pamatė viršutiniuose languose judančias šviesas. Vadinasi, jie tikriausiai siaubingai vėluoja. Ten visi ruošiasi vakarieniauti. Visas namas spindėte spindėjo, ir po tamsos tos šviesos tvieskė jam akyse, ir eidamas keliuku jis kaip vaikas mintyse sakė: „Šviesos! Šviesos! Šviesos!" – ir lyg apsvaigęs pakartojo: „Šviesos! Šviesos! Šviesos!" – sustingusiu

veidu dairydamasis aplinkui jiems žengiant į vidų. Bet, Dieve mano, ištarė jis mintyse, pridėjęs ranką prie kaklaraiščio, kad tik aš neapsikvailinčiau.)

15

– Taip, – tarė Pru savo mąsliu balsu, atsakydama į motinos klausimą, – man atrodo, Nensė išėjo su jais.

16

Ką gi, Nensė išėjo su jais, nusprendė ponia Ramzi ir dėdama šepetį, imdama šukas, tardama: „Prašom“, – kai išgirdo beldimą į duris (įėjo Džasperis ir Roza), ėmė svarstyti, ar dėl to, kad Nensė su jais, daugiau ar mažiau tikėtina, jog kas nors atsitiks; mažiau tikėtina, kažkodėl atrodė poniai Ramzi, visai iracionaliai, tik vis dėlto tokia bendra žūtis vargu ar įmanoma. Negalėjo juk visi paskęsti. Ir ji vėl pasijuto vieniša prieš savo senąjį priešininką – gyvenimą.

Džasperis ir Roza pasakė, kad Mildred norinti žinoti, ar jau patiekti vakarienę.

– Ne, net ir Anglijos karalienei, – pabrėžtinai tarė ponia Ramzi. – Net ir Meksikos imperatorienei, – pridūrė juokdamasi ir žiūrėdama į Džasperį, nes jis taip pat turėjo motinos ydą – mėgdavo perdėti.

O jeigu Roza norinti, pasakė, Džasperiui išėjus perduoti nurodymo, galinti parinkti, kokiais brangakmeniais pasipuošti. Kai vakarieniauti sėda penkiolika žmonių, negalima laukti be galo. Ją jau ėmė pyktis, kad jie taip vėluoja, tai juk nepadoru, negana to, kad ji nerimavo dėl jų, darėsi pikta, kad jie taip ilgai nepareina kaip tik šį vakarą, kai jai norėjosi, kad vakarienė būtų ypač sėkminga, nes galų gale kartu vakarieniauti sutiko Viljamas Banksas, ir jie skanaus Mildred šedervą – *bœuf en*

*daube**. Viską būtina paduoti tuoj pat, kai tik paruošiama. Jautiena, lauro lapai ir vynas – viską reikia idealiai suderinti. Nėra nė kalbos, kad patiekalas galėtų laukti. Ir, aišku, kaip tyčia, šį vakarą jų nėra, jie vėluoja, valgį reikia grąžinti, laikyti šiltai, *bœuf en daube* bus visai sugadintas.

Džasperis pasiūlė jai opalo karolius, Roza – aukso vėrinį. Kas geriau tinka prie jos juodos suknelės? Iš tikrųjų – kas gi? – klausė ponia Ramzi, atsainiai veidrodyje žvelgdama į savo kaklą ir pečius (bet vengdama veido). Ir tada, vaikams kuičiantis po jos daiktus, ji pažvelgė pro langą į reginį, kuris visada ją pralinksmindavo, – į kovus, negalinčius apsispręsti, kuriame medyje sutūpti. Kiekvieną kartą jie, regis, persigalvodavo ir vėl pakildavo į orą, nes, kaip ji manė, senasis kovas, kovų tėvas, ji vadino jį seniu Juozapu, buvo labai įnoringo ir sunkaus būdo. Prastos reputacijos senas paukštis, kurio sparnuose belikę pusė plunksnų. Panašus į tą apsileidusį seną poną su cilindru – ji matė jį pučiantį ragą priešais smuklę.

– Žiūrėk! – šūktelėjo ji juokdamasi. Jie jau tiesiog pešėsi. Juozapas su Marija pešėsi. Vis tiek jie vėl visi pakilo, juodi jų sparnai stumdė orą į šalis ir pjaustė subtilios riesto kardo formos gabalais. Tie sparnų judesiai, plakantys, plakantys orą – ji niekaip negalėjo jų pakankamai tiksliai apibūdinti, kad pačiai patiktų, – jai buvo vienas gražiausių dalykų. Tu tik pasižiūrėk, sakė ji Rozai, tikėdamasi, kad Roza pamatys tai aiškiau negu ji pati. Juk vaikai dažnai tavo įžvalgas pastūmėja toliau.

Bet ką gi išsirinkti? Jie buvo atidarę visus jos brangenybių dėžutės skyrelius. Aukso karolius iš Italijos ar opalo, dėdės Džeimso jai atvežtus iš Indijos, o gal jai pasipuošti ametistais?

– Išrinkit, vaikučiai, išrinkit, – tarė ji, vildamasi, kad jie paskubės.

* Prancūziškas jautienos troškinys, gaminamas su burgundiškuoju vynu.

Bet ji davė jiems laiko išrinkti: ypač Rozai leido imti tai vienus, tai kitus ir dėti jos brangenybes prie juodos suknios, nes šios brangenybių parinkimo apeigėlės, atliekamos kas vakarą, kaip ji žinojo, Rozai patiko labiau už viską. Ji turėjo kažkokį slaptą motyvą taip sureikšminti rinkimąsi, kuo motinai pasipuošti. Koks gi tas motyvas, galvojo ponia Ramzi, ramiai stovėdama, kad ji galėtų užsegti išrinktus karolius, per savo prisiminimus mėgindama atkurti aną giliai slypintį bežadį jausmą, jaučiamą motinai Rozos amžiuje. Kaip ir visi į save nukreipti jausmai, pagalvojo ponia Ramzi, šis sukelia liūdesį. Juk mainais atiduodi taip nepakankamai, ir tai, ką Roza jaučia, taip maža palyginti su tuo, kas ji yra. Ir Roza užaugs, ir Roza kentės, ji manė, su šiais giliais jausmais, ir ji pasakė jau esanti pasiruošusi, ir jie leisis žemyn, ir Džasperis, juk jis čia džentelmenas, paduos jai parankę, o Roza, juk ji čia dama, neš jos nosinę (padavė jai nosinę), ir ką gi dar? – ak taip, gali būti šalta: šalį. Išrink man šalį, paprašė ji, nes Rozai tai patiks, jai juk lemta daug kentėti. „Štai, – tarė ji, sustojusi laiptų aikštelėje prie lango, – štai ir vėl jie. – Juozapas nutūpė kito medžio viršūnėje. – Tu nemanai, kad jiems bloga, – paklausė ji Džasperio, – kai jiems pakerta sparnus?“ Kodėl jis nori nušauti vargšą senį Juozapą ir Mariją? Jis pamindžikavo ant laiptų, jausdamasis supeiktas, bet nelabai, nes ji nesupranta, kaip smagu pašaudyti paukščius, o jie gi nejaučia; be to, ji yra motina ir gyvena kitoje pasaulio dalyje, bet jam ir patiko jos pasakojimai apie Mariją su Juozapu. Ji prajuokindavo jį. Tačiau iš kur ji žinanti, kad šitie yra Marija ir Juozapas? Ar ji mananti, kad kas vakarą į tuos pačius medžius suskrenda tie patys paukščiai? – paklausė jis. Bet tuo metu, staiga, kaip ir visi suaugusieji, ji ėmė visai jo nebepaisyti. Klausėsi sambrūzdžio prieškambaryje.

– Jie sugrįžo, – sušuko ji, ir iš karto susierzinimas dėl jų užgožė palengvėjimą. Tada pagalvojo: ar tai įvyko? Ji nulips žemyn, ir jie jai pasakys... bet ne. Jie nieko jai negali pasakyti, kai aplinkui tiek žmonių. Tad reikia nulipti žemyn, pradėti vakarieniauti ir laukti. Ir, kaip kokia karalienė, kuri, pamačiusi, kad prieškambaryje susirinko jos žmonės, žiūri į juos iš aukšto ir, nusileidusi į jų tarpą, tylomis priima jų reiškiamą pagarbą, jų atsidavimą ir nusižeminimą (jai einant pro šalį Polas nė nemirktelėjo, tik žiūrėjo tiesiai priekin), ji nulipo žemyn, perėjo prieškambarį ir vos vos nusilenkė, tarsi priimdama tai, ko jie negalėjo išreikšti, – pagarbą jos grožiui.

Bet ji sustojo. Jautėsi svilėsių kvapas. Nejaugi jos pertroškino *bœuf en daube*? – pamanė jinai; neduok Dieve! – ir tada gongo dūžis iškilmingai, įsakmiai paskelbė, kad visi, išsibarstę mansardose, miegamuosiuose, visokiose savo laktelėse, skaitantys, rašantys, paskutiniais brūkštelėjimais tvarkantys šukuoseną, privalo mesti visa tai, taip pat visus mažmožius ant prausyklių ir tualetinių staliukų ir romanus ant naktinių staliukų, ir dienoraščius, kurie itin asmeniški, ir susirinkti valgomajame vakarieniauti.

17

Bet ką gi aš padariau su savo gyvenimu? – galvojo ponia Ramzi, sėsdamasi stalo gale ir apžvelgdama visas lėkštes ant jo, atrodančias lyg balti skrituliai. „Viljamai, sėskitės prie manęs, – tarė ji. – Lile, – pridūrė pavargusiu balsu, – štai ten.“ Jie turi tai – Polas Reilis ir Minta Doil, o ji tik štai ką – be galo ilgą stalą su lėkštėmis ir peiliais. Priešingame gale jos vyras – sėdasi kaip kuolu trenktas, susiraukęs. Dėl ko? Ji nežinojo. Jai ir nerūpėjo. Ji nesuprato, kaip apskritai galėjo jausti jam kokius nors jausmus, meilę. Pilstančią sriubą ją užvaldė įspūdis, kad

viskas jau pragyventa, išgyventa, nugyventa, tarsi būtų sukęsis verpetas – va ten, – ir galėjai būti jame arba šalia jo, ir ji buvo šalia jo. Atėjo visa ko pabaiga, galvojo ji, jiems renkantis vienam po kito, Čarlzui Tanzliui („Sėskite čia“, – sakė ji), Augustui Karmaiklui, ir sėdant. O tuo tarpu pasyviai laukė, kad kas nors jai atsilieps, kas nors įvyks. Bet juk tokių dalykų, galvojo semdama sriubą, garsiai nesakoma.

Pakėlusi antakius iš nuostabos, kad viskas taip nesiderina, – štai ką ji galvoja, o štai ką daro: semia sriubą, – ji vis labiau ir labiau jautėsi esanti anapus verpeto; arba, lyg užkritusiai skraistei pasiglemžus spalvas, būtų ėmusi viską regėti tikroviškai. Kambarys (ji visą jį apžvelgė) atrodė labai aptriušęs. Niekur jokio grožio. Ji vengė žiūrėti į poną Tanzlį. Niekas, regis, nesusiliejo. Visi sėdėjo atskirai. Ir visa susiliejimo, tėkmės, kūrimo pastanga gulė jai ant pečių. Ji vėl pajuto – tik kaip faktą, be priešiškumo – vyrų bergždumą, nes jeigu ji to nepadarys, niekas nepadarys, taigi, jai šiek tiek save supurčius, kaip supurtomas sustojęs laikrodis, ėmė plakti senasis pažįstamas pulsas, kaip kad ima tiksėti laikrodis, – viens, du, trys, viens, du, trys. Ir taip toliau, ir taip toliau, kartojo ji klausydamasi, globdama, puoselėdama dar silpną pulsą, kaip kad laikraščiu saugoma menka liepsnelė. Ir tada ji, nusprendusi pakalbinti Viljamą Banksą, truputį palinkusi jo pusėn, padarė išvadą: vargšas žmogus! – neturi žmonos nei vaikų, vakarieniauja vienas savo būste, išskyrus šį vakarą; ir iš gailesčio jam – mat gyvenimas jau buvo pakankamai stiprus, kad vėl galėtų ją nešti, – ji pradėjo visą tą reikalą, tarsi jūreivis, kuris nuvargęs mato, kaip vėjas išpučia burę, bet nelabai benori vėl plaukti ir galvoja, kad, laivui nuskendus, būtų sukęsis ir sukęsis sūkurio ratu ir galiausiai radęs poilsį jūros dugne.

– Jūs radote savo laiškus? Aš liepiau juos padėti jums prieškambaryje, – tarė ji Viljamui Banksui.

Lilė Briskou žiūrėjo, kaip ją vėjas neša į tą keistą niekieno žemę, kur nusekti žmonėms iš paskos neįmanoma, ir vis dėlto tas nutolimas žiūrovus persmelkia tokiu šalčiu, kad jie visada stengiasi bent akimis juos sekti, kaip sekamas mąžtantis laivas, kol burės nugrimzta už horizonto.

Kokia ji atrodo pasenusi, kokia suvargusi, pagalvojo Lilė, ir kokia nutolusi. Paskui, kai ji šypsodamasi pasigręžė į Viljamą Banksą, atrodė, lyg laivas būtų pasisukęs ir saulė vėl nutvieskusi jo bures, ir Lilė pagalvojo, kiek pralinksmėjusi, nes jai palengvėjo: kodėl ji užjaučia jį? Nes kaip tik toks įspūdis susidarė jai sakant, kad jo laiškai yra prieškambaryje. Vargšas Viljamas Banksas, tarytum sakė ji, lyg jos nuovargis iš dalies būtų radęsis iš užuojautos žmonėms ir jos gyvybingumas, ryžtas vėl gyventi būtų sužadintas užuojautos. O juk tai netiesa, pamanė Lilė, – tai viena iš tų jos klaidų, kurios, regis, yra instinktyvios ir kyla veikiau iš kažkokio savęs pačios, o ne kitų žmonių, poreikio. Jis toli gražu nėra apgailėtinas. Juk turi tą savo darbą, mintyse tarė Lilė. Staiga, tarsi aptikdama lobį, ji prisiminė taip pat turinti darbą. Akimirksniu išvydo savo paveikslą ir pagalvojo: taip, pastumsiu tą medį toliau į vidurį – tada išvengsiu tos nereikalingos erdvės. Taip ir padarysiu. Štai kas man nedavė ramybės. Ji paėmė druskinę ir pastatė ant gėlės staltiesės rašte, kad neužmirštų pastumti medžio.

– Keista, kad paštu beveik nieko verto negauni, bet vis tiek visada lauki laiškų, – tarė ponas Banksas.

Kokius velnio niekus čia jie paisto, pamanė Čarlzas Tanzlis dėdamas šaukštą į patį vidurį savo lėkštės, kurią buvo švariai išvalgęs, tarsi, pagalvojo Lilė (jis sėdėjo priešais ją, nugara į langą, pačiame vaizdo viduryje), būtų pasiryžęs tvarkingai

maitintis. Jis visur pasižymėjo tuo varganu pastovumu, tuo nuogu nepatrauklumu. O vis dėlto tikra tiesa, kad beveik neįmanoma nemėgti žmogaus, jeigu įsižiūri į jį. Jai patiko jo akys – mėlynos, gilios, bauginančios.

– Jūs rašote daug laiškų, pone Tanzli? – paklausė ponia Ramzi, gailėdamasi ir jo, pamanė Lilė; mat jau tokia ta ponia Ramzi – visada užjaučia vyrus, tarsi jiems trūktų... kažko, o moterų – ne, tarsi jos kažką turėtų. Jis rašąs motinai, o šiaip gal nė laiško per mėnesį neparašąs, trumpai paaiškino ponas Tanzlis.

Nes jis neketino pliaukšti tokių niekų, kokių šie žmonės iš jo tikėjosi. Neketino leisti, kad šitos paikos moterys žvelgtų į jį iš aukšto. Jis skaitė savo kambaryje, o dabar nusileido į apačią, ir viskas čia atrodo paika, paviršutiniška, menka. Kam jie puošiasi? Jis atėjo savo kasdieniniais drabužiais. Jis ir neturėjo išeiginių. „Paštu beveik nieko verto negauni" – jie visada šitaip kalba. Vyrai verčiami taip kalbėti. Taip, tai juk ir tiesa, pagalvojo jis. Jie visai nieko verto negauna, nuo metų pradžios iki galo. Jie nieko neveikia, tik šneka, šneka, šneka, valgo, valgo, valgo. Dėl to kaltos moterys. Per moteris neįmanoma civilizacija, per tą jų „žavesį" ir jų paikumą.

– Rytoj nebus galima plaukti į švyturį, ponia Ramzi, – tarė jis parodydamas savo valią. Jam jinai patiko, jis ja žavėjosi, vis dar galvojo apie griovį kasantį vyrą, žiūrintį aukštyn į ją, bet jautė, kad reikia parodyti savo valią.

Vis dėlto, – kad ir kokios tos akys, galvojo Lilė Briskou, bet užtenka pažiūrėti į jo nosį, į rankas, – jis nesimpatiškiausias žmogus, kokį yra sutikusi. Tai kodėl jai rūpi, ką jis sako? Moterys nemoka dorai rašyti, moterys nemoka dorai tapyti, – na ir kas, kad jis taip sako, nes aišku, kad jam taip ir neatrodo, bet kažkodėl jį tai guodžia ir tik todėl jis tai sako? Kodėl jos

visa esybė nulinksta kaip javas vėjyje ir atsitiesia nuo šio pažeminimo tik didelėmis ir gana skausmingomis pastangomis? Reikia dar kartą pasistengti. Štai staltiesėje atžala, štai mano paveikslas, aš turiu pastumti medį į vidurį, svarbu tik tai – daugiau nieko. Nejaugi negalima tik to ir laikytis, klausė ji savęs, ir neprarasti kantrybės, nesiginčyti, o jeigu nori šiek tiek atkeršyti, tiesiog pasijuokti iš jo?

– Ak, pone Tanzli, – tarė ji, – pasiimkite mane į švyturį. Aš labai norėčiau.

Meluoja kaip pasamdyta, jis matė. Kažkodėl sako tai, ko negalvoja, kad suerzintų jį. Juokiasi iš jo. Jis mūvėjo senas flanelines kelnes. Kitų neturėjo. Jautėsi labai nusmurgęs, svetimas ir vienišas. Suprato, kad ji kažkodėl mėgina jį paerzinti, juk nenori plaukti su juo į švyturį, ji niekina jį, kaip ir Pru Ramzi, kaip ir jie visi. Bet jis nesileis kvailinamas moterų, tad sėdėdamas tyčia apsigręžė, pažvelgė pro langą ir ūmai šiurkščiai išrėžė: rytoj jai būsianti per daug banguota jūra. Ją supykinsią.

Jam buvo pikta, kad ji privertė jį taip kalbėti klausantis poniai Ramzi. Kad tik jis dabar galėtų dirbti vienas savo kambaryje, pagalvojo, su savo knygomis. Ten jis jaučiasi laisvai. O juk niekada nesiskolino nė penso, nuo penkiolikos metų tėvui nė penso nekainavo, namiškius šelpė savo santaupomis, leido į mokslus savo seserį. Vis dėlto gailėjosi nemokėjęs deramai atsakyti panelei Briskou, gailėjosi taip ūmai išrėžęs. „Jus supykins.“ Gailėjosi nesugalvojęs, ką pasakyti poniai Ramzi, ką nors tokio, kas parodytų jai, kad nesąs vien sausas niurgzlys. Štai kuo jie visi jį laiko. Jis pasigręžė į ją. Bet ponia Ramzi kalbėjosi su ponu Banksu apie jam negirdėtus žmones.

– Taip, išneškit, – tarstelėjo ji tarnaitei, pertraukusi pokalbį su ponu Banksu. – Paskutinį kartą mačiau ją prieš penkiolika – ne, gal prieš dvidešimt metų, – kalbėjo ji, vėl atsigręžusi į jį,

lyg baimindamasi prarasti bent akimirką pašnekesio, visa į jį įsitraukusi. Tai jis šįvakar gavęs žinią iš jos?! O Kerė tebegyvena Marlou, ir viskas po senovei? Ak, ji prisimenanti, lyg tai būtų buvę vakar – jie plaukė upe, buvo labai šalta. Bet jeigu Meningai ką suplanavo, tai nesitrauks. Niekada neužmiršianti, kaip Herbertas krante šaukšteliu užmušė vapsvą! Ir visa tai tebėra, įsisvajojo ponia Ramzi, nelyginant šmėkla plevendama tarp kėdžių ir stalų toje svetainėje Temzės pakrantėje, kur prieš dvidešimt metų jai buvo labai labai šalta; o dabar ji vaikščiojo tarp jų it šmėkla, ir ją tai žavėjo, tarsi, jai pačiai pasikeitus, toji diena, dabar tapusi labai rami ir graži, būtų visus tuos metus ten pasilikusi. Ar Keri pati jam parašiusi? – paklausė ji.

– Taip. Ji sako, kad jie stato naują biliardinę, – tarė jis. Ne! Ne! Negali būti! Stato biliardinę! Jai tai atrodė neįmanoma.

Ponas Banksas nesuprantąs, kas čia taip labai keista. Jie dabar labai prasigyvenę. Ar perduoti Kerei nuo jos linkėjimus?

– Ak, – ištarė ponia Ramzi, nežymiai krūptelėjusi. – Ne, – pridūrė, pagalvojusi, kad visai nepažįsta tos Kerės, kuri stato naują biliardinę. Bet kaip keista, pakartojo ji, ir Banksui tai sukėlė šypseną, kad jie iki šiol ten laikosi. Juk pagalvojus atrodo taip neįtikėtina, kad jie gyveno lyg niekur nieko visus tuos metus, kai ji per visą tą laiką juos prisiminė gal tik kokį kartą. Kiek daug įvykių buvo jos gyvenime per tą patį laikotarpį. Bet, matyt, ir Kerė Mening apie ją negalvojo. Ši mintis buvo keista ir atstumianti.

– Žmonės greitai nutolsta vieni nuo kitų, – tarė ponas Banksas, vis dėlto jausdamas šiokį tokį pasitenkinimą, kad jis juk pažįsta ir Meningus, ir Ramzius. Nesu nutolęs, pamanė dėdamas šaukštą ir skrupulingai šluostydamasis švariai nuskustą burną. Bet čia esu, ko gero, gana netipiškas žmogus – niekada nepasiduodąs rutinai. Turiu draugų visuose

sluoksniuose... Čia ponia Ramzi turėjo nutraukti pokalbį ir kažką pasakyti tarnaitei dėl valgio karštumo. Štai kodėl jam patiko vakarieniauti vienam. Visi tie pertrūkiai jį erzino. Ką gi, – pagalvojo ponas Banksas, nekeisdamas rafinuotai mandagios laikysenos ir tik ant staltiesės praskėsdamas kairės rankos pirštus, kaip mechanikas, poilsio valandėlę apžiūrintis dailiai nugludintą, paruoštą naudoti įrankį, – draugai prašo tokių aukų. Ji būtų įsižeidusi, jeigu jis būtų atsisakęs ateiti. Bet jam tai atrodo bergždžias reikalas. Žvelgdamas į savo plaštaką, pagalvojo, kad vienas dabar jau būtų bebaigiąs vakarieniauti, tada galėtų netrukdomas dirbti. Taip, pagalvojo jis, baisus laiko švaistymas. Vis dar rinkosi vaikai. „Užbėkit kas nors į Rodžerio kambarį," – sakė ponia Ramzi. Kaip smulku visa tai, kaip nuobodu, galvojo jis, lyginant su kitkuo – su darbu. Štai sėdi jis barbendamas pirštais į staltiesę, o juk galėtų... ir jis mirksniu apžvelgė savo darbo esmę. Tikrai, koks laiko švaistymas! Vis dėlto, pamanė jis, ji viena iš seniausių mano bičiulių. Aš atsidavęs jai savo būtimi. Bet dabar, šią akimirką, jos buvimas jam visiškai nieko nereiškė: jos grožis nieko nereiškė, jos sėdėjimas su šūneliu prie lango – nieko, nieko. Jis tenorėjo būti paliktas ramybėje ir imtis tos knygos. Jautėsi nejaukiai, lyg išdavikas, bet galėjo sėdėti jos pašonėje ir nieko jai nejausti. Tiesa ta, kad jis nemėgsta šeiminio gyvenimo. Kaip tik tokios būsenos imi klausti savęs, dėl ko gyveni. Kodėl, klausi savęs, reikia užsikrauti tokį vargą, kad pratęstum žmonių giminę? Ar tai labai pageidautina? Ar mes patraukli giminė? Ne itin, galvojo jis, žiūrėdamas į tuos gana netvarkingus berniukus. Jo numylėtinė Kamė tikriausiai jau lovoje, pamanė. Kvaili klausimai, tušti klausimai, turėdamas ką veikti tokių klausimų nekeli. Ar žmogaus gyvenimas toks? Ar žmogaus gyvenimas anoks? Nėra laiko apie tai galvoti.

Tačiau čia jis savęs klausinėja tokių dalykų todėl, kad ponia Ramzi duoda nurodymus tarnams ir todėl, kad pagalvojus, kaip ponia Ramzi nustebo, kad Kerė Mening tebeegzistuoja, jam toptelėjo, jog draugystės, netgi geriausios, yra trapus dalykas. Žmonės nutolsta. Jis vėl priekaištavo sau. Sėdi prie ponios Ramzi ir ničnieko neturi jai pasakyti.

– Labai atsiprašau, – tarė ponia Ramzi, galiausiai į jį pasigręžusi. Jis jautėsi sustingęs ir bergždžias, kaip pora aulinių batų, kurie peršlapę išdžiūvo ir dabar į juos kojos vos beįlenda. Bet jis privalo įgrūsti kojas į juos. Privalo prisiversti kalbėti. Jeigu nebus labai apdairus, ji pastebės šią jo išdavystę – kad ji jam nerūpi nė per nago juodymą, ir tai būtų visai nemalonu, pamanė jis. Tad galantiškai palenkė galvą jos pusėn.

– Jums turėtų būti atgrasu vakarieniauti šitoje erzelynėje, – tarė ji, kaip ir visada, kai būdavo išsiblaškiusi, pasitelkdama bendravimo įgūdžius. Taip kokiame nors susirinkime kilus ginčui dėl kalbų, pirmininkas, siekdamas vienybės, pasiūlo visiems kalbėti prancūziškai. Gal tai bus prasta prancūzų kalba, gal joje nebus žodžių, galinčių išreikšti kalbėtojo mintis; vis dėlto kalbant prancūziškai rasis bent šiokia tokia tvarka ir vieningumas. Atsakydamas jai ta pačia kalba, ponas Banksas paprieštaravo: „Ne, ką jūs, nė kiek“, – o ponas Tanzlis, neturintis jokio supratimo apie šią kalbą, net ir štai tokią, iš vienskiemenių žodžių, iš karto įtarė nenuoširdumą. Jie tikrai šneka nesąmones, tie Ramziai, pagalvojo ir džiugiai stvėrėsi šio naujo atvejo, mintyse užsirašė, o tuos užrašus kada nors perskaitys vienam ar dviem savo draugams. Ten, tokioje draugijoje, kur gali sakyti ką panorėjęs, jis sarkastiškai nupasakos „viešnagę pas Ramzius“ ir kokias nesąmones jie šneka. Kartą verta tai išmėginti, pasakys jis, bet ne daugiau. Moterys tokios nuobodžios, sakys. Aišku, kad Ramzis galvą pakišo vesdamas gražią

moterį ir apsikraudamas aštuoniais vaikais. Susidėstys kaip nors panašiai, bet dabar, šią akimirką, sėdint čia įstrigus su tuščia kėde šalimais, visiškai niekas nesidėstė. Viskas išsibarstę skiautėmis ir šukėmis. Jis jautėsi itin nemaloniai, net fiziškai. Norėjosi, kad kas nors jam suteiktų progą parodyti savo valią. Norėjosi taip smarkiai, kad jis muistėsi, žvilgčiojo tai į vieną, tai į kitą žmogų, bandė įsiterpti į pašnekesį, žiojosi ir vėl čiaupėsi. Jie kalbėjo apie žvejybos pramonę. Kodėl niekas neklausia jo nuomonės? Ką jie išmano apie žvejybos pramonę?

Lilė Briskou visa tai žinojo. Sėdėdama priešais, argi ji nematė šio jauno vyro troškimo pasirodyti šonkaulių ir šlaunikaulių, tarsi rentgeno nuotraukoje tamsiai glūdinčių kūno migloje – toje skystoje migloje, kurią papročiai užtraukė ant jo liepsningo troškimo įsiterpti į pokalbį? Bet, pagalvojo ji, primerkdama savo kiniškas akis ir prisimindama, kaip jis tyčiojasi iš moterų – „nemoka dorai rašyti, tapyti“, – kodėl aš turėčiau padėti jam atsipalaiduoti?

Yra toks elgesio kodeksas, ji žinojo, kurio septintasis straipsnis (ko gero) sako, kad tokiais atvejais kaip šis moteriai, nors ir kuo ji būtų užsiėmusi, dera ištiesti pagalbos ranką priešais sėdinčiam jaunam vyrui, idant jis galėtų apnuoginti ir atpalaiduoti savo tuštybės, smarkaus troškimo parodyti savo valią šlaunikaulius, šonkaulius; lygiai kaip jų pareiga, svarstė ji pagal savo senmergišką teisingumą, yra padėti mums, jeigu kartais užsiliepsnotų metro. Tada, mąstė ji, aš, žinoma, tikėčiausi, kad ponas Tanzlis mane išves. Bet kaipgi bus, svarstė, jeigu nė vienas iš mudviejų tokių dalykų nedarys? Tad ji sėdėjo sau ir šypsojosi.

– Jūs juk neketinate plaukti į švyturį, ką, Lile? – paklausė ponia Ramzi. – Prisiminkite vargšą poną Langlį, jis dešimtis kartų apiplaukė pasaulį, bet man sakė niekada tiek neprisikentėjęs

kaip tada, kai mano vyras pasiėmė jį ten. Ar jūs geras jūreivis, pone Tanzli? – paklausė ji.

Ponas Tanzlis iškėlė kūjį, užsimojo iš aukštai, bet jam leidžiantis suvokė negalįs trenkti tai peteliškei tokiu įrankiu, todėl tik pasakė, kad jo niekada gyvenime nėra pykinę. Tačiau šiame viename sakinyje it parako užtaisas glūdėjo tai, kad jo senelis buvo žvejys, tėvas – vaistininkas, kad jis prasimušė vien savo jėgomis ir tuo didžiuojasi, kad jis yra Čarlzas Tanzlis – to čia, rodos, niekas neįsisąmonino, bet vieną dieną tai žinos kiekvienas žmogus. Jis dėbsojo iš tos ateities. Jam beveik pagailo šitų santūrių kultūringų žmonių, kuriuos jame sukauptas parakas vieną dieną išsprogdins į padanges it vilnos ryšulius ir obuolių maišus.

– Ar paimsite mane, pone Tanzli? – tuoj pat maloniai paklausė Lilė, nes, žinoma, jeigu ponia Ramzi jai sako, nors ir ne tais žodžiais: „Aš skęstu, brangioji, mariose liepsnų. Jeigu jūs šios valandos skausmo nenumalšinsite gydomaisiais aliejais ir šitam jaunam vyrui nepasakysite ko nors malonaus, gyvenimo laivas blokšis į uolas – aš jau šią minutę girdžiu džeržgimą ir bildesį. Mano nervai įtempti kaip stygos. Dar vienas prisilietimas, ir jie neišlaikys“, – kai ponia Ramzi tai sako, o tai byloja jos akys, aišku, kad Lilė Briskou turi šimtas penkiasdešimtą kartą atsisakyti eksperimento – kas atsitiks, jeigu nebūsi maloni šiam jaunam vyrui, – ir būti maloni.

Teisingai įvertinęs jos nuotaikos permainą – pajutęs, kad dabar ji jam draugiška, – jis atpalaidavo savimaną ir papasakojo, kaip vaikystėje jį išmesdavę iš valties ir tėvas išgriebdavęs jį kabekliu, – šitaip jis išmokęs plaukti. Vienas jo dėdė prižiūrėjęs švyturį ant kažkokios uolos prie Škotijos krantų, pasakė jis. Jis ten buvęs su juo per audrą. Tai buvo pasakyta garsiai, visiems tylint. Jie turėjo klausyti, kai jis sakė buvęs su dėde švyturyje per audrą. Ak, pamanė Lilė Briskou, jausdama ponios Ramzi

dėkingumą pokalbiui pasisukus šia palankia linkme (nes ponia Ramzi dabar galėjo šnektelėti pati), ak, pamanė ji, ir kuo gi aš sumokėjau, kad jums tai padaryčiau? Savo nenuoširdumu.

Ji griebėsi įprastinės gudrybės – maloniai elgėsi. Ji niekada jo nepažins. Jis niekada jos nepažins. Visi žmonių santykiai tokie, pagalvojo ji, o blogiausi jie būna (išskyrus poną Banksą) tarp vyrų ir moterų. Šie neišvengiamai itin nenuoširdūs. Tada jos žvilgsnis užkliuvo už druskinės, kurią ji čia pasistatė, kad jai primintų, ir ji prisiminė, jog rytą pastums medį į vidurį, ir nuo minties apie rytdienos tapymą jos dvasia taip suplasnojo, kad ji garsiai nusijuokė iš pono Tanzlio žodžių. Tegul jis kalba nors ir visą naktį.

– O ar ilgam laikui žmonės paliekami švyturyje? – paklausė ji. Jis jai pasakė. Nuostabu, kaip jis viską žino. Ir kadangi jis buvo dėkingas, kadangi ji jam patiko ir jam jau darėsi smagu, tai ponia Ramzi pamanė dabar galinti grįžti į tą nerealią, bet žavingą vietą – Meningų svetainę Marlou prieš dvidešimt metų, kur buvo galima vaikščioti neskubant ir nieko nesibaiminant, nes nereikėjo nerimauti dėl ateities. Ji žinojo, kas nutiko jiems, kas jai. Tarsi būtų iš naujo skaičiusi gerą knygą, mat tos istorijos pabaigą žinojo, nes tai įvyko prieš dvidešimt metų, ir gyvenimas, net nuo šio valgomojo kambario stalo garmantis nežinia kur, ten buvo užkonservuotas ir ramiai plytėjo it ežeras tarp krantų. Jis sakė, kad jie pasistatė biliardinę – nejaugi taip gali būti? Ar Viljamas dar kalbės apie Meningus? Ji norėjo, kad kalbėtų. Bet ne – kažkodėl jis nebebuvo tam nusiteikęs. Ji pabandė paskatinti. Jis nesureagavo. Ji negalėjo priversti. Buvo nusivylusi.

– Vaikai elgiasi gėdingai, – tarė ji atsidusdama. Jis numykė, kad punktualumas yra viena iš tų nedidelių dorybių, kurias įgyjame tik brandžiame amžiuje.

– Jeigu apskritai įgyjame, – tarė ponia Ramzi vien tam, kad užpildytų pauzę, galvodama, kad Viljamas pasidarė įkyrėlis. Suvokdamas savo išdavystę, jos norą pasišnekėti apie intymesnius dalykus, bet šiuo metu neturėdamas tam nuotaikos, jis jautė, kaip jį užgula gyvenimo abuojybė, štai šitaip sėdint, laukiant. Gal kiti kalba ką nors įdomaus? Ką gi jie sako?

Kad žvejybos sezonas blogas, kad vyrai emigruoja. Jie kalba apie algas ir nedarbą. Tas jaunuolis koneveikia vyriausybę. Viljamas Banksas, galvodamas, kaip palengvėja nusigriebus ko nors tokio, kai asmeninis gyvenimas abuojas, girdėjo jį minint „vieną skandalingiausių dabartinės vyriausybės nutarimų“. Lilė klausėsi, ponia Ramzi klausėsi, visi jie klausėsi. Bet jau darėsi nuobodu, Lilei atrodė, kad kažko trūksta, ponui Banksui atrodė, kad kažko trūksta. Visi jie prisispyrę klausėsi ir galvojo: „Duok Dieve, kad mano mintys neiškiltų paviršiun“, – nes kiekvienas galvojo: „Kiti įsijautę. Jie pasipiktinę, pasibaisėję vyriausybės elgesiu su žvejais. O aš visai neįsijautęs.“ Bet galbūt, galvojo ponas Banksas žiūrėdamas į poną Tanzlį, čia kaip tik tas žmogus. Visada laukiame ypatingo žmogaus. Visada yra tokia galimybė. Bet kurią akimirką gali iškilti lyderis, genialaus užmojo žmogus – politikoje ir bet kur kitur. Ko gero, jis bus labai nemalonus mums, seniems slunkiams, galvojo ponas Banksas, iš paskutiniųjų stengdamasis vertinti atlaidžiau, nes kažkaip keistai jautė savo kailiu, lyg ir stubure sukilusiais nervais, kad pavydi, iš dalies dėl savęs, gal daugiau dėl savo darbų, savo požiūrio, savo mokslo, ir todėl ne visai atviras idėjoms, ne visai teisingas, nes ponas Tanzlis tarytum bylojo: jūs veltui iššvaistėte savo gyvenimą. Jūs visi klystate. Apgailėtini seni slunkiai, jūs beviltiškai atsilikę. Šitas jaunuolis atrodė gana pasipūtęs ir prastų manierų. Bet ponas Banksas įtikinėjo save, kad jis narsus, gabus, nepaprastai gerai operuoja

faktais. Turbūt, galvojo ponas Banksas Tanzliui koneveikiant vyriausybę, jo žodžiuose daug tiesos.

– Tai sakykite... – kreipėsi jis. Tad jiedu ėmė diskutuoti apie politiką, o Lilė žiūrėjo į lapą staltiesėje; ir ponia Ramzi, palikusi visą diskusiją abiejų vyrų nuožiūrai, galvojo, kodėl jai šis pokalbis toks nuobodus, ir, žvelgdama į savo vyrą kitame stalo gale, panorėjo, kad jis ką nors pasakytų. Bent žodį, prašė mintyse. Nes jeigu jis ką nors pasakys, viskas bus kitaip. Jis įsiskverbia į pačią esmę. Jam juk rūpi žvejai ir jų algos. Galvodamas apie juos negali užmigti. Visai kas kita, kai jis prabyla, – tada neapima jausmas: duok Dieve, kad nepamatytų, kaip mažai man tai rūpi, – nes tada jau rūpi. Paskui, susivokusi, jog laukia jo prabylant todėl, kad juo labai gėrisi, ji pasijuto taip, tarsi kažkas jai būtų pagyręs jos vyrą ir jųdviejų santuoką, ir visa ėmė švytėti, nesuvokdama pati jį pagyrusi. Ji pasižiūrėjo į jį manydama išvysti tai jo veide – jis atrodys didingai... Bet kur tau! Jo veidas persikreipęs, jis dėbso ir raukosi, ir rausta iš pykčio. Ir dėl ko gi? – nesuprato jinai. Kas gi atsitiko? Tik dėl to, kad vargšas senukas Augustas paprašė antros lėkštės sriubos, – štai ir viskas. Neįsivaizduojama, pasibjaurėtina (taip jis jai signalizavo nuo kito stalo galo), kad Augustas iš naujo imasi sriubos. Jis nepakentė, kad žmonės valgo jam pabaigus. Ji matė, kad jo pyktis šoka jam į akis it skalikų gauja, ir žinojo, kad tuoj pat tūžmingai pratrūks, o tada... bet ačiū Dievui! – ji pamatė, kad jis susigriebia, spaudžia stabdį, ir visas jo kūnas, regis, žeria kibirkštis, bet ne žodžius. Jis sėdėjo surūgęs. Nieko nesakė – tegul ji mato. Tegul jį už tai įvertina! Bet kodėl gi vargšas Augustas negalėtų paprašyti antros lėkštės sriubos? Jis palietė Elenai alkūnę ir tarė:

– Elena, malonėkit dar vieną lėkštę sriubos, – ir tada ponas Ramzis šitaip surūgo.

O kodėl ne? – klausė ponia Ramzi. Juk tikrai galima leisti Augustui valgyti tą sriubą, jeigu jis nori. Jis nepakenčiąs apsirijėlių, raukėsi į ją žiūrėdamas ponas Ramzis. Nepakenčiąs, kai viskas šitaip užsitęsia. Bet jis susivaldęs – norėtų parodyti jai ponas Ramzis, kad ir kaip kokčiai tai atrodę. Bet kam gi taip aiškiai rodyti, klausė ponia Ramzi (jie žiūrėjo vienas į kitą per tą ilgą stalą, siuntinėdami šiuos klausimus ir atsakymus, – abu tiksliai žinojo, ką kitas jaučia). Juk visi matė, pagalvojo ponia Ramzi. Štai Roza spokso į tėvą, štai Rodžeris spokso į tėvą – ji žinojo, kad dar sekundė ir abudu ims raitytis iš juoko, tad skubiai pratarė (ir iš tiesų jau buvo metas):

– Uždekit žvakes, – ir jie tuoj pat pašoko ir nuėję ėmė krapštytis prie bufeto.

Kodėl jis niekada negali nuslėpti savo jausmų? – svarstė ponia Ramzi, ir svarstė, ar Augustas Karmaiklas pastebėjo. Gal taip, o gal ne. Žiūrėdama, kaip ramiai jis sau sėdi ir valgo sriubą, ji nenorom pajuto jam pagarbą. Jeigu jis nori sriubos, tai ir prašo sriubos. Ar žmonės juoktųsi iš jo, ar pyktų, jam nė motais. Jis jos nemėgsta, ji tai žinojo, bet iš dalies dėl to jį gerbė ir, žvelgdama į jį, valgantį sriubą, labai didelį ir ramų slopstančioje šviesoje, ir monumentalų, mąslų, ji galvojo, ką gi jis vis dėlto jaučia, kodėl visada patenkintas ir orus; ir ji pagalvojo, kad jis taip atsidavęs Endriui, kviečiasi jį į kambarį ir, kaip sakė Endrius, „rodo visokius dalykus“. Ir jis gulėjo kiaurą dieną pievoje, mąstydamas, matyt, apie savo poeziją, kol ėmė atrodyti kaip katinas, stebintis paukščius, o tada pliaukštelėjo letenomis suradęs reikiamą žodį, ir jos vyras pasakė: „Vargšas senukas Augustas – jis tikras poetas“, – iš jos vyro lūpų tai buvo didelis pagyrimas.

Dabar ant stalo pastatė aštuonias žvakes, ir po pirmojo linktelėjimo liepsnelės atsitiesė, į regos lauką įtraukdamos visą

ilgąjį stalą ir jo viduryje stovintį geltoną bei violetinį indą su vaisiais. Ką ji su juo padarė, stebėjosi ponia Ramzi, mat Rozos sudėstytos vynuogės ir kriaušės, raguota kriauklė rausvu vidumi, bananai jai priminė laimikį, ištrauktą iš jūros dugno, Neptūno puotą, kekę, su vynuogienojo lapais kabančią Bakchui per petį (kažkokiame paveiksle), tarp leopardų kailių ir deglų, vilnijančių raudoniu bei auksu... Šitaip staiga iškeltas į šviesą, indas atrodė didžiulis ir gilus, buvo tarsi pasaulis, kuriame gali pasiėmęs lazdą kopti į kalvas, galvojo ji, ir leistis į slėnius, ir ji apsidžiaugė (nes tai juodu akimirką suartino) pamačiusi, kad Augustas taip pat gano akimis šią lėkštę su vaisiais, pasineria ten, pagriebia tai gėlę, tai kokį pumpurą ir pasimėgavęs sugrįžta į savo avilį. Šitaip jis žiūrėjo, kitaip negu ji. Bet bendras žiūrėjimas juodu suvienijo.

Uždegus visas žvakes, šviesa suartino abiejų stalo pusių veidus ir, kitaip nei prieblandoje, susiejo į sėdinčią aplink bendriją, nes naktis dabar liko už langų stiklų, kurie, užuot teikę kokį nors tikslų išorinio pasaulio vaizdą, jį taip raibino, kad atrodė, jog čia, kambaryje, yra tvarka ir sausuma, o ten, lauke, atspindys, kuriame viskas plevena it vandenyje ir nyksta.

Juos visus bemat ištiko kažkokia permaina, tarsi tai būtų iš tiesų įvykę ir jie visi būtų pasijutę esantys bendrijoje kur nors salos dauboje, vienijami kovos su vandenimis. Ponia Ramzi, įtemptai laukusi pareinant Polo su Minta ir negalėjusi, kaip jai atrodė, nieko imtis, dabar pajuto, kad ta įtampa virsta lūkesčiu. Nes dabar jie turi pareiti, ir Lilė Briskou, bandydama gvildenti jos ūmaus palinksmėjimo priežastį, palygino jį su ta akimirka teniso aikštelėje, kai staiga išnyko svarumas ir tarp jų plytėjo tokios didelės erdvės; o dabar tą patį įspūdį sukėlė daugybė žvakių apytuščiame kambaryje ir langai be užuolaidų, ir šviesus žvakių nutviekstų veidų, panašių į kaukes, vaizdas. Nuo

jų nukrito kažkokia našta; jai atrodė, kad bet kas gali atsitikti. Dabar jie turi ateiti, galvojo ponia Ramzi žiūrėdama į duris, ir tą akimirką į kambarį sugužėjo Minta Doil, Polas Reilis ir tarnaitė, nešina didžiule lėkšte. Jie baisiai vėluoją, jie siaubingai vėluoją, sakė Minta jiems einant prie skirtingų stalo galų.

– Aš pamečiau savo sagę – savo senelės sagę, – tarė Minta su dejonės gaida balse, tvinkstančiomis didelėmis rudomis akimis, žvelgiančiomis tai žemyn, tai aukštyn, o ponas Ramzis, jai atsisėdus šalia, panūdo ją galantiškai patraukti per dantį.

Kaip ji galėjusi būti tokia vištelė, paklausė jis, kad karsčiusis uolomis su brangakmeniais?

Minta šiaip jo prisibijojo – jis toks baugiai protingas, o kai ji šalia jo sėdėjo pirmą vakarą ir jis kalbėjo apie Džordž Eliot, ji tikrai buvo išsigandusi, nes „Midlmarčo“ trečiąjį tomą buvo palikusi traukinyje ir niekada nesužinojo, kaip viskas baigėsi; bet vėliau jiedu puikiai sutarė ir ji dėjosi netgi didesne neišmanėle nei buvo, nes jam patiko sakyti, kad ji kvailutė. Tad šįvakar, kai tik jis pasijuokė iš jos, ji neišsigando. Be to, vos įžengusi į kambarį, žinojo, kad stebuklas įvyko – ji apsisiautusi savo auksuota miglele. Kartais ją turėdavo, kartais ne. Ji niekada nežinodavo, kodėl ji atsiranda ir kodėl dingsta arba – ar turėjo ją prieš įeidama į kambarį, bet paskui iškart suprasdavo – iš to, kaip į ją pažiūrėjo kuris nors vyras. Taip, šiąnakt ji paauksuota, ir nepaprastai; suprato iš to, kaip ponas Ramzis pasakė jai, kad nebūtų kvailutė. Ji sėdėjo šalia jo šypsodamasi.

Vadinasi, tai įvyko, pamanė ponia Ramzi, – jie susižadėjo. Ir akimirką ji jautė tai, ko tikėjosi niekada nebejausti, – pavydą. Mat jis, jos vyras, tai irgi jautė – Mintos spindesį; jam patinka tos merginos, tos auksiškai rusvos merginos, lyg ir skrajojančios, lyg ir laukinės bei vėjavaikės, kurios „nesutraukia plaukų ant pakaušio“ ir nėra, kaip jis apibūdino vargšę Lilę, „smulkios“.

Yra kažkokia savybė, kurios ji pati neturi, kažkoks blizgesys, sodrumas, ir tai traukia jį, džiugina, paverčia tokias merginas kaip Minta jo numylėtinėmis. Joms leidžiama kirpti jam plaukus, pinti laikrodžio grandinėles arba sutrukdyti jį dirbantį ir kviesti (ji pati girdėjo): „Eime, pone Ramzi, dabar mūsų eilė jiems įkrėsti“, – ir jis eina kaip geras žaisti teniso.

Bet iš tikrųjų ji nepavyduliavo, tik kartkarčiais, prisivertusi pasižiūrėti į veidrodį, pajusdavo šiokį tokį apmaudą, kad paseno, galbūt dėl savo kaltės. (Su sąskaita už šiltnamį ir visa kita.) Ji buvo dėkinga joms, kad patraukia jį per dantį („Kiek pypkių šiandien surūkėt, pone Ramzi“, – ir taip toliau), ir jis tada atrodo kaip jaunas vyras – labai patrauklus moterims, neapkrautas, neprispaustas savo darbų didybės, pasaulio kančių ir savo šlovės arba nesėkmės, bet ir vėl toks, su kokiu jinai susipažino, sulysęs, bet galantiškas; ji prisiminė, kaip jis padėjo jai išlipti iš valties, buvo žavingų manierų, kaip štai dabar (ji pažiūrėjo į jį: kibindamas Mintą atrodė stulbinamai jaunas). Na, o jai pačiai, – „dėkit čia“, – tarė padėdama šveicarei atsargiai pastatyti priešais ją didžiulį rudą puodą su *bœuf en daube*, – jai pačiai patiko tie jos sapaliai. Polas turi sėdėti šalia jos. Ji išlaikė jam vietą. Iš tiesų jai kartais atrodydavo, kad sapaliai jai patinka labiausiai. Jie neįkyri su savo disertacijomis. Kiek daug jie vis dėlto praranda, tie protinguoliai! Kokie sausi pasidaro, kaip kažin ką. Kažkuo jis labai žavus, pamanė ji Polui sėdantis. Jo manieros jai atrodė puikios, kaip ir jo smaili nosis bei skaisčios žydros akys. Jis toks rūpestingas. Ar jis pasakys jai – kai visi vėl šnekasi, – kas atsitiko?

– Mes sugrįžom ieškoti Mintos sagės, – tarė jis, atsisėdęs prie jos. „Mes“ – to ir užtenka. Iš jo pastangos, iš pakilusio balso įveikiant sunkų žodį ji suprato, kad jis pirmą kartą sako „mes“. „Mes“ darėm šį, „mes“ darėm tą. Jie taip sakys visą savo

gyvenimą, dingtelėjo jai, ir gardus alyvuogių, aliejaus bei mėsos sulčių kvapas pakilo nuo didelio rudo indo, kai Marta kiek iškilmingu mostu nukėlė dangtį. Prie šito patiekalo virėja praleido tris dienas. Ir jai reikia labai atidžiai merkti šaukštą į tą minkštą košę, pagalvojo ponia Ramzi, kad ponui Viljamui Banksui išrinktų ypač švelnų gabalėlį. Ir ji pažvelgė į puodą, į jo blizgančius kraštus ir smaguringą rudų bei geltonų mėsyčių mišinį, ir lauro lapus, ir vyną, ir pagalvojo: tai puota šio įvykio proga, – ją apėmė keistas įspūdis, podraug užgaidus ir švelnus, kad čia yra švenčiama, tarsi jai būtų sužadinti du jausmai, vienas gilus – nes kas gi gali būti rimtesnio, kas gali būti įtaigesnio, įspūdingesnio už vyro meilę moteriai, savo gelmėje brandinančią mirties daigus; o kartu šiuos įsimylėjėlius, šiuos žmones, blizgančiomis akimis žengiančius į iliuziją, reikėjo papuošti girliandomis ir pašaipiai šokti aplink juos ratelį.

– Tai šedevras, – tarė ponas Banksas akimirkai padėdamas peilį. Jis valgė susikaupęs. Sodru, švelnu. Tobulai pagaminta. Kaip jai pavyksta tokie dalykai glūdžiame kaime? – paklausė jos. Ji nuostabi moteris. Sugrįžo visa jo meilė, visa pagarba, ir ji tai žinojo.

– Tai mano senelės prancūziškas receptas, – paaiškino ponia Ramzi su didelio pasitenkinimo gaida balse. Tai, kas Anglijoje vadinama kulinarija, yra pasityčiojimas (abudu sutarė). Vandenyje virti kopūstai. Taip sukepinta mėsa, kad kieta kaip puspadis. Daržovėms nulupta skaniausioji odelė. „Kurioje, – tarė ponas Banksas, – susikaupę visa, kas daržovėje geriausia." O dar švaistymas, pasakė ponia Ramzi. Visa prancūzų šeima pasimaitintų tuo, ką išmeta anglė virėja. Skatinama nuovokos, kad Viljamo simpatija sugrįžo ir vėl viskas gerai, ir kad jos nerimas baigėsi ir dabar ji gali laisvai džiūgauti bei šaipytis, ji juokėsi, gestikuliavo, tad Lilė pagalvojo: kokia ji vaikiška,

kokia absurdiška, sėdi sau su visu vėl atsivėrusiu grožiu ir šneka apie daržovių odeles. Ji turi kažką bauginamo. Yra neatremiama. Galiausiai visada gauna, ko nori, galvojo Lilė. Dabar sutvarkė ir šitai – Polas su Minta, galima manyti, susižadėjo. Ponas Banksas atėjo čia vakarieniauti. Ji visus juos užburia savo paprasčiausiais, tiesmukais norais; ir šią gausą Lilė palygino su savo dvasios skurdumu ir pamanė, kad iš dalies tas tikėjimas (nes jos veidas visas švytėjo – nors neatrodė jauna, atrodė spinduliuojanti) šiuo keistu, baugiu dalyku privertė Polą Reilį, atsidūrusį jo centre, drebėti visu kūnu, bet išlikti nešališką, susimąsčiusį, tylų. Poniai Ramzi kalbant apie daržovių odeles, Lilei atrodė, kad ji tatai aukština, garbina, tiesia virš to rankas, norėdama susišildyti, apsaugoti, tačiau visa tai padariusi, Lilei atrodė, kažkodėl juokiasi vesdama savo aukas prie altoriaus. Dabar ir ją tatai apėmė – tas jausmas, tie meilės virpesiai. Kokia nepastebima ji jautėsi šalia Polo! Jis – švytintis, liepsnojantis, ji – atitolusi, kandi; jis – laukiantis nuotykių, ji – prisišvartavusi prie kranto; jis – nutrūkęs, neatsargus, ji – vieniša, palikta nuošaly... ir, pasiruošusi maldauti savo dalies katastrofoje, jeigu tokia nutiks, ji droviai paklausė:

– Kada Minta pametė sagę?

Jo lūpose nušvito mieliausia šypsena, apgaubta prisiminimo, nuspalvinta svajonių. Jis pakraipė galvą.

– Paplūdimy, – atsakė. – Aš ją surasiu, – pridūrė. – Anksti atsikelsiu.

Slėpdamas tai nuo Mintos, pritildė balsą ir pasuko akis į tą pusę, kur ji sėdėjo – juokdamasi – prie pono Ramzio.

Lilei norėjosi šaukte iššaukti geismą padėti jam, ji įsivaizdavo, kaip auštant paplūdimyje pati sugriebs sagę, slypinčią už kokio nors akmens, ir šitaip bus priskirta prie jūreivių bei nuotykių ieškotojų. Bet ką jis atsakė į jos pasiūlymą? Ji iš

tiesų su retai rodomu užsidegimu paprašė: „Leiskit man eiti kartu“, – o jis nusijuokė. Galvodamas „taip“ arba „ne“ – turbūt viena ir kita. Bet prasmė buvo ne tokia – jis keistai sukikeno, tarsi sakydamas: kad norit, šokit nuo uolos, man nerūpi. Jai į skruostą nuo jo tvokstelėjo meilės karščiu, jos siaubu, žiaurumu, neatlaidumu. Ją apsvilino, ir, žiūrėdama, kaip kitame stalo gale Minta čiulba su ponu Ramziu, Lilė šiurptelėjo, kad ji yra tų ilčių valioje, ir pasijuto dėkinga. Vis dėlto, tarė ji sau, akimis pagavusi druskinę ant staltiesės, man bent jau nereikia tekėti, ačiū Dievui, – nereikia patirti to pažeminimo. Nuo šito atskiedimo esu išgelbėta. Tą medį reikės pastumti gerokai vidurio link.

Štai taip viskas sudėtinga. Mat jai atsitikdavo, ypač viešint pas Ramzius, kad tuo pat metu aštriai jausdavo du priešingus dalykus: vieną – tai, ką jauti tu, kitą – tai, ką jaučiu aš, – ir tada jos sąmonėje jie grumdavosi, kaip dabar. Šioji meilė tokia graži, tokia jaudinanti, kad aš drebu atsidūrusi ant jos slenksčio ir tiesiog iš įpročio pasisiūlau ieškoti paplūdimyje sagės; bet ji taip pat kvailiausia, barbariškiausia žmogaus aistra, malonų jauną vyrą auksiniu profiliu (tokiu subtiliu kaip Polo) paverčianti Mail Endo gatvės* chuliganu su dalba (jis pučiasi, plėšo akis). Vis dėlto, tarė ji sau, nuo pradžių pradžios meilei giedamos odės, klojami vainikai ir rožės, ir jeigu paklaustum, devyni iš dešimties pasakytų nieko daugiau nenorį, tačiau moterims, sprendžiant iš jos pačios patirties, visada atrodys: mums reikia ne to, nėra nieko įkyresnio, naivesnio ir nežmoniškesnio už meilę, bet ji taip pat graži ir būtina. Ir ką gi, ir ką gi? – klausė ji, kažkodėl tikėdamasi, kad ginčą pratęs kiti, tarsi tokiame ginče kaip šis mestum savo strėlytę, jai nukritus akivaizdžiai

* *Mile End Road* – magistralinė Londono Ist Endo gatvė, anuomet sieta su skurdu ir chuliganizmu.

per arti, reikėtų perimti ją kitiems. Tad ji vėl klausėsi, ką jie sako, – galgi kaip nors nušvies meilės klausimą.

– O dar, – pasakė ponas Banksas, – tas skystis, kurį anglai vadina kava.

– O, kava! – pritarė ponia Ramzi. Tačiau tai veikiau esąs tikro sviesto ir švaraus pieno klausimas (ji buvo kaip reikiant įsiaudrinusi, pastebėjo Lilė, ir kalbėjo labai pabrėžtinai). Ji karštai ir iškalbingai apsakė anglų pieninių sistemos ydingumą, kokios būklės pienas pristatomas prie durų, ir jau buvo pasišovusi įrodyti savo kaltinimus, nes įsijautė į tą reikalą, bet aplink visą stalą, pradedant Endriumi viduryje, nelyginant ugnis, šokanti nuo vieno dygliakrūmių guoto prie kito, jos vaikai ėmė juoktis, jos vyras ėmė juoktis, – iš jos buvo juokiamasi, ir, apsuptai ugnies žiedo, jai teko nulenkti skiauterę, atitraukti artileriją ir atsikirsti tik pademonstruojant ponui Banksui stalo pajuoką ir patyčią kaip pavyzdį, ką tenka iškęsti užsipuolus britų visuomenės nusistatymus.

Tačiau, įsidėmėjusi, kad Lilė, padėjusi jai su ponu Tanzliu, nepritampa, ji tyčia išskyrė ją iš kitų ir pareiškė: „Bent jau Lilė man pritaria“, – šitaip įtraukdama ją, kiek sumišusią, kiek įbūgusią (nes galvojo apie meilę). Jie abu nepritampa, jau anksčiau galvojo ponia Ramzi, – ir Lilė, ir Čarlzas Tanzlis. Abu kenčia nuo tųdviejų spindesio. Jis, buvo aišku, jaučiasi visai paliktas nuošaly – jokia moteris į jį nežiūrės, kai kambary Polas Reilis. Vargšelis! Vis dėlto jis turi savo disertaciją, kažkieno įtaką kažkam – savimi pasirūpins. Lilė kas kita. Mintos spindesyje ji visai išbluko, pasidarė dar nepastebimesnė su ta pilka suknelyte, vagotu veidu ir kiniškomis akutėmis. Jos viskas taip smulku. Vis dėlto, galvojo ponia Ramzi lygindama ją su Minta, griebdamasi jos pagalbos (nes Lilė turėjo patvirtinti, kad apie tas pienines ji kalba ne daugiau kaip jos vyras apie aulinius batus – apie tuos jis gali

kalbėti ištisas valandas), keturiasdešimties metų iš jųdviejų Lilė atrodys geriau. Lilėje glūdėjo kažkokia gija, kažkokia liepsnelė, kažkas savita, kas poniai Ramzi iš tiesų labai patiko, bet, deja, turbūt nepatiks jokiam vyrui. Aišku, kad ne, nebent tas vyras būtų daug vyresnis, kaip Viljamas Banksas. Bet jis neabejingas, taip, ponia Ramzi kartais pagalvodavo, kad po žmonos mirties jis neabejingas, ir tikriausiai jai. Žinoma, jis nėra „įsimylėjęs", tai viena iš tų neapibūdinamų simpatijos rūšių, kurių yra daug. Ak, niekai, pamanė ji, – Viljamas turi vesti Lilę. Tarp jų tiek daug bendra. Lilė taip mėgsta gėles. Jie abu šalti, atsiskyrę ir uždari. Jai reikia pasirūpinti, kad jiedu išeitų ilgai pasivaikščioti.

Kvailai padarė susodindama juodu vieną prieš kitą. Rytoj tai bus galima pataisyti. Jei būtų geras oras, jiedu galėtų iškylauti su pikniku. Viskas atrodė įmanoma. Viskas atrodė tinkama. Kaip tik dabar (bet tai negali ilgai trukti, pagalvojo ji, atitolusi nuo šios akimirkos, kai jie visi kalba apie aulinius batus), kaip tik dabar ji pasiekė saugų uostą, sklendė it ore pakibęs vanagas, pleveno it vėliava džiaugsmo stichijoje, pilnai ir saldžiai užliejusioje kiekvieną jos kūno nervą, ne triukšmingai, o veikiau iškilmingai, nes tatai sklinda, galvojo ji žiūrėdama į visus juos valgančius, nuo vyro, vaikų ir draugų, visa tai kyla šiame giliame stinguly (ji įdėjo Viljamui Banksui dar vieną gabaliuką ir įsižiūrėjo į molinio puodo gilumą) ir be jokios aiškios priežasties, rodos, tvyro lyg dūmai, lyg aukštyn garuojanti miglelė, saugiai apgaubusi visus kartu. Nieko nereikėjo sakyti ir nebuvo ką sakyti. Štai tatai, aplink juos. Jai atrodė, rūpestingai dedant ponui Banksui ypač minkštą gabalėlį, kad tai dvelkia amžinybe; kartą šią popietę jai jau buvo kilęs toks įspūdis visai kita proga; esama darnos, pastovumo, kai kas, ji manė, yra apsaugota nuo kaitos ir visoje takioje, laikinoje, iliuzinėje aplinkoje švyti (ji pažvelgė į langą su atsispindinčių šviesų raibuliais) kaip rubinas;

tad šįvakar ją vėl apėmė šiandien kartą jau patirtas ramybės, atilsio jausmas. Iš tokių akimirkų, galvojo ji, susidaro tai, kas išlieka visam laikui. Ir tatai išliks.

– Taip, – patikino ji Viljamą Banksą, – užteks visiems.

– Endriau, nuleisk lėkštę žemiau, kitaip aš išlaistysiu. – (*Bœuf en daube* buvo tikras šedevras.) Čia, atrodė jai dedant šaukštą, tvyro daiktų esmę apgaubusi rami erdvė, kur galima judėti arba ilsėtis, dabar galima palaukti (jiems visiems įdėta) klausantis, taip pat galima, kaip vanagui, staiga krentančiam iš savo aukštybių, lengvai plazdėti ir nusileisti į juoką, visu savo svoriu užgulant tai, ką kitame stalo gale jos vyras sako apie kvadratinę šaknį iš tūkstančio dviejų šimtų penkiasdešimt trijų, o tai esąs jo traukinio bilieto numeris.

Ką visa tai reiškia? Po šiai dienai ji neturi supratimo. Kvadratinė šaknis? Jos sūnūs žino. Ji tuo pasikliovė, kvadratinėmis ir kubinėmis šaknimis, apie tai jie dabar kalbėjo, apie Volterą ir madam de Stal, apie Napoleono charakterį, apie prancūzišką žemės valdymo sistemą, apie lordą Rouzberį, apie Krivio atsiminimus*: ji leidosi palaikoma ir stiprinama šio pasigėrėtino audinio vyriško proto, proto, judančio aukštyn žemyn, skersai išilgai, tarsi geležinėmis sijomis sujungiančio siūbuojantį audinį, išlaikančio pasaulį, tad ji galėjo juo visiškai pasitikėti, net užsimerkti arba sumirksėti, kaip mirkčioja vaikas, nuo pagalvėlės žvelgiantis į aibę medžio lapijos sluoksnių. Tada ji pabudo. Audinys tebebuvo audžiamas. Viljamas Banksas gyrė Vaverlio romanus**.

Kas pusmetį perskaitąs vieną romaną, sakė jis. Ir kodėl gi Čarlzas Tanzlis dėl to supyko? Jis įsikišo (visa tai todėl, pamanė

* Lord Roseberÿ (1847–1929) – Britanijos Liberalų partijos politikas. Konservatorių politiko Thomo Creevey (1768–1838) užrašai išleisti 1903 m.

** Walterio Scotto istoriniai romanai.

ponia Ramzi, kad Pru nenori būti jam maloni) ir pasmerkė Vaverlio romanus, nors nieko apie juos neišmano, visiškai nieko, galvojo ponia Ramzi, daugiau stebėdama jį negu klausydamasi, ką jis sako. Ji matė, kad tai kyla iš jo laikysenos, – jis norėjo parodyti savo valią, ir taip bus visada, kol jis gaus profesūrą arba susiras žmoną ir jam nebereikės visada sakyti: „aš – aš – aš.“ Nes tik taip jis kritikuoja vargšą serą Valterį, o gal Džeinę Ostin. „Aš – aš – aš.“ Jis galvoja apie save ir savo daromą įspūdį, ji suprato tai iš jo balso, įkarščio, įsitempimo. Sėkmė jam išeitų į gera. Šiaip ar taip, jie vėl įsivažiavo. Dabar jai nebūtina klausytis. Ji žinojo, kad tai ilgai netruks, bet šiuo metu jos akys buvo tokios aiškios, jog tartum sukosi aplink stalą, be vargo atskleisdamos visus tuos žmones, jų mintis ir jausmus, tarsi šviesa, taip įsigavusi po vandeniu, kad jo raibuliai ir jame augančios nendrės, ir balansuojančios žuvelės, ir staiga tyliai pasirodęs upėtakis yra apšviesti, kybantys, virpantys. Taip ji juos matė, girdėjo, bet viskas, ką jie sakė, turėjo tokią savybę, tarsi jų žodžiai būtų buvę lyg upėtakio judesiai, kai tuo pat metu matosi raibuliai ir žvyras, kažkas dešinėje, kažkas kairėje, ir viskas kartu; mat aktyviame gyvenime ji būtų metusi tinklą ir atskyrusi vieną dalyką nuo kito, būtų pasakiusi, kad jai patinka Vaverlio romanai arba kad jų neskaitė, būtų veržusis pirmyn, o dabar nieko nesakė. Valandėlę ji kybojo ore.

– Aha, bet kaip jūs manot, ar ilgai gali išlikti? – paklausė kažkas. Atrodė, lyg ji turėtų atsikišusius, virpančius čiuptuvėlius, kurie pagauna tam tikrus sakinius ir primeta jos dėmesiui. Šis – vienas iš jų. Ji užuodė pavojų savo vyrui. Toks klausimas beveik neabejotinai paskatins pasakyti ką nors tokio, kas jam primins jo nesėkmę. Kaip ilgai jis bus skaitomas – iškart pagalvos. Viljamas Banksas (neturintis nė kruopelės

tokios tuštybės) nusijuokė ir pasakė madų kaitai neteikiąs reikšmės. Kas galįs pasakyti, kas išliks – literatūroje ar netgi visur kitur?

– Džiaukimės, kuo džiaugiamės, – tarė jis. Jo sąžiningumas poniai Ramzi atrodė pasigėrėtinas. Jis, regis, nė akimirkos negalvojo: o kaip tai atsilieps man? Tačiau jeigu tavo temperamentas kitoks, jeigu tau reikia pagyrų, reikia padrąsinimo, tai, žinoma, pradedi (o ji žinojo, kad ponas Ramzis jau pradeda) nerimauti, nori, kad kas nors tartų: „O, jūsų darbai išliks, pone Ramzi“, – ar kaip nors panašiai. Dabar jis jau gana aiškiai parodė savo nerimą pareikšdamas, kiek suirzęs, kad Skotas (o gal Šekspyras?), kol jis būsiąs gyvas, tikrai išliksią. Jis pasakė tai irzliai. Visi, pagalvojo ji, pasijuto truputį nejaukiai, nežinodami kodėl. Tada Minta Doil, pasižyminti puikia nuojauta, tiesmukai, absurdiškai išrėžė netikinti, kad kam nors iš tikrųjų patinką skaityti Šekspyrą. Ponas Ramzis niūriai pratarė (bet jo mintys buvo nuklydusios kitur), kad labai mažai kam jis patinkąs taip labai, kaip jie tai teigia. Bet, pridūrė jis, kai kurios dramos vis dėlto vertingos, ir ponia Ramzi suprato, kad bent šiuo tarpu viskas bus gerai – jis juoksis iš Mintos, o ji, kaip ponia Ramzi suprato, permanydama nepaprastą jo nerimą dėl savęs, savaip pasirūpins juo ir vienaip ar kitaip pagirs jį. Bet jai norėjosi, kad to nereikėtų, – gal čia ji kalta, kad to reikia. Šiaip ar taip, jai dabar valia klausytis, ką Polas Reilis bando papasakoti apie vaikystėje skaitytas knygas. Jos išlikusios, sakė jis. Mokykloje jis perskaitęs kai ką Tolstojaus. Vieną jis gerai įsiminęs, tik pavardė užkritusi. Rusiškos pavardės neįmanomos, tarė ponia Ramzi. „Vronskis“, – tarė Polas. Prisiminęs todėl, kad ši pavardė jam visada atrodžiusi labai tinkama piktadariui. „Vronskis, – pakartojo ponia Ramzi. – O, „Ana Karenina““, – bet tatai jų toli nenuvedė, knygos buvo

ne jų sritis. Ne, Čarlzas Tanzlis vienu mirksniu viską išklotų jiems apie knygas, bet kad vis įsimaišo nuogąstavimai: „Ar aš sakau tai, ką reikia? Ar darau gerą įspūdį?“ – tad galiausiai daugiau sužinosi apie jį negu apie Tolstojų, o Polas paprasčiausiai kalba apie dalyką, ne apie save. Kaip ir visi kvailoki žmonės, jis turėjo ir kuklumo, atidumo žmonių jausmams, ir jai tai bent kartkarčiais atrodydavo patrauklu. O dabar jis galvojo ne apie save ir ne apie Tolstojų, o ar jai nešalta, ar jai nepučia skersvėjis, ar ji nenorėtų kriaušės.

Ne, atsakė ji, kriaušės nenorinti. Iš tikrųjų (pati to nesuvokdama) pavydžiai sergėjo indą su vaisiais, tikėdamasi, kad jo niekas nelies. Jos akys vis klaidžiojo tarp vaisių išlinkių ir šešėlių, tarp sodraus žemumų vynuogių purpuro, virš raginio kriauklės krašto, geltonį gretino su purpuru, išlenktą kontūrą su apskritu, nežinodama, kodėl tai daro arba kodėl kaskart jaučia vis skaidresnę ramybę, kol, ak, kaip gaila, ištiesta ranka paėmė kriaušę ir viską sugadino. Ji su užuojauta pažvelgė į Rozą. Žiūrėjo į Rozą, sėdinčią tarp Džasperio ir Pru. Kaip keista, kad tai padarė tavo pačios vaikas!

Kaip keista matyti savo vaikus, sėdinčius pagrečiui, – Džasperį, Rozą, Pru, Endrių, beveik tylius, bet su kažkokia išdaiga galvose, kaip ji spėjo iš jų lūpų trūkčiojimo. Tai buvo kažkas visai atskira nuo visko kitko, kažkas tokio, ką jie kaupia, kad pasijuoktų savo kambaryje. Galgi ne iš savo tėvo, vylėsi ji. Ne, ji mano, kad ne. Kas gi tai būtų, svarstė ji gana liūdnai, nes jai atrodė, kad jie juoksis jai negirdint. Visa tai buvo susikaupę už tų gana sustingusių, ramių tarsi kaukės veidų, nes jie nenoriai įsitraukia į kalbas – yra tarsi stebėtojai, prižiūrėtojai, šiek tiek iškilę virš suaugusiųjų arba nuo jų atsiskyrę. Bet šįvakar, pažvelgusi į Pru, ji pamatė, kad jai tai nebelabai taikytina. Ji dar tik pradeda, tik išsijudina, tik leidžiasi. Veidas vos vos švytėjo,

lyg jame būtų atsispindėjęs priešais sėdinčios Mintos švytėjimas, kažkoks jaudulys, laimės laukimas, sakytum virš staltiesės krašto patekėjo vyrų ir moterų meilės saulė, ir ji, nežinodama, kas tai yra, linko prie jos ir ją sveikino. Ji vis žvilgčiojo į Mintą, droviai, bet smalsiai, tad ponia Ramzi pažvelgė į vieną ir į kitą ir tarė, mintyse kreipdamasi į Pru: kada nors tu būsi tokia pat laiminga kaip ji. Būsi daug laimingesnė, pridūrė, galvodama: nes esi mano duktė, – jos duktė turinti būti laimingesnė negu kitų žmonių dukterys. Bet vakarienė baigėsi. Metas eiti. Jie jau tik vangiai kapstosi savo lėkštėse. Ji palauks, kol jie baigs juoktis iš kažkokio jos vyro pasakojimo. Jis juokavo su Minta apie kažkokias lažybas. Tada ji atsistos.

Staiga jai toptelėjo, kad Čarlzas Tanzlis jai patinka, patinka jo juokas. Patinka, kad jis taip pyksta ant Polo ir Mintos. Patinka jo sutrikimas. Vis dėlto tas jaunuolis vertas dėmesio. Ir Lilė, pagalvojo ji, dėdama servetėlę prie lėkštės, – ta visada turi kokį nors savo pokštą. Dėl Lilės nėra ko rūpintis. Ji laukė. Pakišo servetėlę po lėkštės kraštu. Tai ar jie jau baigė? Ne. Vienas pasakojimas nuvedė prie kito. Jos vyras šįvakar puikios nuotaikos, ir noras, ji pamanė, užglaistyti santykius su senuku Augustu po tos scenos su sriuba įtraukė jį į pašnekesį – štai dabar apie kažkokį žmogų, kurį jiedu abu pažinojo koledže. Ji žvelgė į langus, kur žvakių liepsnelės dabar, kai stiklai buvo juodi, degė skaisčiau, ir žvelgiant į tą išorę balsai jai girdėjosi labai keistai, tarsi iš kažkokios katedros pamaldų, nes žodžių ji nesiklausė. Staiga pratrūkęs juokas ir vienas balsas (Mintos), kalbantis vienišas, jai priminė vyrus ir berniukus, garsiai tariančius lotyniškus žodžius kažkokios katalikų katedros pamaldose. Ji laukė. Jos vyras kalbėjo. Jis kažką kartojo, ir iš egzaltacijos bei melancholijos skambesio jo balse ji suprato, kad tai poezija:

Eikš čia į sodą su manim,
Luriana Lurili.
Žydės čia kinrožės ir zvimbs bitutės mūs kely.*

Šie žodžiai (ji žvelgė į langą) skambėjo taip, tarsi būtų plūduriavę it gėlės tenai vandeny, atkirsti nuo jų visų, tarsi niekas nebūtų jų ištaręs, bet jie būtų atsiradę savaime.

Ir visa, ką mes nugyvenom, ir visa, kas dar ateity,
Šmėžuoja medžių ir jų lapų mirguly.

Ji nežinojo, ką šie žodžiai reiškia, bet, kaip ir muzika, jie buvo tariami lyg ir jos pačios balsu, kilo jai iš vidaus, lengvai ir natūraliai bylodami tai, kas visą vakarą glūdėjo jos sąmonėje jai kalbant kitokius dalykus. Ji net nesidairydama žinojo, kad prie stalo visi klausosi balso, sakančio:

Sakyk, ar taip tu tai regi,
Luriana, Lurili

su tokiu pat palengvėjimu ir malonumu, kokį jautė ji, tarsi tai galų gale būtų natūraliausias sakymas, tarsi jų pačių balsas tai bylotų.

Bet balsas nutilo. Ji apsidairė. Prisivertė atsistoti. Augustas Karmaiklas jau stovėjo ir, laikydamas stalo servetėlę taip, kad ji atrodė lyg ilgas baltas apsiaustas, stovėdamas deklamavo:

Žiūrėk, pro mus karaliai jos
Lanka žieduota pabaly

* Čia ir toliau cituojami teisininko, politiko ir literato Charleso Eltono (1839–1900) eilėraščio fragmentai (kai kur modifikuoti).

Su palmių lapais, kedrų šakomis,
Luriana, Lurili,

ir jai einant pro šalį jis, grįžtelėjęs į ją, pakartojo paskutinius žodžius:

Luriana, Lurili,

ir nusilenkė, tarsi reikšdamas jai pagarbą. Nežinodama kodėl, ji pajuto, kad jam patinka labiau negu kada nors anksčiau, tad su palengvėjimu ir dėkingumu atsakydama nusilenkė ir žengė pro duris, kurias jis jai laikė atvertas.

Dabar būtinai reikėjo pastūmėti viską dar vienu žingsniu toliau. Padėjusi koją ant slenksčio, ji dar lukterėjo tiesiog akyse nykstančiame reginyje, ir tada, kai eidama paėmė Mintą už parankės ir išėjo iš kambario, visa tai pasikeitė, susidėstė kitaip, – paskutinį kartą dirstelėdama per petį ji žinojo, kad tai jau praeitis.

18

Kaip ir dažniausiai, pagalvojo Lilė. Visada ką nors reikia padaryti kaip tik šią akimirką, ką nors, ką ponia Ramzi, turėdama savų sumetimų, nusprendė padaryti tuoj pat, tegu ir visiems sustojus ratu juokaujant, kaip dabar, neapsisprendžiant, ar eiti į rūkomąjį, į svetainę ar į mansardą. Tada galėjai pamatyti, kaip ponia Ramzi, per šį klegesį stovėdama suėmusi Mintą už parankės, sumąstė: „Taip, dabar jau pats metas“, – ir iškart su paslapties mina veide nudrožė kažką daryti viena. Ir, vos jai išėjus, visi lyg ir ėmė krikti – dvejojo, ėmė skirstytis kas sau, ponas Banksas paėmė Čarlzą Tanzlį už parankės ir nuėjo su juo į terasą baigti per vakarienę pradėto pokalbio apie politiką,

šitaip išjudindami visą vakaro pusiausvyrą, perkeldami svorio centrą kiton pusėn, tarsi, galvojo Lilė, matydama juos nueinant ir nugirdusi žodį kitą apie Leiboristų partijos politiką, jiedu būtų užlipę ant laivo tiltelio nustatyti koordinačių, – toks jai pasirodė perėjimas nuo poezijos prie politikos; taigi, ponas Banksas su Čarlzu Tanzliu nuėjo, o kiti stovėjo žiūrėdami į ponią Ramzi, lempos šviesoje vieną kopiančią laiptais. Kurgi ji taip greitai eina? – stebėjosi Lilė.

Tiesa, nepasakytum, kad ji iš tiesų būtų bėgusi ar skubėjusi, – ėjo netgi visai lėtai. Po viso tauškimo jai kilo noras akimirką ramiai pastovėti ir pasirinkti vieną konkretų dalyką, tai, kas svarbu, atidalinti tai, atskirti, pašalinti nuo jo visas emocijas ir visokius mažmožius, paimti jį į rankas ir nešti į tribunolą, kur konklavoje susėdę teisėjai, jos paskirti šiuos dalykus spręsti. Ar tai gerai, ar blogai, teisinga ar neteisinga? Kur mes einame? – ir taip toliau. Tad ji atsitiesė po įvykusio sukrėtimo ir visai nesąmoningai bei netinkamai akimis pasigavo lauke augančios guobos šakas, kad jai padėtų atgauti pusiausvyrą. Jos pasaulis keičiasi, o šakos sustingusios rimtyje. Tas įvykis jai įdiegė judėjimo jausmą. Viskas turi būti gerai. Jai reikia sutvarkyti šį tą, galvojo ji, nejučia pritardama medžių rimties orumui, o štai dabar ir puikiam guobos šakų plastelėjimui aukštyn (lyg laivo pirmagalio, kylančio ant bangos), jas pakeliant vėjui. Mat buvo vėjuota (ji akimirką pastovėjo žvelgdama laukan). Buvo vėjuota, tad lapai protarpiais atidengdavo kokią žvaigždę, o pačios žvaigždės tartum drebėjo, svaidė šviesas ir bandė blykčioti tarp lapų kraštų. Taip, vadinasi, tai padaryta, įvykdyta; kaip ir viskas, kas nuveikta, tai tapo iškilminga. Dabar, galvojant apie tai nelikus tauškimo ir emocijų, regėjosi, kad tai visada buvo, bet tik dabar pasirodė, o pasirodžius viskas sukrito į savo vietas. Kol tik bus gyvi, galvojo ji eidama toliau, jie vis grįš prie šio

vakaro, šio mėnulio, šio vėjo, šio namo – taip pat ir prie jos. Ji jautėsi pagirta, kur buvo imliausia pagyrimui, galvodama, kad, įsisukusi jiems į širdis, ten išliksianti, kol jie bus gyvi; ir tas, ir tas, ir tas, galvojo ji lipdama aukštyn, juokdamasi – bet meiliai – iš laiptų aikštelėje stovinčios sofos (jos motinos), iš supamojo krėslo (jos tėvo), iš Hebridų žemėlapio. Visa tai atgis Polo ir Mintos gyvenime – Reilių: ji išbandė naująją pavardę ir, ištiesusi ranką prie vaikų kambario durų, jautė tą bendrumo su kitais žmonėmis jausmą, kurį suteikia emocijos, tarsi pertvara būtų pasidariusi tokia plona, kad iš tiesų (tai buvo palengvėjimo, laimės jausmas) viskas plauktų vienu srautu, ir krėslai, stalai, žemėlapiai priklausytų jai, priklausytų jiems, nesvarbu kam, ir Polas su Minta visa tai tęs, kai ji bus mirusi.

Ji ryžtingai pasuko rankeną, kad negirgždėtų, ir įėjo, netvirtai sučiaupusi lūpas, tarsi primindama sau, kad nedera garsiai kalbėti. Tačiau, vos įėjusi, pamatė – ir supyko, – kad tokio atsargumo nereikia. Vaikai nemiegojo. Buvo labai pìkta. Mildred derėjo būti rūpestingesnei. Džeimsas nė neketino miegoti, Kamė sėdėjo tiesi kaip styga, Mildred buvo basa išlipusi iš lovos, jau beveik vienuolika, o jie visi šnekėjo. Kas čia yra? Vėl ta siaubinga kaukolė. Ji buvo liepusi Mildred išnešti ją, bet Mildred, žinoma, pamiršo, ir dabar nemiegojo nei Kamė, nei Džeimsas, abu ginčijosi, nors jau prieš kelias valandas turėjo miegoti. Kaip tam Edvardui šovė į galvą atsiųsti jiems šitą siaubingą kaukolę? Ji buvo tokia kvaila, kad leido ją čia prikalti. Ji tvirtai prikalta, pasakė Mildred, o Kamė negali užmigti su ja kambaryje, o Džeimsas ima šaukti, vos tik man ją palietus.

Vadinasi, Kamė turi miegoti (jos tokie dideli ragai, tarė Kamė), turi miegoti ir sapnuoti gražius rūmus, pasakė ponia Ramzi, atsisėdusi prie jos ant lovos. Ji matanti tuos ragus, sakė Kamė, visam kambary. Tai buvo tiesa. Kad ir kur pastatytum

lempą (o Džeimsas be šviesos negali užmigti), vis tiek kur nors krenta šešėlis.

– Bet pagalvok, Kame, čiagi tik sena kiaulė, – tarė ponia Ramzi, – miela juoda kiaulytė, kokios būna ūkiuose. – Tačiau Kamei atrodė, kad tai siaubingas daiktas, stvarstantis ją visame kambaryje.

– Na, gerai, – tarė ponia Ramzi, – mes ją uždengsim, – ir jie visi žiūrėjo, kaip ji eina prie komodos, vieną po kito greitai atidarinėja stalčiukus ir, nieko tinkamo neradusi, nusiima šalį, muturiuoja juo kaukolę, apsuka kelis kartus, o tada grįžta prie Kamės, ant pagalvės šalia jos padeda galvą ir sako, kaip dabar tai esą dailu, kaip tai patiktų fėjoms, tiesiog kaip paukščių lizdas, kaip gražus kalnas, kurį ji mačiusi užsienyje, su slėniais, gėlėmis, skambančiais varpeliais, čiulbančiais paukščiais, ožiukais ir antilopėmis… Ji matė, kaip jos ritmiškai sakomi žodžiai ataidi Kamės sąmonėje, ir Kamė ėmė kartoti paskui ją, kad tai kaip kalnas, paukščių lizdas, sodas, ir ten mažos antilopės, o jos akys atsimerkdavo ir užsimerkdavo, ir ponia Ramzi toliau kalbėjo, dar monotoniškiau, ritmiškiau ir beprasmiškiau, kad ji turinti užsimerkti, užmigti ir sapnuoti kalnus ir slėnius, krentančias žvaigždes, papūgas, antilopes, sodus ir visus gražius dalykus, sakė ji, pamažu keldama galvą, kalbėdama vis mechaniškiau, ir galop atsisėdo tiesiai ir pamatė, kad Kamė miega.

O dabar, šnibždėjo ji eidama prie jo lovos, Džeimsas taip pat turi miegoti, nes matai, sakė ji, šerno galva tebėra, niekas jos nelietė, padaryta taip, kaip tu norėjai, jai nieko neatsitiko. Jis įsitikino, kad kaukolė tebėra, po šaliu. Bet jis norėjo jos dar kai ko paklausti. Ar jie rytoj plauksią į švyturį?

Ne, rytoj ne, atsakė ji, bet greitai, pažadėjo jam, artimiausią gražią dieną. Jis buvo labai geras. Atsigulė. Jinai jį apklojo.

Bet jis niekada neužmirš, ji tai žinojo ir ėmė pykti ant Čarlzo Tanzlio, ant savo vyro ir ant savęs, kam sužadinusi jam viltis. Tada, pasičiupinėjusi šalio ir prisiminusi, kad juo apvyniojo šerno kaukolę, atsistojo, dar porą colių žemiau nuleido langą, išgirdo vėją ir įkvėpė visiškai abejingo vėsaus nakties oro, tarstelėjo Mildred labos nakties, išėjo iš kambario, durų liežuvėlį lėtai įleido į išpjovą ir pasišalino.

Ji tikėjosi, kad jis nenutrenks savo knygų ant grindų jiems virš galvų, vis dar galvodama, kaip tas Čarlzas Tanzlis prinervina. Mat nei vienas, nei kitas kietai nemiega – jie dirglūs vaikai, ir kadangi jis šitaip pakalbėjo apie švyturį, jai atrodė galimas daiktas, kad kaip tik jiems mingant nuvers krūvą knygų – negrabiai nustums jas nuo stalo alkūne. Mat jai atrodė, kad jis užkopė ant aukšto dirbti. Bet juk jis atrodė toks vienišas, bet juk jai palengvės, kai jis išvažiuos, bet juk reikės žiūrėti, kad jie rytoj su juo geriau elgtųsi, bet juk jis nuostabiai malonus jos vyrui, bet juk jo manieros tikrai galėtų būti geresnės, bet juk jai patinka, kaip jis juokiasi, – su tokiomis mintimis lipdama žemyn ji pastebėjo, kad pro laiptų langą dabar matosi ir pats mėnulis – geltonas derliaus meto mėnulis, – ji pasigręžė, ir jie pamatė ją stovinčią virš jų ant laiptų.

„Tai mano motina“, – manė Pru. Taigi, kad Minta į ją pasižiūrėtų, kad Polas Reilis į ją pasižiūrėtų. Jai atrodė, kad ji – tikrasis žmogus, tarsi toks vienintelis būtų pasaulyje, – jos motina. Ir, ką tik buvusi visai suaugusi, kalbėjusi su kitais, ji vėl pavirto vaiku, ir tai, ką jie čia veikė, buvo žaidimas, ir ji spėliojo, ar motina leis žaisti, ar uždraus. Ir, galvodama, kaip pasisekė Mintai, Polui ir Lilei, kad su ja matosi, ir kokia nepaprasta laimė jai pačiai ją turėti, ir kad ji niekada nesuaugs, niekada nepaliks namų, ji pasakė, kaip vaikas:

– Mes ketinam eiti į paplūdimį pasižiūrėti bangų.

Staiga be niekur nieko ponia Ramzi pasidarė kaip dvidešimtmetė mergina, kupina linksmumo. Ją pagavo šėlsmo nuotaika. Žinoma, reikia eiti, žinoma, reikia eiti, sušuko ji juokdamasi ir, nustriksėjusi paskutinius tris ar keturis laiptelius, ėmė sukiotis nuo vieno prie kito, juokdamasi Mintai skara tvirčiau aptraukė pečius ir kalbėjo, kad jai tik norėtųsi eiti kartu ir ar nebūsią labai vėlu, ir ar kas nors turįs laikrodį.

– Taip, Polas turi, – tarė Minta. Polas iš zomšinio maišelio išsitraukė gražų auksinį laikrodį ir parodė jai. Ir, laikydamas jį ant delno jai prieš akis, jis jautė: „Ji viską apie tai žino. Man nieko nereikia sakyti." Rodydamas laikrodį jis tarė:

– Aš padariau tai, ponia Ramzi. Turiu jums labai dėkoti.

Ir, matant jo delne gulintį auksinį laikrodį, ponią Ramzi apėmė jausmas: kaip nepaprastai Mintai pasisekė! Ji tekės už vyro, turinčio auksinį laikrodį zomšiniame maišelyje!

– Kaip aš norėčiau eiti kartu su jumis! – sušuko ji. Bet ją laikė kažkas toks stiprus, kad ji nė nemanė savęs klausti, kas tai. Aišku, kad neįmanoma eiti su jais. Bet ji mielai būtų ėjusi, jeigu ne anas dalykas, ir, pralinksminta savo minties absurdiškumo (kokia sėkmė tekėti už vyro su zomšiniu maišeliu laikrodžiui), su šypsena lūpose nuėjo į kitą kambarį, kur sėdėdamas skaitė jos vyras.

19

Žinoma, tarė ji sau įeidama į kambarį, ji turėjusi čia ateiti, nes kažko įsinorėjusi. Pirmiausia ji norėjo atsisėsti tam tikrame krėsle po tam tikra lempa. Bet norėjo dar kažko, nors nežinojo, negalėjo sugalvoti ko. Pažvelgė į savo vyrą (pasiėmusi kojinę ir pradėjusi megzti) ir pamatė, kad jis nenori, jog jam trukdytų, – tai buvo aišku. Jis skaitė kažką, kas jį labai jaudino. Pro lūpų kraštą šypsojosi, ir tada ji suprato, kad jis tramdo savo jausmus.

Blokšdamas vertė lapus. Jis vaidino – galbūt įsivaizdavo esąs knygos personažas. Jai parūpo, kokia gi tai knyga. A, viena iš senuko sero Valterio, pamatė ji reguliuodama lempos gaubtą, kad šviesa kristų ant mezginio. Mat Čarlzas Tanzlis sakė (ji pakėlė akis, tarsi manydama viršuje išgirsianti knygų trenksmą į grindis), kad Skoto niekas nebeskaito. Tada jos vyras pagalvojo: „Šitaip žmonės sakys apie mane", – todėl susirado vieną iš tų knygų. Ir jeigu po Čarlzo Tanzlio žodžių jis prieis prie išvados: „Tai tiesa", – taikys tai Skotui. (Ji matė, kad jis skaitydamas svarsto, apmąsto, kažką gretina.) Bet ne sau. Dėl savęs jis visada nerimavo. Jai tai kėlė susirūpinimą. Visada, būdavo, jaudinasi dėl savo knygų – ar jas skaitys, ar jos geros, kodėl nėra gerėsnės, ką žmonės apie mane galvoja? Nenorėdama apie jį taip galvoti ir svarstydama, ar jie per vakarienę atspėjo, kodėl jis staiga susierzino kalbai pasisukus prie šlovės ir knygų išlikimo, svarstydama, ar vaikai iš to juokiasi, ji timptelėjo kojinę, ir plieno įrankiai jai subtiliai išgraviravo raukšleles apie lūpas bei kaktoje, ir ji sustingo tartum medis, kuris blaškėsi ir virpėjo, o dabar, vėjui nuščiuvus, lapas po lapo nurimsta.

Visa tai nesvarbu, pamanė ji. Didis žmogus, didi knyga, šlovė – ką čia gali žinoti? Ji nieko apie tai neišmano. Bet svarbiausia jo požiūris į save, jo teisingumas – pavyzdžiui, per vakarienę ji visai instinktyviai pagalvojo: kad tik jis prabiltų! Ji juo visiškai pasitikėjo. Ir, visa tai atmetusi, kaip kad panėręs praplauki tai žolę, tai šiaudą, tai burbulą, grimzdama gilyn ji vėl pajuto, kaip jautė prieškambaryje visiems šnekant: kažko aš noriu – kažko atėjau pasiimti, ir ji krito giliau ir giliau, dorai nesuprasdama, kas tai yra, užsimerkusi. Ji dar palaukė megzdama, svarstydama, ir pamažu tie per vakarienę pasakyti žodžiai: „Žydės čia kinrožės ir zvimbs bitutės mūs kely", – jos sąmonėje ėmė ritmiškai banguoti tai į vieną šoną, tai į kitą,

ir jiems banguojant jos sąmonės prietemose įsižiebė žodžiai lyg žiburėliai su gaubtais – vienas raudonas, vienas mėlynas, vienas geltonas – ir tarytum palikę savo laktas ėmė skraidyti aplinkui arba šūkčioti ir aidėti, tad ji pasigręžė ir šalimais ant stalo ranka užčiuopė knygą.

> Ir visa, ką mes nugyvenom, ir visa, kas dar ateity,
> Šmėžuoja medžių ir jų lapų mirguly, –

šnibždėjo ji besdama virbalus į kojinę. Ir ji atsivertė knygą, ir ėmė skaitinėti vienur kitur, ir tai darydama pasijuto kopianti atgal, aukštyn, besiskinanti kelią tarp ją apsiautusių žiedlapių, tad suprato tik tiek: šis baltas, o šis raudonas. Iš pradžių visai nesuprato, ką tie žodžiai reiškia.

> Pasukit čion laivus sparnuotus, visi jūreiviai nusiplūkę*, –

perskaitė ji ir atvertė kitą lapą, nutūpė ant jo, zigzagais straksėjo šen bei ten, nuo eilutės prie eilutės lyg nuo šakos ant šakos, nuo vienos raudonos ir baltos gėlės ant kitos, kol ją pabaidė tylus garsas – vyras pliaukštelėjo sau per šlaunis. Sekundę jųdviejų akys susitiko, bet jiedu nenorėjo kalbėtis. Neturėjo ką pasakyti, bet vis dėlto jis jai lyg ir perteikė kažką. Ji žinojo, kas tas pliaukštelėjimas per šlaunis, – tai gyvenimas, tai jo galia, tai nuostabi nuotaika. Netrukdyk man, tarsi sakė jis, nieko nesakyk, tiesiog sėdėk čia. Ir jis skaitė toliau. Jo lūpos trūkčiojo. Tai užpildė jį. Stiprino. Jis kiaurai užmiršo visus šio vakaro nelygumus bei dilgsnius ir kaip neapsakomai nuobodu buvo ramiai sėdėti, kai žmonės be galo valgė ir gėrė, ir kad taip susierzino

* XVII a. anglų poeto Williamo Browne'o eilės.

dėl savo žmonos, ir pernelyg susijaudino, paėmė į širdį, kad jie aplenkė jo knygas, lyg jų nė būti nebuvę. Bet dabar jam atrodė, kad nė velnio nesvarbu, kas pasieks Z (jeigu mintis, kaip abėcėlė, rutuliojasi nuo A iki Z). Kas nors pasieks – jei ne jis, tai kitas. To žmogaus stiprybė ir sveika nuovoka, akivaizdžių, paprastų dalykų supratimas, tie žvejai, ta vargana kuoktelėjusi būtybė Maklbekito trobelėje suteikė jam tiek gyvybingumo, taip išvadavo nuo kažko, kad jis jautėsi įaudrintas, kupinas pergalės jausmo ir negalėjo užgniaužti ašarų. Kilstelėjęs knygą, idant paslėptų veidą, leido joms ristis, kraipė galvą ir visai užsimiršo (bet neužmiršo vieno kito pamąstymo apie moralę ir prancūzų romanus, ir anglų romanus, ir to, kad Skotui buvo surištos rankos, tad galbūt jo požiūris ne teisingesnis už priešingą nuomonę), visiškai užmiršo savo rūpesčius bei nesėkmes įsijautęs į vargšo Stinio paskendimą ir Maklbekito sielvartą (čia Skotas atsiskleidžia geriausiai), ir stulbinantį džiugesį bei patirtą energijos antplūdį.

Na, tai tegul jie parašo geriau, pamanė jis baigęs skyrių. Jautėsi lyg būtų su kuo nors susiginčijęs ir laimėjęs. Geriau neparašys, tegul sako, ką nori; ir jo paties padėtis tapo saugesnė. Tie įsimylėjėliai – niekniekis, pagalvojo, mintyse vėl viską perkratydamas. Čia niekniekis, čia aukščiausias lygis, galvojo jis, gretindamas šį ir tą. Bet reikia perskaityti dar kartą. Jis neprisimena bendro vaizdo. Sprendimą reikia pasilaikyti ateičiai. Tad jis grįžo prie kitos minties: jeigu jaunimui neįdomu šitai, turėtų būti neįdomus ir jis. Nederėtų skųstis, pamanė ponas Ramzis, tramdydamas troškimą pasiskųsti žmonai, kad jaunimas juo nesižavi. Bet buvo tvirtai nusprendęs – žmonos nebetrukdys. Štai žvelgė jis į ją skaitančią. Skaitydama atrodė labai rami. Jam buvo gera galvoti, kad visi išsidangino ir jiedu liko vieni. Gyventi – tai ne vien tik gultis į lovą su moterimi,

galvojo jis grįždamas prie Skoto ir Balzako, prie anglų romano ir prancūzų romano.

Ponia Ramzi pakėlė galvą ir, kaip koks snūduriuojantis žmogus, tarytum pasakė, kad jeigu jis nori ją pažadinti, ji pabusianti, tikrai pabusianti, bet jei ne, ar galinti dar pasnausti, truputėlį, truputėlį? Ji laipiojo tomis šakomis, tai šen, tai ten, liesdama rankomis tai vieną gėlę, tai kitą.

Nei garbint rožės raudonumą*, –

skaitė ji ir skaitydama jautėsi kylanti aukštai aukštai, į pačią viršūnę. Kaip malonu! Kokia ramybė! Prie šio magneto prilipo visi dienos mažmožiai, sąmonė atrodė apsivaliusi, švari. Ir štai čia šitai, staiga visas susiformavęs jos rankose, gražus ir logiškas, aiškus ir užbaigtas, iš gyvenimo išsunkta esmė ir pateikta suapvalinta – sonetas.

Bet ji ėmė suvokti, kad į ją žiūri vyras. Jis šypsojosi jai su pašaipėle, tarsi švelniai pajuokdamas, kad mieganti vidury baltos dienos, bet kartu galvojo: skaityk toliau. Dabar neatrodai liūdna, pamanė jis. Ir jam pasidarė įdomu, ką ji skaito, jis perdėjo jos neišmanymą, paprastumą, nes jam patiko ją laikyti neprotinga, neapsiskaičiusia. Svarstė, ar ji supranta, ką skaitanti. Turbūt ne, pamanė. Ji buvo stulbinamai graži. Jam atrodė, kad jos grožis, jeigu tai įmanoma, didėja.

Atrodė, dar žiema, ir be tavęs
Man jie tik tavąjį šešėlį ves, –

baigė jinai.

* Čia ir dvi eilutės toliau – iš Viljamo Šekspyro 98-ojo soneto.

– Na? – tarė, snaudulingai atkartodama jo šypseną, pakėlusi akis nuo knygos.

Man jie tik tavąjį šešėlį ves, –

sušnibždėjo dėdama knygą ant stalo.

Kas atsitiko, galvojo ji pasiėmusi mezginį, nuo tada, kai pastarąjį kartą matė jį vieną? Prisiminė, kaip persirengė ir matė mėnulį, kaip per vakarienę Endrius per aukštai iškėlė lėkštę, kaip ją prislėgė kažkokie Viljamo žodžiai, prisiminė paukščius medžiuose, sofą laiptų aikštelėje, nemiegančius vaikus, pažadintus krentančių Čarlzo Tanzlio knygų – oi, ne, čia ji prasimanė, – ir Polo zomšinį maišelį laikrodžiui. Apie ką gi jam papasakoti?

– Tiedu susižadėjo, – tarė ji, pradėjusi megzti, – Polas su Minta.

– Taip ir maniau, – atsiliepė jis. Nebuvo ką labai daug kalbėti apie tai. Jos mintys vis dar kilo ir leidosi, kilo ir leidosi poezijos ritmu, o jis, perskaitęs apie Stinio laidotuves, jautėsi labai gyvybingas ir atviras. Tad jiedu sėdėjo tylėdami. Paskui ji susivokė norinti, kad jis ką nors pasakytų.

Bet ką, bet ką, galvojo megzdama. Tiktų bet kas.

– Kaip miela būtų ištekėti už vyro su zomšiniu maišeliu laikrodžiui, – tarė ji, nes šitaip jiedu buvo įpratę juokauti.

Jis purkštelėjo. Šios sužadėtuvės jam kėlė tokius pat jausmus kaip ir visos kitos: ši mergina per gera tam jaunuoliui. Jos galvoje pamažu subrendo: kodėl norisi, kad žmonės susituoktų? Kokia visa ko vertė, kokia prasmė? (Dabar kiekvienas jų sakomas žodis bus tiesa.) Nagi pasakyk ką nors, galvojo ji, tenorėdama išgirsti jo balsą. Nes ji jautė, kad aplink ją vėl kaupiasi tas šešėlis, tai, kas juos apgaubia. Sakyk ką nors, maldavo ji žvelgdama į jį, tarsi šaukdamasi pagalbos.

Jis tylėjo – siūbavo kompasą ant laikrodžio grandinėlės ir galvojo apie Skoto romanus ir Balzako romanus. Tačiau per blandžias jų intymumo sienas – mat jiedu artėjo, nevalingai atsidūrė greta, visai šalia vienas kito – ji jautė jo sąmonę tarsi iškeltą ranką, užstojančią jai šviesą; o jis, jos mintims pasukus jam nepatinkančia linkme – prie to „pesimizmo“, kaip jis tai vadino, – ėmė muistytis, nors ir nieko nesakydamas, pakėlė ranką prie kaktos, susuko plaukų sruogą ir vėl paleido.

– Šįvakar tos kojinės nepabaigsi, – tarė jis rodydamas į kojinę. To ji ir norėjo – griežtumo jo priekaištingame balse. Jeigu jis sako, kad nusiteikti pesimistiškai yra blogai, turbūt taip ir yra, galvojo ji, – juk ta santuoka bus visai sėkminga.

– Taip, – pritarė, lygindama kojinę sau ant kelio, – nepabaigsiu.

Ir kas toliau? Mat ji jautė, kad jis tebežiūri į ją, bet pasikeitusiu žvilgsniu. Jis kažko norėjo – norėjo to, ką jai visada taip sunku jam duoti: norėjo išgirsti, kad jinai jį myli. O juk to – ne, ji negali. Kalbėti jam buvo daug lengviau negu jai. Jis viską gali pasakyti, o ji – niekaip. Tad, suprantama, jis visada viską ir sakydavo, bet paskui kažkodėl staiga įsižeisdavo ir imdavo jai priekaištauti. Beširdė moteris, sakydavo jis, – niekada nepasakė, kad jį myli. Bet juk buvo ne taip – buvo ne taip. Tiesiog ji niekaip negalėdavo pasisakyti, ką jaučianti. Ar ant jo švarko nėra kokio trupinio? Nieko, ką ji galėtų jam padaryti? Ji atsistojo prie lango su rausvai ruda kojine rankose, iš dalies, kad nusigręžtų nuo jo, iš dalies todėl, kad dabar, jo stebima, galėjo sau leisti žiūrėti į švyturį. Nes žinojo, kad jai nusigręžus jis pasuko galvą ir žiūri į ją. Ji žinojo, ką jis galvoja: tu gražesnė negu bet kada anksčiau. Ir ji jautėsi labai graži. Nejaugi nė šįkart nepasakysi, kad mane myli? Taip jis galvojo, nes buvo įaudrintas – čia ta Minta ir jo knyga, ir diena baigiasi, o jiedu buvo susikivirčiję dėl plaukimo į švyturį. Bet ji to negalėjo

padaryti, negalėjo ištarti. Paskui, žinodama, kad jis žiūri į ją, užuot ką nors sakiusi, ji atsigręžė su kojine rankose ir pažvelgė į jį. Ir žiūrėdama į jį ėmė šypsotis, mat, nors ji nepratarė nė žodžio, jis juk, aišku, žino, kad ji myli jį. Jis to negali neigti. Ir šypsodamasi pažvelgė pro langą, ir tarė (galvodama sau: niekas žemėje neprilygsta šiai laimei):

– Taip, tu buvai teisus. Rytoj lis. – Ji to nepasakė, bet jis žinojo. Ir ji žvelgė į jį šypsodamasi. Nes ji vėl nugalėjo.

Laikas eina ● ●

I

– Na, reikia laukti, ką parodys ateitis, – tarė ponas Banksas žengdamas vidun iš terasos.

– Taip tamsu, kad beveik nieko nesimato, – pasakė Endrius, grįžęs iš paplūdimio.

– Nelabai aišku, kur jūra, o kur žemė, – pridūrė Pru.

– Ar tą šviesą paliksim? – paklausė Lilė, jiems viduje nusivelkant apsiaustus.

– Jeigu visi jau namie, tai ne, – tarė Pru.

– Endriau, – šūktelėjo ji atsigręžusi, – užgesink šviesą prieškambary.

Šviesos viena po kitos užgeso, tik ponas Karmaiklas, mėgstantis lovoje prieš miegą paskaityti Vergilijų, savo žvakę degino gerokai ilgiau už kitus.

2

Tad, visiems žiburiams užgesus, mėnuliui nugrimzdus ir į stogą barbenant lietučiui, žemėn ėmė lietis neaprėpiama tamsa. Atrodė, niekas neatsilaikys prieš šį tvaną, šią neišsenkančią tamsą, kuri sunkėsi pro rakto skylutes ir plyšelius, plūdo už užuolaidų, įsigavo į miegamuosius, prarydama tai ąsotį ir dubenį, tai vazą su raudonais ir geltonais jurginais, tai komodos aštrius kampus ir tvirtą korpusą. Įveikti buvo ne tik baldai, nebe kas beliko iš kūno ar sąmonės, apie ką būtum galėjęs tarti: „Tai jis“ arba „Tai ji“. Kartais pakildavo ranka, tarsi ką nors griebdama arba gindamasi, arba kas nors sudejuodavo, arba garsiai nusijuokdavo, tarsi juokaudamas su nebūtimi.

Nei svetainėje, nei valgomajame, nei ant laiptų niekas nejudėjo. Tik per surūdijusius vyrius ir išbrinkusią, jūros drėkinamą medieną įsprūdo nuo vėjo kūno atitrūkę dvelksmai (namas juk aplūžęs) ir sukiojosi viduje. Beveik galėjai įsivaizduoti juos įslinkusius į svetainę, klausinėjančius ir abejojančius, pačiupinėjančius atvipusį tapetų kampą ir pasiteiraujančius, ar ilgai dar laikysis, kada nukris. Paskui, glotniai pračiuožę sienomis, jie mąsliai pleveno, tarsi klausdami raudonų ir geltonų tapetų rožių, ar jos išbluksiančios, ir kvosdami (švelniai, nes laiko turėjo į valias) suplėšytus laiškus šiukšlių dėžėje, gėles, knygas, kurios visos dabar jiems atviros, teiraudamiesi: ar jos sąjungininkės? Ar priešės? Kiek dar ištversiančios?

Taip vedami kokios atsitiktinės švieselės nuo nepridengtos žvaigždės ar klajojančio laivo, ar net švyturio, paliekančios

blyškius pėdsakus ant laiptų ir kilimėlio, tie dvelksmeliai pakilo laiptais ir ėmė šniukštinėti palei miegamųjų duris. Bet čia jau tikrai jiems reikia liautis. Kad ir kas pražūtų ar išnyktų, tai, kas glūdi čia, yra patvaru. Čia toms slysčiojančioms švieselėms, tiems grabinėjantiems dvelksmams, kvėpuojantiems ir palinkstantiems virš pačios lovos, galima pasakyti: čia jūs negalite nei liesti, nei griauti. Ir tada, nuvargę, pamėkliški, lyg turėdami plunksnos lengvumo pirštus ir plūsdami lengvu plunksnišku atkaklumu, jie kartą dirstelės į užmerktas akis ir nežinia ką gniaužiančius pirštus, vangiai apsiklostys savo apdarais ir išnyks. Ir taip, šniukštinėdami, trindamiesi, jie nuslinko prie laiptinės lango, prie tarnaičių miegamųjų, prie skrynių mansardoje; nusileidę nubalino obuolius ant valgomojo kambario stalo, pakedeno rožių žiedlapius, išbandė paveikslą ant molberto, čiuožtelėjo kilimėliu ir užpūtė žiupsnelį smėlio ant grindų. Galiausiai apsiraminę visi nuščiuvo, susirinko draugėn, atsiduso; visi kartu iškvėpė betikslį dejonės gūsį, į jį atsiliepė kažkurios virtuvės durys, atsilapojo, nieko neįsileido ir užsitrenkė.

[Čia ponas Karmaiklas, skaitantis Vergilijų, užpūtė žvakę. Buvo po vidurnakčio.]

3

Tačiau kas gi yra viena naktis? Trumpa atkarpa, ypač kai tamsa išblunka taip greitai ir taip greitai sučiulba paukštis, pragysta gaidys ar bangos įduboje suraibuliuoja blausi žaluma, tarsi sukamas lapas. Bet eina naktis po nakties. Žiema laiko paruošusi jų visą malką ir dalina jas lygiai, vienodai, nenuilstančiais pirštais. Jos ilgėja, tamsėja. Kai kurios laiko iškėlusios skaidrias planetas, spindesio skritulius. Rudens medžiai, šitaip nudrengti, sužybsi it nuskurusios vėliavos, žėruojančios vėsių

katedrų olų patamsyje, kur marmuriniuose lapuose aukso raidės byloja apie žūtį mūšyje ir apie tai, kaip tolimuose Indijos smėlynuose bąla ir dega kaulai. Rudens medžiai švykso geltonoje mėnesienoje, lygiadienio pilnaties šviesoje, švelninančioje pastangų energiją, glodinančioje ražieną ir nešančioje į krantą mėlyną pliuškenančią bangą.

Dabar atrodė, tarsi, sujaudintas žmogaus atgailos ir viso triūso, dieviškasis gerumas būtų praskleidęs užuolaidas ir už jų leidęs pamatyti aiškiai išryškintą piestu stojusį kiškį, lūžtančią bangą, besisupančią valtį, kurie, jeigu būtumėm nusipelnę, mums priklausytų visada. Bet, deja, dieviškasis gerumas timptelėjęs virvutę užuolaidas užtraukia, jam tai nepatinka, jis apipila savo lobius kruša ir taip juos sudaužo, taip sujaukia, kad atrodo neįmanoma kada nors susigrąžinti jų ramybę arba iš jų nuolaužų sulipdyti tobulą visumą, arba išsibarsčiusiuose gabaluose įskaityti aiškius tiesos žodžius. Nes mūsų atgaila nusipelno tik žvilgterėjimo, mūsų triūsas – tik atokvėpio.

Naktys dabar pilnos vėjo ir niokojimo, medžiai siūbuoja ir linksta, o jų lapai skrajoja į visas šalis, kol jais aplimpa visa veja, jie guli susigrūdę latakuose ir užkemša lietvamzdžius, ir apibyra drėgnus takus. Jūra taip pat blaškosi ir dūžta, ir jeigu kas nors per miegus įsivaizduos paplūdimy galįs rasti atsakymą į savo dvejones, savo vienatvės draugą ir nusimetęs antklodę nueis vienas pasivaikščioti po smėlį, nieko panašaus į paslaugios ir dieviškos skubos įvaizdį jo neaplankys, nesutvarkys nakties ir neprivers pasaulio atspindėti sielos apribus. Ranka jo rankoje nyksta, balsas riaumoja į ausį. Beveik atrodys, kad tokioje painiavoje beprasmiška klausti nakties, kas, kodėl ir kaip, – klausimų, naktį gundančių kilti iš lovos.

[Ponas Ramzis vieną tamsų rytą svirduliuodamas koridoriumi ištiesė rankas, bet kadangi ponia Ramzi praėjusią naktį gana netikėtai numirė, jis tik ištiesė rankas. Jos liko tuščios.]

4

Tad, namui esant tuščiam, durims užrakintoms, čiužiniams suvyniotiems, vidun įšvilpė tie dvelksmai paklydėliai, didelės kariaunos avangardas, pračiuožė nuogomis lentomis, kramsnojo ir vėdavo, nei miegamajame, nei svetainėje nesutiko stipraus pasipriešinimo, tik besiplaikstančias portjeras, girgždančią medieną, nuogas stalų kojas, jau apsinešusius, patamsėjusius, sutrūkinėjusius prikaistuvius ir porcelianą. Tai, ką žmonės nusimetė ir paliko – batų porą, medžiotojo kepurę, kelis nublukusius sijonus ir švarkus spintose, – tik jie išlaikė žmogaus pavidalą ir šioje tuštumoje priminė, kad kadaise buvo pripildyti ir gyvi, kadaise rankos knebinėjo kilputes ir sagas, kadaise veidrodyje viešėjo veidas, viešėjo išgaubtas pasaulis, kuriame pasisuko siluetas, švystelėjo ranka, atsidarė durys, įgarmėjo paknopstom vaikai ir paskui išėjo. Dabar diena po dienos šviesa, lyg vandenyje atsispindinti gėlė, išskleisdavo savo aiškų atvaizdą ant priešingos sienos. Tik vėjyje linguojančių medžių šešėliai nusilenkdavo sienoje, akimirką užtamsindami tvenkinį, kuriame atsispindėjo šviesa, arba praskrendantys paukščiai miegamojo grindimis nuplazdindavo švelnią dėmę.

Tad viešpatavo dailumas ir stingulys, ir kartu jie sudarė paties dailumo pavidalą, formą, nuo kurios gyvenimas atsiskyrė, – vienišą kaip tvenkinys vakare, itin tolimas, matomas pro traukinio langą, dingstantis taip greitai, kad tvenkinys, vakare pablyškęs, lyg ir nepraranda savo vienatvės, nors jau pamatytas. Dailumas ir stingulys susikibo rankomis miegamajame, ir tarp apdangstytų ąsočių bei apklostytų kėdžių net ir smalsaujantis

vėjas bei švelnios drėgnų jūros dvelksmų nosys, baksnojančios, uostinėjančios, kartojančios ir atkartojančios savo klausimus: „Jūs išbluksite? Jūs pražūsite?“ – beveik nedrumstė ramybės, abejingumo, gryno vientisumo atmosferos, tarsi į jų klausimą beveik ir nereikėjo atsakymo: mes pasiliekame.

Atrodė, niekas negali suardyti to vaizdo, suteršti tos skaistybės arba sutrikdyti siūbuojančios tylos skraistės, kuri savaitė po savaitės tuščiame kambaryje į save audė krentančius paukščių krykštavimus, laivų ūkavimus, laukų gausmą ir ūžesį, šuns lojimą, žmogaus šūksnį ir tyloje siautė jais namą. Tik kartą laiptų aikštelėje įskilo lenta; kartą nakties vidury atskildama su griausmu, kaip po šimtmečių ramybės uolai atitrūkstant nuo kalno ir nudardant į slėnį, atsipalaidavo viena šalio klostė ir ėmė siūbuoti. Paskui vėl viską apgaubė tyla ir suplazdeno šešėlis, šviesa garbinamai palinko prie savo atvaizdo miegamojo sienoje, bet, praplėšusi tylos maršką rankomis, mirkusiomis skalbimo geldoje, trypdama ją batais, traškinusiais žvirgždą, įėjo ponia Maknab, kaip jai buvo liepta, atidaryti visų langų ir išvalyti miegamųjų.

5

Krypuodama (mat svyra kaip laivas jūroje) ir šnairuodama (mat jos akys ne smigo tiesiai į ką nors, o žvelgė įkypai, smerkdamos pasaulio panieką ir pyktį, – ji buvo buka ir tai žinojo), įsitvėrusi turėklų vilkdama save aukštyn ir svyruodama iš kambario į kambarį, ji dainavo. Trinant ilgo veidrodžio stiklą ir šnairuojant šonan į linguojančią savo figūrą, jai iš lūpų plaukė garsas – toks, kuris prieš dvidešimt metų galbūt linksmai skambėjo scenoje, pagal jį buvo niūniuojama ir šokama, bet dabar, sklisdamas iš bedantės namsargės su kepurėle, buvo netekęs prasmės ir virtęs tarsi paties bukumo, kaprizo, atkaklumo balsu, trypiamu, bet

vėl atsitiesiančiu, tad krypuodama, šluostydama, valydama ji tarsi sakė, kad visa tai vienas begalinis vargas ir bėda, tai tik kėlimasis ir ėjimas gulti, daiktų kilojimas ir dėliojimas. Nebuvo lengvas ir jaukus šis pasaulis, kurį ji pažinojo kone septyniasdešimt metų. Buvo sulinkusi nuo vargų. Kiek dar, klausė ji stenėdama ir aimanuodama klūpomis palovyje, šluostydama grindis, kiek dar tai truks? Bet vėl atsikapstė ant kojų, atsitiesė ir vėl, – su tuo šnairu žvilgsniu, slystančiu, nusisukančiu net nuo jos pačios veido, ir su savo vargais, – stovėjo spoksodama į veidrodį, beprasmiškai šypsodamasi, ir vėl pradėjo maklinėti, stamalinėti, traukė kilimėlius, statė porceliano indus, šnairavo į veidrodį, tarsi vis dėlto būtų turėjusi kuo pasiguosti, tarsi aplink jos gedulingą giesmę būtų apsivijusi kažkokia nepataisoma viltis. Matyt, švystelėdavo džiaugsmo svajos prie skalbimo geldos, tarkim, su vaikais (tačiau du buvo nesantuokiniai, o vienas ją paliko), smuklėje geriant, kilojant skutelius savo stalčiuose. Toje tamsoje turėjo būti kokia nors prošvaistė, miglų gelmėse koks nors koridorius, kuriuo prasismelkusi šviesa priverčia veidą išviepti šypsnį veidrodyje ir, vėl ėmusis darbo, skatina murmėti seną miuzikholo dainą. Tuo tarpu mistikai, svajotojai vaikščiojo paplūdimiu, padrumsdavo balutę, pažvelgdavo į akmenį ir klausdavo savęs: „Kas aš esu? Kas tai yra?“ – ir staiga buvo pagerbti atsaku (kokiu, jie negalėjo pasakyti); tad šaltyje jiems buvo šilta, o dykumoje juos lankė paguoda. Bet ponia Maknab gėrė ir liežuvavo kaip anksčiau.

6

Pavasaris be jokio galimo numesti lapo, nuogas ir šviesus kaip mergelė, narti savo skaistybe, niekinanti savo tyrumu, buvo padriektas laukuose, išplėstakis ir budrus, visai nepaisantis, ką daro arba mano jį regintieji.

[Pru Ramzi buvo ištekinta tą gegužę, atsirėmusi tėvui į petį. Kas gi galėjo būti tinkamiau? – kalbėjo žmonės. Ir pridurdavo: kokia ji graži!]

Artėjant vasarai, ilgėjant vakarams, budriesiems, viltingiesiems, vaikščiojantiems paplūdimy, drumsčiantiems balutę ėmė vaidentis keisčiausi dalykai – kad kūnas, pavirtęs vėjo nešamais atomais, žvaigždės, žybsinčios jų širdyse, uolos, jūra, debesys ir dangus, tikslingai sumesti draugėn, idant išorėje sukauptų išsibarsčiusias vidinio regėjimo dalis. Šiuose veidrodžiuose, žmonių galvose, neramaus vandens klanuose, kuriuose be paliovos sukasi debesys ir dėstosi šešėliai, gyvavo sapnai, ir buvo neįmanoma atsispirti keistai užuominai, tartum reiškiamai kiekvienos žuvėdros, gėlės, medžio, vyro bei moters ir pačios baltosios žemės (bet suabejojus tuoj pat atsiimamai), kad triumfuoja gėris, nugali laimė, viešpatauja tvarka; arba atsispirti nepaprastam postūmiui klaidžioti šen ir ten ieškant kokio nors absoliutaus gėrio, krištolinio intensyvumo, tolimo žinomiems malonumams ir pažįstamoms dorybėms, kažko svetimo šeiminio gyvenimo eigai, vienatinio, tvirto, ryškaus, kaip deimantas smėlyje, to, su kuo jaustumeisi saugus. O ir pavasaris, suminkštėjęs ir nuolankus, su savo dūzgiančiomis bitėmis ir meišiančiais uodais, užsimetė apsiaustą, skraiste užsidengė akis, nugręžė galvą ir tarp slenkančių šešėlių bei praplaukiančių dulksnų, regis, užsikrovė žmonijos vargų suvokimą.

[Tą vasarą nuo kažkokios ligos, susijusios su gimdymu, mirė Pru Ramzi, ir tai buvo tikra tragedija, kalbėjo žmonės. Sakė, niekas nebuvo labiau nusipelnęs laimės.]

O dabar, per pačius vasaros karščius, vėjas vėl nusiuntė į namą savo šnipus. Saulėtuose kambariuose musės audė tinklą, prie pat stiklo suvešėjusios piktžolės naktį metodiškai tapšnojo į langą. Sutemus švyturio blyksnis, tamsoje taip valdingai

guldavęs ant kilimo, atsekdamas jo raštą, dabar pasiliedavo švelnesne šviesa, sumišusia su mėnesiena, tarsi padriekdavo savo malonę ir, vogčia palūkuriavęs, pasižiūrėjęs, vėl meiliai pasiliedavo. Bet šios meilios glamonės tyloje, ilgajam blyksniui gulant ant lovos, atitrūko uola, atsipalaidavo dar viena šalio klostė ir pakibusi siūbavo. Trumpomis vasaros naktimis ir ilgomis vasaros dienomis, kai tušti kambariai tarsi murmėdavo laukų aidais ir musių zvimbesiu, ilgasis kaspinas švelniai plaikstydavosi, beprasmiškai supdavosi, o saulė taip suruožuodavo bei sugrotuodavo kambarius ir priliedavo juos gelsvos miglelės, kad įsibrovusi ponia Maknab, krypuodama, šluostydama, valydama, atrodydavo lyg atogrąžų žuvis, besiirianti saulės iečių susmaigstytame vandenyje.

Kad ir kiek buvo to snaudulio bei miego, vėliau vasarą pasigirdo grėsmingi kūjo dūžiai, prislopinti fetro, pasikartojančiais trenksmais jie dar labiau atpalaidavo šalį ir įskėlė arbatos puodukus. Kartkarčiais indaujoje skimbtelėdavo stiklas, tarsi agonijoje būtų taip suklykęs galingas balsas, kad suvirpėdavo indaujoje stovintys bokalai. Paskui vėl stodavo tyla; o tada, naktis po nakties, o kartais ir dienos vidury, kai rožės būdavo skaisčios ir šviesa sienoje aiškiai išskleisdavo savo pavidalą, šioje tyloje, šiame abejingume, šioje vienybėje, regis, dunkstelėdavo kažkas krisdamas.

[Sprogo artilerijos sviedinys. Prancūzijoje žuvo dvidešimt ar trisdešimt jaunų vyrų, tarp jų Endrius Ramzis, mirtis jį maloningai ištiko tą pačią akimirką.]

Tuo metų laiku tie, kas ėjo vaikščioti paplūdimiu ir klausė jūros bei dangaus, kokią žinią jie siunčia arba kokią viziją teigia, be įprastinių dieviškojo dosnumo ženklų – saulėlydžio jūroje, aušros balsvumo, tekančio mėnulio, žvejų valčių mėnesienoje ir vaikų, besisvaidančių žolės saujomis, – turėjo atsižvelgti

į kai kuriuos dalykus, nesiderinančius su šiuo džiugumu, šia ramybe. Pavyzdžiui, tyliai pasirodė pelenų spalvos laivo pamėklė, atsirado ir dingo; blankiame vandens paviršiuje susidarė purpurinė dėmė, tarsi apačioje kažkas nematomas kunkuliavo ir kraujavo. Šis įsibrovimas į reginį, skirtą sužadinti didingiausiems apmąstymams ir nuvesti prie maloniausių išvadų, stabdė jų žingsnius. Sunku buvo tų dalykų tiesiog nepaisyti, ištrinti iš kraštovaizdžio jų reikšmę ir vaikštant pajūriu lyg niekur nieko gėrėtis, kaip išorinis grožis atspindi vidinį.

Ar gamta papildo tai, ką sukuria žmogus? Ar ji užbaigia tai, ką jis pradeda? Ji vienodai ramiai žiūri į jo nelaimes, taikstosi su jo niekingumu ir leidžia jį kankinti. Taigi, ta svajonė dalintis, užbaigti, paplūdimyje vienatvėje rasti atsakymą tėra veidrodinis atspindys, o pats veidrodis – tik paviršiaus stikliškumas, susidarantis tyloje, kai apačioje snaudžia kilnesnės galios? Nekantriam, apimtam nevilties, bet nenorinčiam pasitraukti (nes grožis siūlo savo viliones, savo paguodą) vaikštinėti paplūdimiu buvo neįmanoma, kontempliuoti nepakeliama, veidrodis buvo sudužęs.

[Tą pavasarį ponas Karmaiklas išleido eilėraščių rinkinį, ir jį lydėjo netikėta sėkmė. Žmonės kalbėjo, kad karas atgaivino susidomėjimą poezija.]

7

Naktis po nakties, vasarą ir žiemą netrukdomos viešpatavo audrų kankynė ir tyli it strėlės skrydis giedra. Klausantis (jeigu būtų buvę kam klausytis) iš viršutinių kambarių, būtų girdėjęsis tik milžiniško, žaibų raižomo chaoso vartymasis ir blaškymasis, vėjams ir bangoms dūkstant lyg amorfiškoms jūrų pabaisoms, kurių kakta nepersmelkta proto šviesos, kurios lipa vienos ant kitų, bloškiasi ir metasi tamsoje arba dienos šviesoje (nes naktys ir dienos, mėnesiai ir metai padrikai plūdo

drauge) žaisdamos pamišėlių žaidimus, tad galiausiai atrodė, jog beprasmiškai kaunasi ir vartosi pati visata, apimta laukinės sumaišties ir įnoringo geismo.

Pavasarį sodo vazos, prižėlusios vėjo plaikstomų augalų, buvo ryškiaspalvės kaip visada. Sužydėjo žibuoklės ir geltonieji narcizai. Tačiau dienos ramybė ir šviesa buvo tokios pat keistos kaip ir nakties chaosas bei siautulys – stovi sau medžiai, auga sau gėlės, žvelgia tiesiai, žvelgia aukštyn, bet nieko neregi, beakiai ir todėl baisūs.

8

Be jokios piktos valios, – nes juk šeima nebeatvažiuos, niekada, kai kas kalbėjo, ir, matyt, namas bus parduotas per Mykolines, – ponia Maknab pasilenkė ir prisiskynė puokštę gėlių, kad parsineštų namo. Prieš šluostydama pasidėjo jas ant stalo. Ji mėgo gėles. Jai buvo gaila, kad jos eina perniek. Jeigu namą parduos (ji stovėjo prieš veidrodį įrėmusi rankas į šonus), jį vis tiek reikės prižiūrėti – reikės juk. Jau tiek metų stovėjo be jokios gyvos dvasios viduj. Knygos ir daiktai apipelijo, nes per karą sunku buvo rasti pagalbininkų, tad namas nebuvo taip gerai valomas, kaip jai norėjosi. Dabar ne vieno žmogaus jėgoms jį prikelti. Ji per sena. Jai skauda kojas. Visas tas knygas reikia suguldyti žolėje prieš saulę; prieškambaryje yra nubyrėjusio tinko; virš kabineto lango užsikimšo lietvamzdis ir vidun pateko vandens, kilimas jau kaip ir sugadintas. Bet turėtų patys atvažiuoti, turėtų ką nors atsiųsti pasižiūrėti. Spintose yra drabužių, jų palikta visuose miegamuosiuose. Ką jai su jais daryti? Į juos įsimetė kandys – į ponios Ramzi rūbus. Vargšė! *Jų* jai nebeprireiks. Sako, ji jau seniai mirė, Londone. Štai senas pilkas apsiaustas, kuriuo vilkėdavo dirbdama darže (ponia Maknab pačiupinėjo jį). Ateidama keliuku su skalbiniais, matydavo ją

palinkusią prie gėlių (sodas dabar atrodė apgailėtinai, visas užžėlęs, triušiai tik sprunka iš lysvių) – matydavo ją vilkinčią tuo pilku apsiaustu su kuriuo nors vaiku. Štai auliniai batai, pusbačiai, ant tualetinio staliuko – šepetys ir šukos, lyg ji ims ir rytoj pat sugrįš. (Sako, mirė labai staigiai.) O kartą jie ketino atvažiuoti, bet važiavimą atidėjo, mat prasidėjo karas ir keliauti buvo sunku; per visą tą laiką nė karto nepasirodė, tik atsiųsdavo pinigų, bet rašyti nerašė, nepasirodė, o nori viską rasti taip, kaip palikę, kur jau tau! Va, tualetinio staliuko stalčiuose visko pilna (ji juos atidarė) – nosinių, kaspinų. Taip, ji matydavo ponią Ramzi ateidama keliuku su skalbiniais.

– Labas vakaras, ponia Maknab, – sakydavo toji.

Ji buvo malonaus būdo. Patiko visoms mergaitėms. Bet, vaje, kaip daug kas pasikeitė nuo tada (ji uždarė stalčių), daug šeimų neteko savo brangiausiųjų. Taigi, ji mirė, o ponas Endrius žuvo, o panelė Pru irgi mirė, sako, gimdydama pirmą vaiką; bet per tuos metus visi ko nors neteko. Kainos begėdiškai pakilo ir jau nebenukrito. Ji gerai prisiminė ją su tuo pilku apsiaustu.

– Labas vakaras, ponia Maknab, – tarė ji ir liepė virėjai palikti jai lėkštę pieniškos sriubos – juk jai norėsis, atvilkus tokią sunkią pintinę iš pat miesto. Regėjo ją dabar, palinkusią prie gėlių (štai blanki, mirguliuojanti kaip geltonas spindulys arba apskritimas teleskopo gale, prie gėlių palinkusi dama pilku apsiaustu nuslinko per miegamojo sieną, prie tualetinio staliuko, pro prausyklę, kai ponia Maknab stamalinėjo, maklinėjo šluostydama, tvarkydama).

O kuo gi vardu buvo ta virėja? Mildred? Mariana? Kažkas panašaus. Ai, ji užmiršo – daug ką užmiršta. Ugninga, kaip visos rusvaplaukės moterys. Na, ir prisijuokdavo jiedvi. Virtuvėje ji visada buvo laukiama. Prajuokindavo jas, kaip kažin ką. Tada buvo geriau nei dabar.

Ji atsiduso – per daug darbo vienai moteriai. Pakraipė galvą. Šitas buvo vaikų kambarys. Oi, čia taip drėgna, krenta tinkas. Kuriam galui čia pakabino tą žvėries kaukolę? – irgi apipelijusi. Ir žiurkės visoje mansardoje. Prasisunkia lietaus vanduo. Bet jie niekada nieko neatsiunčia, niekada neatvažiuoja. Kai kurios spynos sugedo, durys trankosi. Ir temstant čia jai vienišai visai nepatinka būti. Per daug vienai moteriai, per daug, per daug. Ji švokštė, stenėjo. Trinktelėjo duris. Pasuko raktą spynoje ir paliko namą uždarytą, užrakintą, vieną.

9

Namas buvo paliktas, buvo apleistas. Paliktas kaip kriauklelė ant kopos, netekusi gyvybės, pribirusi sausų druskos kruopelių. Regis, užėjo ilga naktis, regis, triumfuoja išdykaujantys, kramsnojantys dvelksmai, lipnūs, grabinėjantys pūsčiojimai. Prikaistuvis surūdijo, kilimėlis supuvo. Vidun įsigavo rupūžės. Kybantis šalis tingiai, beprasmiškai siūbavo į šonus. Sandėliuke tarp plytelių prasikalė usnis. Svetainėje lizdą sulipdė kregždės, ant grindų buvo pribarstyta šiaudų, tinkas byrėjo ištisais luitais, apsinuogino gegnės, žiurkės, pasičiupusios tai šį, tai tą, graužė už dailylenčių. Iš lėliukių išsirito drugeliai dilgėlinukai ir taškė savo energiją ant lango stiklo. Tarp jurginų pasisėjo aguonos, vejoje bangavo aukšta žolė, tarp rožių kyšojo milžiniški artišokai, tarp kopūstų vešėjo apspurę gvazdikai, o švelnų kažkokios piktžolės tapšnojimą į langą žiemos naktimis pakeitė tvirtų medžių ir dygliuotų erškėčių, vasarą nužalinančių visą kambarį, barbenimas.

Kokia galia dabar galėtų pažaboti gamtos vešlumą, nejautrumą? Ponios Maknab svajonė apie vieną damą, apie vaiką, apie lėkštę pieniškos sriubos? Supleveno ant sienų lyg saulės šlakelis ir išnyko. Ji užrakino duris, išėjo. Tai ne vienos

moters jėgoms, sakė ji. Jie nieko neatsiuntė. Nė karto neparašė. Stalčiuose dūla visokie daiktai – gaila juos šitaip palikt, sakė ji. Viskas virsta trūnėsiais. Tik švyturio spindulys akimirką įslydo į kambarius, žiemos tamsoje metė staigų žvilgsnį į lovą ir sieną, šaltai nužvelgė usnį ir kregždę, žiurkę ir šiaudus. Niekas dabar jiems nesipriešino, niekas netarė jiems „ne". Lai pučia vėjas, lai sėjasi aguonos ir gvazdikas kryžminasi su kopūstu. Lai kregždė kuriasi svetainėje, usnis praskiria plyteles ir drugelis šildosi saulėje ant išblukusio fotelių kartūno. Lai stiklo šukės ir porcelianas guli vejoje ir juos apraizgo žolės bei laukiniai uogienojai.

Nes dabar atėjo ta akimirka, ta dvejonė, kai suvirpa aušra ir sustoja naktis, kai ant svarstyklių nuplevenusi plunksna jas nusveria. Viena plunksna, ir grimztantis, griūvantis namas būtų pasviręs ir virtęs žemyn į tamsos gelmes. Sugriuvusiame kambaryje būtų kaitę puodus iškylautojai, čia prieglobsčio būtų ieškoję įsimylėjėliai ir gulęsi ant nuogų grindų lentų, ir piemuo būtų ant plytų dėjęsis savo vakarienę, ir, saugodamasis nuo šalčio, su paltu būtų miegojęs valkata. Paskui būtų įkritęs stogas; takelis, laiptas ir langas būtų užžėlę erškėčiais ir maudomis, jie nelygiai, bet vešliai būtų išsikeroję ant kalvelės, ir galiausiai koks nors pasiklydęs įsibrovėlis tik iš knipofijų, raudonuojančių tarp dilgėlių, arba iš porceliano šukelės maudose būtų pasakęs, kad kadaise čia kažkas gyveno, čia stovėjo namas.

Jeigu plunksna būtų nukritusi, jeigu ji būtų nusvėrusi svarstykles, visas namas būtų nugarmėjęs į gelmes ir atgulęs ant užmaršties smėlynų. Bet veikė viena jėga, tokia nelabai sąmoninga, šnairuojanti, krypuojanti, nelinkusi dirbti savo darbo su oriu ritualu ar iškilminga giesme. Ponia Maknab stenėjo, ponia Bast švokštė. Jos buvo senos, sustingusiais kaulais, skaudančiomis kojomis. Galų gale jos atėjo su šluotomis bei kibirais ir ėmėsi

darbo. Staiga viena iš jaunųjų damų parašė, ar ponia Maknab galėtų pasirūpinti, kad namas būtų paruoštas: ar galėtų padaryti šį, padaryti tą, ir viską skubiai. Jie ketiną čia praleisti vasarą, viską atidėjo paskutinei akimirkai, manė viską rasią kaip palikę. Lėtai ir skausmingai, su šluota ir kibiru, valydamos, šveisdamos, ponia Maknab ir ponia Bast stabdė irimą ir puvimą, iš laiko upės, pasišovusios viską pasiglemžti, gelbėjo tai dubenį, tai spintą, vieną rytą iš užmaršties ištraukė visus Vaverlio romanus ir arbatos servizą, popietę saulei ir orui atidavė žalvarines židinio groteles ir plieninių židinio įrankių komplektą. Džorždas, ponios Bast sūnus, išgaudė žiurkes ir nupjovė žolę. Jie pakvietė dailides. Lydimas vyrių girgždesio ir skląsčių cypimo, nuo drėgmės išbrinkusios medienos trinksėjimo ir pyškėjimo, tarsi vyko kažkoks gergždžiantis, triūslus gimdymas, moterims lenkiantis, tiesiantis, stenant, dainuojant, pliaukšint ir trinksint, tai viršuje, tai apačioje, rūsiuose. Oi, sakė jos, tai bent darbas!

Kartais arbatą gerdavo miegamajame arba kabinete, vidury dienos nutraukusios darbą, paišinais veidais, senomis rankomis mėšlungiškai suėmusios šluotkočius. Susmukusios krėsluose stebeilijo į didingą pergalę prieš čiaupus ir vonią arba varginesnį, nevisišką triumfą prieš ilgas eiles knygų, kadaise juodų kaip varnai, o dabar su baltomis dėmėmis, veisiančių blyškius grybukus ir slepiančių slapūnus vorus. Poniai Maknab pajutus kūnu srūvančią arbatos šilumą, prie akių vėl prisitvirtino teleskopas, ir šviesos žiede ji išvydo seną džentelmeną, liesą kaip šakalys, kraipantį galvą jai ateinant su skalbiniais, kaip jai atrodė, kalbantį vejoje su savimi. Jis niekada jos nepastebėdavo. Kai kas sakė, kad mirė jis, kiti – kad ji. Tai katras gi? Ponia Bast irgi dorai nežinojo. Jaunasis ponaitis mirė. Dėl to ji buvo tikra. Mačiusi jo pavardę laikraštyje.

Dar buvo virėja, Mildred ar Mariana, kažkas panašaus – rausvaplaukė moteris, ūmaus būdo kaip ir visos tokios, bet geros širdies, jeigu rasdavai su ja kalbą. Na ir prisijuokdavo jiedvi drauge. Ji Megei pataupydavo lėkštę sriubos, kartais kąsnį kumpio – kas būdavo likę. Tuo metu jos gyveno gerai. Turėjo viską, ko norėjo (sušildyta karštos arbatos, sėdėdama pintiniame krėsle vaikų kambaryje prie židinio grotelių, ji smagiai, linksmai vyniojo prisiminimų kamuolį). Visada buvo ką dirbti, name tiek žmonių, kartais dvidešimt, indus baigdavo plauti gerokai po vidurnakčio.

Ponia Bast (ji jų nepažinojo – tuo metu gyveno Glazge), pastačiusi savo puoduką, nusistebėjo, kam čia pakabino tą žvėries kaukolę? Aišku, kad nušovė svetimoj šaly.

Labai gali būt, tarė ponia Maknab, mėgaudamasi prisiminimais, – jie turėję draugų Rytų šalyse, čia viešėdavę tokie džentelmenai, damos vakarinėmis sukniomis, kartą pro valgomojo duris pamačiusi juos vakarieniaujant. Ji sakytų, gal apie dvidešimt, su tokiais brangiais papuošalais, o ji paprašė pasilikti padėti suplauti indus, ko gero, baigė tik po vidurnakčio.

O, tarė ponia Bast, jie pamatys, kaip viskas pasikeitę. Ji išsisvėrė pro langą. Žiūrėjo, kaip sūnus Džordžas pjauna žolę. Tikriausiai klaus, kas čia atsitiko, matgi senis Kenedis turėjo prižiūrėt, bet kad iškrito iš vežimo ir koja pasidarė niekam tikusi, tai tada visus metus ar gal didžiąją dalį nebuvo kam, o paskui – Deivis Makdonaldas, jie gal ir sėklų atsiuntė, tik kas ten žino, ar kas nors jas pasėjo? Pamatys, kad viskas pasikeitę.

Ji žiūrėjo, kaip sūnus darbuojasi dalgiu. Darbininkas auksinis – tylus, ramus. Na, jai matosi, kad reiktų grįžti prie spintų. Jiedvi sunkiai atsistojo.

Galų gale po dviejų dienų triūso viduje, pjaustymo ir kasimo lauke nuo langų buvo nuimtos šluostės, langai uždaryti,

visame name sudžeržgėjo raktai, trinktelėjo lauko durys – darbas buvo baigtas.

Ir dabar, tarsi būtų buvusi užstelbta valymo ir šveitimo, pjovimo ir šienavimo, prasiveržė ta vos girdima melodija, ta trūki muzika, kurią ausis lyg ir pagauna, bet paleidžia, – suloja šuo, sumykia karvė, netolygiai, su pertrūkiais, bet su kažkokia tarpusavio sąsaja; pradūzgia vabzdys, suvirpa nušienauta žolė, atkirsti vienas nuo kito, bet kažkaip kartu; nuparpia karkvabalis, sugirgžda ratas, garsiai, tyliai, bet paslaptingai susiję, – garsai, kuriuos ausis stengiasi suvesti draugėn ir visada, rodos, tuoj suderins, bet jie visada būna blogai nugirsti, nesuderinti, ir galų gale vakare garsai vienas po kito nuščiūva, darna pakrinka ir stoja tyla. Saulei leidžiantis nebeliko ryškumo, ir, lyg kylantis rūkas, kilo, sklido ramybė, nurimo vėjas, pasaulis atsipalaidavo ir virptelėjęs nugrimzdo į miegą, čionai tamsoje, be jokios švieselės, išskyrus žalią, srūvančią pro lapus, arba tą blykšančią ant baltų gėlių prie lango.

[Vieną vėlų rugsėjo vakarą Lilė Briskou paprašė nunešti į namą jos krepšį. Tuo pačiu traukiniu atvažiavo ponas Karmaiklas.]

10

Tada tikrai atėjo taika. Taikos žinios dvelkė nuo jūros į krantą. Nebepertrauks miego, veikiau dar labiau užliūliuos ilsėtis ir patvirtins viską, ką šventai, išmintingai sapnuoja sapnuotojai, – ką gi dar jūra šnibždėjo, – kai Lilė Briskou, švariame ramiame kambaryje padėjusi galvą ant pagalvės, ją išgirdo. Pro atvirą langą švagždėdamas atsklido pasaulio grožio balsas, pernelyg tyliai, kad išgirstum, ką sako – bet argi svarbu, jeigu prasmė aiški? – maldaudamas miegančiuosius (namas vėl buvo pilnas – čia apsistojo ponia Bekvit, taip pat ponas Karmaiklas) nusileisti į patį paplūdimį ar bent pakelti užuolaidą ir pažvelgti. Tada jie

pamatysią purpuru srūvančią naktį, karūnuotą, su brangakmeniais padabintu skeptru – kaip ji atrodytų vaiko akims. O jeigu jie vis dar dvejosią (Lilė buvo išvargusi po kelionės ir užmigo beveik iš karto, ponas Karmaiklas žvakės šviesoje skaitė knygą), jeigu sakysią „ne“ – tas jos puošnumas tėra migla, ir rasa už ją stipresnė, tad jie verčiau miegosią, – tada švelniai, nesiskųsdamas ir nesiginčydamas, jos balsas padainuosiąs savo dainą. Švelniai plakėsi bangos (Lilė girdėjo jas per miegus), meiliai nusileido šviesa (regis, prasismelkė pro jos akių vokus). Ir viskas atrodė – pagalvojo ponas Karmaiklas užvertęs knygą, migdamas – visai kaip kadaise.

Iš tiesų balsas galėjo vėl pasigirsti, kai virš namo, virš ponios Bekvit, pono Karmaiklo ir Lilės Briskou siautėsi tamsos uždangos, – kodėl to nepriėmus, kodėl tuo nesitenkinus, nepritarus ir neatsidavus? Juos ramino visų šias salas skalaujančių jūrų atodūsiai, juos gaubė naktis, niekas netrikdė jų miego, kol, pragystant paukščiams, aušrai audžiant jų plonus balselius į savo baltumą, sugirgždėjus vežimui, kažkur sulojus šuniui, saulė pakėlė užuolaidas, praplėšė šydą jiems ant akių, ir Lilė Briskou, sujudėjusi per miegus, įsitvėrė antklodės, kaip krentantysis įsitveria velėnos ant skardžio briaunos. Jos akys plačiai atsimerkė. Štai ir vėl ji čia, pagalvojo, ir atsisėdo tiesutėlė lovoje. Pabudusi.

Švyturys • • •

I

Ir ką gi tai reiškia, ką visa tai gali reikšti? – klausė savęs Lilė Briskou, svarstydama, ar, jai likus vienai, derėtų nueiti į virtuvę ir atsinešti dar vieną puoduką kavos, ar palaukti čia. Ką tai reiškia? – posakis, pasigautas iš kažkurios knygos, daugmaž atitiko jos mintis, nes šį pirmą rytą pas Ramzius ji negalėjo sukaupti savo jausmų, galėjo tik atkartoti kokią nors frazę, kad toji uždengtų sąmonės tuštumą, kol ta melancholija pasitrauks. Nes ką gi ji iš tikrųjų jautė, sugrįžusi po tiek metų, kai ponia Ramzi jau mirusi? Nieko, nieko – visai nieko tokio, ką galėtų išreikšti.

Vakar vakare ji atvažiavo vėlai, kai viskas buvo paslaptinga, tamsu. Dabar buvo pabudusi, savo senojoje vietoje prie pusryčių stalo, bet viena. Dar ir labai anksti, nebuvo nė aštuonių. Sumanyta ta iškyla – jie plauks į švyturį, ponas Ramzis, Kamė ir Džeimsas. Jau turėjo išplaukti – kad išnaudotų potvynį ar ką. O Kamė buvo nepasiruošusi ir Džeimsas nepasiruošęs, Nensė pamiršusi užsakyti sumuštinius, ir ponas Ramzis prarado kantrybę ir trenkęs durimis išėjo iš kambario.

– Kam dabar iš viso plaukt? – šėlo jis.

Nensė buvo dingusi. O jis štai įsiutęs žygiavo terasa pirmyn atgal. Rodės, visame name trinksėjo durys ir skardėjo balsai. Tada įsiveržė Nensė ir, dairydamasi po kambarį, kažkaip keistai, lyg ir apdujusi, lyg ir apimta nevilties, paklausė: „Ko reikia paimti į švyturį?“ – tarsi prisiversdama daryti tai, ką neturėjo vilties kada nors padaryti.

Tikrai, ko gi paimti į švyturį?! Bet kuriuo kitu metu Lilė būtų galėjusi supratingai pasiūlyti arbatos, tabako, laikraščių. Bet tą rytą viskas atrodė taip nepaprastai keista, kad toks klausimas kaip Nensės – ko reikia paiimti į švyturį? – sąmonėje atidarė keletą durų, kurios trankėsi ir švytravo, ir vertė nustėrus, išvertus akis klausinėti: ko reikia paiimti, ką reikia daryti, kodėl gi aš čia sėdžiu?

Sėdėdama viena (mat Nensė vėl išėjo) prie ilgojo stalo su švariais puodukais, ji jautėsi atkirsta nuo žmonių, galinti tik ir toliau stebėti, klausti, svarstyti. Namas, ši vieta, šis rytas – viskas jai atrodė svetima. Jai atrodė, kad ji čia svetima, nesiejama jokių saitų, bet kas gali atsitikti, o kad ir kas nutikdavo – žingsnis į lauką, pasigirstantis šūksnis („Ne spintoj, laiptų aikštelėj!“ – kažkas sušuko) – tai būdavo klausimas, tarsi daiktus įprastai jungiantis ryšys būtų nutrūkęs ir jie dabar pleventų vieni aukštyn, kiti žemyn, kiti tolyn, bet kaip. Kaip visa tai beprasmiška,

chaotiška, nerealu, galvojo ji žiūrėdama į savo tuščią kavos puoduką. Ponia Ramzi mirusi, Endrius žuvęs, Pru taip pat mirusi – kartok nekartojęs, jai tai nekėlė jokių jausmų. Ir mes visi susirenkame tokiame name tokį rytą, sakė žvelgdama pro langą – buvo graži rami diena.

Staiga ponas Ramzis eidamas pro šalį pakėlė galvą ir sužiuro tiesiai į ją savo patrakusiu, laukiniu žvilgsniu, bet vis dėlto tokiu skvarbiu, lyg vieną sekundę būtų pirmą kartą ir visam laikui tave kiaurai permatęs; ir ji apsimetė gurkštelinti iš savo tuščio kavos puoduko, kad išsisuktų nuo jo – pabėgtų nuo jo pretenzijos jai, dar bent akimirkai atidėtų tą valdingą reikalavimą. O jis papurtė galvą ir žingsniavo toliau („Pavieniui, – ji išgirdo jį tariant, – ...žuvom“*, – išgirdo), ir, kaip visa kita šį keistą rytą, šie žodžiai tapo simboliais, jie patys visur rašėsi ant pilkai žalių sienų. Jei tik būtų galėjusi susieti juos, atrodė jai, parašyti kokiame nors sakinyje, tai būtų nusigavusi iki tiesos. Minkštai atitipeno ponas Karmaiklas, įsipylė kavos, pasiėmė puoduką ir išsmuko pasėdėti saulėje. Nepaprastas nerealumas baugino, bet podraug jaudino. Iškyla į švyturį. Bet ko gi pasiimti į švyturį? Žuvom. Pavieniui. Pilkai žalia šviesa ant sienos prieš akis. Tuščios kėdės. Tai kai kurios dalys, bet kaip jas susieti? – klausė ji. Tarsi bet koks sutrukdymas būtų suardęs trapų jos ant stalo kuriamą pavidalą, ji nusigręžė nuo lango, kad ponas Ramzis jos nepamatytų. Jai reikia kaip nors ištrūkti, kur nors pabūti vienai. Staiga ji prisiminė. Kai čia sėdėjo prieš dešimt metų, staltiesėje buvo atžalėlė ar lapų raštas, į kurį ji pažvelgė praregėjimo akimirką. Buvo abejonių dėl paveikslo pirmo plano. Patrauksiu medį į vidurį, tada nusprendė ji. To paveikslo taip

* Čia ir toliau („Kur blaško vandenys laivus...“) cituojamas ir varijuojamas Williamo Cowperio (1731–1800) eilėraštis „The Castaway“, pasakojantis apie jūreivio mirtį jūroje.

ir nepabaigė. Jis sukosi jai galvoje visus tuos metus. Ji nutapys tą paveikslą dabar. Kur jos dažai? – pagalvojo. Taip, dažai. Vakar vakare paliko prieškambaryje. Pradės tuoj pat. Ji greitai atsistojo, kol ponas Ramzis neapsigręžęs.

Pasiėmė kėdę. Kruopščiais senmergiškais judesiais vejos pakraštyje pasistatė molbertą, ne per arti Karmaiklo, bet gana arti, kad jis būtų jai apsauga. Taip, tikriausiai kaip tik čia ji stovėjo prieš dešimt metų. Štai ta siena, gyvatvorė, medis. Kilo abejonė dėl tų spalvinių masių. Jai tai neišėjo iš galvos visus tuos metus. Atrodė, kad sprendimas atsirado: dabar ji žinojo, ką nori padaryti.

Bet ponui Ramziui nenumaldomai artėjant ji nieko negalėjo daryti. Kaskart jam einant jos pusėn – jis vaikščiojo terasa pirmyn atgal – artėjo griūtis, artėjo chaosas. Ji negalėjo tapyti. Lankstėsi, sukiojosi, ėmė šį skudurėlį, spaudė tą tūbelę. Bet atstumdavo jį tik akimirką. Per jį nieko negalėjo daryti. Nes jeigu tik suteiks jam mažiausią progą, jeigu jis pamatys ją akimirką atsitraukusią, tuoj pat pripuls ir tars, kaip vakar vakare: „Matot, kaip pas mus daug kas pasikeitę.“ Vakar vakare jis atsistojo, priėjo prie jos ir pasakė tai. Nors visi sėdėjo nebylūs, išplėtę akis, tie šeši vaikai, kuriuos vadindavo pagal Anglijos karalius ir karalienes – Rausvaplaukė, Dailioji, Nedorėlė, Negailestingasis, – ji jautė, kaip jie tylomis širsta. Geroji senutė Bekvit pasakė kažką protingo. Tačiau namas buvo kupinas nesusisiejančių aistrų – ji jautė tai visą vakarą. Ir, vainikuodamas visą šį chaosą, atsistojo ponas Ramzis, spustelėjo jai ranką ir tarė: „Pamatysit, kaip pas mus daug kas pasikeitę“, – ir nė vienas nė nekrustelėjo, nepratarė nė žodžio, tik sėdėjo tarsi priversti leisti jam tai pasakyti. Tik Džeimsas (aišku, Niūrusis) dėbsojo į lempą, o Kamė suko aplink pirštą savo nosinaitę. Tada jis priminė jiems, kad rytoj plauksią į švyturį. Turį būti pasiruošę prieškambary lygiai

pusę aštuonių. Paskui, suėmęs durų rankeną, sustojo, atsigręžė į juos. Gal jie nenorį plaukti? – paklausė. Jeigu būtų drįsę pasakyti nenorį (jis kažkodėl to laukė), būtų tragiškai bloškęsis į karčius nevilties vandenis. Juk tokį talentą turėjo teatrališkiems gestams. Atrodė kaip ištremtas karalius. Džeimsas atžariai pareiškė norįs. Kamė apgailėtinai sumikčiojo. O taip, taip, abu būsią pasiruošę, patikino jie. O jai toptelėjo: štai kur tragedija – ne karstas, palaikai ir įkapės, o verčiami paklusti, slopinami vaikai. Džeimsui buvo šešiolika, Kamei gal septyniolika. Ji dairėsi kokio nors žmogaus, kurio čia nebuvo, matyt, ponios Ramzi. Tačiau buvo tik geroji ponia Bekvit, prie lempos vartanti savo eskizus. Paskui, jausdamasi pavargusi, mintims dar kylant ir krentant su jūros bangomis, užvaldyta skonio ir kvapo, būdingų visoms ilgai nelankytoms vietoms, akyse plevenant žvakių šviesai, ji sunyko ir nugrimzdo gilyn. Buvo nuostabi žvaigždėta naktis; jiems kopiant aukštyn girdėjosi bangų mūša; einančius pro laiptinės langą juos apstulbino mėnulis – didžiulis, blyškus. Ji bemat užmigo.

Švarią drobę tvirtai pastatė ant molberto, kaip užtvarą, silpną, bet, tikėjosi, pakankamą atsiginti nuo pono Ramzio ir jo reiklumo. Jam nusigręžus ji visaip stengėsi žiūrėti į savo paveikslą – štai į šią liniją, štai į šią spalvinę masę. Bet nieko neišėjo. Tegul jis bus nors už penkiasdešimt pėdų, tegul nekalbins tavęs, tegul net nematys, jis vis tiek prasiskverbia, dominuoja, primeta save. Jis viską pakeičia. Ji neįžiūrėjo spalvos, neįžiūrėjo linijos, net jam nusigręžus tegalėjo galvoti: betgi jis tuojau užgrius mane, reikalaus – ko nors tokio, ko ji nesijaučia galinti duoti. Padėjo vieną teptuką, pasirinko kitą. Kada gi tie vaikai ateis? Kada gi jie visi išsidangins? – nerimavo ji. Tas žmogus, galvojo kaupiantis pykčiui, niekada neduoda, jis visada ima. O ji bus priversta duoti. Ponia Ramzi duodavo. Davė, davė,

duodama mirė – ir paliko visa tai. Jai tikrai buvo pikta ant ponios Ramzi. Teptukui kiek virpant rankoje, ji žvelgė į gyvatvorę, laiptelį, sieną. Visa tai ponios Ramzi darbas. Ji mirusi. O štai Lilė, keturiasdešimt ketverių, gaišta laiką, nieko negali daryti, stovi ir žaidžia tapybą, vienintelį dalyką, kurio žaisti negalima, ir vis per ponią Ramzi. Ji mirusi. Laiptelis, ant kurio sėdėdavo, tuščias. Mirusi.

Bet kam tai be galo kartoti? Kam visada stengtis sukelti jausmą, kurio ji nejaučia? Tai kaip kokia šventvagystė. Viskas sudžiūvę, nuvytę, išeikvota. Jiems nereikėjo jos kviesti, jai nereikėjo čia važiuoti. Keturiasdešimt ketverių negalima tuščiai gaišti laiko, galvojo ji. Jai nepakenčiama žaisti tapybą. Teptukas – vienintelis patikimas daiktas nesantaikos, griovimo, chaoso pasaulyje, ir su juo negalima žaisti, juolab sąmoningai: jai tai buvo bjauru. Bet jis ją vertė. Neprisiliesi prie drobės, tarytum sakė grėsmingai artėdamas, kol neduosi man to, ko aš noriu iš tavęs. Štai ir vėl jis prie pat jos, godus, paklaikęs. Gerai, pamanė Lilė apimta nevilties, ir nuleido dešinę ranką žemyn, paprasčiau būtų imti ir padaryti tai. Juk ji tikrai galėtų atkurti iš atminties tą švytėjimą, tą entuziazmą, tą savęs išsižadėjimą, matytą daugelio moterų veiduose (pavyzdžiui, ponios Ramzi), kai kuria nors panašia kaip ši proga jos suliepsnodavo – ji prisiminė ponios Ramzi miną – užuojautos ekstaze, džiaugsmu dėl atlygio, kuris, nors pati priežastis jai būdavo neperkandama, akivaizdžiai suteikdavo joms aukščiausią palaimą, prieinamą žmogaus prigimčiai. Štai jis, jau stovi jai prie šono. Ji duos jam, ką gali.

2

Ji truputį apvytusi, pamanė jis. Atrodo smulkoka, it nendrelė, bet nepasakytum, kad nepatraukli. Ji jam patiko. Kadaise kalbėta, kad tekėsianti už Viljamo Bankso, bet nieko iš to neišėjo.

Jo žmona labai ją mėgo. O per pusryčius jis juk buvo praradęs kantrybę. O dar, o dar – tai buvo viena iš tų akimirkų, kai jį spaudė didžiulis, neįsisąmonintas poreikis kreiptis prie bet kokios moters, priversti jas – jam nesvarbu kaip, toks didelis tas poreikis – duoti tai, ko jis nori: užuojautos.

Ar ja kas nors rūpinasi? – paklausė jis. Ar ji turinti viską, ko reikia?

– Oi, ačiū, viską, – nervingai atsakė Lilė Briskou. Ne, ji negali to padaryti. Jai derėjo tuoj pat iškilti ant kokios nors užuojautos plūsmo bangos – spaudimas buvo baisingas. Bet ji buvo įklimpusi. Stojo nejauki tyla. Abudu žvelgė į jūrą. Kodėl, galvojo ponas Ramzis, jai reikia žiūrėti į jūrą, kai čia esu aš? Ji tikisi, kad oras bus ramus ir jie galės išsilaipinti prie švyturio, tarė ji. Švyturio! Švyturio! Kuo čia dėtas švyturys? – pamanė jis nekantriai. Akimirksniu, tarsi koks gaivalingas srautas (nes jis nebegalėjo susilaikyti) iš jo išsiveržė tokia dejonė, kad bet kuri kita moteris visame pasaulyje būtų ką nors padariusi, ką nors pasakiusi – tik ne aš, pagalvojo Lilė, karčiai pašiepdama save, juk, matyt, esu ne moteris, o irzli, pagiežinga, sudžiūvusi senmergė.

Ponas Ramzis sunkiai atsiduso. Jis laukė. Nejaugi ji nieko nepasakys? Nejaugi nemato, ko jis iš jos nori? Tada jis pasakė turįs konkrečią priežastį apsilankyti švyturyje. Jo žmona jiems įduodavo daiktų. Tas vargšas vaikinas, švyturio prižiūrėtojo sūnus, serga klubo tuberkulioze. Jis giliai atsiduso. Reikšmingai atsiduso. Lilė tenorėjo, kad šis didžiulis sielvarto tvanas, šis nepasotinamas užuojautos alkis, reikalavimas visiškai jam pasiduoti – bet ir tada jis turėtų bėdų, kurias krautų jai be atvangos, – ją paliktų, būtų nukreiptas (ji vis dairėsi į namą, tikėdamasi, kad kas nors sutrukdys), kol tas srautas jos nenusinešė.

– Tokios iškylos, – tarė ponas Ramzis bato galu braukydamas žemę, – labai skausmingos. – Lilė vis dar tylėjo. (Ji kuolas, ji akmuo, tarė jis sau.) – Labai sekinančios, – pridūrė, liguistu, Lilei keliančiu šleikštulį žvilgsniu (ji jautė, kad jis vaidina, šis didis žmogus rodo dramatišką pozą) žiūrėdamas į savo dailias rankas. Negi jie niekada neateis, nekantravo ji, nė akimirkos nebegalėdama ištverti šio milžiniško širdgėlos svorio, išlaikyti šios sunkios sielvarto draperijos (jis vaizdavo visišką sukriošėlį, stovėdamas netgi susvirduliavo).

Ji vis dar negalėjo pratarti nė žodžio; atrodė, kad iš viso akiračio iššluoti daiktai, apie kuriuos būtų galima kalbėti; tik apimta nuostabos jautė, kaip stovinčio pono Ramzio žvilgsnis graudulingai krenta ant saulėtos žolės ir iš jos atima spalvą, o ant įraudusio, mieguisto, visiškai patenkinto pono Karmaiklo, šezlonge skaitančio prancūzišką romaną, užkloja gedulingą skraistę, tarsi vien toks buvimas, besipuikuojantis savo gerove vargų pasaulyje, keltų pačias niūriausias mintis. Pažvelk į jį, tartum sakė jis, pažvelk į mane, – ir iš tiesų visą laiką jis mąstė: galvok apie mane, galvok apie mane. Ak, kad nors tą kūną būtų galima atskraidinti iki jų, geidė Lilė; kad nors ji būtų pasistačiusi molbertą jardu ar dviem arčiau jo; vyras, bet kuris vyras būtų sutūrėjęs šį srautą, nutraukęs tas dejones. Ji, kaip moteris, išprovokavo šį siaubą, kaip moteris, turėjo mokėti su tuo susitvarkyti. Stovėti netekus žado – gėda visai jos lyčiai. Sakytina – kas gi sakytina? Ak, pone Ramzi! Brangusis pone Ramzi! Kaip tik tai tuoj pat, ir teisingai, būtų pasakiusi ta geroji senoji dama, kuri mėgsta paišyti, ponia Bekvit. Bet ne. Jiedu taip ir stovėjo atskirti nuo likusio pasaulio. Jo beribė savigaila, užuojautos reikalavimas liejosi ir sklido balutėmis jai prie kojų, ir ji, vargšė nusidėjėlė, viso labo tik kilstelėjo sijoną prie kulkšnių, kad nesušlaptų. Ji stovėjo visiškoje tyloje, suspaudusi rankoje teptuką.

Tebus pagarbintas dangus! Ji išgirdo šurmulį name. Tikriausiai ateina Džeimsas su Kame. Bet ponas Ramzis, tarsi žinodamas, kad laikas jam baigiasi, vienišą jos figūrą užgulė milžinišku savo sutelkto sielvarto svoriu – savo amžiumi, savo ligotumu, bejėgiškumu, ir staiga susierzinęs, nekantriai krestelėjęs galva – nes kuri gi moteris jam atsispirs? – pastebėjo, kad atsirišę jo batų raišteliai. Įspūdingi batai, pamanė Lilė žvelgdama į juos, tarsi išlieti, kolosalūs, kaip ir viskas, ką ponas Ramzis dėvėjo – nuo apspurusio kaklaraiščio iki pusiau užsagstytos liemenės, viskas nenuginčijamai jo. Ji įsivaizdavo, kaip jie patys savaime įeina į jo kambarį, net ir be jo kupini patoso, atšiaurumo, nirtulio, žavesio.

– Kokie gražūs batai! – sušuko ji. Ir tuoj susigėdo. Girdama batus, kai jis prašė paguosti sielą, kai rodė jai savo kraujuojančias rankas, draskomą širdį ir prašė gailesčio, linksmai išpyškinusi: „Ak, bet kokie gražūs jūsų batai!“ – ji žinojo esanti verta, ir to laukdama pakėlė galvą, būti visai sutrypta staigaus jo nirtulio griausmo.

Tačiau ponas Ramzis nusišypsojo. Jo įkapės, draperijos, negalavimai – viskas nukrito. O, taip, tarė jis pakėlęs koją, kad jai matytųsi, batai aukščiausios klasės. Anglijoje tik vienas žmogus moka pasiūti tokius batus. Batai – vienas didžiausių žmonijos prakeikimų, pasakė jis. „Batsiuviai kaip pasamdyti luošina ir kankina žmonių kojas“, – sušuko. Be to, jie labiausiai užsispyrusi ir atžari žmonijos dalis. Jis kone visą jaunystę paaukojęs, kad gautų tinkamus batus. Tegul ji įsižiūri (jis pakėlė dešinę koją, paskui kairę) – juk tokio pavidalo batų nėra mačiusi. Be to, jie pasiūti iš geriausios pasaulyje odos. Dažniausiai oda tebūna rudas popierius ir kartonas. Jis patenkintas žiūrėjo į savo dar vis iškeltą koją. Ji jautė, kad jiedu pasiekė saulėtą salą, kur gyvuoja ramybė, viešpatauja sveikas protas ir amžinai šviečia

saulė, – palaimintą gerų batų salą. Ji pajuto jam šiltus jausmus. „O dabar parodykit, ar mokat surišti mazgą“, – tarė jis. Ir numojo ranka į jos varganą sistemą. Parodė jai savąjį išradimą. Šitaip surišus, niekada neatsiriš. Jis tris kartus surišo jai batelį ir tris kartus atrišo.

Kodėl šią visai netinkamą akimirką, kai jis buvo pasilenkęs prie jos batelio, ją taip pervėrė užuojauta jam, kad, jai taip pat pasilenkus, į veidą plūstelėjo kraujas, ir, galvodama apie savo beširdiškumą (pavadino jį artistu), ji pajuto, kaip akyse dilgčiodamas kaupiasi ašaros? Šitaip užsiėmęs jis jai atrodė be galo graudžiai. Jis riša mazgus. Perka batus. Ponui Ramziui, susiruošusiam į kelionę, nėra kaip padėti. Bet dabar, kai ji jau norėjo ką nors pasakyti, gal jau būtų galėjusi pasakyti, atsirado tiedu – Kamė ir Džeimsas. Jie pasirodė terasoje. Spūdino vienas šalia kito – rimta, melancholiška pora.

Bet kodėl gi jie ateina va *šitokie*? Ją nejučia apėmė susierzinimas – juk galėjo ateiti linksmesni, galėjo suteikti jam tai, ko ji, jiems išvykstant, nebeturėjo progos jam duoti. Staiga ji pajuto tuštumą, apmaudą. Jos jausmas atėjo per vėlai – štai jau čia, bet jam jo nebereikia. Jis tapo labai garbingu senyvu žmogumi, kuriam jos visiškai nereikia. Ji jautėsi atstumta. Jis užsidėjo kuprinę. Išdalino paketus – jų buvo keletas, negrabiai surišti, suvynioti į rudą popierių. Nusiuntė Kamę apsiausto. Atrodė visai kaip vadovas, pasiruošęs žygiui. Tada apsisukęs leidosi taku tvirtu karišku žingsniu, su tais nuostabiais batais, nešinas rudo popieriaus paketais, vaikams sekant iš paskos. Jai dingtelėjo, kad jie atrodo taip, tarsi likimas jiems būtų skyręs kažkokį rūstų išbandymą ir jie eitų jo pasitikti, dar gana jauni ir tylomis žengiantys paskui tėvą, klusniai, bet apsiblaususiomis akimis, ir dėl to tai jai kėlė įspūdį, kad jie tyliai kenčia kažką tokio, kam dar nesubrendę. Taip jie nuėjo vejos pakraščiu,

ir Lilei atrodė, kad ji mato procesiją, genamą kažkokio bendro slegiančio jausmo, sutelkusio juos į būrelį, klupinėjantį, vangų ir jai keistai įspūdingą. Jiems einant pro šalį ponas Ramzis atsisveikindamas mandagiai, bet labai santūriai kilstelėjo ranką.

Tačiau koks veidas, pamanė ji, ir tuoj pat panūdo išreikšti užuojautą, kurios niekas neprašė. Iš kur toks veidas? Matyt, dėl mąstymo naktis po nakties – apie virtuvės stalų realumą, pridūrė, prisiminusi tą simbolį, kurį jai, nesumojančiai, apie ką ponas Ramzis mąsto, pateikė Endrius. (Jis žuvo vietoje nuo sviedinio skeveldros, prisiminė jinai.) Virtuvės stalas buvo asketiška abstrakcija, nuogas, kietas, be puošmenų. Jis neturėjo spalvos, buvo sudarytas vien iš briaunų ir kampų, neperkalbamai paprastas. Bet ponas Ramzis visada turėjo jį akyse, niekada nesileido trikdomas arba klaidinamas, kol jo veidas irgi nusidėvėjo, pasidarė asketiškas ir įgavo to nepuošnaus grožio, jai darančio didelį įspūdį. Paskui, prisiminė ji (stovėdama ten, kur jis ją paliko, laikydama teptuką), veidą išvarpė rūpesčiai, jau nebe taip kilniai. Jis, matyt, turėjo abejonių dėl to stalo, pamanė ji: ar stalas yra tikras stalas, ar vertas jam skiriamo laiko, ar jis galiausiai suras atsakymą. Jai atrodė, kad jis turėjo abejonių, kitaip būtų mažiau prašęs iš žmonių. Apie tai, ji spėjo, jie kartais kalbėdavo vėlai vakare, o kitą dieną ponia Ramzi atrodydavo pavargusi, ir Lilė įsiusdavo ant jo dėl kokios nors absurdiškos smulkmenos. O dabar jis nebeturėjo su kuo kalbėtis apie tą stalą arba savo batus, savo mazgus ir buvo lyg liūtas, ieškantis, ką suėsti, ir jo veide šmėkščiojo ta neviltis, tas perdėjimas, sukėlė jai nerimą, privertė kilstelėti sijoną. O paskui, ji prisiminė, jis taip staiga atgijo, staiga nušvito (kai ji pagyrė jo batus), taip staiga atgavo gyvastingumą ir susidomėjo paprastais žmogiškais dalykais, bet tatai irgi praėjo, persimainė (juk jis visada mainėsi ir nieko neslėpė) į tą kitą, paskutinę stadiją,

jai naują, kuri, prisipažino, ją vertė susigėsti dėl savo irzlumo, kai atrodė, kad jis atsikratė rūpesčių ir ambicijų, užuojautos lūkesčio ir pagyrų troškimo, įžengė į kažkokią kitą sritį, genamas, lyg ir smalsumo, į nebylų pašnekesį, gal su savimi, o gal su kuo kitu, ir tos mažos procesijos priešakyje dingo iš akių. Ypatingas veidas! Trinktelėjo varteliai.

3

Vadinasi, jie išėjo, pagalvojo ji atsidusdama su palengvėjimu ir nusivylimu. Jos užuojauta jai tarsi šėrė atgal į veidą kaip spriegianti gervuogės šakelė. Ji jautėsi keistai perskilusi, tarsi viena jos dalis būtų viliojama ten – buvo rami padūmavusi diena, švyturys šį rytą atrodė nepaprastai toli; o kita atkakliai, tvirtai įsispyrusi čia, vejoje. Savo baltą drobę ji regėjo tarsi pakilusią į orą ir nepermaldaujamai pakibusią tiesiai priešais ją. Savo šaltu žvilgsniu ji tarsi priekaištavo jai už visą šį skubėjimą ir jaudulį, šią kvailybę ir jausmų švaistymą, drobė griežtai pasišaukė ją ir jos sielą pirmiausia užliejo ramybe, sujauktiems jausmams (jis nuėjo, o ji taip gailėjosi jo ir nieko nepasakė) išžygiavus iš lauko, o paskui – tuštuma. Ji bukai spoksojo į drobę su jos nepermaldaujamu baltu žvilgsniu, nuo drobės nukreipė akis į sodą. Kažkas čia buvo (ji stovėjo primerkusi kiniškas akutes vagotame veidelyje), kažką ji prisiminė tuose kertančių skersai, rėžiančių žemyn linijų santykiuose ir gyvatvorės masėje su jos žalia mėlynų ir rudų tonų ola – visa tai pasiliko jos sąmonėje, ten surišo mazgą, tad kartais laiko properšomis, eidama Bromptono gatve, šukuodamasi plaukus, ji nejučia susizgribdavo tapanti tą paveikslą, nužvelgianti jį ir vaizduotėje atrišanti mazgą. Tačiau šitaip atsainiai planuoti toli nuo drobės buvo viena, o paimti į ranką teptuką ir brūkštelėti pirmą potėpį – visai kas kita.

Susijaudinusi dėl pono Ramzio buvimo, ji buvo paėmusi ne tą teptuką, o molbertas, taip nervingai įremtas į žemę, stovėjo netinkamu kampu. O dabar, tatai sutvarkiusi ir tuo pat metu nuslopinusi viską, kas įžūliai ir nereikalingai tąsė jos dėmesį ir vertė prisiminti, kad ji esanti toks ir toks asmuo, turinti tokius ir tokius santykius su žmonėmis, ji paėmė teptuką ir pakėlė ranką. Akimirką ji virpėjo ore skausmingoje, bet jaudinančioje ekstazėje. Kur pradėti? – štai klausimas: kurioje vietoje palikti pirmą žymę? Viena drobėje nubrėžta linija užkrauna gausybę pavojų, dažnų ir neatšaukiamų sprendimų. Viskas, kas vaizduotėje atrodo paprasta, praktikoje bemat pasidaro sudėtinga, – taip ir bangos nuo uolos viršūnės atrodo simetriškos, bet per jas plaukiančiam žmogui jos atskirtos stačių prarajų ir putojančių keterų. Bet vis tiek reikia rizikuoti ir palikti žymę.

Su keistu mauduliu, lyg būtų stumiama pirmyn ir podraug stengtųsi susilaikyti, ji padarė pirmą ryžtingą potėpį. Teptukas nusileido. Jis rudai švystelėjo ant baltos drobės ir paliko veržlią žymę. Ji tai padarė antrą kartą, trečią. Šitaip stabčiodama ir švysčiodama ji darbavosi ritmiškais šokio judesiais, tarsi pauzės būtų viena ritmo dalis, o brūkštelėjimai kita, ir visa būtų susiję; ir štai šitaip lengvai ir sparčiai, sustodama, brūkštelėdama, ji išdažė drobę rudomis veržliomis, nervingomis linijomis, kurios, vos tik nusidriekusios, aptverdavo tam tikrą plotą (ji jautė jį dunksant prieš akis). Vienos bangos ertmėje ji matė vis aukščiau ir aukščiau prieš save kylančią kitą bangą. Nes kas gi galėjo būti grėsmingesnio už tą plotą? Štai ir vėl, galvojo Lilė, žengteldama atgal pasižiūrėti, atitraukta nuo paskalų, nuo gyvenimo, nuo žmonių bendruomenės į šį grėsmingą seną priešiškumą – šią kitokybę, šią tiesą, šią tikrovę, kuri staiga sugriebė ją, išniro nuoga iš už regimybių ir užvaldė jos dėmesį.

Ji lyg ir nenorėjo, lyg ir spyriojosi. Kodėl ją visada atitraukia ir tempia šalin? Kodėl nepalieka jos ramybėje pasišnekėti vejoje su ponu Karmaiklu? Juk tai vis dėlto reikli sąlyčio forma. Kiti garbinimo objektai tenkinosi garbinimu: vyrai, moterys, Dievas – visi leisdavo pulti ant kelių; bet štai ši forma, tegul tai tik balto lempos gaubto pavidalas, dunksantis ant pintinio stalo, kėlė į nuolatines grumtynes, kvietė į kovą, kurioje tau lemta būti palaužtam. Visada (tai buvo įgimta jai ar jos moteriškumui – ji nežinojo), prieš išmainydama gyvenimo tėkmę į tapymo susikaupimą, ji patirdavo keletą nuogumo akimirkų, kai atrodydavo sau lyg negimusi siela, atplėšta nuo kūno, dvejojanti kažkokioje vėjuotoje viršūnėje, palikta plati visiems abejonių šuorams. Tai kodėl ji tai daro? Ji pažvelgė į drobę, lengvai išdažytą veržliomis linijomis. Kabės tarnų kambaryje. Bus suvyniota ir pakišta po sofa. Tai kokia prasmė tai daryti, ir ji išgirdo kažkokį balsą, sakantį, kad ji nemoka tapyti, nemoka kurti, tarsi būtų nešama vienos iš tų įpročio srovių, kurios ilgainiui sąmonėje suformuoja patirtį, ir tada kartoji žodžius, nebežinodamas, kas juos pirmą kartą pasakė.

Nemoka dorai rašyti, nemoka dorai tapyti, murmėjo ji monotoniškai, neramiai svarstydama, kokį puolimo planą pasitelkti. Nes prieš ją dunksojo masė, kilo, ji jautė, kaip spaudžia jai akių obuolius. Tada, tarytum staiga būtų savaime ištryškę kokie nors syvai, reikalingi patepti jos gebėjimams, ji ėmė rizikingai tapšnoti tarp mėlynų ir umbros spalvos tonų, brūkštelėdama teptuku šen ir ten, bet dabar jis buvo sunkesnis ir judėjo lėčiau, tarsi prisitaikęs prie kažkokio ritmo, diktuojamo jai (ji vis pasižiūrėdavo į gyvatvorę, į drobę) to, ką ji matė, tad nors ranka virpėjo gyvastimi, šis ritmas buvo pakankamai stiprus, kad neštų ją savo srove. Ji aiškiai ėmė nebesuvokti išorės. Ir jai taip nebesuvokiant išorės, savo vardo, savo asmenybės ir

išvaizdos, nebepaisant, ar čia tebėra ponas Karmaiklas, jos siela iš gelmių svaidė vaizdus, vardus, posakius, prisiminimus, idėjas, tarsi fontanas trykštančius ant to akį rėžiančio, kokčiai keblaus balto ploto, kol ji modeliavo jį žaliais ir mėlynais tonais.

Čarlzas Tanzlis, ji prisiminė, sakydavo, kad moterys nemoka dorai tapyti, nemoka rašyti. Priėjęs iš už nugaros jis atsistojo prie pat jos – jai tai nepakenčiama, – tapančios kaip tik šioje vietoje. „Machorka, – sakė jis, – penki pensai už unciją“, – demonstruodamas savo skurdą, savo principus. (Tačiau karas ištraukė jos moteriškumo geluonį. Vargani bėdžiai, galvojai, vargani abiejų lyčių bėdžiai – šitaip įklimpo.) Jis visada po pažastim nešiojosi knygą – purpurinę. Juk „dirbo“. Sėdėdavo, ji prisiminė, ir dirbdavo saulės kaitroje. Per vakarienę sėdėdavo jai tiesiai prieš akis. O dar tas epizodas paplūdimyje. Jį reikia prisiminti. Buvo vėjuotas rytas. Jie visi nuėjo į paplūdimį. Ponia Ramzi sėdėjo prie uolos ir rašė laiškus. Rašė ir rašė. „O, – tarė, galiausiai pažvelgusi į kažką plūduriuojantį jūroje, – ar tai omarų bučius? O gal apsivertusi valtis?“ Buvo tokia trumparegė, kad neįžiūrėjo, ir tada Čarlzas Tanzlis pasidarė malonus kaip reta. Jiedu ėmė mėtyti akmenėlius. Susirasdavo plokščių juodų akmenėlių ir sviesdavo juos šokčioti per bangas. Kartkarčiais ponia Ramzi pažvelgdavo pro akinių viršų ir pasijuokdavo iš jų. Ką jiedu kalbėjo, ji neprisiminė, tik tiek, kad su Čarlzu mėtė akmenėlius ir staiga jiedu ėmė puikiai sutarti, o ponia Ramzi į juos žiūrėjo. Ji tą žvilgsnį labai aiškiai jautė. Ponia Ramzi, galvojo ji, žengtelėdama atgal ir prisimerkdama. (Matyt, buvo visai kitokia kompozicija, kai ji su Džeimsu sėdėjo ant laiptelio. Tikriausiai buvo šešėlis.) Ponia Ramzi. Jai galvojant apie tai, kaip jiedu su Čarlzu mėtė akmenėlius, ir apie visą tą epizodą paplūdimyje, atrodė, jog viskas kažkaip priklausė nuo ponios Ramzi, sėdinčios prie uolos su bloknotu ir rašančios laiškus.

(Ji parašė begalę laiškų, kartais juos pasigriebdavo vėjas, ir jiedu su Čarlzu vos ištraukė vieną lapą iš jūros.) Tačiau kokia žmogaus sielos galia! – pamanė ji. Toji moteris, sėdinti tenai ir rašanti prie uolos, viską taip paprastai išsprendė, ir tie pykčiai, irzuliai nukrito it seni skarmalai; ji susiejo šį, tą, paskui aną ir taip iš to apgailėtino paikumo bei pagiežos (jiedu su Čarlzu riedavosi, apsižodžiuodavo, būdavo paiki ir pagiežingi) sukūrė kažką tokio – pavyzdžiui, tą epizodą paplūdimyje, tą draugiškumo ir simpatijos akimirką, – kas kuo puikiausiai išliko atmintyje po tiek metų, tad ji paniro į tai, idant pakeistų prisiminimą apie jį, ir tai išliko mintyse beveik kaip meno kūrinys.

„Kaip meno kūrinys," – pakartojo ji perkeldama žvilgsnį nuo drobės prie svetainės laiptelių ir atgal. Minutėlę reikia pailsėti. Ir, jai ilsintis, atsainiai dairantis čia į vieną daiktą, čia į kitą, virš jos iškilo, virš jos sustojo, virš jos sutamsėjo tas senasis klausimas, amžinai raižantis sielos dangų, neaprėpiamas esminis klausimas, linkęs sukonkretėti tokiomis akimirkomis kaip ši, jai atpalaidavus įtemptus gebėjimus. Kokia gyvenimo prasmė? Tai ir viskas – paprastas klausimas, slenkant metams žmogų vis labiau apninkantis. Didysis apreiškimas taip ir neatėjo. Didysis apreiškimas, matyt, apskritai niekada neateina. Esama tik kasdieninių stebuklėlių, nušvitimų, tamsoje netikėtai įžiebiamų degtukų, kaip štai dabar. Šis, tas ir anas – jinai, Čarlzas Tanzlis ir lūžtanti banga, juos sujungė ponia Ramzi; ponia Ramzi sako: „Gyvenime, sustoki čia"; ponia Ramzi akimirką paverčia lyg ir amžinybe (kaip kitoje srityje pati Lilė bandė paversti akimirką lyg ir amžinybe), – tai panašu į apreiškimą. Pačiame chaose gyvuoja forma, šis išorinis bėgimas ir plūsmas (ji pažvelgė į plaukiančius debesis ir virpančius medžių lapus) sustingsta. Gyvenime, sustoki čia, sakė ponia Ramzi. „Ponia Ramzi! Ponia Ramzi!" – kartojo ji. Už šį apreiškimą turi dėkoti jai.

Visur buvo tylu. Name, regis, dar niekas nekrutėjo. Ji žiūrėjo į jį, snaudžiantį ankstyvoje saulės šviesoje, langams žaliuojant ir mėlynuojant nuo atspindimos lapijos. Jos blausios mintys apie ponią Ramzi atrodė derančios su šiuo ramiu namu, šiais dūmais, šiuo gaiviu ankstyvo ryto oru. Blausus ir nerealus, jis buvo stulbinamai tyras ir jaudinantis. Ji tikėjosi, kad niekas neatidarys lango ir neišeis iš namo, tad ji ir toliau galės ramybėje galvoti, tapyti. Atsigręžė į drobę. Bet, pastūmėta kažkokio smalsumo, genama nesmagumo dėl taip ir neišsakytos užuojautos, paėjo keletą žingsnių iki vejos krašto pasižiūrėti, ar ten apačioje, paplūdimyje, matosi būrelis išplaukiančių žmonių. Apačioje tarp plūduriuojančių laivelių – kai kurie buvo nuleistomis burėmis, kiti lėtai (nes buvo labai ramu) plaukė nuo kranto – vienas šiek tiek išsiskyrė. Kaip tik dabar jame kilo burės. Ji nusprendė, kad tame labai tolimame ir visiškai tyliame laivelyje sėdi ponas Ramzis su Kame ir Džeimsu. Štai jie iškėlė bures, štai, kiek pasiplaiksčiusios ir padvejojusios, burės išsipūtė, ir, apsiausta visiškos tylos, ji žiūrėjo, kaip laivelis pro kitus laivelius atsargiai išsliuogia į jūrą.

4

Jiems virš galvų plazdeno burės. Į saulėje snaudžiančio, nejudančio laivelio šonus teškenosi, gurgeno vanduo. Kartkarčiais dvelktelėjus vėjeliui burės suraibuliuodavo, bet raibuliai per jas perbėgę išnykdavo. Laivelis nė nekrustelėjo. Ponas Ramzis sėdėjo viduryje. Jis tuoj pat praras kantrybę, pamanė Džeimsas, taip pat ir Kamė, žvelgdama į tėvą, sėdintį laivelio viduryje tarp jųdviejų (Džeimsas vairavo, o Kamė sėdėjo viena pirmagalyje) kietai sukryžiuotomis kojomis. Jis nepakentė delsimo. Ir iš tikrųjų, keletą sekundžių pasimuistęs, kažką riktelėjo Makalisterio sūnui, ir tas išsitraukęs irklus ėmė irkluoti. Bet jų

tėvas, kaip jie žinojo, tikrai nebus patenkintas, kol jie skriete neskries. Vis dairysis vėjelio, muistysis, kažką niurnės po nosim, o Makalisteris ir Makalisterio sūnus nugirs, ir jiems abiem bus baisiai nejauku. Jis įkalbėjo juodu plaukti. Privertė plaukti. Įpykę jiedu tikėjosi, kad vėjas nepakils, kad jam visur kyšos kliūtys, nes jis privertė juos plaukti prieš jų valią.

Visą kelią į paplūdimį jiedu spūdino iš paskos, nors jis be žodžių prašė jų: „Greičiau, greičiau.“ Jiedu ėjo panarinę galvas, jas lenkė žemyn kažkokia negailestinga vėtra. Šnekėti su juo jiedu negalėjo. Jie privalo eiti, privalo sekti. Jie privalo eiti jam iš paskos, nešini rudo popieriaus paketais. Bet eidami jie tylomis prisiekė laikytis vienas kito ir vykdyti didžiąją sutartį – žūtbūt priešintis tironijai. Tad štai taip jie sėdėjo, vienas viename laivelio gale, kitas kitame, tylėdami. Netarė nė žodžio, tik kartkarčiais pasižiūrėdavo į jį, sėdintį supynusį kojas, susiraukusį ir besimuistantį, purkščiojantį ir šmurkščiojantį, murmantį su savimi ir nekantriai laukiantį vėjo. O jiedu tikėjosi, kad oras bus ramus. Tikėjosi, kad jam kyšos kliūtys. Tikėjosi, kad visa iškyla sužlugs ir jiems su visais paketais teks grįžti į krantą.

Bet dabar, Makalisterio sūnui toliau nuirklavus, burės palengva pasisuko, laivelis išsijudino, išsilygino ir šovė į priekį. Tą pačią akimirką, tarsi atslūgus didžiulei įtampai, ponas Ramzis ištiesė kojas, išsiėmė tabako kapšelį, kažką sumykęs padavė Makalisteriui ir, kaip jie visa ką atkentėję žinojo, pasijuto visai patenkintas. Dabar jie šitaip plauks kelias valandas, ir ponas Ramzis Makalisterio ko nors paklaus – galbūt apie didžiąją praeitos žiemos audrą, – Makalisteris atsakys, ir jiedu papsės savo pypkes, ir Makalisteris suims ranka dervuotą virvę, suriš arba atriš kokį nors mazgą, o sūnus žvejos ir niekam netars nė žodžio. Džeimsui teks visą laiką būti įbedus akis į burę. Nes jeigu užsimirš, burė ims raukšlėtis, laivelis sulėtės, ir ponas Ramzis

ims bartis: „Žiūrėk! Žiūrėk!“ – ir senasis Makalisteris sėdėdamas iš lėto atsigręš. Taigi, jie išgirdo, kaip ponas Ramzis klausia kažko apie didžiąją audrą per Kalėdas. „Tasai laivas aplėkė kyšulį“, – tarė senasis Makalisteris pasakodamas apie didžiąją audrą, kuri, siausdama per Kalėdas, ieškoti prieglobsčio į įlanką suginė dešimt laivų, ir jis matė „vieną tenai, vieną tenai, vieną tenai“ (lėtai baksnojo aplink įlanką, o ponas Ramzis sekė jį sukdamas galvą). Jis matė tris vyrus, įsikibusius į stiebą. O tada laivas dingo. „Ir galų gale mes jį išstūmėm“, – toliau pasakojo jis (bet jiedu savo pyktyje ir tylėjime nugirsdavo tik vieną kitą žodį, sėdėdami priešinguose laivelio galuose, vienijami sutarties žūtbūtinai kovoti su tironija). Galų gale jie jį išstūmė, nuleido gelbėjimosi valtį ir nuvarė laivą už kyšulio – taip pasakojo Makalisteris, ir nors jiedu tenugirsdavo vieną kitą žodį, visą laiką jautė savo tėvo buvimą: kaip jis palinko priekin, kaip priderino savo balsą prie Makalisterio balso, kaip, papsėdamas pypkę ir žiūrėdamas tenai ir tenai, kur rodė Makalisteris, mėgavosi mintimis apie audrą, tamsią naktį, besigrumiančius žvejus. Jam patiko, kad vyrai naktį vėjuotame paplūdimyje triūsė braukdami prakaitą, raumenimis bei smegenimis stoję prieš bangas ir vėją; jam patiko, kad vyrai šitaip dirba, o moterys prižiūri namus ir sėdi prie miegančių vaikų, kai vyrai skęsta per audrą. Taip numanė Džeimsas, taip numanė Kamė (jie žiūrėjo į jį, žiūrėjo vienas į kitą) iš staigių judesių, budrumo ir skardaus balso, ir įsimetusio šlakelio škotiško akcento, dėl kurio ir pats ėmė atrodyti kaip valstietis, klausinėdamas Makalisterį apie vienuolika laivų, audros įgintų į įlanką. Trys iš jų nuskendo.

Jis didžiuodamasis žvelgė ten, kur rodė Makalisteris, ir Kamė pagalvojo – didžiuodamasi juo ir nelabai sumodama kodėl, – kad jeigu jis ten būtų buvęs, būtų nuleidęs gelbėjimosi valtį, būtų priplaukęs prie sudužusio laivo, galvojo Kamė. Jis toks

drąsus, taip mėgsta nuotykius, galvojo Kamė. Bet tada prisiminė. Juk yra sutartis – žūtbūt priešintis tironijai. Juos slėgė jiems padaryta skriauda. Jie buvo priversti, jiems buvo liepta. Jis ir vėl juos įveikė savo niūrumu bei autoritetu, privertė paklusti, plaukti šį gražų rytą, mat jam taip norėjosi, gabenti į švyturį šiuos paketus, dalyvauti mirusiųjų atminimo apeigose, teikiančiose jam malonumą, o jie to taip nepakentė, kad spūdino atsilikę, ir visas dienos malonumas buvo sugadintas.

Taip, vėjas stiprėjo. Laivelis sviro, aštriai skrodžiamas vanduo tiško į šonus žaliomis kaskadomis, burbulais, kriokliais. Kamė žvelgė žemyn į putas, į jūrą su visais joje glūdinčiais lobiais, ir tas greitis ją hipnotizavo, ir ją su Džeimsu jungiantis saitas truputį atsipalaidavo. Ji susimąstė: koks didelis greitis. Kur mes plaukiam? – ir šis judėjimas ją užhipnotizavo, kai Džeimsas, įsmeigęs akis į burę ir į horizontą, niauriai vairavo. Bet vairuodamas ėmė galvoti galįs pabėgti, galįs viską mesti. Jiedu gali kur nors išsilaipinti ir tada būti laisvi. Dirstelėjusius vienas į kitą juos abu apėmė pabėgimo, egzaltacijos nuojauta, sukelta greičio ir permainos. Tačiau ponui Ramziui vėjas taip pat įpūtė jaudulį, ir, seniui Makalisteriui pasisukus išmesti už borto lyną, jis garsiai sušuko: „Mes žuvom“, – ir pridūrė: „pavieniui“. O tada, ištiktas įprastinio atgailos ir drovumo priepuolio, susigriebė ir mostelėjo ranka į krantą.

– Žiūrėk, tas namelis, – tarė jis rodydamas, norėdamas, kad Kamė pasižiūrėtų. Ji nenoriai pakilo ir pažvelgė. O kuris gi? Nebegalėjo įžvelgti, kuris namas šlaite yra jų. Viskas atrodė tolima, ramu ir keista. Krantas regėjosi subtiliai graviruotas, nutolęs, nerealus. Tas menkas jų nuplauktas atstumas juos jau atitolino nuo jo, suteikė jam kitokią, santūrią išvaizdą, būdingą tam, kas traukiasi ir kame tavęs jau visai nėra. Kuris gi jų namas? Ji nematė.

– Kur blaško vandenys laivus, – sumurmėjo ponas Ramzis. Jis surado namą ir, matydamas jį, matė ten ir save – matė save vieną vaikštantį terasa. Jis vaikščiojo pirmyn atgal tarp vazų ir atrodė sau labai pasenęs, sukumpęs. Sėdėdamas laivelyje pakumpo, susigūžė, bemat įsijautęs į šį vaidmenį – apleisto, vienišo našlio, tad prisikvietė būrius jį užjaučiančių žmonių, sėdėdamas laivelyje surežisavo sau nedidelę dramą, kuriai reikėjo, kad jis būtų sukriošęs, išsekęs, sielvartaujantis (iškėlęs rankas pasižiūrėjo, kokios jos liesos, ir taip patvirtino savo viziją), ir tada moterys jam dosniai rodė užuojautą, jis įsivaizdavo, kaip jos jį guodžia ir užjaučia, ir, šitaip savo svajoje tarsi pamalonintas jam visad širdį glostančios moterų užuojautos, atsiduso ir švelniai, graudžiai pasakė:

Kur blaško vandenys laivus,
Man kapas gilios marios bus, –

tad šiuos graudžius žodžius visai aiškiai išgirdo jie visi. Kamė vos nepašoko iš vietos. Ją tai sukrėtė – papiktino. Šis krustelėjimas išjudino jos tėvą, jis suvirpėjo ir pratrūkdamas šūktelėjo: „Žiūrėk! Žiūrėk!“ – taip primygtinai, kad Džeimsas irgi atsigręžęs pasižiūrėjo per petį į salą. Jie visi žiūrėjo. Žiūrėjo į salą.

Tačiau Kamė nieko nematė. Ji galvojo, kaip išnyko visi tie takai ir veja, tankiai susipynę su jų ten nugyventais gyvenimais, – jie buvo ištrinti, virtę praeitimi, nerealūs, o dabar realu tatai: laivelis ir burė su lopu, Makalisteris su auskarais, bangų garsas – visa tai realu. Taip galvodama ji sušnibždėjo: „Mes žuvom pavieniui“, – nes jai mintyse vis bangavo tėvo žodžiai, ir tada tėvas, matydamas sutrikusį jos žvilgsnį, ėmė ją erzinti. Argi ji nepažįstanti pasaulio šalių? – paklausė jis. Gal ji neskirianti šiaurės nuo pietų? Nejaugi ji tikrai mananti, kad jie gyvena va ten? Ir jis vėl ištiesė

ranką ir parodė, kur stovi jų namas, – ten, prie tų medžių. Jis norįs, kad ji pasistengtų būti tikslesnė. „Pasakyk man, kur rytai, kur vakarai“, – pareikalavo, pusiau juokdamasis iš jos, pusiau bardamas ją, nes negalėjo suprasti, kaip koks nors žmogus, ne visiškas idiotas, gali nepažinti pasaulio šalių. Bet ji nepažino. Ir žiūrėdamas, kaip ji spokso sutrikusi, jau ir išsigandusi, įsmeigusi akis ten, kur nėra jokio namo, ponas Ramzis užmiršo savo viziją – kaip jis vaikščiojo pirmyn atgal terasa tarp vazų, kaip į jį tiesėsi rankos. Jis mąstė: moterys visada tokios, jų sąmonė beviltiškai sutrikusi, to jis niekada negalėjo suprasti, bet taip yra. Taip buvo ir jai – jo žmonai. Jos nieko negali tiksliai įsidėmėti. Bet jis be reikalo pyko ant jos; be to, argi jam šiek tiek nepatinka tas moterų sutrikimas? Juk tai jų ypatingo žavesio dalis. Aš pasieksiu, kad ji man nusišypsotų, pagalvojo jis. Atrodo išsigandusi. Tokia tyli. Jis sugniaužė pirštus ir pasiryžo apmaldyti savo balsą, miną ir visus ūmius, išraiškingus gestus, kuriuos pasitelkdavo daugelį metų, kad žmonės gailėtųsi jo ir girtų jį. Jis pasieks, kad ji jam nusišypsotų. Sugalvos jai pasakyti ką nors paprasto ir lengvo. Bet ką? Nes, visa galva pasinėręs į savo darbą, užmiršo, kaip žmonės kalba. Tas mažas šunelis. Jie turi šunelį. Kas šiandien prižiūri šunelį? – paklausė jis. Taip, negailestingai pamanė Džeimsas, regėdamas sesers galvą burės fone, dabar ji pasiduos. Aš liksiu vienas kovoti su tironu. Įgyvendinti sutartį teks vienam. Kamė niekada žūtbūtinai nesipriešins tironijai, niūriai galvojo Džeimsas, stebėdamas jos veidą, liūdną, paniurusį, nuolaidų. Ir, kaip kartais atsitinka, kai žaliuojantį šlaitą aptemdo debesis ir užeina sunkumas, ir visose aplinkinėse kalvose įsiviešpatauja nyka bei liūdesys, ir atrodo, kad pačios kalvos mąsto apie apniukusiame, patamsėjusiame plote atsidūrusiosios likimą, arba su gailesčiu, arba piktai džiaugdamosi dėl jos nerimo, – taip ir Kamė dabar pasijuto po debesies šešėliu, sėdėdama tarp ramių, ryžtingų

žmonių ir galvodama, kaip atsakyti tėvui dėl šunelio, kaip atsispirti jo maldavimui – atleisk man, rūpinkis manimi, – kai įstatymų leidėjas Džeimsas su ant kelių atverstomis amžinosios išminties plokštėmis (jo ranka ant vairalazdės jai tapo simboliu) bylojo: priešinkis jam, kovok su juo. Bylojo teisingai, teisėtai. Nes jiedviem reikia žūtbūtinai kovoti su tironija, galvojo ji. Iš visų žmonių savybių ji labiausiai vertino teisingumą. Jos brolis buvo artimiausias dievybei, tėvas – didžiausias maldautojas. Ir katram gi pasiduoti, galvojo ji sėdėdama tarp abiejų, žvelgdama į krantą, kurio šalys jai visai nepažįstamos, ir galvodama, kad veja, terasa ir namas dabar nušluoti ir ten viešpatauja ramybė.

– Džasperis, – pratarė ji irzliai. Jis prižiūrėsiąs šunelį.

O kaip jinai jį pavadinsianti? – neatlyžo tėvas. Vaikystėje jis turėjęs šunį vardu Šoklys. Ji pasiduos, galvojo Džeimsas, jam žiūrint jos veidas įgavo tam tikrą išraišką – tokią jis prisiminė. Jos žiūri žemyn, mąstė jis, į savo mezginį ar ką nors. Paskui staiga pakelia akis. Tvykstelėjo mėlynas žybsnis, prisiminė jis, ir tada kažkas, kas sėdėjo su juo, nusijuokė, pasidavė, ir jis labai pyko. Tikriausiai tai buvo jo motina, pagalvojo jis, sėdinti ant žemos kėdės, tėvui stovint virš jos. Jis ėmė naršyti po begalę įspūdžių, kuriuos jam į smegenis švelniai, nepaliaujamai klojo laikas, lapas ant lapo, klostė ant klostės; po kvapus, garsus; balsus, šiurkščius, duslius, malonius; ir praslenkančias šviesas, ir braukančias šluotas, ir jūros ošimą bei nuščiuvimą, – kaip kažkas vaikščiojo pirmyn atgal ir sustojo it įbestas tiesiai virš jų. Tuo tarpu, jis pastebėjo, Kamė mirkė pirštus vandenyje, spoksojo į krantą ir nieko nesakė. Ne, ji nenusileis, pamanė jis, ji kitokia. Na, jeigu Kamė jam neatsako, jis jos netrukdys, nusprendė ponas Ramzis siekdamas kišenėje knygos. Bet ji atsakys jam, ji nuoširdžiai norėjo pašalinti kliūtį, prispaudusią liežuvį, ir tarti: „O taip, Šoklys, aš pavadinsiu jį Šokliu.“ Ji netgi norėjo paklausti:

„Ar tai tas šuo, kuris pats rado kelią per dykynę?“ Bet kad ir kaip stengėsi, nieko panašaus pasakyti nesumanė, įnirtusi ir ištikima sutarčiai, tačiau, Džeimsui neįtariant, pasiuntė tėvui slaptą savo meilės ženklą. Mat ji galvojo, įmerkusi pirštus į vandenį (o dabar Makalisterio sūnus sužvejojo skumbrę, ir ji blaškėsi ant grindų kruvinomis žiaunomis), mat ji galvojo, žiūrėdama į Džeimsą, įbedusį beaistrį žvilgsnį į burę arba kartkarčiais pasidairantį į horizontą: tu nepatiri šio spaudimo ir jausmų skilimo, šios nepaprastos pagundos. Jos tėvas čiupinėjosi po kišenes – dar sekundė, ir susiras knygą. Nes joks žmogus jos taip netraukė – jai buvo gražios jo rankos, taip pat pėdos, ir balsas, ir žodžiai, ir skubėjimas, ir ūmus būdas, ir keistybės, ir tai, kaip jis tiesiai visiems girdint išrėžia: mes žuvom pavieniui, – ir atitrūkimas. (Jis atsivertė knygą.) Bet tebėra nepakenčiamas, galvojo ji atsitiesdama ir žiūrėdama, kaip Makalisterio sūnus traukia kabliuką iš dar vienos žuvies žiaunų, tas jo visiškas aklumas ir tironija, apnuodiję jos vaikystę ir sukėlę įnirtingų audrų, tad net ir dabar ji pabunda naktį drebėdama iš įsiūčio ir prisimindama kokį nors jo įsakymą, kokią nors įžūlybę: „Padaryk šį“, „Padaryk tą“, – jo valdingumą, jo „paklusk man“.

Tad ji nieko nesakė, tik atkakliai ir liūdnai žvelgė į krantą, apsiaustą ramybės skraiste, tarsi tenykščiai žmonės būtų užmigę, galvojo ji, būtų buvę kaip dūmai, laisvi ateiti ir išeiti, lyg šmėklos. Ten jie nepažįsta kančios, galvojo ji.

5

Taip, ten jų laivelis, nusprendė Lilė Briskou stovėdama vejos pakrašty. Ji matė, kaip tas laivelis pilkšvai rudomis burėmis prisiploja prie vandens ir šauna į priekį per įlanką. Ten jisai sėdi, galvojo ji, o vaikai ir toliau tyli. Ir ji jo negali pasiekti. Ją slėgė neparodyta užuojauta. Dėl to buvo sunku tapyti.

Jai visada su juo buvo sunku. Ji prisiminė niekada negalėjusi pagirti jo į akis. Ir dėl to jų santykiai tebuvo kažkokie neutralūs, be erotikos elemento, kuris jo elgesį su Minta darė tokį galantišką, kone linksmą. Jis, būdavo, nuskins jai gėlę, paskolins knygą. Bet nejaugi manė, kad Minta tas knygas perskaito? Ji tąsydavosi jas po sodą ir medžių lapais pasižymėdavo reikiamą vietą.

„Prisimenat, pone Karmaiklai?“ – ketino ji klausti žvelgdama į senuką. Bet jis buvo užsitraukęs skrybėlę ant kaktos – miega, o gal svajoja arba guli ir gaudo žodžius, svarstė ji.

„Prisimenat?“ – jautė norą paklausti jo eidama pro šalį, vėl galvodama apie ponią Ramzi paplūdimyje, apie kilsuojančią statinaitę ir skrendančius popieriaus lapus. Kodėl po tiek metų visa tai išliko, apvesta apskritimu, nušviesta, matoma su visom smulkmenom, o prieš tai ir po to viskas mylių mylias tuščia?

„Ar ten valtis? Ar ten plūduras?“ – klausdavo ji, pakartojo sau Lilė, nenoriai vėl grįždama prie drobės. Garbė Dievui aukštybėse, erdvės problema tebėra, galvojo ji, vėl imdamasi teptuko. Ta erdvė dėbsojo į ją. Jos svoris lėmė visą spalvinę masę. Paviršiuje turėtų būti gražu ir šviesu, plunksniška ir laku, spalvoms liejantis vienai į kitą, kaip peteliškės sparnelyje; tačiau apačioje tekstūra turi būti suveržta geležiniais varžtais. Tai turėtų būti toks dalykas, kurį galėtum papūtęs šiaušteléti, ir podraug toks, kurio neišjudintum įkinkęs arklius. Ir ji ėmė kloti raudoną spalvą, pilką, ir ėmė grįsti sau taką į tą ertmę. Tuo pat metu tartum sėdėjo paplūdimyje šalia ponios Ramzi.

„Ar ten valtis? Ar ten statinaitė?“ – klausė ponia Ramzi. Ir ėmė graibytis akinių. O suradusi tylėdama sėdėjo ir žvelgė į jūrą. O Lilei, tolydžio tapančiai, atrodė, tarsi atsivėrė durys ir ji įėjusi tyliai dairosi aukštoje it katedros erdvėje, labai tamsioje, labai iškilmingoje. Iš tolimo pasaulio sklido šūksniai. Horizonte

dūmų stulpuose nyko garlaiviai. Čarlzas svaidė akmenėlius paleisdamas šokčioti ant vandens.

Ponia Ramzi sėdėjo tylomis. Džiaugiasi, pamanė Lilė, ilsėdamasi tyloje, nebendraudama, ilsėdamasi visiškoje žmonių santykių tamsybėje. Kas žino, kas mes esame, ką jaučiame? Netgi intymumo akimirką. Ar tai žinojimas? Ar nesugadiname visko, galėjo paklausti ponia Ramzi (regis, tai būdavo taip dažnai – ši tyla šalia jos), įvardindami? Gal daugiau išreiškiame šitaip? Ta akimirka atrodė bent jau nepaprastai vaisinga. Ji išrausė smėlyje duobutę ir užbėrė ją, tarsi užkasdama šios akimirkos tobulybę. Tai buvo lyg sidabro lašelis, prie kurio prisilieti ir nušvieti praeities tamsą.

Lilė žengtelėjo atgal, kad pamatytų savo drobę – štai taip – iš toliau. Savotiškas šis kelias – tapyba. Eini ir eini, vis toliau ir toliau, kol galop atsiduri tarsi ant siauros lentos virš jūros, visiškai vienas. Ir merkdama teptuką į mėlynus dažus ji taip pat niro į praeitį. Štai ponia Ramzi atsistojo, prisiminė ji. Metas grįžti į namą – metas pietauti. Ir jie visi kartu ėjo nuo paplūdimio, ji ėjo paskui Viljamą Banksą, o priekyje – Minta su kiaura kojine. Kaip įžūliai prieš juos puikavosi tas rausvas kulnas apskritoje skylutėje! Kaip Viljamas Banksas apgailestavo dėl to, nors, kiek ji prisiminė, neištarė apie tai nė žodžio! Jam tai reiškė moteriškumo paneigimą, siejosi su nešvara ir netvarka, su pabėgančiais tarnais ir iki vidurdienio nepaklotomis lovomis – viskuo, kuo jis labiausiai bodėjosi. Jis tokiais atvejais sudrebėdavo ir išskėsdavo pirštus, tarsi pridengdamas negražų daiktą, taip darė ir dabar – laikė ranką sau prieš akis. O Minta ėjo toliau ir, matyt, susitiko su Polu, ir jiedu nuėjo į sodą.

Reiliai, galvojo Lilė Briskou spausdama iš tūbelės žalius dažus. Ji kaupė įspūdžius apie Reilius. Jų gyvenimas prieš ją skleidėsi epizodų seka, pavyzdžiui, laiptuose auštant. Polas

buvo parėjęs anksti ir nuėjęs miegoti, Minta vėlavo. Štai Minta – su vainikėliu, išsidažiusi, išsitaisiusi ryškiomis spalvomis, ant laiptų kokią trečią valandą nakties. Polas išėjo su pižama, nešinas žarstekliu, jeigu čia kokie įsilaužėliai. Minta valgė sumuštinį, stovėjo laiptų pusiaukelėje prie lango, pamėkliškoje apyaušrio šviesoje, o kilimas buvo prakiuręs. Bet ką gi jie kalbėjo? – klausė savęs Lilė, tarsi žiūrėdama būtų galėjusi išgirsti. Kažką tūžmingo. Jam kalbant Minta erzinamai krimto sau sumuštinį. Jis kalbėjo apimtas pasipiktinimo, pavyduliavimo, plūdo ją pusbalsiu, kad nepažadintų vaikų – dviejų mažų berniukų. Jis buvo sunykęs, išėjęs iš veido, jinai – spindinti, nerūpestinga. Mat po kokių metų viskas buvo išklibę – santuoka anaiptol nebuvo sėkminga.

Ir tatai, galvojo Lilė teptuku imdama žalius dažus, šis epizodų apie tuodu kūrimas vadinamas žmonių „pažinimu“, „galvojimu“ apie juos, „simpatija“ jiems! Čia nė žodžio tiesos – ji tai sukūrė, bet vis tiek iš to juos pažino. Ji toliau rausėsi gilyn į savo paveikslą, į praeitį.

Kartą Polas sakė žaidžiąs „kavinėse šachmatais“. Iš šio pasakymo ji irgi susikūrė visą vaizduotės statinį. Prisiminė, kad jam tai pasakius įsivaizdavo, kaip jis paskambina tarnaitei, ji atsako: „Ponios Reili nėra namie, sere“, – ir jis nusprendžia taip pat neiti namo. Ji regėjo jį sėdintį kokios nors liūdnos kavinės kampe, kur raudonus pliušo minkštasuolius nugula dūmai ir tave pažįsta padavėjos, žaidžiantį šachmatais su žmogeliu, dirbančiu arbatos prekybos versle ir gyvenančiu Serbitone, bet tai ir viskas, ką Polas apie jį žino. O jam parsiradus namo Mintos nebuvo, ir paskui radosi tas epizodas ant laiptų, kai jis pasiėmė žarsteklį, jeigu ten kokie įsilaužėliai (be abejo, kartu ir jai pagąsdinti), ir liedamas apmaudą sakė, kad ji jam sugriovusi gyvenimą. Šiaip ar taip, kai ji aplankė juos kotedže

prie Rikmansverto*, santykiai atrodė siaubingai įtempti. Polas nusivedė ją į sodą parodyti savo auginamų belgiškųjų triušių, o Minta dainuodama nusekė jiems iš paskos ir nuoga alkūne atsirėmė jam į petį, kad jis nieko jai neišpasakotų.

Mintai triušiai buvo neįdomūs, pamanė Lilė. Bet Minta niekada neišsiduodavo. Niekada nešnekėdavo apie tokius dalykus kaip žaidimas šachmatais kavinėse. Ji buvo itin nuovoki, itin atsargi. Tačiau dar apie juos – dabar jie jau buvo įveikę pavojingiausią stadiją. Vasarą ji buvo pas juos apsistojusi, sugedo automobilis, ir Minta turėjo padavinėti jam įrankius. Jis sėdėdamas šalikelėje taisė automobilį, ir tai, kaip ji padavinėjo jam įrankius – dalykiškai, tiesmukai, draugiškai, – liudijo, kad dabar viskas gerai. Jiedu nebebuvo „įsimylėję" – ne, jis susirado kitą moterį, rimtą, su supinta kasa ir portfeliuku rankoje (Minta ją buvo nupasakojusi su dėkingumu, kone žavėdamasi), ji lankė susirinkimus ir pritarė Polo pažiūroms (jas jis reiškė vis garsiau) į žemės mokestį ir kapitalo apmokestinimą. Šis ryšys ne tik nesuardė santuokos, bet pataisė ją. Kai jis sėdėjo šalikelėje, o ji padavinėjo jam įrankius, buvo aišku, kad jie puikūs draugai.

Tai tokia ta Reilių istorija, nusišypsojo Lilė. Ji įsivaizdavo pasakojanti tai poniai Ramzi – jai būtų buvę itin smalsu sužinoti, kaip gyvena Reiliai. Lilė šiek tiek triumfuotų pasakodama poniai Ramzi, kad santuoka nebuvo sėkminga.

Tačiau mirusieji, galvojo Lilė, susidūrusi su kažkokia kliūtimi, trukdančia jos sumanymui, dėl to sustojo ir atsitraukė kokį žingsnį, „ak, mirusieji!" – tarstelėjo, jų gailiesi, nustumi juos į šalį, netgi jauti jiems nedidelę panieką. Jie mūsų malonėje. Ponia Ramzi išblėso, pasitraukė, galvojo ji. Galime nepaisyti jos

* *Rickmansworth* – miestelis į šiaurės vakarus nuo Londono.

norų, sumenkinti jos ribotas, senamadiškas idėjas. Ji vis tolsta ir tolsta nuo mūsų. Šaipydamasi tarytum regėjo ją metų virtinės koridoriaus gale, sakančią tokius niekus kaip „tuokitės, tuokitės!“ (paryčiais sėdinčią labai tiesiai, sode už lango pradedant cypsėti paukščiams). Ir tektų jai paaiškinti: „Viskas susiklostė priešingai jūsų norams. Jie laimingi savaip, aš laiminga savaip. Gyvenimas visiškai pasikeitė.“ Ir akimirką visa jos esybė, net jos grožis pasirodė apsinešę dulkėmis, pasenę. Akimirką Lilė, stovinti ten saulei kaitinant nugarą, apibendrinanti Reilių gyvenimą, triumfavo prieš ponią Ramzi, kuri niekada nesužinos, kad Polas lankydavosi kavinėse ir turėjo meilužę, kad jis sėdėjo ant žemės, o Minta padavinėjo jam įrankius, kad ji čia stovi ir tapo, neištekėjusi net už Viljamo Bankso.

O ponia Ramzi tai planavo. Jeigu būtų gyvenusi ilgiau, gal būtų ir įvykdžiusi. Jau aną vasarą jis buvo „mieliausias žmogus“. Buvo „pirmasis savo epochos mokslininkas, kaip sako mano vyras“. Jis taip pat buvo „vargšas Viljamas – man taip liūdna, apsilankius pas jį, kad ten jokio jaukumo – nėra kam nė gėlių sutvarkyti“. Tad siuntė juodu drauge pasivaikščioti, o jai pasakė – su tokia vos nujaučiama ironija, kad poniai Ramzi nieko negalėjai prikišti, – jog ji turinti mokslo žmogaus protą, mėgstanti gėles, esanti labai kruopšti. Iš kur ta jos manija santuokoms? – stebėjosi Lilė tai žengdama prie molberto, tai traukdamasi nuo jo.

(Staiga, taip staiga, kaip dangų perskrodžia žvaigždė, jos sąmonėje plykstelėjo rausva šviesa, apimanti Polą Reilį, plūstanti nuo jo. Iškilo it ugnis, užkurta laukinių, siunčiančių žinią apie kažkokią savo šventę tolimame paplūdimyje. Ji išgirdo gausmą ir traškesį. Aplinkui visi jūros plotai apsiliejo raudoniu ir auksu. Čia įsimaišė kažkoks lyg ir vyno kvapas ir ją apsvaigino, nes ji vėl pajuto nutrūktgalvišką norą šokti nuo olos ir paskęsti,

paplūdimyje ieškant perlų sagės. O to gausmo ir traškesio ji kratėsi su baime bei pasidygėjimu, tarsi, matydama jo spindesį ir galią, podraug matė, kaip jis ryja namo lobius, godžiai, pasibjaurėtinai, ir jai buvo koktu. Tačiau reginiu, didybe tai pranoko viską, ką ji buvo patyrusi, ir liepsnojo metai po metų kaip signalinė ugnis negyvenamoje saloje jūros tolybėje, ir tereikėjo tarti „įsimylėjus“, ir bemat, taip kaip dabar, vėl iškildavo Polo ugnis. Ir jau priblėso, ir ji juokdamasi tarė sau: „Ak, Reiliai“, – Polas juk lankėsi kavinėse ir žaidė šachmatais.)

Tačiau ištrūkau tik per plauką, pamanė Lilė. Ji tada žiūrėjo į staltiesę ir jai nušvito, kad perkels medį į vidurį ir kad jai visai nereikia tekėti už ko nors, ir ji pajuto neapsakomą džiugesį. Pajuto galinti stoti prieš ponią Ramzi – o tai buvo stulbinančios ponios Ramzi galios paliudijimas. Daryk taip, sakydavo ji, ir jie paklusdavo. Net jos su Džeimsu siluetas lange buvo autoritetingas. Ji prisiminė, kaip Viljamą Banksą sukrėtė, kad ji sumenkino motinos ir sūnaus reikšmę. Nejaugi ji nesigėrinti jų grožiu? – paklausė jis. Bet, kaip ji prisiminė, Viljamas klausėsi protingo vaiko akimis jai aiškinant, kad tai nėra nepagarba: kai vienur šviesa, kitur reikia šešėlio, ir taip toliau. Ji neketinanti nuvertinti temos, kurią, abiejų manymu, Rafaelis perteikė dieviškai. Ji nesanti cinikė. Visai priešingai. Savuoju mokslininko protu jis suprato – tai liudijo nešališką intelektą, jai teikiantį didžiulį malonumą ir paguodą. Vadinasi, su vyru galima rimtai kalbėtis apie tapybą. Iš tiesų draugystė su juo buvo vienas iš jos gyvenimo malonumų. Koks jai atrodė mielas Viljamas Banksas.

Jiedu nuvykdavo į Hamptono rūmus, ir jis, būdamas tikriausias džentelmenas, visada palikdavo jai pakankamai laiko nusiplauti rankoms, o pats vaikščiodavo paupiu. Tai buvo tipiška jų santykiams. Daug kas likdavo nepasakyta. Paskui jie

vaikščiodavo po rūmų kiemus ir kas mielą vasarą grožėdavosi proporcijomis bei gėlėmis, ir jis jai pasakodavo apie perspektyvą, apie architektūrą, sustojęs įsižiūrėdavo į kokį medį arba į vaizdą už ežero ir pasigrožėdavo kokiu vaiku (jo didysis širdies skausmas – neturėjo dukters) – atsainiai, santūriai, taip, kaip tai daro žmogus, tiek daug laiko praleidžiantis laboratorijose, kad išėjusį jį pasaulis tarsi akina, tad jis žingsniuodavo lėtai, pakėlęs ranką prisidengdavo nuo saulės akis ir sustodavo atlošęs galvą tiesiog pakvėpuoti oru. Paskui jis, būdavo, pasakys, kad jo šeimininkė turi laisvą dieną, o jam reikia nusipirkti kilimą laiptams. Galbūt ji palydėtų jį pirkti kilimo laiptams. O kartą užėjo kalba apie Ramzius, ir jis pasakė, kad kai pirmą kartą ją pamatė, ji dėvėjo pilką skrybėlaitę, jai buvo ne daugiau kaip devyniolika ar dvidešimt. Buvo stulbinamai graži. Ir jis stovėjo žvelgdamas į Hamptono rūmų alėją, tarsi ten tarp fontanų matytų ją.

Dabar ji pažvelgė į svetainės laiptelį. Viljamo akimis pamatė moters siluetą – ramios ir tylinčios, nuleidusios akis. Sėdi susimąsčiusi, į kažką įsigilinusi (tą dieną vilkėjo pilkai, pagalvojo Lilė). Nudūrusi akis. Taip ir nepakels jų. Taip, galvojo Lilė, įdėmiai žiūrėdama, aš tikriausiai mačiau ją tokią, bet ne vilkinčią pilkai, ne tokią sustingusią, ne tokią jauną, ne tokią ramią. Tas siluetas vaizduotėje radosi nesunkiai. Buvo stulbinamai graži, sakė Viljamas. Bet grožis – dar ne viskas. Grožis baudžia, nes pasireiškia pernelyg lengvai, pernelyg tobulai. Jis sustabdo gyvenimą – sustingdo jį. Tada užsimiršta jauduliukai, išraudimas, išbalimas, koks nors keistas persikreipimas, šviesa ar šešėlis, dėl kurių veidas akimirką tampa nebepažįstamas, bet kartu pasipildo tokiu bruožu, kuris išlieka akyse visam laikui. Paprasčiau visa tai suslėpti po grožio apdangalu. Bet kokia gi buvo jos mina, galvojo Lilė, kai ji maukšlinosi veltinę skrybėlę

arba bėgo per pievą, arba barė sodininką Kenedį? Kas jai pasakys? Kas jai padės?

Ji prieš savo valią išnėrė į paviršių ir pasijuto esanti lyg ir nebe paveikslo erdvėje ir kiek apdujusi žiūrinti į poną Karmaiklą kaip į kažką nerealų. Jis drybsojo šezlonge sunėręs rankas ant pilvuko, ne skaitydamas ir ne miegodamas, o šildydamasis saulėje it gyvenimu prisisotinusi būtybė. Knyga buvo nukritusi ant žolės.

Jai norėjosi prieiti tiesiai prie jo ir tarti: „Pone Karmaiklai!“ Tada jis būtų, kaip visada, geranoriškai pakėlęs savo drumstas, apsiblaususias žalias akis. Bet juk žmones žadini tik tada, kai žinai, ką nori jiems pasakyti. Bet jai norėjosi pasakyti ne vieną dalyką, o viską. Mintį suskaidančiais, sutrupinančiais žodeliais nieko nepasakysi. „Apie gyvenimą, apie mirtį, apie ponią Ramzi“, – ne, galvojo ji, šitaip niekam nieko nepasakysi. Spaudžiamas akimirkos svarbos, visada prašauni pro šalį. Žodžiai nuplevena į šoną ir susminga keliais coliais per žemai. Paskui pasiduodi, paskui ta mintis vėl įsismelkia, paskui tampi kaip dauguma vidutinio amžiaus žmonių – atsargi, slapukiška, su raukšlelėmis tarpuakyje ir amžino nerimo mina. Nes kaipgi žodžiais išreikšti tuos kūno jausmus, tą matomą tuštumą? (Ji žvelgė į svetainės laiptelius – jie atrodė nepaprastai tušti.) Tai jautė kūnas, ne sąmonė. Fiziniai pojūčiai, sukeliami nuogų laiptelių vaizdo, ūmai tapo baisiai nemalonūs. Nori ir neturi – nuo to visas jos kūnas darėsi sustingęs, tuščiaviduris, įsitempęs. Ir vėl nori ir neturi – nori ir nori, – kaip tai spaudė širdį, vis spaudė ir spaudė! Ak, ponia Ramzi! – nebyliai šaukė ji tai esačiai, sėdinčiai prie laivelio, tai iš jos sukurtai abstrakcijai, pilkai vilkinčiai moteriai, tarsi plūsdama, kad išėjo, o išėjusi paskui vėl sugrįžo. Atrodydavo taip ramu apie ją galvoti. Šmėkla, oras, niekas – tai, kuo galima lengvai ir ramiai žaisti bet kuriuo paros metu, – tatai ji būdavo,

ir štai staiga ištiesė ranką ir šitaip suspaudė širdį. Staiga tušti svetainės laiptai, fotelio raukiniai svetainėje, į terasą įpuolantis šuniukas ir sodo kuždesiai tapo tarsi vingiais ir arabeskomis, besipuikuojančiais aplink visišką tuštumą.

„Ką tai reiškia? Kaip jūs visa tai paaiškintumėt?“ – norėjosi jai klausti, vėl atsigręžus į poną Karmaiklą. Nes atrodė, kad šią ankstyvą ryto valandą visas pasaulis sutirpo į minties tvenkinį, gilų tikrovės indą, ir beveik buvo galima įsivaizduoti, kad jeigu ponas Karmaiklas prabiltų, tvenkinio paviršius įplyštų. O tada? Kas nors išnirtų. Išlįstų ranka, žybtelėtų geležtė. Žinoma, tai buvo nesąmonė.

Jai į galvą šovė kurioziška mintis, kad jis vis dėlto išgirdo visa tai, ko ji negalėjo išsakyti. Juk buvo nepermanomas senis, su geltona dėme barzdoje, su savo poezija, mįslėmis, ramiai sklendžiantis per pasaulį, kuris patenkina visus jo potroškius, – ji net pamanė, jog jam, ten gulinčiam, tereikia nuleisti ranką ant vejos, kad susižvejotų ką tik panorėjęs. Ji pažvelgė į savo paveikslą. Matyt, toks būtų buvęs jo atsakymas: „jūs“ ir „aš“, ir „ji“ išeina ir dingsta, nieko neišlieka, viskas kinta, tik ne žodžiai, ne dažai. Betgi kabės palėpėse, galvojo ji, bus suvyniotas į ritinį ir pakištas po sofa, bet vis tiek, net ir kalbant apie tokį paveikslą, tai tiesa. Netgi apie šią teplionę, gal ne apie konkretų paveikslą, o jo siekiamybę, galima pasakyti, kad jis „išliks amžinai“, ketino ji tarti arba – kadangi net sau pačiai tokie žodžiai skambėjo pagyrūniškai – tik be žodžių užsiminti; tik štai pažiūrėjusi į paveikslą nustebo, kad negali jo matyti. Akys buvo kupinos karšto skysčio (iš pradžių ji nepagalvojo apie ašaras), kuris, nesujudindamas sučiauptų lūpų, tirštino orą, ritosi skruostais. Visais kitais atžvilgiais ji puikiai valdėsi – o taip! Tad nejaugi ji verkia dėl ponios Ramzi visai nesijausdama nelaiminga? Ji vėl kreipėsi į senąjį poną Karmaiklą. Tad kas čia yra? Ką tai reiškia?

Ar gali kokie nors daiktai ištiesti rankas, sugriebti tave, ar gali geležtė įpjauti, kumštis sučiupti? Nejaugi niekur nėra ramybės? Negalima mintinai išmokti lemties kelių? Jokio vedlio, jokio prieglobsčio, viskas tik stebuklas ir šuolis nuo bokšto į orą? Ar gali būti, kad tai ir yra gyvenimas, net senyviems žmonėms – gąsdinantis, netikėtas, nepažįstamas? Akimirką jai atrodė, kad jeigu jiedu abu dabar atsistotų čia, vejoje, ir pareikalautų paaiškinti, kodėl jis toks trumpas, kodėl toks nesuprantamas, pasakytų tai tūžmingai, kaip kad kalba du viskuo apsirūpinę žmonės, nuo kurių nieko negalima nuslėpti, tada išsiskleistų grožis, prisipildytų erdvė, tie tušti užraitai susidėstytų į dailų pavidalą; jeigu jiedu sušuktų pakankamai garsiai, sugrįžtų ponia Ramzi. „Ponia Ramzi! – tarė ji garsiai, – ponia Ramzi!“ Jos veidu liejosi ašaros.

6

[Makalisterio sūnus paėmė vieną žuvį ir jai iš šono išpjovęs kubelį užmovė ant kabliuko kaip masalą. Sužalotą kūną (dar gyvą) išmetė atgal į jūrą.]

7

„Ponia Ramzi! – šaukė Lilė, – ponia Ramzi!“ Bet nieko neįvyko. Skausmas didėjo. Ši kančia gali visai atimti protą! – pamanė ji. Vis dėlto senukas jos neišgirdo. Vis toks pat meilutis, ramutis – jeigu patinka taip manyti, taurus. Garbė Dievui aukštybėse, niekas negirdėjo, kaip gėdingai ji šaukia, liaukis, skausme, liaukis! Juk ji neišsikraustė iš proto. Niekas nematė jos šokant nuo lentos į naikinimo vandenis. Ji tebebuvo smulkaus sudėjimo senmergė, vejoje stovinti su teptuku.

Ir štai palengva tas norėjimo skausmas bei apmaudas (dėl to, kad ją pašaukė atgal kaip tik tada, kai ji manė niekada

nebesielvartausianti dėl ponios Ramzi. Ar ji pasigesdavo jos tarp pusryčių kavos puodukų? Nė kiek.) atlėgo; ir po sukeltos kančios, kaip priešnuodis, atėjo palengvėjimas, ir tai jau savaime buvo paguoda, o be to, tik jau paslaptingiau, jausmas, kad čia yra kažkoks žmogus, na, ponia Ramzi, akimirką atpalaiduota nuo pasaulio jai užkrautos naštos, nerūpestingai stovinti šalimais, ir tada (nes juk tai buvo ponia Ramzi visu savo grožiu) ji užsidėjo ant galvos baltų gėlių vainiką ir nuėjo. Lilė vėl spaudė tūbeles. Griebėsi tos gyvatvorės problemos. Buvo keista, kaip aiškiai ją regėjo, įprastu sparčiu žingsniu einančią per laukus ir išnykstančią jų švelniai purpurinėse daubose, tarp gėlių, hiacintų ar lelijų. It kokią dailininkės akių apgaulę. Išgirdusi apie jos mirtį, dienų dienas ją taip regėjo – užsidedančią vainikėlį ir be dvejonių einančią per laukus su savo palydovu šešėliu. Šis vaizdas, ši frazė turi guodžiamosios galios. Visur kur, jai tapant čia, kaime arba Londone, ją aplankydavo ši vizija, ir jos prisimerkusios akys ieškodavo šiai vizijai pagrindo. Ji žvalgydavosi vagone, omnibuse, pagaudavo peties ar skruosto liniją, žiūrėdavo į priešais esančius langus, į Pikadilio gatvę, vakare nušviestą žibintų virtinės. Viskas buvo mirties laukų dalis. Bet visada kas nors, – kad ir veidas, balsas, laikraščių berniukas, šaukiantis „Standard“, „News“, – prasiverždavo, suniekindavo ją, pažadindavo, pareikalaudavo ir galiausiai sulaukdavo dėmesio, tad viziją nuolat reikėdavo atkurti. O dabar vėl, vedama kažkokio instinktyvaus poreikio regėti tolį ir mėlį, ji pažvelgė į apačioje plytinčią įlanką ir iš mėlynų bangų juostų ėmė kurti kalveles, o iš rausvesnių erdvių – akmenuotus laukus. Ją ir vėl, kaip paprastai, sudirgino nedermė. Įlankos viduryje buvo rudas taškas. Laivelis. Taip, ji tai suvokė per sekundę. Tačiau kieno tas laivelis? Pono Ramzio laivelis, atsakė ji. Pono Ramzio – to, kuris abejingai pražygiavo pro ją iškėlęs ranką

eisenos priešakyje, su savo gražiaisiais batais, kuris prašė jos parodyti užuojautą, bet ji atsisakė. Laivelis buvo įveikęs pusę kelio per įlanką.

Rytas, nors protarpiais trikdomas vėjo gūsių, buvo toks gražus, kad jūra ir dangus atrodė lyg vientisas audinys, tarsi burės kyšotų aukštai danguje arba debesys būtų nukritę iki jūros. Toli jūroje garlaivis buvo išskleidęs ore didingą dūmų ritinį, kuris tvyrojo dekoratyviai vingiuodamas ir sukdamasis, tarsi oras būtų plona marlė, suėmusi daiktus ir minkštai laikanti juos savo tinkle, tik šen ten švelniai pasiūbuodama. Ir, kaip kartais nutinka esant tokiems puikiems orams, atrodė, kad uolos regi laivus, o laivai regi uolas, ir vieni kitiems siunčia kažkokią slaptą savo žinią. Mat švyturys, kartais būnantis visai arti kranto, šį padūmavusį rytą atrodė tolių toliausiai.

„Kur jie dabar?“ – pagalvojo Lilė žvelgdama į jūrą. Kur jis, tas labai senas vyras, pro ją tyliai praėjęs su rudu paketu po pažastimi? Laivelis buvo įlankos viduryje.

8

Jie ten ničnieko nejaučia, pamanė Kamė žvelgdama į krantą, kuris, kildamas ir leisdamasis, tolydžio vis tolo ir darėsi ramesnis. Jos ranka rėžė jūroje takelį, o sąmonė iš žalių verpetų bei ruožų kūrė raštus ir, sustingusi bei apsiklosčiusi, vaizduotėje klajojo po tas vandenų gelmes, kuriose prie baltų purslų kekėmis limpa perlai ir žalioje šviesoje sąmonė visai pasikeičia, o kūnas švyti pusiau permatomas, susuptas žaliame apsiauste.

Paskui sūkurys apie jos ranką susilpnėjo. Vanduo liovėsi plūdęs, pasaulis prisipildė girgždančių, cypčiojančių garsų. Girdėjosi, kaip į laivelio šoną plakasi, teškena vilnys, tarsi jis stovėtų prieplaukoje. Viskas atrodė labai arti. Nes burė, į kurią Džeimsas buvo įsmeigęs žvilgsnį, kol ji pasidarė tarsi

pažįstamas žmogus, visai subliuško; tad jie ir sustojo, sūpuodamiesi laukė vėjo, karštoje saulėkaitoje, toli nuo kranto, toli nuo švyturio. Atrodė, kad viskas pasaulyje sustojo. Švyturys tapo nejudantis, o tolimo kranto linija sustingo. Saulė kaitino karščiau, ir atrodė, kad visi jie suartėjo, pajuto vienas kito buvimą, anksčiau beveik užmirštą. Makalisterio meškerės valas pliumptelėjo į jūrą. Bet ponas Ramzis toliau sau skaitė, parietęs kojas po savimi.

Jis skaitė blizgančią knygelę taškuotais it sėjiko kiaušinis viršeliais. Kartkarčiais, jiems lūkuriuojant toje šiurpioje ramybėje, jis atversdavo kitą puslapį. Ir Džeimsui atrodė, kad kiekvienas puslapis atverčiamas ypatingu, jam taikomu gestu: tai kategorišku, tai įsakmiu, tai siekiant, kad žmonės jo gailėtųsi; ir visą laiką, tėvui skaitant ir vieną po kito verčiant tuos puslapėlius, Džeimsas šiurpo laukdamas tos akimirkos, kai jis pakels galvą ir ką nors šiurkščiai išrėš jam. Kodėl jie čia gaišta? – paklaus taip ar kaip nors panašiai neprotingai. Ir jeigu taip padarys, galvojo Džeimsas, aš čiupsiu peilį ir smogsiu jam į širdį.

Jis visada laikėsi šio seno simbolio – čiupti peilį ir smogti tėvui į širdį. Tik dabar, būdamas vyresnis, sėdėdamas ir spoksodamas į tėvą su bejėgišku įniršiu, jis norėjo nužudyti ne tą skaitantį senį, o tai, kas jį užgulė, jam gal net nežinant, – tą ūmią, narčią juodasparnę harpiją šaltais kietais nagais ir snapu, vis kertančią ir kertančią (jis jautė snapą ant savo nuogų kojų, kur ji įkirto jam vaikystėje), o paskui nuskrendančią, ir štai jis vėl tiesiog senas žmogus, labai liūdnas, skaitantis knygą. Štai ką reikia nužudyti, štai kam reikia smogti į širdį. Kad ir kuo jis užsiims (o juk galės užsiimti bet kuo, mąstė žvelgdamas į švyturį ir į tolimą krantą) – ar dirbs versle, banke, bus advokatas, vadovaus kokiai nors bendrovei, – su tuo jis kovos, tai suseks ir sutryps – tironija, despotizmu jis tai vadino, – kai žmones

verčia daryti, ko jie nenori, užgniaužia teisę kalbėti. Kaipgi kuris nors iš jųdviejų galėjo pasakyti: „Bet aš nenoriu“, – kai jis tarė: „Plauksim į švyturį.“ Padaryk tą. Atnešk man aną. O jau kitą akimirką, žiūrėk, sėdi sau ir skaito knygą, ir galbūt pažvelgs – niekada nežinai – visai supratingai. Galbūt pasišnekės su Makalisteriais. Galbūt gatvėje įspaus sovereną kokiai sušalusiai senei į delną, galvojo Džeimsas, galbūt šūkaus per kokias nors žvejų varžybas, galbūt susijaudinęs mosuos rankomis. Arba galbūt sėdės stalo gale nepratardamas nė žodžio per visą vakarienę. Taip, galvojo Džeimsas, kaitrioje saulėje laiveliui supantis ir gaišuojant, plyti sniego ir akmenų dykynė, visai tuščia ir rūsti, ir pastaruoju metu jam gana dažnai atrodydavo, tėvui pasakius ką nors, kas kitus nustebina, kad joje yra tik dviejų žmonių pėdsakai – jo ir tėvo. Tik jiedu pažįsta vienas kitą. Tad iš kur tas siaubas, ta neapykanta? Atsigręžęs į tirštą lapiją, jame įklostytą praeities, įsižiūrėdamas į miško gilumą, kur šviesa ir šešėliai taip mirga marga, kad visi pavidalai išsikreipia ir krapinėji tai saulei spiginant į akis, tai tamsiame šešėlyje, jis ieškojo vaizdinio, kuris atvėsintų, atsietų jo jausmus ir sudėtų į konkretų pavidalą. Taigi, tarkim, kad vaikystėje, sėdėdamas bejėgis vežimėlyje arba kam nors ant kelių, jis matė, kaip vežimas netyčia, nekaltai sutraiško kažkam pėdą. Tarkim, pirma jis pamatė pėdą žolėje, glotnią ir sveiką, paskui ratą, o paskui tą pačią pėdą – purpurinę, sutraiškytą. Taigi, dabar, kai tėvas atžirgliojo koridoriumi ir ankstų rytą bakštino juos plaukti į švyturį, ratas užvažiavo ant pėdos jam, Kamei, bet kam. Beliko sėdėti ir žiūrėti.

Tačiau apie kieno pėdą jis galvojo ir kokiame sode visa tai nutiko? Juk tokios scenos turi dekoracijas – ten augančius medžius, gėles, tam tikrą apšvietimą, keletą figūrų. Regis, viskas klostėsi sode, kur nebuvo nė ženklo šio niūrumo ir niekas

nemosavo rankomis, žmonės kalbėjo nepakeltu tonu. Visą dieną jie tai įeidavo į namą, tai išeidavo. Virtuvėje plepėjo kažkokia sena moteris, lengvas vėjelis tai pagaudavo, tai paleisdavo užuolaidas, viskas vešėjo, viskas augo, ir ant visų tų lėkščių ir dubenų, ant aukštų, siūbuojančių raudonų ir geltonų gėlių naktį užsitraukdavo plona geltona skraistė, kaip vynuogės lapas. Naktį viskas nurimdavo ir patamsėdavo. Tačiau ta lapiška skraistė buvo tokia plonytė, kad ją pakeldavo šviesos, suraukšlėdavo balsai, pro ją jis įžvelgdavo pasilenkiantį siluetą, girdėdavo tai artėjantį, tai tolstantį suknelės šlamesį, grandinėlės dzingsėjimą.

Štai šiame pasaulyje ratas pervažiavo žmogui pėdą. Kažkas, prisiminė jis, sustojo prie jo ir užtemdė šviesą, nieku gyvu nesitraukė, kažkas švystelėjo ore, čia pat nusileido kažkas saussringas ir aštrus tarsi ašmenys, kardas, kertantis per visus lapus ir gėles kaip tik tame laimingame pasaulyje, ir viskas nuvyto, nubyrėjo.

„Lis, – prisiminė jis sakant tėvą. – Jūs negalėsit plaukti į švyturį.“

Švyturys tada atrodė sidabriškas, ūkanose skendintis bokštas su geltona akimi, kuri vakare staiga švelniai atsimerkdavo. Dabar…

Džeimsas pažvelgė į švyturį. Matėsi baltinti akmenys, bokštas, atšiaurus ir tiesus, matėsi juodi ir balti jo dryžiai, matėsi langai ir net skalbiniai, džiovinami ant akmenų. Vadinasi, toks tad švyturys?

Ne, anas taip pat buvo švyturys. Nes niekas nebuvo tiesiog vienas daiktas. Anas taip pat buvo švyturys. Kartais sunku būdavo jį įžiūrėti per visą įlanką. Vakare pažvelgdavai ir pamatydavai atsimerkiančią ir užsimerkiančią akį, ir atrodydavo, kad šviesa pasiekia juos, sėdinčius tame gaiviame saulėtame sode.

Bet jis susigriebė. Kai tik jis pasakydavo „jie“ arba „žmogus“ ir paskui išgirsdavo kažkieno ateinančio šlamesį, kažkieno nueinančio dzingsėjimą, darydavosi be galo jautrus bet kieno buvimui kambaryje. Dabar tai buvo jo tėvas. Įtampa darėsi nepakeliama. Nes jeigu dar akimirką nebus vėjo, tėvas pliaukštelėdamas užvers knygą ir tars: „Kas čia dedasi? Ko mes čia kiurksom, a?“ – kaip tada, kai jis terasoje kirto tarp jų ašmenimis ir ji visa sustingo, ir jeigu po ranka būtų buvęs kirvis, peilis arba koks nors daiktas aštriu galu, jis būtų čiupęs ir smogęs tėvui į širdį. Jo motina visa sustingo, o paskui, jos rankai atsileidus ir jam pajutus, kad ji jo nebesiklauso, ji kažkodėl atsistojo ir nuėjo palikdama jį ten, bejėgį, juokingą, sėdintį ant grindų su žirklėmis rankoje.

Nė mažiausio vėjelio. Teškenosi ir kliuksėjo vanduo laivelio dugne, kur trys ar keturios skumbrės plakėsi uodegomis jų net neapsemiančioje balutėje. Bet kurią akimirką ponas Ramzis (Džeimsas nebedrįso nė pažiūrėti į jį) galėjo atsistoti, trankiai užversti knygą ir ką nors šiurkščiai išrėžti; bet kol kas jis dar skaitė, tad Džeimsas vogčia, tarsi basas sėlintų laiptais žemyn, bijodamas lentos girgžtelėjimu pažadinti sarginį šunį, toliau galvojo, kaip ji atrodė, kur tą dieną nuėjo. Jis sekiojo paskui ją iš kambario į kambarį, ir galų gale jiedu įžengė į kambarį, kur melsvoje šviesoje, tarsi atsispindinčioje nuo gausių porceliano indų, ji su kažkuo kalbėjo, o jis klausėsi jos. Ji kalbėjo su tarnaite, sakė tiesiog tai, kas jai šovė į galvą. „Šįvakar mums reikės didelio indo. Kurgi jis – tas mėlynas indas?“ Ji vienintelė sakė tiesą, jai vienai jis galėjo sakyti tiesą. Turbūt tai jam buvo jos amžino patrauklumo versmė – ji buvo toks žmogus, kuriam gali sakyti, kas tau ateina į galvą. Bet galvodamas apie ją jis visą laiką jautė, kaip tėvas seka jo mintis, temdo jas, verčia jas drebėti ir klupinėti.

Galiausiai jis liovėsi galvojęs, sėdėjo saulėje uždėjęs ranką ant vairalazdės, negalėdamas pajudėti, negalėdamas nubraukti kančios kruopelių, viena po kitos gulančių ant jo sąmonės. Tarsi jis būtų čia pririštas virve ir tėvas būtų ją užmezgęs, tad ištrūkti jis galėtų tik čiupdamas peilį ir smeigdamas... Tačiau tą akimirką burė palengva pasisuko, palengva išsipūtė, laivelis tarsi pasipurtė ir dar neišblaškęs miegų pajudėjo, o paskui pabudo ir šovė per bangas. Nepaprastai palengvėjo. Visi tartum vėl atitrūko vienas nuo kito, jautėsi atsipalaidavę, o už laivelio šono įstrižai tempėsi valai. Tačiau tėvas neatsistojo. Jis tik paslaptingai iškėlė dešinę ranką ir paskui ji vėl šleptelėjo jam ant kelio, tarsi būtų dirigavęs kažkokią slaptą simfoniją.

9

[Jūra be jokios dėmelės, pamanė Lilė Briskou, vis dar stovėdama ir žiūrėdama į įlanką. Jūra driekėsi per įlanką kaip šilkas. Atstumas turi nepaprastą galią – jai atrodė, kad jis juos prarijo, jie išnyko visam laikui, pavirto gamtinės aplinkos dalimi. Buvo taip ramu, taip tylu. Garlaivis buvo dingęs, bet ore tebetvyrojo didingas dūmų ritinys, nukaręs kaip gedulinga atsisveikinimo vėliava.]

10

Vadinasi, tokia ta sala, galvojo Kamė, vėl braukdama pirštais per bangas. Nebuvo mačiusi jos iš jūros. Žiū, kaip ji dunkso jūroje, su įranta viduryje ir dviem aštriom uolom, ir ten plūsta jūra, ir driekiasi mylių mylias abipus salos. Ji labai maža, kiek panaši į statmeną medžio lapą. Taigi, mes sulipome į mažą laivelį, galvojo ji, pradėdama pasakoti sau nuotykingą istoriją apie išsigelbėjimą iš skęstančio laivo. Bet, jūrai srūvant tarp pirštų, už jų pranykstant jūržolių gijoms, ji nenorėjo rimtai

sau pasakoti, jai reikėjo nuotykio ir išsigelbėjimo jausmo, nes, laiveliui plaukiant tolyn, ji galvojo, kad ir tėvo pyktis dėl pasaulio šalių, ir Džeimso užsispyrimas dėl sutarties, ir jos pačios kančia išnyko, praėjo, nuplūdo. O kas gi toliau? Kur jie vyksta? Nuo jos rankos, šaltos kaip ledas, įmerktos į jūrą, ištryško džiaugsmo fontanas – dėl šios permainos, dėl išsigelbėjimo, dėl nuotykio (juk ji gyva, ji štai čia). Ir nuo šio staigaus, nesąmoningo džiaugsmo fontano šen ir ten krito lašai ant tamsių, snaudulingų pavidalų jos sąmonėje, neįgyvendinto pasaulio pavidalų, sūkuriuojančių tamsoje, kartkarčiais pagaunančių šviesos kibirkštį, – Graikijos, Romos, Konstantinopolio. Kad ir tokia maža, savo forma panaši į statmeną lapą, su auksu apšlakstytais vandenimis, plūstančiais į ją ir aplinkui, ji, regis, turi savo vietą visatoje – netgi ši maža salelė? Senieji ponai kabinete, galvojo ji, jai būtų pasakę. Kartais ji tyčia atklysdavo iš sodo, kad juos prigriebtų. Ir štai ten jie (regis, ponas Karmaiklas ar ponas Banksas, labai seni, labai nevikrūs) sėdėdavo vienas priešais kitą žemuose foteliuose. Jai įėjus iš sodo, jie šiugždindavo „The Times“ lapus, visur apsišnerkštę, ką kažkas pasakė apie Kristų, Londono gatvėje iškastas mamutas, koks žmogus buvo didysis Napoleonas. Paskui suimdavo visa tai savo švariomis rankomis (vilkėjo pilkos spalvos drabužius, atsidavė viržiais), sušluodavo lapus, užversdavo laikraštį, sukryžiuodavo kojas, kartkarčiais tarstelėdami šį tą. Tarsi kokiame transe ji, būdavo, paims knygą iš lentynos ir stovės žiūrėdama, kaip tėvas rašo, taip lygiai, taip dailiai, nuo vieno lapo krašto iki kito, kartkarčiais kostelėdamas arba ką nors tarstelėdamas priešais sėdinčiam senam ponui. Ir ji stovėdama su atversta knyga pagalvodavo: čia bet kokioms savo mintims galima leisti išsiplėsti kaip medžio lapui vandenyje, ir jeigu čia, tarp rūkančių ir šiugždinančių „The Times“ senų ponų, galvojasi gerai,

vadinasi, tos mintys teisingos. Ir, žiūrėdama į kabinete rašantį tėvą, ji mąstydavo (dabar sėdėdama laivelyje): jis nepasipūtęs, ne tironas. Ir tikrai, pamatęs ją ten, skaitančią knygą, paklausdavo kuo švelniausiai: gal jai ko nors reikia?

Kad nebūtų suklydusi, pasižiūrėjo į jį, skaitantį knygelę žvilgančiais viršeliais, taškuotais lyg sėjiko kiaušinis. Ne, nesuklydo. Pasižiūrėk į jį, norėjo balsu tarti Džeimsui. (Bet Džeimsas buvo įbedęs akis į burę.) Jis sarkastiškas siaubūnas, būtų taręs Džeimsas. Jis pasuka pokalbį prie savęs ir savo knygų, būtų sakęs Džeimsas. Nepakenčiamas savimana. O blogiausia – tironas. Bet tu pasižiūrėk! – sakė jinai žiūrėdama į jį. Pasižiūrėk į jį dabar. Ji žiūrėjo į jį, skaitantį knygą parietusį kojas, knygelę, kurios pageltusius lapus ji pažino, nežinodama, kas juose parašyta. Knygelė maža, smulkaus šrifto, ji žinojo, kad priešlapyje jis užsirašęs, jog vakarienei išleido penkiolika frankų, vynas kainavo tiek, padavėjui paliko tiek, viskas tvarkingai surašyta puslapio apačioje. Tačiau kas galėtų būti rašoma knygoje, kurios kampai apsitrynę jo kišenėje, ji nežinojo. Ką jis galvoja, niekas iš jų nežinojo. Bet jis buvo taip įsitraukęs į knygą, jog kai pakeldavo akis, kaip štai šią akimirką, tai ne tam, kad ką nors pamatytų, o kad tiksliau sugriebtų mintį. Tą padariusi, jo sąmonė nuskriedavo atgal, ir jis vėl pasinerdavo į skaitinį. Jis skaito, galvojo ji, tarsi kažką vairuotų arba gerintųsi didelei avių bandai, arba ropštųsi aukštyn siauru taku, – ir kartais žengia greitai bei tiesiai, skindamasis kelią pro tankmę, o kartais, atrodo, jam kerta šaka, jį apakina gervuogių krūmas, bet jis nesiduos palaužiamas, brausis pirmyn, versdamas lapą po lapo. O ji toliau pasakojo sau istoriją apie išsigelbėjimą iš skęstančio laivo, nes buvo saugi jam čia sėdint – taip pat saugi jausdavosi įsėlinusi iš sodo, kai pasiimdavo knygą, o senas ponas, staiga nuleidęs laikraštį, tarstelėdavo ką nors apie Napoleono charakterį.

Ji žvelgė atgal – į jūrą, į salą. Tačiau salos lapas prarado aiškius apribus. Buvo labai mažas, labai tolimas. Jūra dabar buvo svarbesnė už krantą. Aplink juos visur siūbavo bangos, kilo aukštyn, smigo žemyn, ant vienos vartėsi rąstas, ant kitos plaukė žuvėdra. Kažkur čia, mąstė ji teškendama pirštais vandenyje, paskendo laivas, ir užsisvajojusi mieguistai sumurmėjo: mes žuvom – pavieniui.

11

Taip daug lemia, galvojo Lilė Briskou žvelgdama į jūrą beveik be jokios dėmelės, tokią švelnią, kad burės ir debesys atrodė įausti jos mėlyje, taip daug lemia, galvojo ji, atstumas – ar žmonės arti, ar toli nuo mūsų; mat jos jausmai ponui Ramziui keitėsi jam plaukiant vis tolyn per įlanką. Šioji atrodė pailgėjusi, ištempta, jis atrodė vis tolimesnis. Atrodė, kad jį ir jo vaikus pasiglemžė tas mėlis, tas tolis; bet čia, vejoje, visai šalia, staiga krenkštelėjo ponas Karmaiklas. Ji nusijuokė. Jis sugrabaliojo savo knygą nuo žolės. Vėl įsitaisė šezlonge, pūškuodamas, šnopuodamas it kokia jūrų pabaisa. Tai buvo visai kas kita, nes jis buvo labai arti. O dabar vėl įsiviešpatavo tyla. Jie jau tikriausiai bus atsikėlę, pamanė ji žiūrėdama į namą, bet ten niekas nepasirodė. Tačiau ji prisiminė, kad juk jie papusryčiavę visada tuoj pat išsivaikšto savo reikalais. Visa tai atitiko šią tylą, šią tuštumą ir ankstyvos ryto valandos nerealumą. Taip jau kartais būna, galvojo ji delsdama, žiūrėdama į ilgus žvilgančius langus ir melsvų dūmų kamuolius, – viskas pasidaro nerealu. Taip ir grįžęs iš kelionės ar pasveikęs po ligos, įpročiams dar neapraizgius paviršiaus, jauti tą patį nerealumą, tokį stulbinantį, jauti gimstant kažką naujo. Tada gyvenimas būna ryškiausias. Gali atsipalaiduoti. Laimė, nereikia drožti per veją sveikintis su ponia Bekvit, išėjusia pasidairyti kokio kampelio atsisėsti,

kuo žvaliausiai tarti: „O, labas rytas, ponia Bekvit! Kokia graži diena! Jūs ryšitės pasėdėti saulėje? Džasperis kažkur nukišo krėslus. Palaukit, aš jums surasiu!“ – ir visos kitos plepalynės. Iš viso nereikia kalbėti. Kažkas slydo vandens paviršiumi, kažkas drebino burę (įlankoje buvo daug judėjimo, išplaukiančių laivelių) kažkur ten, kažkur anapus. Tuščia nebuvo – pilna iki kraštų. Ji tartum stovėjo kažkokioje substancijoje iki pat lūpų, judėjo joje, plūduriavo ir grimzdo, taip, nes šie vandenys buvo neišmatuojamai gilūs. Į juos įsiliejo tiek daug gyvenimų. Ramzių, vaikų, o dar visokie mažmožiai ir draikanos. Skalbėja su pintine, kovas, knipofija, gėlių purpuras ir pilkšva žaluma, kažkoks bendras, viską vienijantis jausmas.

Matyt, panašus pilnatvės jausmas prieš dešimt metų stovinčią beveik čia pat, kur stovi dabar, ją paskatino prisipažinti, kad yra įsimylėjusi šią vietą. Meilė turi tūkstantį pavidalų. Galbūt yra įsimylėjėlių, turinčių talentą išrinkti daiktų daleles, sudėti jas į visumą ir, šitaip suteikus daiktams savaime nebūdingą pilnatvę, iš kokio nors vaizdo ar žmonių (dabar jau išsiskirsčiusių savais keliais) sambūrio sukurti apvalų vientisą daiktą, traukiantį mintį ir meilės žaismą.

Jos žvilgsnis sustojo ant rudo taškelio, pono Ramzio burlaivio. Iki pietų jie priplauks švyturį, pamanė ji. Bet vėjas sustiprėjo, ir, dangui šiek tiek pasikeitus ir jūrai šiek tiek pasikeitus, ir laiveliams pakeitus padėtį, reginys, dar ką tik atrodęs stebuklingai sustingdytas, dabar buvo netinkamas. Vėjas išsklaidė dūmų juostą, akiai kažko kliuvo laivelių išsidėstymas.

Toji disproporcija tarsi suardė jos pačios vidinę darną. Ji pajuto neaiškų slogutį. Jis sustiprėjo jai pažvelgus į paveikslą. Veltui praleistas rytas. Kažkodėl tarp dviejų priešingų jėgų – pono Ramzio ir paveikslo – jai nesisekė pasiekti subtilios, ir būtinos, pusiausvyros. Bene kompozicija turi trūkumų? Kažin,

svarstė ji, gal reikia pertraukti sienos liniją, gal medžių masė per sunki? Ji ironiškai šyptelėjo – juk argi pradėdama nemanė šią problemą jau išsprendusi?

Tad kurgi šuo pakastas? Reikia pabandyti sugriebti tai, kas vis išslysta. Išslydo galvojant apie ponią Ramzi, išslydo ir dabar, galvojant apie savo paveikslą. Atėjo frazės. Atėjo vizijos. Gražios frazės. Tačiau iš tiesų jai norėjosi sugriebti patį nervų virpulį, pačią esmę, dar niekuo nepavirtusią. Susiimk ir pradėk iš naujo, susiimk ir pradėk iš naujo, kartojo ji desperatiškai, ryžtingai atsistojusi priešais molbertą. Varganas mechanizmas, neveiksmingas, galvojo ji, – tas žmogaus tapymo arba jausmų aparatas: lemiamą akimirką būtinai sugenda, ir reikia herojiškai jį versti darbuotis. Ji žiūrėjo suraukusi antakius. Na taip, aišku – gyvatvorė. Tačiau šitaip kaulydamas nieko neišspausi. Tik akis įskausta žiūrint į sienos liniją arba galvojant: ji dėvėjo pilką skrybėlaitę. Buvo stulbinamai graži. Tegul ateina savaime, mąstė ji, jeigu ateis. Juk būna akimirkų, kai negali nei galvoti, nei jausti. O jeigu negali nei galvoti, nei jausti, tai kur tada esi?

Čia, ant žolės, ant žemės, galvojo ji atsisėdusi ir teptuku naršydama nedidelį gysločių sąžalyną. Pieva buvo labai nelygi. Štai sėdžiu sau pasaulyje, galvojo ji, nes niekaip negalėjo atsikratyti jausmo, kad šį rytą viskas vyksta pirmą, gal ir paskutinį kartą, kaip keleivis, kuris net ir apsnūdęs žiūrėdamas pro langą žino, kad dabar reikia žiūrėti, nes niekada nebepamatys to miesto ar to mulo kinkinio, ar tos laukuose dirbančios moters. Ši veja – tai pasaulis, jiedu abu čia, šioje iškilioje buveinėje, galvojo ji žvelgdama į poną Karmaiklą, kuris (nors per visą tą laiką jiedu nepasakė nė žodžio), regis, pritarė jos mintims. Galbūt ir jo ji niekada nebepamatys. Jis sensta. Be to, prisiminė ji ir nusišypsojo matydama nuo pėdos nukarusią šlepetę, darosi

garsus. Kalbama, kad jo poezija „tokia graži“. Publikuojami eilėraščiai, parašyti prieš keturiasdešimt metų. Yra štai toks garsus žmogus, pavarde Karmaiklas, šypsojosi ji, galvodama, kiek daug pavidalų gali turėti žmogus – laikraščiuose vienoks, o čia toks pat kaip visada. Ir atrodo taip pat, tik labiau pražilęs. Taip, atrodo taip pat, bet kažkas sakė, dabar ji atsiminė, kad, išgirdęs apie Endriaus Ramzio mirtį (jis akimirksniu žuvo nuo artilerijos sviedinio, iš jo turėjo išeiti didis matematikas), ponas Karmaiklas „visai nustojęs domėtis gyvenimu“. Ką gi tatai reiškė? – svarstė ji. Bene jis žygiavo Trafalgaro aikšte, nešinas didele lazda? O gal kiurksodamas savo kambaryje Sent Džons Vude vis vertė vieną po kito knygos lapus neskaitydamas? Ji nežinojo, ką jis darė išgirdęs, kad žuvo Endrius, bet vis tiek jautė, kad jį tai paveikė. Jiedu tik burbtelėdavo kokį žodį vienas kitam ant laiptų, pasižiūrėję į dangų pasakydavo, kad bus geras oras arba ne. Bet yra ir toks būdas pažinti žmones, galvojo ji, – pažinti apribus, o ne detales, sėdėti savo sode ir žiūrėti, kaip kalvos šlaitai rausvai numirguliuoja į tolimus viržynus. Ji pažino jį šitaip. Žinojo, kad jis kažkaip pasikeitė. Nebuvo skaičiusi nė eilutės jo poezijos. Vis dėlto manė žinanti, kaip ji skamba, lėtai ir melodingai. Yra brandi ir miela. Bylojanti apie dykumą ir kupranugarį. Apie palmę ir saulėlydį. Visiškai nuasmeninta – kai ką sakanti apie mirtį ir labai mažai apie meilę. Jis privengė draugijos. Iš kitų žmonių jam mažai ko tereikėjo. Argi nebūdavo taip, kad jis nerangiai kiūtina pro svetainės langą su laikraščiu po pažastim, stengdamasis išvengti ponios Ramzi, kažkodėl nelabai jo mėgstamos? Ir kaip tik todėl ji visada mėgindavo jį sustabdyti. Jis, būdavo, nusilenkia jai. Nenoriai sustoja ir vis lankstosi. Susierzinusi, kad jam nieko iš jos nereikia, ponia Ramzi, būdavo, klausia (Lilė girdėdavo), ar jam nereikėtų palto, pledo, laikraščio. Ne, jam nieko nereikią

(čia jis nusilenkia.) Ji turėjo kažkokią savybę, kuri jam buvo ne prie širdies. Gal tai tas jos valdingumas, kategoriškumas, polinkis į dalykiškumą. Buvo labai tiesmuka.

(Jos dėmesį patraukė atsklidęs nuo svetainės lango garsas – vyrio girgžtelėjimas. Su langu žaidė lengvas vėjelis.)

Tikriausiai buvo žmonių, labai jos nemėgusių, pagalvojo Lilė. (Taip, ji suvokė, kad svetainės laiptelis tuščias, bet tai jos visai neveikė. Dabar jai nereikėjo ponios Ramzi.) Kai kam ji atrodė per daug pasitikinti savimi, per daug griežta. Kai ką gal ir jos grožis dirgino. Koks nuobodus, turbūt sakė, ir visada toks pat! Jiems labiau tiko kitoks tipas – juodbruvos, žvalios moterys. Be to, ji buvo silpna šalia savo vyro. Leisdavo jam kelti tokias scenas. Be to, buvo slapi. Niekas dorai nežinojo, kas jai buvo atsitikę. Ir (grįžtant prie pono Karmaiklo ir jo nemėgimo) negalėjai įsivaizduoti ponios Ramzi, visą rytą vejoje stovinčios ir tapančios, gulinčios ir skaitančios. Tai buvo neįmanoma. Netarusi nė žodžio, su pintine ant rankos – vieninteliu savo tikslo ženklu, eidavo į miestą lankyti vargšų, sėdėti kokiame tvankiame ankštame miegamajame. Daugybę kartų kokio nors žaidimo ar diskusijos įkarštyje Lilė matė, kaip ji tyliai nueina su pintine ant rankos, labai tiesi. Pastebėdavo ją grįžtančią. Tada pagalvodavo – pusiau juokais (ji taip metodiškai dėliodavo arbatos puodukus), pusiau sujaudinta (jos grožis užimdavo kvapą): jus regėjo kančioje užsimerkiančios akys. Jūs buvote ten su jais.

O be to, ponia Ramzi susierzindavo, jeigu kas nors vėluodavo arba sviestas būdavo nešviežias, arba arbatinukas įskilęs. Ir visada, kai sakydavo, kad sviestas nešviežias, galvodavai apie graikų šventoves ir kiek ten buvo grožio. Ji niekada nekalbėdavo apie tai – tiesiog eidavo, punktualiai, nesidairydama. Ją traukė instinktas, toks, kuris kregždes traukia į pietus, artišokus į saulę,

o ją neklystamai traukė prie žmonių giminės, kurios tankmėje ji susisuko lizdą. Kaip ir visi instinktai, šis truputį slėgė tuos, kurie jo nejautė, – turbūt ir poną Karmaiklą, o ją pačią – tikrai. Jie abu buvo linkę manyti, kad veikla yra bergždžia, mintis pranašesnė. Jos ėjimas į žmones buvo gyvas priekaištas, pakreipiantis pasaulio vaizdą, tad juos skatino priešintis, matant nykstančias savo nuostatas laikytis jų iš paskutiniųjų. Taip darė ir Čarlzas Tanzlis – tai buvo viena iš jo nepatrauklumo priežasčių. Jis griovė tavo pasaulio pusiausvyrą. O kaip jam susiklostė, klausė ji, teptuku tingiai krutindama gysločius. Jis apsigynė disertaciją. Vedė, gyvena Golders Grine.

Per karą vieną dieną nuėjusi į salę ji girdėjo jį sakant kalbą. Jis kažką smerkė, teisė kaltuosius. Skelbė brolišką meilę. O jai viso labo atrodė: kaip jis gali mylėti žmones, jeigu neatskiria vieno paveikslo nuo kito, jeigu stovėdavo jai už nugaros rūkydamas machorką („penki pensai už unciją, panele Briskou“) ir laikė savo pareiga aiškinti jai, kad moterys nemoka dorai rašyti, nemoka dorai tapyti, veikiau ne dėl to, kad tuo tikėjo, o kad kažin kodėl to norėjo? Ir štai jis – prakaulus, įraudęs, prikimęs – nuo pakylos skelbė meilę (tarp gysločių ropinėjo jos teptuko išjudintos skruzdės – raudonos, energingos, visai kaip Čarlzas Tanzlis). Sėdėdama pustuštėje salėje, ji pašaipiai žiūrėjo, kaip jis pumpuoja meilę į tą vėsią erdvę, ir staiga išvydo bangose kilsuojančią seną statinaitę ar kokį kitą daiktą, o ponia Ramzi tarp akmenėlių ieškojo savo akinių dėklo. „O Dieve! Kaip apmaudu! Vėl dingo. Nesirūpinkit, pone Tanzli. Kas vasarą pametu jų tūkstantį“, – ir tada jis įrėmė smakrą į apykaklę, tarsi bijodamas pritarti tokiam perdėjimui, bet galėdamas pakęsti tai girdėdamas iš jos, jam tokios simpatiškos, ir labai žaviai nusišypsojo. Tikriausiai išliejo jai širdį per vieną iš tų ilgų žygių, kai žmonės atsiskiria ir pareina vieni. Jis leidžia į

mokslus savo mažąją seserį, sakė jai ponia Ramzi. Už tai labai nusipelno pagyrimo. Ji pati jį įsivaizdavo iškreiptai, kaip Lilė puikiai suvokė, teptuku naršydama gysločius. Apskritai kas antrą žmogų visada įsivaizduoji iškreiptai. Taip puoselėji savo asmeninius tikslus. Jis jai buvo atpirkimo ožys. Išvesta iš kantrybės, ji mintyse jam talžydavo liesus šonus. Jeigu norėjo rimtai žiūrėti į jį, jai reikėjo remtis ponios Ramzi pasisakymais, žvelgti į jį jos akimis.

Ji padarė kalniuką, kad skruzdės perkoptų. Šiuo įsikišimu į jų kosmogoniją sukėlė baisią paniką. Negalėdamos apsispręsti vienos skuodė į vieną pusę, kitos į kitą.

Kad matytum, reikėtų penkiasdešimties porų akių, svarstė ji. Ir penkiasdešimties nebūtų užtekę, kad perprastum tą vieną moterį, galvojo ji. Tarp jų bent viena pora turėjo būti visiškai akla jos grožiui. O labiausiai reikėjo kokio nors slapto jutimo, subtilaus kaip oras, kuriuo prasismelktum pro rakto skylutes ir apsuptum ją mezgančią, šnekančią, vieną tyliai sėdinčią lange; tokio, kuris pasiimtų ir tausotų, kaip garlaivio dūmus laikantis oras, jos mintis, jos fantazijas, jos norus. Ką jai reiškė gyvatvorė, ką reiškė sodas, ką reiškė lūžtanti banga? (Lilė pakėlė akis, kaip matydavo tai darant ponią Ramzi, ji taip pat išgirdo paplūdimyje ištykštant bangą.) Ir kas gi sukrutėdavo, sukirbėdavo jai galvoje, kai išgirsdavo savo vaikus, žaidžiančius kriketą, riktelint: „Kiek dabar? Kiek dabar?“ Sekundę liaudavosi mezgusi. Atrodydavo susikaupusi. Paskui vėl užsimiršdavo, ir staiga ponas Ramzis sustojo kaip įbestas priešais ją, ir ją visą nukrėtė keistas virpulys, lyg kas būtų jėga priglaudęs ją ir ėmęs nepaprastai jaudulingai siūbuoti, kai jis stovėjo ir žvelgė žemyn į ją. Lilė jį aiškiai regėjo.

Jis ištiesė ranką ir pakėlė ponią Ramzi nuo kėdės. Kažkodėl atrodė, kad jis tai jau darė ir anksčiau – lyg ir kartą taip pat

pasilenkė ir pakėlė ją iš valties, kuriai sustojus per kelis colius nuo kažkokios salos, džentelmenai šitaip turėjo padėti damoms išlipti į krantą. Senamadiškas vaizdelis, beveik toks, kuriam reikia krinolinų ir siaurėjančių kelnių. Leisdama jam padėti ponia Ramzi pagalvojo (įsivaizdavo Lilė): dabar jau metas, taip, dabar ji pasakys. Taip, ji tekės už jo. Ir lėtai, ramiai žengė į krantą. Galbūt laikydama savo ranką jo delne ji ištarė tik vieną žodį. Aš tekėsiu už jūsų, galėjo pasakyti laikydamasi jo rankos, bet ne daugiau. Juodu vis užplūsdavo tas pats jaudulys – aišku, kad taip, mąstė Lilė, lygindama skruzdėms kelią. Ji neprasimanė, tik bandė ištiesinti kai ką, kas kadaise jai buvo padovanota sulankstyta, – tai, ką ji buvo mačiusi. Mat kasdienybės šurmuly ir sumaišty, su visais tais zujančiais vaikais, visais tais svečiais, nuolat jautei pasikartojimus – koks nors daiktas krenta, kur kitas buvo nukritęs, ir sukelia aidą, skardintį ore, pripildantį jį virpesių.

Tačiau būtų klaida, galvojo ji, prisimindama, kaip jiedu nuėjo drauge palei šiltnamį – ji su žaliu šaliu, jis su besiplaikstančiu kaklaraiščiu, susikibę už parankių, – supaprastinti jųdviejų santykius. Tai nebuvo palaimos monotonija – su jos impulsais ir ūmiu būdu, su jo šiurpuliais ir užslenkančiu niūrumu. Oi, ne. Būdavo, ankstų rytą tūžmingai trinkteli miegamojo durys. Prie stalo jis įsiutęs pašoka. Šveičia per langą savo lėkštę. Ir apima jausmas, kad visame name trankosi durys, plaikstosi užuolaidos, tarsi pūstų gūsiuotas vėjas, ir žmonės laksto, paskubomis uždarinėdami angas ir stengdamiesi viską kuo gražiausiai sutvarkyti. Šitaip vieną dieną ji ant laiptų sutiko Polą Reilį. Jiedu kvatojosi be galo, kaip kokie vaikai, iš to, kad ponas Ramzis, per pusryčius savo piene radęs auslindą, visą jį šliūkštelėjo lauk, į terasą. „Auslinda, – sumurmėjo netekusi žado Pru, – jo piene.“ Kiti tegul randa nors ir šimtakojus. Bet jis buvo apsitvėręs tokia

šventumo tvora ir toje savo erdvėje gyveno su tokia didybės poza, kad auslinda jo piene buvo pabaisa.

Tačiau ponią Ramzi tai vargino, šiek tiek baugino – lekiančios lėkštės, trankomos durys. O kartais tarp jųdviejų stodavo nejauki tyla, kai, apimta pusiau graudžios, pusiau apmaudžios nuotaikos, kuri Lilę erzindavo, ji, regis, negalėdavo kilusios audros įveikti ramiai arba pasijuokti, kaip juokdavosi jie, bet po savo nuovargiu, matyt, kažką slėpdavo. Sėdėdavo susimąsčiusi, tylėdama. Po kurio laiko jis imdavo vogčia slampinėti apie tas vietas, kur būdavo ji, – šlaistydavosi palei langą, prie kurio ji rašė laiškus arba šnekėjosi, nes jam einant pro šalį ji pasistengdavo kuo nors užsiimti ir vengdavo jo, apsimesdavo nematanti. Paskui jis pasidarydavo kaip šilkas, meilus, paslaugus, ir taip mėgindavo laimėti jos palankumą. O ji vis dar gręždavosi nuo jo ir trumpą metą demonstruodavo savo grožiui tinkamą puikybę, pasipūtimą, šiaip jai nė kiek nebūdingus, – pakreipdavo galvą, ypatingai pažvelgdavo per petį, visada šalia savęs turėdama kokią Mintą, Polą ar Viljamą Banksą. Galų gale, stovėdamas nuošaly, tikrų tikriausias išbadėjęs vilkšunis (Lilė pakilo nuo žolės ir stovėjo žiūrėdama į laiptelius, į langą, kur jį tada matydavo), jis ištardavo jos vardą, tik kartelį, tiesiog kaip pūgoje suamsintis vilkas, bet ji vis dar susilaikydavo; ir jis ištardavo jį dar kartą, ir tada kažkokia jo balso gaida ją pažadindavo, ir ji nueidavo prie jo, staiga visus palikusi, ir jiedu nužingsniuodavo drauge tarp kriaušių, kopūstų ir aviečių lysvių. Jiedu išsiaiškindavo tarpusavyje. Bet su kokia gi nuotaika, kokiais žodžiais? Šie santykiai pasižymėjo tokiu orumu, kad ji ir Polas su Minta nusigręždavo slėpdami savo smalsumą bei nejaukumą ir imdavo skinti gėles, mėtyti kamuolius, plepėti, kol ateidavo metas vakarieniauti, ir štai jie vėl susėsdavo kaip visada – jis viename stalo gale, ji kitame.

„Kodėl niekas iš jūsų nesiima botanikos?.. Tiek daug kojų, tiek daug rankų, tai kodėl niekas?..“ Tad jie kalbėdavosi kaip įprastai, vaikai pasijuokdavo. Viskas būdavo kaip įprastai, tik tarp jų protarpiais kažkas virptelėdavo, tarsi ašmenys ore, sakytum, po valandos, praleistos tarp kriaušių ir kopūstų, įprastinis prie sriubos palinkusių vaikų vaizdas jų akyse būtų atšviežėjęs. Ypač dažnai ponia Ramzi, mąstė Lilė, žvilgteldavo į Pru. Ji sėdėdavo tarp brolių ir seserų, visada, regis, labai susirūpinusi, kad niekas nesutriktų, tad pati beveik ir nekalbėdavo. Kaip Pru turėjo graužtis dėl tos auslindos piene! Kaip ji išbalo, kai ponas Ramzis sviedė pro langą savo lėkštę! Kaip ji suniukdavo per tuos ilgus jųdviejų nesikalbėjimo tarpsnius! Šiaip ar taip, dabar atrodė, kad jos motina stengiasi pakelti jai nuotaiką, tikina ją, kad viskas gerai, žada, kad jau greitai tokia pat laiminga būsianti ir ji. Tačiau ta laime ji džiaugėsi trumpiau nei metus.

Tada ji iš pintinės barstė gėlės, galvojo Lilė, prisimerkusi, atsitraukusi, tarsi apžvelgdama savo paveikslą, tačiau jo nelietė, visi jos gebėjimai buvo tarsi transe, išorėje sustingę, bet gilumoje darbavosi nepaprastai greitai.

Ji iš pintinės barstė savo gėles, švaistė ir svaidė jas ant žolės ir, nenoriai, dvejodama, bet neklausinėdama ir nesiskųsdama – juk argi ji nemoka būti tobulai paklusni? – taip pat nuėjo. Laukais ir kloniais, baltais, nusėtais gėlėmis – štai taip ji būtų nutapiusi. Kalvos buvo rūsčios. Žemė uolėta, takas status. Apačioje bangos kimiai plakėsi į akmenis. Jie ėjo kartu visi trys, ponia Ramzi skubėjo priekyje, lyg tikėdamasi už kampo su kuo nors susitikti.

Staiga langą, į kurį ji žiūrėjo, nubalino kažkas šviesus, esantis už jo. Vadinasi, galų gale kažkas įėjo į svetainę, kažkas sėdi krėsle. Dėl Dievo meilės, meldėsi ji, tegul sėdi ten ir nesivelka laukan su ja pasišnekėti. Laimė, tas kažkas liko viduje

ir per sėkmingą atsitiktinumą įsitaisė taip, kad ant laiptelio metė keistą trikampį šešėlį. Tai šiek tiek keitė paveikslo kompoziciją. Buvo įdomu. Galėjo praversti. Jai sugrįžo tinkama nuotaika. Reikia ir toliau žiūrėti nė akimirkos neatpalaiduojant įaudrintų jausmų, pasiryžimo nepasiduoti ir nesileisti mulkinamai. Reikia laikyti šį vaizdą – štai taip – gniaužtuve ir niekam neleisti įsibrauti ir sugadinti. Norisi, galvojo ji, rūpestingai mirkydama teptuką, tapatumo su paprasta patirtimi, matyti, kad tai tiesiog kėdė, o tai stalas, bet tuo pat metu – tai stebuklas, ekstazė. Juk šią problemą galima išspręsti. O, bet kas gi atsitiko? Prie lango priartėjo kažkokia balta banga. Matyt, dvelksmas sujudino kambaryje kažkokį apsiuvą. Jos širdis pašoko, sugriebė ją ir ėmė smaugti.

„Ponia Ramzi! Ponia Ramzi!“ – sušuko ji, jausdama sugrįžtant senąjį siaubą – kai nori ir nori, bet neturi. Nejaugi ji iki šiol gali taip sužeisti? Ir tada palengva, tarsi ji būtų susilaikiusi, tai irgi įsiliejo į paprastą patirtį – ėmė tapatėti su kėde, su stalu. Ponia Ramzi – juk ji visada Lilei buvo nuostabiai gera – paprasčiausiai sėdėjo krėsle, švytravo virbalais, mezgė tą rausvai rudą kojinę, metė šešėlį ant laiptelio. Ji čia sėdėjo.

Ir, tarsi turėdama kai ką, kuo privalėjo pasidalinti, bet nelabai galėdama palikti molberto, nes galvoje vos tilpo spiečius minčių, Lilė, rankoje laikydama teptuką, pro poną Karmaiklą nuėjo prie vejos krašto. Kurgi dabar tas laivelis? Ponas Ramzis? Jai jo reikėjo.

12

Ponas Ramzis beveik baigė skaityti. Viena ranka kybojo virš lapo, tarsi pasiruošusi užversti jį, kai tik bus baigtas. Jis sėdėjo plika galva, vėjo taršomais plaukais, visiškai neapsaugotas nuo nieko. Atrodė labai senas. Jis atrodo, galvojo Džeimsas,

matydamas jo galvą tai švyturio fone, tai į atvirą jūrą plūstančių vandenų platybėje, kaip koks senas smėlyje gulintis akmuo; atrodo, lyg fiziškai būtų tapęs tuo, kas visada juodviem glūdėjo pasąmonėje, – ta vienatve, kuri abiem buvo tiesos matas.

Jis skaitė labai greitai, lyg norėdamas prieiti pabaigą. Iš tiesų jie jau buvo labai arti švyturio. Štai jis dunksojo, atšiaurus ir tiesus, tvieskiantis baltai ir juodai, ir matėsi baltomis šukėmis ant uolų lūžtančios bangos, lyg dūžtantis stiklas. Matėsi uolų vagelės ir raukšlės. Aiškiai matėsi langai, ant vieno baltas potėpis, ir žalias kuokštas ant uolos. Išėjo vyriškis, pasižiūrėjo į juos per žiūroną ir sugrįžo vidun. Vadinasi, jis toks, galvojo Džeimsas, tas švyturys, kurį tiek metų matydavai anapus įlankos, – atšiaurus bokštas ant nuogos uolos. Jam tai patiko. Patvirtino kažkokį miglotą jo charakterio savivaizdį. Senosios ponios, galvojo prisimindamas sodą namie, dabar velka krėslus per veją. Pavyzdžiui, senoji ponia Bekvit visada sako, kaip čia gražu, kaip miela ir kaip jie turėtų didžiuotis ir jaustis laimingi, bet juk iš tikrųjų, galvojo Džeimsas žiūrėdamas į švyturį, stūksantį ant uolos, yra štai taip. Pažvelgė į tėvą, nirtulingai skaitantį, kietai parietusį kojas. Jiedu abu tai žinojo. „Mes lekiam į audrą – mums lemta paskęsti,“ – pradėjo sakyti jis sau, pusbalsiu, kaip sako tėvas.

Rodos, visą amžinybę niekas nieko nesakė. Kamei įgriso žiūrėti į jūrą. Pro šalį praplaukė juodo kamščiamedžio trupiniai, žuvys laivelio dugne buvo nugaišusios. Jos tėvas vis dar skaitė, Džeimsas į jį žiūrėjo ir ji į jį žiūrėjo, ir jiedu prisiekė žūtbūt priešintis tironijai, o jis toliau sau skaitė, nė nenutuokdamas, ką tiedu galvoja. Šitaip jis ir išsisuka, galvojo ji. Taip, su savo didele kakta ir didele nosimi, tvirtai prieš akis laikydamas taškuotą knygelę, jis išsisuko. Gali mėginti jį sučiupti, bet tada jis nelyginant paukštis išskečia sparnus ir nuskridęs atsitupia kur nors toli ant vienišo kelmo, tau nepasiekiamas.

Ji žvelgė į beribius jūros plotus. Sala taip sumažėjo, kad nebeatrodė panaši į lapą. Veikiau atrodė kaip uolos viršūnė, kurią didesnė banga užlietų. Bet, būdama tokia trapi, vis dar turėjo savyje visus tuos takus, terasas, miegamuosius – visus tuos nesuskaičiuojamus dalykus. Bet, kaip ir prieš miegą, kai viskas taip supaprastėja, kad tik viena iš aibės smulkmenų pajėgia įsitvirtinti, taip ir dabar, galvojo ji, mieguistai žvelgdama į salą, visi tie takai, terasos ir miegamieji išbluko ir išnyko, ir nieko neliko, tik melsva smilkyklė ritmiškai suposi jos sąmonėje. Tai buvo kabantis sodas, tai buvo slėnis, pilnas paukščių, gėlių, antilopių... Ją suėmė miegas.

– Pirmyn, – tarė ponas Ramzis, staiga užvertęs knygą.

Kur pirmyn? Į kokį nepaprastą nuotykį? Ji pabudo krūptelėdama. Kur nors į krantą, kur nors kopti? Kur jis juos veda? Nes po tokios didelės tylos šie žodžiai juos išgąsdino. Bet juk tai absurdas. Esąs išalkęs, tarė jis. Metas pietauti. Be to, žiūrėkit, pasakė. Va kur švyturys. „Jau visai čia pat."

– Jam labai gerai einas, – Makalisteris pagyrė Džeimsą. – Išlaiko tiesiu taikymu.

Bet tėvas jo niekada nepagiria, niūriai pamanė Džeimsas.

Ponas Ramzis išvyniojo paketą ir padalino sumuštinius. Dabar jis laimingas – su šitais žvejais kremta duoną su sūriu. Jam patiktų gyventi kaimiškoje troboje ir pasispjaudant trainiotis prieplaukoje su kitais seniais, galvojo Džeimsas, žiūrėdamas, kaip jis lenktiniu peiliuku pjausto savo sūrį plonom geltonom juostelėm.

Tikrai, taip ir yra, atrodė Kamei, lupančiai kietai virtą kiaušinį. Dabar ji jautėsi kaip tame kabinete, kai seni vyrai skaitė „The Times". Dabar aš galiu ir toliau sau galvoti ką noriu ir nenukrisiu nuo skardžio, nepaskęsiu, nes štai jis čia prižiūri mane, galvojo ji.

Tuo pat metu jie taip greitai plaukė palei uolas, kad kilo jaudulys, – atrodė, kad jie daro kartu du dalykus: pietauja saulėkaitoje ir podraug gelbstisi per siaučiančią audrą sudužus laivui. Ar užteks vandens? Ar užteks maisto atsargų? – klausė ji savęs, pasakodama sau istoriją, bet tuo pat metu žinodama visą tiesą.

Jie jau greitai išeisią, kalbėjo ponas Ramzis seniui Makalisteriui, bet jų vaikai dar pamatysią keistų dalykų. Makalisteris pasakė, kad kovą jam sukakę septyniasdešimt penkeri; ponui Ramziui septyniasdešimt vieneri. Makalisteris pasigyrė nė karto nėjęs pas daktarą, nepraradęs nė vieno danties. Norėčiau, kad mano vaikai šitaip gyventų, – Kamė buvo įsitikinusi, kad jos tėvas taip galvoja, nes jis neleido jai išmesti sumuštinio į jūrą ir pasakė, tarsi galvodamas apie žvejus ir jų gyvenimą, kad jeigu nenorinti, tegul padedanti atgal į paketą. Negalima švaistyti. Jis pasakė taip išmintingai, tarsi labai gerai žinodamas, kas dedasi pasaulyje, tad ji tuoj pat padėjo sumuštinį, o tada jis iš savo paketo davė jai imbierinį pyragaitį, lyg koks puikus ispanų grandas, pamanė ji, įteikiantis damai prie lango gėlę (tokia galantiška maniera). Bet jis buvo apskuręs prasčiokas, valgantis duoną su sūriu, – o vis dėlto vadovauja jiems visiems didžiame žygyje, kuriame, kiek ji žinojo, jie paskęs.

– Va čia nuskendo, – ūmai tarė Makalisterio sūnus.

– Trys vyrai prigėrė, kur mes dabar esam, – patvirtino senis. Jis pats matė, kaip jie laikėsi įsikibę į stiebą. Ir Džeimsas su Kame baiminosi, kad ponas Ramzis įsižiūrėjęs į šią vietą bemat pratrūks:

> Kur blaško vandenys laivus, –

ir jeigu taip būtų padaręs, jiedu nebūtų ištvėrę – būtų garsiai suklykę, nebūtų iškentę dar vieno jame kunkuliuojančios

aistros proveržio, bet, jų nuostabai, jis tepratarė: „Aaa“, – tarsi būtų mintyse sau pasakęs: kam gi dėl to kelti triukšmą? Aišku, kad per audrą žūsta žmonės, bet tai paprastas atvejis, ir jūros gelmės (jis virš jų nubėrė trupinius nuo savo sumuštinio popieriaus) – tai tik vanduo. Paskui, užsirūkęs pypkę, išsiėmė laikrodį. Įdėmiai pasižiūrėjo – matyt, kažką mintyse skaičiavo. Galiausiai pergalingai ištarė:

– Šaunuolis! – Džeimsas atvairavęs kaip apsigimęs jūrininkas.

Štai! – pagalvojo Kamė, nebyliai kreipdamasi į Džeimsą. Galų gale gavai tai. Nes ji žinojo, kad kaip tik to Džeimsas norėjo, ir žinojo, kad, tai gavęs, yra toks patenkintas, jog nežiūrės nei į ją, nei į tėvą, nei į dar ką nors. Štai sėdi tiesus kaip strėlė, uždėjęs ranką ant vairalazdės, atrodo kiek paniuręs ir truputėlį susiraukęs. Jis taip patenkintas, kad niekam neleis atimti nė kruopelės šio malonumo. Tėvas jį pagyrė. Tegul jie mano, kad jis visiškai abejingas. Bet tu dabar gavai tai, galvojo Kamė.

Jie pakeitė halsą ir sparčiai, smagiai plaukė ant ilgų siūbuojančių bangų, šalia rifo perduodančių juos viena kitai nepaprastai ritmingai ir džiugiai. Kairėje pro paseklėjusį, pažalsvėjusį vandenį rudavo eilė uolų, ir į vieną, aukštesnę, be paliovos dužo bangos, ištėkšdamos stulpelį purslų, krentančių it lietutis. Girdėjosi vandens teškėjimas, krentančių lašų pakšėjimas ir kažkoks šnypščiojimas, švilpčiojimas bangoms riedant, dūkstant, pliaukšint į akmenis, tarsi jos būtų laukiniai padarai, visiškai laisvi, amžinai šitaip šokčiojantys, virstantys, šėliojantys.

Dabar jie jau matė prie švyturio du vyrus, stebinčius juos, ketinančius pasitikti.

Ponas Rąmzis užsisagstė švarką ir pasiraitojo kelnes. Paėmė didelį Nensės įduotą, rudu popieriumi prastai apvyniotą paketą ir sėdėjo užsidėjęs jį ant kelio. Šitaip, visiškai pasiruošęs lipti į

krantą, jis sėdėjo žvelgdamas atgal į salą. Galbūt savo toliaregėmis akimis visai aiškiai matė susitraukusį medžio lapo pavidalą, stovintį statmeną aukso lėkštėje. Ką jis mato? – stebėjosi Kamė. Jai tai buvo tik dėmė. Ką jis dabar galvoja? – spėliojo Kamė. Ko gi jis ieško taip atidžiai, taip uoliai, taip tyliai? Jiedu abu žiūrėjo į jį, sėdintį vienplaukį su paketu ant kelio, įsistebeilijusį į trapų melsvą pavidalą, panašų į dūmelį, likusį nuo degėsio. Ko tu nori? – abiem magėjo paklausti. Abiem magėjo tarti: prašyk mus bet ko ir mes tau duosim. Bet jis jų nieko neprašė. Sėdėjo ir žvelgė į salą, ir galbūt galvojo: mes žuvom pavieniui, – o gal galvojo: aš tai pasiekiau, aš tai atradau, bet nieko nesakė.

Paskui jis užsidėjo skrybėlę.

– Neškit tuos paketus, – tarė jis ir mostelėjo galva į daiktus, Nensės paruoštus gabenti į švyturį. – Paketus švyturio vyrams, – tarė jis. Tada pakilo ir atsistojo laivelio priekyje, labai tiesus ir aukštas, tiesiog, Džeimsas pagalvojo, tarsi bylotų: „Dievo nėra“, – o Kamė pagalvojo: tarsi šoktų į orą, – ir, jiedu abu atsistojo, pasirengę sekti paskui jį, kai jis su savo paketu, lengvai kaip jaunuolis, šoko ant uolos.

13

– Jis tikriausiai jau priplaukė, – balsu tarė Lilė Briskou, staiga pasijutusi visiškai pakirsta nuovargio. Nes švyturys pasidarė beveik nematomas, sutirpo melsvose ūkanose, ir pastanga jį įžiūrėti bei pastanga galvoti, kaip jis ten išlipa, o tai buvo, regis, viena ir ta pati pastanga, iki kraštutinumo buvo įtempusi jos kūną ir sąmonę. Ak, bet ji pajuto palengvėjimą. Kad ir ką norėjo duoti jam šįryt nuo jos nueinant, galų gale davė.

– Jis išlipo į krantą, – tarė ji balsu. – Atlikta. – Tada, pakilęs visu ūgiu, truputį pūkšdamas, šalia jos atsistojo senasis ponas

Karmaiklas, panašus į seną pagonių dievą, gauruotas, su žolėtais plaukais ir trišakiu (tai buvo tik prancūziškas romanas) rankoje. Jis stovėjo prie jos vejos pakraštyje, mažumėlę siūbuodamas stambiu kūnu, ir, ranka prisidengęs akis nuo saulės, tarė: „Jau bus išsilaipinę“, – ir ji pasijuto buvusi teisi. Jiedviem nereikėjo kalbėti. Jiedu galvojo apie tuos pačius dalykus, ir jis atsakė nieko jos neklausiamas. Stovėjo išskėtęs rankas virš visų žmonijos silpnybių ir kančių, – jai atrodė, kad jis pakančiai, užjaučiamai apžvelgia galutinę jų lemtį. Dabar jis apvainikavo visą šį įvykį, pamanė ji, kai jo ranka lėtai nusileido, tarsi būtų išvydusi, kaip jis iš šių aukštybių nusviedžia žibuoklių ir plėnūnių vainiką ir šis, lėtai nusklendęs, galiausiai guli ant žemės.

Skubiai, tarsi išgirdusi iš ten kvietimą, ji sugrįžo prie drobės. Štai jis – jos paveikslas. Taip, su visais žaliais ir mėlynais tonais, aukštyn ir skersai bėgančiomis linijomis, kažkokiu siekiu. Kabės palėpėse, galvojo ji, bus sunaikintas. Bet argi tai svarbu? – klausė savęs vėl paėmusi teptuką. Pažvelgė į laiptelius – tušti, pažvelgė į drobę – susiliejusi. Su ūmiu įkarščiu, tarsi sekundę jai viskas būtų nušvitę, nubrėžė liniją – ten, centre. Padaryta, užbaigta. Taip, pagalvojo ji, be galo nuvargusi dėdama teptuką, tai ir buvo mano vizija.

Woolf, Virginia

Vo-145 Į švyturį: [romanas] / Virginia Woolf; iš anglų kalbos vertė Laimantas Jonušys. – Vilnius: Vaga, 2011. – 205, [1] p.

ISBN 978-5-415-02210-6

Vienu stipriausių XX amžiaus literatūros kūrinių vadinamas romanas nardina į giliausias žmogaus išgyvenimų dramas ir plukdo egzistencinių meilės, meno, laiko, žmonių ir jų santykių apmąstymų bangomis.

UDK 821.111-31

Leidykla „Vaga", Gedimino pr. 50, LT-01110 Vilnius
Tel. +370 5 249 8121 · El. paštas info@vaga.lt
www.leidykla.vaga.lt

Spausdino „Balto print" / „Logotipas", Utenos g. 41A, LT-08217 Vilnius

Tiražas 2000 egz.

Romanas „Į švyturį“ (1927), laikomas modernizmo klasikos šedevru, pasakoja apie gausią Ramzių šeimą ir jų svečius vasarnamyje saloje prie Škotijos krantų (kurti vietovės atmosferą autorę įkvėpė vaikystės vasarų, praleistų Sent Aivse, pietvakarių Anglijoje, prisiminimai).

Tai daugiasluoksnė žmonių santykių drama, aprėpianti lūkesčius ir nusivylimus, tėvų ir vaikų, moterų ir vyrų santykius, žmogaus akistatą su gamta ir visuomene. Subtiliausiais psichologiniais niuansais, mažytėmis jausmų ir minčių slinktimis Virginia Woolf atskleidžia sielos anatomiją, įtaigiai rodo sunkiai apčiuopiamą giluminį kasdieninės žmogaus egzistencijos turinį. Meniška kalba iki šiol tebėra vienas didžiausių šio unikalaus kūrinio laimėjimų.

Pilstančią sriubą ją užvaldė įspūdis, kad viskas jau pragyventa, išgyventa, nugyventa, tarsi būtų sukęsis verpetas – va ten, – ir galėjai būti jame arba šalia jo, ir ji buvo šalia jo.

Virginia Woolf (1882–1941) – viena įžymiausių XX a. rašytojų, naujų literatūros erdvių atradėja. Lietuviškai išleista keletas jos knygų, o dabar – romanas „Į švyturį“, kurį daug kas laiko geriausiu jos kūriniu.

ISBN 978-5-415-02210-6

9 785415 022106

www.leidykla.vaga.lt